

-90/a
59.496
39

JÓKAI MÓR
ÖSSZES MŰVEI

39

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

JÓKAI MÓR ÖSSZES MŰVEI

KÖZREBOCSÁTJA

A JÓKAI MÓR ÖTVEN ÉVES IRÓI JUBILEUMA ALKALMÁBÓL
ALKULT BIZOTTSÁG

AMATEUR-KIADÁS

XXXIX. KÖTET

SZINMŰVEK. II.

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1895

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

JÓKAI MÓR ÖSSZES MŰVEI

KÖZREBOCSÁTJA

A JÓKAI MÓR ÖTVEN ÉVES IRÓI JUBILEUMA ALKALMÁBÓL

ALKULT BIZOTTSÁG

NEMZETI DÍSZKIADÁS

XXXIX. KÖTET

SZINMŰVEK, II.

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1895

SZINMŰVEK

IRTA

JÓKAI MÓR

II. RÉSZ

A FRANKLIN-TÁRSULAT TULAJDONA

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1895

~~P.O. Hungary~~
~~904 fa~~

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

59496 / 39 = 90/a

MILTON

DRÁMA NÉGY FELVONÁSBAN

Országos Széchényi Könyvtár

2022

Személyek.

II. KÁROLY, N.-Brittania királya.

YORK herceg, a király öccse.

MONMOUTH herceg, a király természetes fia.

CROMWELL, protector.

MILTON, államtitkár.

BORA, leánya.

MORTON, királpárti cavaliere.

LAMBERT, puritán lovag.

STAUNTON.

WILLIERS.

FLYE, orvos.

LADY MILTON.

PORTSMOUTH hercegnő.

CATTY, komorna.

BLUNT, Milton szolgája.

SHERIFF.

HARCZBIRÓ.

HEROLD.

1-ső, 2-ik bérszolga.

Birák, apródok. Csatlósok, hölgyek. Skót csimpolyások, nép.

ELSŐ FELVONÁS.

A sötét előtt.

I. JELENÉS.

Morton, Lambert.

Szintér: Milton elfogadó szobája, középett tömöralkatú íróasztal; a háttérben nagy boltívezetű ablak, vasrácsozattal, melyhez lépcsőzetes emelvény vezet; két felől szemközti ajtók: a jobb Milton, a bal Bora szobájába vezet; két oldalajtó jobbról balról.

Viselet: Morton angol cavalieri öltöny, köpenynyel, hosszú hajjal; Lambert puritán öltöny, bőrpánczél, magas csizmák, kerekre nyírott haj.

MORTON. (Jobbról jó.) Kerestelek s tudtam, hogy itt talállak.

LAMBERT. (Egy iratot olvasott, azt keblébe rejti.)

S mi szód hozzám, hogy oly nagyon kerestél?

MORTON. Rövid szó. Egyikünknek halni kell.

LAMBERT. S nehéz szó. Még talán fordíthatunk rajt.

MORTON. Nem, Lambert. Élve el nem válhatunk.

A mely vitát Prestonnál félbehagytunk,
Be kell végezni ma. Te éjszaka,
Fáradt, viharban ázott sergem megrohantad.

LAMBERT. Ugyanazon vihar vert engem is.

MORTON. Az égő gunyhók vérvilága mellett
Találkozánk; öklöm dermedve volt

A fagytól; kardomat alig tudám
Szorítani. Csak vértem fedezett.
Futó népem, kit a tied legázolt,
Magával rántott, mint vad áradat.
Sisaktalan, a hogy valék, feléd
Fordultam és e szót kiáltám:

«Találkozunk még s akkor végezzünk!»

Azóta álruhában, álúton
Skóthonból bujdokolva visszatértem.
Egyetlen dolgom téged fölkeresni,
Szívem sugá, hogy itt keresselek.
És jó próféta volt. Megleltelek.

LAMBERT. Rossz kincset leltél Morton.

MORTON. Meglehet.

Kérkedni harcz előtt, paraszt szokás.
 Lehet, hogy holnap engem ásnak el;
 De *egy* sír ásva van s holtjára vár!

LAMBERT. Ha tudnád, Morton, kire vár e sír?

MORTON. Essünk át rajta! Jól tudod okát,
 Miért támadt közöttünk e vita?
 Nem a miért ellenségek vagyunk,
 Én royalista, te meg puritán.
 Kiknek mellvértünk horpadásain
 Egymásnak kardja irta fel nevét.
 Nem a miért te kálvinista vagy,
 Pápista én. Egymás eretnekei. —
 — Az, hogy külön zászlóért harczolunk,
 Az, hogy te azt az oltárt, melyhez én
 Térdelve járulok, — megrugdosod,
 Halálos ellenséggé még se' tenne.
 — De te szeretsz egy nőt, ki az enyim!
 S ez a halálad, vagy az én halálom!
 Igen! Enyim! Mért nézesz úgy reám?
 Nekem volt eljegyezve, még mikor
 Az a divat volt, hogy lovag leányát
 Csak egy lovag vehette nőül el;
 Mikor te még atyjának nem valál
 Egyébje, mint iródeákja! — Nagyra nőttél!
 S az örült korszak minket kurtított meg.
 Legyen! Törd ketté ősi czimerem
 S oroszlánomnak farkát tarsd magadnak.
 De azt, hogy a te két szemed epedve
 Tekintsen egy leány szemébe, a kit én
 Magamnak eljegyeztem: nem tűröm!
 Ez eszmétől gyülölöm a napot,
 A mért te rád is veszteget világot,
 S kifordul számból a falat kenyér,
 Ha gondolom, hogy te is azzal élsz.
 — Ne vesztegessünk több szót: — itt közel
 Van egy csendes sikátor; ketten ott
 Végezhetünk, s a kard ítélje el:
 Olyan közös-e hát a nőszerelem,
 Mint napsugár és a falat kenyér?
 Nos! Jöjj velem, s mérd össze kardodat!
 LAMBERT. Nem Morton! én ma nem fogok veled
 Itt semmiféle kardot összemérni.
 Hanem elvészem a te kardodat,

Harcz-torna nélkül. — Add át fegyvered.
Itt a parancs, hogy foglyul vigyelek,
S az ajtón túl várnak rád a poroszlók.

(Kiveszi kebléből az iratot, melyet imént olvasott.)

MORTON. Engem fogolylyá tenni! És te Lambert?
Én a királynak hadsegéde! És te?

LAMBERT. Én meg a parlamentnek biztosa.
A parlamentnek, a mely a királyt
Mai napon elítélte halálra.

MORTON. Halálra a királyt! A parlament!
Ne mondd! a láva jéggé fagy szivemben!
És gyáva reszketés gyalázza meg
Minden tagom. Kiverted a kezemből
E szóval kardomat: Halálra merte őt
Ítélni gyarló porszülötté ember!
Te üysz velem játékot? vagy talán
Érzékeim? Mondd, hogy nem volt igaz!

LAMBERT. Jelen valék, midőn ítéletét
Kimondták.

MORTON. S senki sem szólt ellene?
A háznak alkotmányhű tagjai?

LAMBERT. Azok mind együtt vannak a «pokolban»;
Nem abban, melyről Dante énekelt,
De egy pinczében a kincstár alatt,
Melyet eként nevez a hagyomány.
Ott őrzi őket Pride úr zár alatt.
A míg fejük felett a többiek
Halált szavaznak Anglia nevében.

MORTON. És senki sincsen Nagy-Brittaniában
Skót, angol, ir, ki felkiáltaná:
«Hazudtok!» a birák szemtől-szemébe?

LAMBERT. Volt, aki tette. Asszony volt az is.
Fairfax neje. Hogy megszólalt az elnök:
«Az angol nép nevében vádolom
Károly királyt!» — «Nem, század rész nevében!»
Kiálta föl e nő a karzaton.

MORTON. S mi lett?

LAMBERT. Az őrt álló lövész oda irányá
Lőfegyverét, a honnan jött e hang.
És elsüté —

A szónok olvasott tovább.

— S negyvenhat szó kimondá a halált.

MORTON. Negyvenhatan! S ezt mondják parlamentnek!

S ez bitorolja törvényszék nevét!
 Igazság ez Lambert?

LAMBERT. Nem az; de szükség.

Csatában, államalkotásban
 Nem dönt a jog: a kor parancsa dönt.

MORTON. Mi lesz Károly királyból? Angliából?

LAMBERT. Fejetlen ember és fejetlen ország.

MORTON. A csőcselék országa! Szolgahad
 Megosztozik urának biborán;
 Az útonálló törvényszéket ül;
 A kéjhölgy csókja nemességet oszt;
 S a templomban a részeg dragonyos
 Feltett sisakkal prédikál a népnek!
 Oh Lambert, engemet te megöölél.
 Nyilad a pánczélingen áthatott —
 S mérgezve volt. Nincs többé Morton itt,
 Ki jött, hogy megvívjon szerelmeért.
 Kinek volna szeretni kedve még?
 S világra hozni angol gyermekeket,
 S növelni szolgálajnak, söpredéknek!
 Velem kihaljon ősi nemzedékem!
 Vidd a leányt és esküdj' meg vele
 Dobszó alatt, élvezd, örülj neki
 S cseréld el, add el, hogy ha rá unál!
 — Engem az a te hired összetört.

«Halál-ítélet a király fején!»

Fogoly vagyok. Nem kell kezemre láncz,
 Nem, semmilyen láncz: rózsaláncz se már.
 Egy gyermek elvihet egy pókfonállal.

«Halál-ítélet a király fején!»

E szóra meggyülöltem életem:
 Önnön fejem utálja testemet
 És vágyik tőle válni! — Itt a kardom.
 Parancsod van, hogy a Towerbe vigy?

LAMBERT. Szándékosan vártam reád e házban.

Tudtam, hogy Milton házáat nem fogod
 Te elkerülni: számíték reá.

MORTON. Űgyes rendőr vagy. — Milton tudja már
 A parlament ádáz ítéletét?

LAMBERT. Nem tudja még. Nem is gyanítja tán.

Több napja, hogy világtól zárkozott.

Nagy testi kínos szenvedéseit!

Égő agyával s hamvadó szemével

A lelki küzdelem fokozza még. —

Ő mind öli lelkét munkával és

A lélek boszút áll: testét öli.

— Ő azt hiszi, hogy majd a parlament

Károly király száműzetését fogja

Kimondani. Azt még nem sejti, hogy

Két harmada az összes parlamentnek

A court of wardban ül, jó zár alatt. —

— Pedig a parlament ítéletét

Aláírni ő lesz majd kénytelen,

Mert kivüle mostan Londonban nincs

Több államtitkár; mind elbujt ma az,

És eltagadja azt, hogy írni tud.

MORTON. Könnyebb szívem, hogy őt nem látom én.

LAMBERT. Meglátod őt; de ő nem tégedet,

Mingyárt előjön. — Ember alakot

Most már csak árnyékul lát s ismerőst

Csak hang után talál ki. Várd meg őt.

MORTON. Miért?

LAMBERT. Én kértem menedéklevélt

Számodra; azzal Dowerig mehetsz.

Ott indulásrakész hajót találsz,

S holnap Frankhonban biztos partra lépsz.

MORTON. Kedved van egy halottal gúnyolódni?

LAMBERT. Nem gúnyolódom. Én megmentelek.

MORTON. Hisz akkor áruló vagy pártod ellen!

LAMBERT. Azt is tudom.

MORTON. Magad vagy veszve akkor,

Ha engem elszalasztasz.

LAMBERT. Azt ne bándd!

A holnapot ki áhitozza most?

Én menlevélt, lovat, hajót adok

Neked, s te légy azon, hogy menekülj,

Mig más kezébe nem jut e parancs.

MORTON. (Sötétén.) Miért akarsz engem megmenteni?

LAMBERT. Azért, mert ketten vágytársak vagyunk,

S az én együgyü nem nemes szívem

Azt sugja nékem, szégyen volna az,

Hogy Lambert ilyen úton rázza le

Vágytársát a nyakáról! undorit

A gondolat, hogy ilyen ellenemről,

Ki kedvesem kezét, szívét vitatja,

A hóhér bárdja mentsen végre meg!

— Ez foltot hagyna lelkemen örökké. —
 S én nem vagyok nemes: nagy ősapák
 Tündöklő érdeme be nem takarja,
 Ha rajtam szenny esett. Nincs egyebem,
 Mint önnön tisztaságom. Védem azt.

MORTON. Bolond vagy és rajongó! Ellened
 Soha se kiméld! Hogyha elbukott,
 Temesd el. Itt van; vedd át kardomat,
 S szólítsd drabantjaid. Vezessenek.

LAMBERT. Nem foglak el. Inkább legyen nevem
 Pellengérhez szegezve árulóként.

MORTON. Lambert! Kérlek fogadd el kardomat.
 Még most lankadt vagyok a szörnyű hírtől.
 Karomban nincs erő: szívem beteg.
 Szelid barommá lettem, a ki kész
 A vágóhidra menni. Fel ne bőszi,
 Nagylelkűséged izgat, émelyit. —
 A hogy vadít a vérszag, ebvonítás,
 S az áldozat ha felbőszítik, öklel!
 Kötözd meg szarvaím! vedd kardomat,
 Mig markolattal nyujtom azt feléd.

LAMBERT. S ha nem teszem?

MORTON. (Kirántva kardját.) Akkor fogadd el azt,
 Ha élivel s hegyével lesz kínálva.
 Vívjunk, a kardok csattogásai
 Majd hívni fogják fegyvereseid,
 S akkor konzoljátok le! Én soha
 Uralkodótól sem kértem kegyelmet,
 Nem hogy tetőled, urrá lett cseléd!
 A düh elfojtja hangom! Mondja el,
 Mit nem bir ajkam, a kardcsattogás.

LAMBERT. Kardcsattogáshoz pár kell, mely felel.
 Enyim ma e helyen nem szól tiedhez.

MORTON. Elvárod, hogy keztyű beszéljen arczhoz?

LAMBERT. A szégyenpir tenarczod égetendi,
 Ki félsz adós maradni ellenednek
 Oly tartozással, a melyet leróni
 Elég erősnek nem hiszed magad.
 Ütést ütéssel megfizetni könnyű.
 Azt, a mit én teszek veled, nehéz.
 Te félsz attól, hogy megment ellened
 És tartozásod lesz a becsülés.

MORTON. (Fojtott dühvel). Ha az, hogy én téged becsüljelek,

S egész fajod, mely most feljülkerült,
 Kitörne rajtam, olyan volna az,
 Mint bélpokol, mely szennyül rám ragadt!
 Megmentesz engem? Jól van. Tedd tehát.
 Ez is csak árulás — vezéred ellen.
 Balkézbe hát a karddal! És elő
 A tarsolyunkból pénzterhelte erszény!
 Az árulásért nem hálálkodunk:
 Megadjuk árát s aztán elfeledjük;
 Judásnak csókját meg szokták fizetni.
 Fogadd! s ne számláld, mennyi? Mind tied.

(Erszényét Lambert lábához dobja.)

LAMBERT. Vérontó Jehova! Ne kényszeríts
 Ezt elviselnem!

(Kardot ránt s kardjával félreüti az erszényt.)

MORTON. Végre kard tehát!

II. JELENÉS.

Előbbie, Bora.

BORA. (Szemközti balajtón kijön, fehér öltönyben.)
 Urak! barátaim! Milton háza ez!

MORTON. (Megszégyenülve meghajtja magát Bora előtt.)
 S szégyen, gyalázat angol férfira
 Kardját kihúzni ilyen szent helyen!

(Kardját közepén fogja.)

Úrnöm, bocsáss meg, bűnös én vagyok,
 Én ingereltem azt a másikat,
 Kiről szined előtt elismerem,
 A mit tagadnék az oltár előtt,
 Tagadnék a pallossal torkomon:
 Hogy ő nemes, derék lovag. —
 — Bántottam őt igaztalanul én!
 Miattad tettem. Vedd át kardomat.
 Vétkeztem. Verd azt szivemen keresztül.

BORA. Kár volna kardodért és szivedért.
 Jobb sorsra érdemes tán mind a kettő.

MORTON. Csak «tán». Te mondd hogy «talán»?
 Tehát minden bizonytalan a földön?
 Az égben? Még az asszonyszivben is?
Talán hazám e föld, mely számkivet;
Talán erényem, mely bitóra visz,
Talán Isten atyám, ki elfelejt;

Talán van túlvilág, mely kinnrekeszt.
Talán van nőszív, mely szeret! *Talán?*

BORA. Oh Morton, olyan év-e ez, mikor
 Azt kérdezzük egymástól, hogy szeretsz-e?
 Dalol viharban menydörgés alatt
 A csattogány? Melegít-e a hold?

MORTON. S egy villám épen most csapott a földre.
 Még reng belé körül a Krétapart,
 És reszket a sziget előiszonyban
 A szent király-vértől. S jobb lenne tán,
 Ha én most átkaimmal tölténém ki
 S örült imával az égcsattogás
 Időközét. De én nem az vagyok
 Ha téged látlak, a ki mást is érez.
 Tekinteted futás közben megállít,
 Szavad félbeszakítja harcizmat
 S a kardom éle hárfahúr lesz ettől,
 Hogy mint bolond, vad őrvongó dühömből
 Rimáncodó nyögésbe térjek át.
 Nézd, mily szelid vagyok! Bocsánatot
 Kérek vetélytársamtól. Nyujts kezét
 Lambert! Atyám hamvára esküszöm:
 Becsüllek és becsülni foglak eztán.
 Elismerem: lovag vagy, mint magam
 És én náladnál nem különb nemes.
 Mentő segélyedet elfogadom
 S adós leszek vele, mindaddig, a míg
 Hasonló tettel egykor nagy bajodban
 E tartozásom le nem róhatom.
 Elismerem: egyenlő jók vagyunk
 Kivül, belül.

(hirtelen átcsap a tettetett szelidségből kihívó modorába)

És most imádtam úrhölgy
 Te hozzád fordulok és kérdelek:
 (ironiával) Egyenlő két derék lovag közül
 Melyiknek osztod szíved és kezéd?

BORA. Nehéz kérdés ez, Morton. Nehezebb,
 Mint a minő talánynyal a mesék
 Csodája, a Sphinx, a lybi homok
 Vándorinak kelepczéket rakott.
 Melyiteké legyen szívem, kezem?
 Tőled tanultam büszkeségemet,
 «Ő» tőle a lemondást és türelmet,

«Ő» nem hagy el; szolgálja gondjaimnak
S «te» megjössz hozzám, a midőn
Halálvész vár reád hozzám közel.

«Te» ostromolsz, s szavad láng, szenvedély,
« » hallgat és csak könnyekkel beszél.
Melyiteket tud szívem hát szeretni?
Szeretni? Más-e az, mint tisztelet?
Ugyanazon egy indulat talán?
Szolgálja annak, vagy talán ura?
Még nem tudom! de félek tőle «az»!
Kinek kezem, szívem odaadom,
Annak jó és bal sorsa az enyim,
Enyim dicsvágya, enyim szégyene,
Hiszem, mit ő hisz. Együtt kárhozom
És együtt üdvözülök azzal én.
Rejtem, ha üldözik, ha fut, vele futok,
Hazámnak hívom, a hova viszen,
S boldogságnak, a mit megoszt velem —
— Ilyen-e, Morton, a szerelem?

MORTON.

Ilyen.

BORA.

Akkor annak neve: nagy fájdalom!
A korszak, mely fejünk fölött viharzik,
Tilt asszony szívnek ilyet érzeni;
Az eszménykép, a férj, mint a bűvész-
Lámpák alakja úgy elváltozik;
Tegnap dicső volt, holnap nyomorék.
A szenvedély tüzes forgószelében
Megfordul s ellentéte lesz magának.
Példákat ismersz, hirük hangja szól.
A hősből gyáva lett és áruló,
A jószívűből pusztító kegyetlen.
Ki máskor a didergő gyermeket
Az útról fölvevé s házába vitte,
Most leszakítja anyja kebliről
S az égő ház tűzébe dobja azt!
A ki koldusnak adta köntösét,
Most győzelemnek tartja fosztogatni
S földönfutóvá tenni honfiát.
S van olyan, a ki úgy imádta honját,
Jobban, mint menyinyét; s még is boszujában
Ellenséget képes honába hívni,
Hogy boszut álljon önkudarczaért.
Jaj annak az aszszonynak, a kit ily

Férjhez köt a szíve, a kit szeret!
Kettőtök közül egyik ily alak lesz!

MORTON. Oh Deborah!

BORA. Mondom, egyitek ily alak lesz!

— S én szívemet annak ígérem el,
Ki végtől végig megmarad nemesnek.
Ki győzelmében nagylelkű leend,
Kit elbukása meg nem bélyegez,
Ahoz megyek. S ha a való nemes
A száműzés sorsában részesül:
Osztom vele. Ez volt a válaszom.

MORTON. Várok. De tudnom kell határát,
Hogy meddig tartson ez? Mondj egy napot.
Akárminőt. Olyant, mely bizonyos,
Hogy jőni fog. — Ha békénk helyreáll
S lesz általános nagy ölelkezés, —
— Ha új királyt koronáz Albion, —
Vagy mely napon Cromwellt viszik nyakazni.
Várok reá. És addig, esküszöm:
Vágytársamat és ellenségemet
Testvéremül őrzöm, dédelgetem.

LAMBERT. Ne esküdj' Morton. Nem bírod megállni.
Szilaj kedélyed egy óra alatt
Az æquatortól a jégpolusig
Minden zonát benyargal.

Igérsz, s percz mulva elfelejtet azt,
Egy hosszú évben hányszor elfelejtet!

MORTON. Töröm tüzes zsarátnakba dugom
S izzó hegyével irom fel neved
A jobb karomra, hogy ne muljon el!

LAMBERT. Úgy balkezeddal fogsz egykor megölni.

BORA. Atyám jön, kérlek, most hallgassatok.
Engedjetez engem beszélni véle.

III. JELENÉS.

Előbbie, Milton, Blunt.

MILTON. (Haja össze kezd vegyülni, viselete barna öltöny, fekete selyem rövid
ujjú palásttal, szemközti balajtón lép ki. Kezében irattekercs.)

BLUNT. (vezeti Milont.)

MILTON. Bocsáss el! Nem szükség engem vezetni.
Még látom a napot, bár alkonyul.

— Felhők boruja, s a boltozatok
 Árnyéka az, mi oly sötét, csupán. —
 — Egész éjjel nem ébren voltam-e?
 Álmodtam-e a pislá lámpafényt,
 Mely ébren tartá gondolatjaim?
 Nem láttam-e hiven magam előtt
 Ez élő, mozgó, küzködő világot?
 — Az éj az én napom: most alkonyul.
 Nyiss ablakot, hadd jöjjön több világ be.
 Hagyj! El találok íróasztalomhoz.
 Ah, nézz oda! Nem Bóra az? leányom.

BORA. (Odafut hozzá s keblére borul.)

MILTON. (Megöleli.) Ha az egész világ sötét is immár,
 Te még világ vagy benne énnekem.
 Örök káprázat rémalakjain át,
 Sűrű, ólomnehéz homály ködében
 Utolsó csillagom, te tünemény!
 — Az én leányom! Oh mindig viseld
 Ezt a fehér ruhát. Ez én nekem
 A közbejáró: föld és sir között.
 Ez a tanum hogy látok, nem vagyok vak.
 S én még óhajtom látni a világot,
 A szép földi világot, a mit Isten
 Teremtett és az ember folytatott:
 A harmat ragyogását zöld fűvön
 S a hálakönyet nemzetem szemében.
 A fát virágival, gyümölcsivel, —
 S melyet magból neveltem én magam,
 A szent szabadság fáját, a midőn
 Megrázza a szél és érett gyümölcs
 Esik le róla: hulló korona!

LAMBERT. (Félre.) Milton, vigyázz! Már lábad rá tapos.

MILTON. Bezárt szobám falán át hallom a zajt,
 Mely a piacról feltör. Szólj, mi az?
 Olyan, mintha örömrivallás volna,
 Keverve harci riadóval. Nyugtalan
 Agyam olvasni vágy az utcazajból.
 Az orvos zárt vetett reám s letiltott
 A dolgozásról. Ah, az képtelenség.
 Lehet megtiltani a gondolatnak
 Hogy ne szülessen? Alszik valaha
 A lélek? — Hogy kiméljem szemeim!
 De hogyha hunyva tartom, százszor inkább

Látok mindent, mi van, mi nincs! mi lesz
 Nem türhetém tovább, ki kelle jönnöm.
 Mi történt, a mióta zárva voltam?
 Országnak terhe fekszik vállamon.
 Viselte más? vagy elviselhetlen lett?

BORA. Lambert hived itt volt helyetted és
 Végezte sürgős dolgaidd. Ím itt áll.

MILTON. Ah, itt vagy Lambert? A homályban álltál,
 Nem láttalak. Szólj, mit csinál a nép?
 Lángol még a szabadságért?

LAMBERT. Igen.

MILTON. Megértették utolsó művemet? (Költői kíváncsisággal.)
 Tetszett nekik? nem keltett rémülést
 E vakmerő szó: «a király is ember!»
 Nem Isten mássa! És nem földi Isten!
 Ember, kinek földön birája van!

(Örömmel.) «Látom», miként sápadt el féltiben
 Az udvaroncok hízegő csoportja!

(Szomorúan.) S «szeretném látni», hogy hevült a nép!

LAMBERT. Miként tenger hevül a Golf folyamtól!

MILTON. Nagylelkű nép! Dicső szép angolom!
 Ha feltalálnád egykor lelkedet!
 Oh hunyva tartanám két századig
 E két szemem, hogy akkor lássalak,
 Minőnek mostan álmaim mutatnak.

(Leül az asztalhoz.)

Mind rendben vannak a folyó ügyek, Lambert?

LAMBERT. Egyet kivéve, sir.

Egy menlevél van hátra, mit saját
 Kezed aláírása szentesíthet.

MILTON. Ki az, kinek szüksége menlevélre?

LAMBERT. Jelen van ő maga. Mellettem áll.

MILTON. Lépjen közelb: nem vettem észre még.

(Bora arcát arczához szorítja.)

Fénylő szép angyalom: az arcod ég!

Miért vagy nyugtalan? (Morton lépteire neszel.)

Olyan ismerős

Ez ember lépte hangja én nekem.

Mi a neve Mylord? s innen hová?

MORTON. (Hallgat.)

MILTON. Nos! Néma itt ez úr, hogy nem felel?

LAMBERT. Nem. Franczia. Marquis Tissandier.

Utazni vágyik vissza Frankhonába.

- MILTON. Seigneur ! Ti sok kárt tettetek nekünk.
 Alattomban szittátok a tüzet
 És buzditottátok Károly királyt,
 Hogy önnön népe ellen pártot üssön.
 Nekem okom van tégedet gyűlölni,
 S nem titkolom, hogy jobb szeretlek akkor,
 Ha száz mérföldre lésszesz távol innen.
- MORTON. (Kifakadva, dőlyfösen.)
 Én nem vagyok marquis Tissandier !
 Nem franczia, nem is hizelkedő.
 Nevem lord Morton Edgar.
 Barátod egykor, foglyod most, ha tetszik.
- LAMBERT. Már elfeledted, a mit megfogadtál
 S most elveszítél engem és magad.
- MILTON. (Feláll.) Lambert ? Mi ez ? Házamban árulás ?
 Te megcsalsz engem, míg szemem világát
 Felhő takarja ? Mindkettőtöket
 Fogságra vetteti az államtitkár, Milton !
- BORA. De a költő Milton feloldja őket,
 A szellem hőse, Milton érzi azt,
 Mit tesz, midőn Lambert megmenti Mortont ?
 Lord Morton, mint kezem kérője áll itt.
- MILTON. (Bora homlokát megcsókolja.)
 Mint kriptá lépcsőn leszálló cherub,
 Világot terjeszt szívemben szavad.
 Nemes, nagy indulat sugallta e cselt.
 Bocsássatok meg mindketten vitézek.
 Heves valék, a rossz szem teszi ezt,
 Az ég mellém egy jó nemtőt adott,
 Midőn elvette tőlem a napot.
 Mit a farkas sötétje vet szívemre
 Árnyékot, ő elüzi egy szavával.
 Aláírom, Lambert, a menlevélt,
 Add át Mortonnak azt, s mondd meg neki :
 Az a homok, mit e levélre hintek,
 Még Angliának földé : — e papír,
 Mint rongy, e népnek testiről szakadt le,
 S az a pecsét, melyet reá ütök,
 Brittanniának ősi czímere.
 Ez a levél rá fog kiáltani,
 Ha ellenségnek adja el magát :
 «Angol hazáját tán gyűlölhethi,

De el nem árulhatja azt soha!»
 — Borám, vezesd tollammal a kezem.

BORA. (Milton keze alá igazítja az iratot, s leírja nevét.)

IV. JELENÉS.

Előbbiek. Cromwell.

CROMWELL. (A hátsó ajtón belép s csendesen közölt.)

MORTON. (Észreveszi Cromwellt.) Cromwell! Elvesztem! Lambert! Mentsd magad!

BORA. (Odatekint, megretten.)

MILTON. (Nem veszi észre Cromwellt.)

Nos, Morton! vedd át! Itt a menlevél.

BORA. (A közeledő Cromwellre mutat.)

MILTON. (Odatekint.) Ki az? Ki jó felém? Megtestesült
 Sötétség? Mint emberalakká idomult
 Baljóslat! Egy némán fenyegető
 Rémkép! Deborah állj közénk.
 Ez árnyék borzadálylyal tölt el engem.

CROMWELL. Milton. Nem ismersz már barátaidra?

MILTON. Cromwell! Te látogatsz?

CROMWELL. Milton, számodra rosszul süt a nap.
 Nem ismersz ellenségeidre sem?
 Te menlevélt irtál alá ez urnak.

MORTON. «Lord» Morton Edgarnak neveznek engem.

CROMWELL. Az ellenségnek, kit mi proscribáltunk?

MILTON. Vendégem ő, ki házamhoz jöve,
 Éltét kockára tette, hogy leányom
 Kezét megkérje. — Vissza utazik.

CROMWELL. (Gunynyal.) Tehát a menlevél, mit Morton úrnak
 Adál, kosár is a szép Deborahtól.

Igy rendiben van. Vedd szép gyermekem
 S add át neki: ez a te kosarad.

Lambert ifjú barátom, üdvözöllek.

«Sir» Morton, békében utazhatol.

Ma az oroszlán nehéz napja van.

A farkasok, rókák hadd fussanak!

MORTON. Ugy én nem az vagyok, ki elfut innen.

CROMWELL. Jó lesz tehát maradnod. Ugy jöhet,
 Hogy szükségem leend reád s te még
 Ma jó szolgálatot tehetsz nekem.

MORTON. Ugy még az is megeshetik, hogy egyszer
 Hátára veszi Uriel Lucifert.

CROMWELL. Ki tudja, nincs-e jussa Lucifernek
Kivánni Urieltől ezt? Különben
A bibliából jobb lesz, ne idézz:
Tudod jól, hogy ez az én fegyverem. —
— Tehát maradj itten, majd a mikor
Kell, hogy segélyül jöjj, szólítalak.

(Miltonhoz fordul.)

Milton, barátom, hogy van két szemed?
Javul-e? oly sokat munkálkodol.

Inkább a tengerparton kellene
Járkálnod, mint leülnöd lámpa mellé.

A hullám zöldje jobb, mint a betű.

MILTON. Érzem. Tudom. E páros ablakon át
A házba látni már inkább, mint kifelé.
Fogok pihenni. Ápolom szemem.

Az orvosom szava orákulum

Leend előttem. Őrzöm a világtól

Visszaadhatlan szivárványimat.

Elzárkozom sötétbe, s reggelenként

Harmattal frissítem pilláimat.

Hozatok ambrát a két Indiáról. —

Lapis divinust és bűvös ophirt

Hivok segélyül. És azonfelül

Vajákos nővel ráolvaszatok. (Mohó hévvel.)

Csak még e nagy művem végezzem el.

Addig nem nyughatom. Sietni kell,

Használni a világos perczeket.

A szuró fájdalomnak közeit.

Meglopni álmot, csendes éjszakát,

Hogy a míg testem össze nem törik,

Művem, mit elkezdék, készen legyen.

Aztán hadd jöjjön el nagy éjszakám.

CROMWELL. Milton. Műved be van végezve már.

A parlament ítelt Károly felett.

MILTON. Már ítelt? Hisz csak uj év napja volt,

Hogy elhatározá a parlament

Öt perbe fogni. Nincs három hete.

Elégtelen, hogy a «magas bizottság»

Száz ötven tagja összejöjjön! Miért

E nagy sietség? Bal sejtés fog el:

Gyors kéz végezte munka nem lehet jó.

CROMWELL. Gyorsan végeztek és jól. Meghal ő!

MILTON. Ki? a király!

CROMWELL. Nem. Sir Charles Stuart.
Brittaniában nincs többé király.

MILTON. A nagy bizottság elítélte őt?

CROMWELL. Halálra. A nép kívánta azt.
A nép s a hadsereg.

MILTON. Én nem hiszem.

CROMWELL. A mit én mondok, nem hiszed?

MILTON. Mutasd

Ítéletét. (Elveszi Cromwelltől az iratot.)

CROMWELL. Blunt, hozz szövétneket.

MILTON. Minek nekem szövétnek? Hogyha ez
Károly király halálítélete:
Minden betűnek lángban égni kell,
Villámmal írva e gyász pergamenre!
Meglátom azt sötétben, fél vakon.
Nem kell világ. (Merőn néz az írásba.)

BORA. Atyám, kiméld magad.

MILTON. Itt, itt a lap! Felélednek előttem
Vérszínben úszva a kemény sorok.
E göth betűk minden vonása tör,
Ez itt «Károly» neve: ez itt «halál».
Mért nem vagyok vak, hogy ne lássam ezt?

CROMWELL. Te visszaborzadsz Milton? Műved ez.

MILTON. Nem az én művem! Én nem ezt akartam.

CROMWELL. Te írtad azt, hogy a király is ember.

MILTON. De nem vadállat, kit mindenkinek
Üldözni van joga.

CROMWELL. Te mondtad azt,
Hogy a király fölött is áll a törvény.

MILTON. De nem, hogy számára nincs védelem.
Ha én merészen védtem népemet,
És a szabadság örök jogait,
Nem gyujtogattam böszült szenvedélyt.
A költő ihletét, mit isteni
Sugallat kölcsönze át szívének,
Ki venné tomboló vad szenvedélynek?
Szabadságot hirdettem, mely fejet
Emel, a hol a szolga hizeleg,
Nem féktelen dühöt, mely rátapos
Annak fejére, a ki elbukott.

CROMWELL. (Gúnyos sarcasmussal.)

Te szellemet idéztél s megjelent.

MILTON. Nem «az» jelent meg, a kit én idéztem.

Én gyáva nem vagyok. Nem rettegek
 Én-sorsomért. De rettegek hazámért.
 Ez nem szabadság, mi itt írva van.
 Ez csak megfordított rabszolgaság.
 Nem küzdtem én azért «egy» zsarnok ellen,
 Hogy «milliót» ültessenek a helyébe!
 Ha a bakónak pallosát a nép
 Fogadja zsoldba: ő a zsarnokom!
 A pallos ellen vívtam én a szónak
 Hatalmával. És százszor jaj nekünk,
 Ha a szabadságnak sincs már egyéb
 Jó fegyvere, mint pallos, láncz, s a vérpad.
 Ugy Isten hozzád szép ábrándvilágom!
 S mit életemben tettem, műveim.
 Legyen feledség értük a jutalmam
 Nem halhatlanság, a mit én reméltem.

CROMWELL. (Kenetes hangon.)

Nem a próféta monda-e halált
 Saul fejére? Nem irta-e fel
 A láthatlan kéz dőzsölő Bélzázár
 Falára a «mene, tekel, ufarzin»-t?
 Nem folyt-e vére Achab, s Jezabelnek?
 Nem a haragvó nép ítélete
 Állott-e vérboszút Athalián?
 Kik fölkent fők voltak mindannyian.

MILTON.

Ne üsd fel véres szentirásodat
 Elöttem! Vágóhidak krónikáját,
 Mely textust ad az ádáz konzolásra!
 És rágalmazza a jóságos Istent
 Midőn nevében gyíkolásra hív.
 Irott betű én nékem nem uram:
 Szolgám csupán. — Idézd a józan észt.
 Mi «szükség» a pallost kihuznotok?
 Most a szabadság diadalmat ül.
 A fegyver nagy művét bevégezé.
 Ohajt mindenki tűzhelyéhez térni. —
 —Ültessetek egy olajágot el,
 S egy év alatt egy erdő lesz belőle;
 De ontsatok ki egy maroknyi vért,
 S egy év alatt tengerré árad az!
 Most minden ember szíve felhevült,
 Egy balzsamcseppje az engesztelésnek
 Hulljon reá s mindenki egyesül.

Egy méregcseppje a boszúnak újra
 Két pártot, schismát, három nemzetet
 Teremt belőlünk, mely egymásra tör.
 Ily szörnyű tett után a félvilágot
 Lázborzadály és rémség futja át.
 Egyértelmű leend a szó «szabadság»
 E szóval «pestis» — Ily ítéletet
 Az én kezem nem ír alá. Keress
 Államtitkárt, ki vak. Milton látnok:
 Ki a jövőbe s a távolba lát.

CROMWELL. (Megilletődést színelve.)

Mélyen hatott rám meggyőző szavad.
 Tudod, hogy mindig a kibékítés
 Művén dolgoztam én is.

MILTON. (Félre.)

Tettető!

CROMWELL. (Czélzatos higgadt hangon.)

Meggondolom. Változtatnunk lehet
 Ítéletén a legfelső tanácsnak.
 Legyen Stuart Károlynak büntetése,
 Hogy elveszíti tronját. Számüzessék.
 Csak ő és senki más ő kivüle.
 Hirdessünk közbocsánatot legott
 Mindenkinék, ki harczolt ellenünk
 Károly s a püspökök zászlóinál.
 Morton lovag, eredj Frankhonba át,
 S barátaidnak, a kik már előtted
 Menekülének, vidd kegyelmi szónkat.
 Olajfaágot nyujtunk mink elétek,
 S ki visszatér, egy ferde rosz tekintet,
 Vagy egy fenyegető ujjmozdulat
 Ne érje azt. Fogadja meg hitére,
 Hogy hive lesz az új köztársaságnak,
 S békén mehet szülő földére vissza
 És szánthat vethet, hogyha földe van,
 S nevelhet gyermeket: majd lesz, ha nincs;
 Ha kézműves, foglalja műhelyét el,
 Ha lord, vagy pair, vagy baronet,
 Üljön helyére majd a parlamentben
 S írja alá a conventantot,
 Mely kölcsönös békénk erős alapja. —
 — Lord Morton Edgar; szóltam: mit felelsz?
MORTON. Ha most születném, s annyi éven át
 A mennyit éltem már e rosz világon,

Mindig tehozzád járnék iskolába,
 Még sem tanulnám meg a tettetést
 Annyira, hogy azt mondhassam neked,
 Hogy én valaha még híved leszek,
 Neked s az oltárrontó csöcseléknek,
 Mely most levette a király fejéről
 A koronát s saját nyirott fejére
 Felcsapta azt taplósüveg helyébe;
 Ki a misemondó ruhát magára öltve
 A templomban játszik bohózatot,
 S a parlamentnek tiszteletreméltó
 Karszékibe odatehenkedik,
 S szab törvényt, mintha csizmát szabna otthon!
 És ez legyen nekem uram! Soha! —
 — Míg lesz egy ember, a kinek szívében
 Igaz nemes vér lüktet, — harczol az
 Köztársaságod ellen! S mit lerontasz:
 Felépít oltárt, trónt és ősi rendet.
 Testére kötve hordja zászlajának
 Darabjait s fiának hagyja azt
 Örökbe és majd egykor visszatér
 Itélni a fejed fölött, ha élsz,
 Csontod fölött, ha már sirban talál!
 — Kérdeztél és feleltem. Én nekem
 Nincs kettős nyelvem, hogy hazudni tudjak. —
 Most már szakítsd le a fejem helyéről!
 Maradnak még utánam elegen,
 A kik beváltják, a mit én kimondtam!

MILTON.

(Morton fenyegetőzéseit elszörnyedve hallja, mikor ez a köztársaság ellen kifakad s a trón, oltár, régi rend visszaállításáról beszél, haragosan dobbant lábával, aztán megindul tántorogva íróasztala felé; reszkető kezével író tollát keresi.)

BORA.

(Észreveszi atyja szándokát, megrettenve huzódik Lamberthez, s figyelmessé teszi Miltonra.)

LAMBERT.

(Mutatja, hogy minden rosza fordult.)

CROMWELL.

(Gúnyosan mosolyog.)

Morton lovag, mondám, ma futni hagylak,
 S magaddal viheted a fejedet.
 Vezért, minő te vagy, ki mindenütt
 Elvesztéd a csatát, — mi elleninknek
 Meghagyni szívesen készek vagyunk.
 Sőt hála is kísér utadra innen.
 Mi énnekem csak sulyos küzdelemmel

Sikerült volna tán : rábírní Miltont,
 Hogy Stuart Károly véritéletét
 Aláírja, te véghez vitted azt. (Miltonra mutat.)
 Ezuttal hátán hordta Uriel
 Lucifert, Sir Morton, élj boldogul!

MORTON. (Észreveszi, hogy mit tett, kétségbeesetten homlokára üt.)

MILTON. (Aláírja az iratot s aztán merev szemekkel, előre nyújtott kezekkel támoilyog előre.)

CROMWELL. (Átv teszi az iratot.)

Blunt add meg a jelt a kívül levőknek.

BLUNT. (Az erkélyre megy s kalapjával int.)

(Utozai zaj kívül. Később távoli harangzugas.)

BORA. (Összekulcsolt kezekkel marad állva atyja előtt.)

(Az alkonyfény besüt az ablakon s Miltont megvilágítja.)

MILTON. Mi ez? Sötétkék és sötét veres
 Szivárvány lángkörök forognak itt
 Szemem előtt! És szerte mindenütt
 Egy lángoló sötétség! Végtelen,
 Alaktalan chaosz agyamban itt!
 Olyan sötétség, a mi fáj, kínoz!
 Feketeség, mely éget, mint a tűz!
 És sűrű, mint a sár, hozzám tapad,
 — Harangszó mintha verne e sötétben
 Érzett, de nem látott hullámokat. —
 — Hol a világ? A nap lehunyt örökre?
 Meleg még a sugár? (Kézét az alkonyfénybe tartja.)
 Tündöklík még a fény?

— Ki ír örült villámjegyekkel itt
 Betüket a csillagvesztette égre?
 Mi rémsötét ez, a mit látni kell,
 A mely elöl nem ment meg szemhunyás?
 Lezárt szempillákon keresztül is
 Elöttem áll e végtelen sötétség!
 Elmult világ helyén támadt nagy ür!
 Ez élő semmi,
 Mely egyre közelít és visz magával!

MORTON. (Mutatja, hogy ezt a sors boszujának tekinti.)

BORA. Atyám!

MILTON. Te szólsz leányom. Merre vagy? (Keresi.)

Miért öltél egyszerre gyászruhát?

Fátyol van arczodon? nem látlak én! —

— Mosolygj, ne vess! — Talán meglátom azt. —

A nap sugára nem tör már keresztül

E vastag éjhomályon, a mi ellep:
 Talán megbontja azt tekinteted. —
 — Ah, téged sem lát többé két szemem!
 Milton megkezdte örök éjszakáját. ...
 Iszonytató sír, végtelen világ,
 Kiben halottá lettem, óh temess el!
 Eztán csak álmodunk. Jó éjszakát.

(Aléltnan összerogy.)

BORA. (Balról letérdelve fogja fel, s fejét ölébe nyugtatja.)
 MORTON. (Milton beszéde alatt kardja keresztjét két kezével magasra
 emelve, némán imádkozik, mintha boszut esküdnék.)
 CROMWELL. (Diadalmasan mutatja fel a felgöngyölt iratot az erkély rácsára
 felkapaszkodó népnek.)

(Az alkonyfény elmúlik.)

BORA. Urak, barátim, két nemes lovag,
 Most már halljátok végső válassom.
 A míg Miltonnak rám szüksége van,
 Addig atyámat én el nem hagyom.
 A míg az ő nagy éjszakája tart,
 Az én menyegzőm napja nem virrad.
 Míg Milton él — én férjhez nem megyek.

MORTON. (Boszuval, határozottan.)
 Akkor hát meg fog halni: esküszöm!
 Én visszatérek: tör, kard, méreg alakban;
 Jövök, mint árvíz, mint néplázadás,
 Mint pusztító tűz; míg elvesztem őt.

LAMBERT. (Eléje áll.) Előtte fogsz engem mindig találni.

MORTON. (Háttal fordulva, kihívóan tekint le rá.)

(Harangzugás, népszivaj.)

(Függöny legördül.)

MÁSODIK FELVONÁS.

A halál előtt.

Milton háza. Odon butorzat. Mind két oldalon két oldalajtó. A háttér verandát képez, melyen át a kertre látni. Közepén a verendától hat lépésnyire orgona van felállítva, balról a két ajtó között egy életnagyságon felüli Mária kép encausticai (üvegfestmény) modorban.

I. JELENÉS.

Fyle, Lambert.

FLYE. Légy üdvöz Lambert ismét Angliában !

LAMBERT. Üdv énnekem már egymagában az,
Hogy ismét Angliában lehetek
Oly hosszú távollét után.

FLYE. Igaz :
Sűrűbb ködöt, és jobb páczolt halat
Nem kapsz a messze földön.

LAMBERT. Fyle ! Hogyan ?
E kettőn kívül nincs, a mit szeressek ?

FLYE. E kettőn kívül nincs, miről beszélj !
Tanácslom, hogy ha békén élni vágysz,
Akárki bármi szóba kezd veled,
Vidd a beszédet ködre és lazaczra.

LAMBERT. Én menlevéllel jöttem s úgy tudom,
Hogy közbocsánat fed be minden embert,
Ki a köztársaság alatt bárhogy kitünt.

FLYE. Még annál többet is kapsz. Híni fognak
Az udvarhoz, királyhoz, lord mayorhez is.
Nemessé tesznek. Van protectiod :
Morton sokat tehet. A menlevélt is
Ő küldte meg neked. De én csak azt
Mondom neked : te Mortonnak ne higyj !
S akárhol összejössz vele, ne szólj
Egyébről véle, mint páczolt lazaczról.
S azt is dicsérd ! ha sós, mondd rá, hogy édes.
Mert én már láttam oly kötélverőt,
Ki a legvékonyabb beszédfonálból
Csinálta a legdrágább kötelet.

(Mutatja kezével az akasztást.)

LAMBERT. Szólj, mit csinál az én jó Miltonom?
 FLYE. Óh! Milton boldog. Ő terem magának

Egy új világot, szebbet, mint ez itt
 És abban szépen ellakik magában.
 Van társasága, angyal, ördög és
 Özönvizet előzőtt emberek. —

LAMBERT. Most végezé be «Vesztett édenét».
 Dicső remekmű! Angliánkra ez
 Nagyobb fényt áraszt a világ előtt,
 Mint minden hódításunk Indiában.

FLYE. Maradj hát a lazacznál! és ne szólj
 Te Indiáról. Ez bűdös hal! Majd megárt.

LAMBERT. Nem háborgatja Miltont senki sem
 A multakért?

FLYE. Három védője van.
 Az egyik az, hogy vak. Világtalantól
 Kevés ember tud félni. Másik az,
 Hogy költő. Még az éhes vad paraszt is
 Sajnál megsütni egy fülemülét.
 Királynénk szereti a verseket;
 S minthogy Morton nem tud más verset írni,
 Mint carmen maccaronicumokat,
 Milton fejét megőrzi a babér,
 Bár böles Theophrastus szerint ez az,
 Mi a villámot vonzza, mint a mágnes.

LAMBERT. No, és a harmadik?

FLYE. Már azt bizony
 Magadtól is kivetheted vala
 Abracadabra nélkül. Harmadik,
 Ki őt megvédi: Bora, a leánya.

LAMBERT. Ah, Bora!

FLYE. Ő, Milton őrangyala,
 Ki ébren áll, a míg ő álmodik,
 Ki ismeri az ő rejtett világát,
 S rejti előle a való világot,
 És a ki védi őt köröskörül
 Alant és fent sok ellenségitől.

LAMBERT. (Elszörnyedve.) Miltonnak vannak ellenségei?

FLYE. S azoknak száma légio!

LAMBERT. Hisz azt mondad, hogy közbocsánatot nyert.

FLYE. Igen, azoktól, a kik mennykövekkel
 Dobálnak; de nem attól, a ki sárral!
 A nagylelkűség koronás erény;

A «populus romanus» nem bocsát meg,
Kivált annak, a ki jót tett vele.

LAMBERT. De hát mégis kik a fő elleni?

FLYE. Legelső s esküdt ellensége az,
Hogy ifjú nője van s fehér haja.

LAMBERT. S az ellene?

FLYE. (Sarcasmussal.) Hát a — fehér haja;
Szegény jó ember, azt mondá: anyát
Kell gyermekének hoznia; tehát
Hozott egy nőt, ki ifjabb, mint leánya.
Kaczér, pazarló, könnyelmű, hiu.
Ő erről nem tud semmit: oly hiven
Elrejtí mostohája bűneit
Előle Bora. Az halála volna,
Ha ismerné a nőt, ki hitvese!

LAMBERT. Szegény barátom!

FLYE. Nem tudja. Ne szánd!

— Aztán jön a nagyobb ellenség: a mi népünk.

Ez a dicső nép, a kinek jogát

Egy életen át védte és mi hévvel?

Miatta a munkában megvakult!

Már elfeledte régi érdemeit;

Sőt bűnül rója mindazt fel neki

Ugyanazon Mob, mely Károly király

Haláláért ordíta egykoron,

S addig dörömbölt háza ajtaján,

Míg a halálítéletet aláírta.

Most minden éjjel a falára írja:

Ez is Károly királynak gyilkosa!

S csak egy kolompos kell, előcsahos,

Ki a lavinát utnak hengerítse,

S ugyanaz a riha, vad csőcselék,

Mely a királyhívek kastélyait

Kifosztogatta, képes megrohanni

Miltont. Mert most ez a napok divatja.

LAMBERT. Gonosz divat. De mindenütt bevették.

FLYE. Aztán még egy nagy bűne van, a mit

Kortársai meg nem bocsátanak:

Hogy oly magasra nőtt soruk közül.

A költő Miltont, kit a csillagok

Sugárral üdvözlnek, — a varangyok

Itt lenn mérges tajtékkal köpdösik:

Az oxfordi egyetem udvarán

Megégeték legfényesebb művét.
 Mind ellene, ki csak verset farag,
 Versvarga, verscsiszár és verskupecz.
 S hát még a sok kegyes pamphlet-író,
 Kiket korbácscsal paskolt egykoron!
 Hírét irigylik és nem tudnak addig
 Nyugton aludni, a míg Milton él.
 Ah milyen pompát csapnak egyszer, hogy ha
 Meghal! Az lesz aztán a gyászmenet!
 Ott kullog akkor minden csufolója,
 S könnyhullatásuktól lesz utca sáros!
 S emlékbeszédttől még sűrűbb a köd.
 A mit sokáig meg ne adjon Isten!
 És végül ellensége a királyi
 Udvar. Hatalmas ellen. Egy vak ellen!
 Minduntalan sugdossák a királynak:
 Miltonnál olyan államiratok
 Vannak dugaszban, a mik képesek
 Kirántani alóla még a trónt:
 A titkos alkuk, vádoló betük.
 Sok ellene, kiket korbácsa bántott,
 Neheztel rá a mult emlékiért,
 Miket a közbocsánat eltörült már,
 De megboszúlhat egy uj eselszövés,
 S a jó barátot titkos árulótól
 Az épszemű sem választhatja most meg.
 Hát még az, a ki vak — s mellette költő!
 S mind ennyi vésztől védi őt leánya.

LAMBERT.

Szólj, hogy van ő?

FLYE.

Beteg.

LAMBERT.

(Ijedten.)

Veszélyesen?

FLYE.

Azt nem tudom; hiszen orvos vagyok,
 És orvosolni minden ember tud,
 Csak mink nem, a kik azt nagyon tanultuk.
 Egy névtelen baj: melynek nincs oka,
 Nincs kútfeje és nincsen gyógyszere,
 Mit nem kap meg más, mint szűz hajadon.
 Betegség, melynek kútfeje: erény
 És kórcsírája női büszkeség;
 A pór természet büntetése az,
 Ki bennünket állatnak alkotott:
 Hogy miért kívánunk lenni angyalok?
 Az angyalarcznak nincs szüksége pírra.

Az isteneknek vére hófehér,
 Vénust kivéve, azé rózsaszín.
 Az ilyen arczról elmúlik a pir,
 Az ember lassan, észrevétlenül
 Megszűnik lenni és átszellemül. —
 — Te jobban meg tudnád gyógyítani,
 Mint én. Vagy gyorsabban megölni tán?
 Óh szólj világosabban és ne kínozz.
 E baj jelen kifejtett korszakában
 Egy véletlen jött indulatroham,
 Fellobanó s gátat törő harag,
 Vagy váratlan öröm, felgerjedés,
 Válsága lesz a bajnak; úgy lehet,
 Hogy rögtön jóra fordul: óra, percz alatt
 Más vérkeringés üzi el a kórt.
 De úgy jöhet, hogy óra, percz alatt
 Ez indulatroham megölheti.
 Az élet villanyának hirtelen
 Áramlata oly rázkodást idézhet
 Elő minden idegzetén, hogy attól
 Vagy újra támad benn' a zsong-erő,
 Vagy mint a villám, összezúzza azt.
 Elég rá egy örömhír, egy olyan
 Alak látása, a kit rég szeret,
 S kire talán epedve vár.

LAMBERT.

Óh Flye,

FLYE.

Ne említsd néki visszatértemet!
 (Derülten.) Ah, hah! Te szépen őrzöd titkodat.
 Elárulád, hogy nálad van e gyógyszer,
 Mely egy szerelmes és beteg leánynak
 Vagy élet, vagy halál. Megrettenél,
 Hogy megtalálod ölni s nem mered
 A gyógyítását megkísérteni.
 Jól van, Lambert; majd megkísérlem én,
 Apró adagban vétetem be véle
 E drága mérget: hogy te megjövél.
 Előbb szemerként kísérlem beadni.
 Hanem közelbe' légy, hogy a mikor
 Egész hajóteherrel lesz szükség azon
 Moschusra, a mit nálad rejtegetsz:
 Kéznel találjalak.

LAMBERT.

Jobb lesz,

Ha Miltonnak sem mondom érkezésem.

FLYE. Nem is örülne annak, hidd el azt.
A hányszor rólad szó van, felsóhajt,
Fél, hogy elhagyja Bora őt te érted.

LAMBERT. Isten veled Flye.

FLYE. «Jó Isten» veled.
Nem a jambus kedvéért mondtam így,
Hanem mert nálunk annyiféle isten
Van már, hogy azt se tudj' az ember,
Melyikhez forduljon a sok közül?

LAMBERT. (A hátsó bal ajtón eltávozik.)

FLYE. (A hátsó jobb ajtón eltávozik.)

II. JELENÉS.

Morton, Catty.

MORTON. (A veranda felől jó.)

Kérlek szépen Catty, vidd e levelet
Űrnődnek. (levelet s pénzt ad neki.)

CATTY. (Mortonnal együtt jó.) Szívesen teszem, mylord.

MORTON. (Egyedül.) Nehéz kísérletre vállalkozám :
Elcsábítani egy nőt s — nem szeretni,
Elejteni s karral nem fogni fel.
Nekem csak mérge kell a szép kigyónak.
Milton imádja ezt a játszi asszonyt,
S ha megtudná, hogy tőle csalva van,
Halála volna. — A legszebb halál!
Szebb mind azon halálnemeknél, a mik
Számára tartogatva vannak. Hát ez asszony?
Nem kár az asszonyért! A megbukott
Nők boldogok: nem fáj többé a lelkük.
És akkor Bora egyedül marad,
Egyedül és enyim, mind kényre kegyre
És megváltójaként fog üdvözölni.

III. JELENÉS.

Morton, Lady Milton, Catty.

LADY MILTON. (Sebesen jó ki a bal első oldalajtón, indulatosan.)

Mylord! Hogyan merészel ön nekem
Levelet írni és találkozást
Kivánni tőlem?

MORTON.

Drága Mylady,
Én sürgős ügyben jöttem értekezni,

Mely önt és önnek házát és családját
Érdekli és intézkedésre vár.
Ezért kerestem önt találkozóra,
Honny soit, qui mal y pense.

LADY MILTON. Miért beszél ön francziául a
Cseléd előtt; még titkot hisz közöttünk!
Menj Catty Milton úrhoz, s mondd neki,
Hogy itt van Morton Edgard lord. Siess.

CATTY. (Félre.) Ez a legjobb mód biztosítani
Magát fölöle, hogy Milton, ki nem lát,
Nem is fog hallani. Nem hagyja el
Szobáját, a míg Morton itt marad.
Ő gyűlöli a lordot, mint a vészt. (El a verandán át.)

IV. JELENÉS.

Lady Milton, Morton.

LADY. (Szenvelgő szeméremmel.)
Uram, ön visszaél varázslatával,
Melyet fölöttem gyakorolnia
Titkos ígézet útján sikerült.

MORTON. Mylady, czélom tiszta és világos,
Nem használok bűvszert, varázslatot.
Komoly s igaz katolikus lovag
Vagyok, a jelszó czímerem fölött
E kurta mondat: «védd a gyöngét».

LADY. S hogy' tudja ön, hogy én gyöngé vagyok?

MORTON. Mert ismerem a vészt, mely közelít,
S tudom, hogy az erős.

LADY. S ha vész elől,
A mely ijeszt, sem védhetem magam:
Hát öntül akkor mint oltalmazom meg?

MORTON. Mylady! Én a legártatlanabb
Veszély vagyok minden veszély között,
A melylyel hölgy megküzdött életében.

LADY. (Kihívó félénkséggel.)
Ismerjük jól a biztató beszédet.
Sisakrostélyon át minden lovag
Csak üldözöttek hősekint beszél,
De a sisakrostély feltolható.

MORTON. Mylady, esküszöm s tanum reá
E jéghideg kéz: rettegés hozott

E házhoz engem; óh bár nézne ön
Szemembe és látná meg lelkemet.

LADY.

(Elfordúl s csak alattomban néz feléje.)

S én azt tanultam, a hol esküszik
A férfi: a nő zárja el fülét.

Hideg kéz forró szenvedélyt jelez,
S ki férfi szembe néz: attól beteg lesz.

MORTON.

Már mondtam önnek: London csöcselékje,
Mit féken nem bir senki tartani,
Fel van bösztítve Milton háza ellen.

Elég egy éj, hogy elpusztítsa azt
És kő kövön e házból nem marad.

Ajánlottam önöknek urlakom
Worcestershireben. Szálljanak belé,
Találják otthonuknak. Ön legyen
Az úrnő benne, ki parancsot oszt.

LADY.

De Milton azt végig se' hallgatá;
E házból ő ki nem mozdítható.

MORTON.

Igen, mert indokát elhallgaták
A költözésnek: a fenyegető
Néplázadást, hogy fel ne háborítsák
Álmát, a melyben mindig azt hiszi,
Hogy őt a nép, a melyért életét
Föláldozá, még bálványozza most is.
Nem tudja, hogy átkozzák, gyűlölik;
Hogy pártja rég elhagyta őt s a vak
Próféta emlékit gúnyolja most.

Kedves káplánja volt Wrong, a kinek
Diktálta könyvét a «valódi papról».

Ah hogy csókolta akkor a kezét!

De most már püspök lett a jó barát

S máglyára hordja Milton könyveit,

A mikben írva van, hogy a pap is

Menjen dolgozni, mint más jámbor ember!

Jót tesz vele, ki így ámitja el?

LADY.

Nem tudni a valót sokszor szerencse.

MORTON.

Bár én se tudnám. Nem jönnék ide
Szégyent szerezni jó szándékomért.

LADY.

Hát mit kívánhat ön tőlem, Mylord?

MORTON.

Azt, hogy fogadja el ajánlatom.

Ki a világtól elvonulni vágy,

Worcestershireben jó helyet talál.

LADY.

Miltont nem tudnám rábeszélni erre.

MORTON. Utána jön, ha ön előre megy.

LADY. (Meglépetést színelve.)

Én egyedül menjek az ön lakába?

MORTON. Milton s leánya önt követni fogják,
Kell hogy tegyék! úgy kényszerítve lesznek,
Mint kénytelen a tenger habja futni,
A merre a vad Typhon kergeti.
Mitől fél ön lakomban? Nem vagyok
Elég tűzpróbán átment jó barátja
E háznak?

LADY. Tán nagyon is jó barát?

Ne szóljon, a szavában is varázs van;
Én ír vagyok és babonás. Hiszek
Rosz szellemekben, a mik édesen
Sugdosnak asszonyok fülébe s őket
Megtérhetlen útakra csalogatják.

MORTON. Hallgatva várom úgy parancsait,
S ha szóm megbántja, intését lesem.

LADY. Nem én! Nem intek önnek a szememmel.
Ön vissza int és megver a szeme.

Vannak gonosz szemek, igézetekkel,
Varázserővel szétsugározók,
Mélységes örvény bennük, a mi szédít,
Miket úgy hinak, hogy «malocchio».
— És én elvesztém amuletoamat.

MORTON. Zöld ókulárt fogok viselni eztán,
Hogy önt ne sértse két gonosz szemem.

LADY. (A szűz Mária kép elé fut, letérdel.)

Óh szent szűz, védj meg engem a varázstól,
Ne engedj hinnem a kigyó szavának,
Oltalmazz a kisértetektől engem,
Szegény gyámoltalan leányodat.

MORTON. (Félre, gunyosan.)

Mint ért a színjátszáshoz e nő. Mintha
Születve volna rá! Hogy vallja meg
Szívének gyöngeségét én nekem
Az oltárkép előtt. Egy lélekzés alatt
Imádkozik és vétkezik.

Egy pillanat!

S itt csügg a keblemen és vállamat
Karolva által, engem fog imádni.
Bocsásson meg, magas erényű hölgy!

Szándéktalan, vagy félreértve tán,
 Ha elriasztám. Jót akartam én.
 Külsőm riasztó. Oh azt jól tudom.
 Vad, durva arczom, szűrő két szemem
 Megrikat minden gyermeket, ki rám néz.
 S a lányok futnak, a hova belépek.
 A béka, pók mind arról nem tehet,
 Hogy a természet az öszhangzatot
 Színben, alakban, külső mozdulatban
 Feledte, mikor őket alkotá.
 S hogy én azokhoz úgy hasonlítok . . .
 Oh nem, nem úgy van.

LADY.

MORTON.

Ám a béka, pók

Az őt utáló ember jó barátja,
 És jót tesz azzal, a ki üldözi.
 Én távozom. De kérem önt mylady,
 Esengek minden vértanuk nevében,
 Keressen mást, nálamnál jobb barátot,
 Ki abból a viharból, mely közelg,
 Ont és ha van még, a kit ön szeret,
 Ez átkozott falak közül kimentse.
 Én jelzem a vihart, földindulást,
 A lord mayortól ép most vevém a hírt,
 Hogy Rotherhyd és Whitefriars negyedben,
 Százezrekre menő népsöpredék
 Csoportosul több éjek óta össze,
 Kiket Miltonnak ellenségei
 Alattomos bujtogató beszéddel
 Milton lakása ellen szítanak.
 Azt mondják: lázadó, ki itt a házban
 Rejteekben elfalazva tartogatja
 A forradalmak vész-okmányait.
 Minden követ darabra törnek itt
 Tán még az éjjel. A rendőrcsapat
 Elégtelen ez árt föltartani,
 Ha egyszer útnak indul, elsöpör
 Az minden ellenállást és halottá
 Tesz minden szót, mely visszatéríti
 És női köny s a tiszteletreméltó
 Ösz haj, sápadt lány halvány arczzsine
 Nem szelídíti azt meg. Osszetép
 Mindent, kinek nevét kimondta egyszer
 E névtelen szörny, a kit korszakonként

Mint sárvolkán a kénköves mocsárt
Kihányja London gyomra. S más napon
Már nincs sehol: úgy ismét visszatér
A hogy előjött, kloakáiba!

LADY. (Morton beszédét fokozatosan növekedő irtózattal kíséri, végre felsikolt, odarohan hozzá és vállait átkarolja, rémülettel.)

Minden szentek nevére, védjen ön meg!

MORTON. Hisz ön nekem?

LADY. Mint gyóntató atyámnak.

MORTON. Bízik szívemben?

LADY. Sirom ott legyen,

Hol élve halva légyek eltemetve.

MORTON. Nem retteg tőlem?

LADY. Mint az Istenemtől,

Ha oltára előtt leborulok.

MORTON. Eljön velem?

LADY. Ne kérdje! Tudja azt,

Ha a megnyíló hegy mélyébe visz,

A honnan titkos földalatti út

Elátkozott Arábiába nyílik

S talán még annál rosszabb helyre is.

Önök hívása láncz, mely von magával.

Oh irgalmazzon és ne veszsen el,

Ki elveszítém úgy is önmagam!

De minden égi szentek a tanúim,

A rémület volt, mely megejte így.

MORTON. Akkor hallgassa végig tervemet,

Míg a menekvés útja zárva nincs.

Ön hagyja el e házat. Egy cseléd

Kísérheti. A kertajtó előtt

Vár gyors lovakkal jó fedett kocsim,

S az meg sem áll, míg önt el nem viszi

Worcestershirei őslakomba . . . Addig

Én itt leszek és tervem végrehajtom,

A melylyel Milont és beteg leányát

Saját maguknak ellenére is

S a lázadó csoportokon keresztül

E házból elvigyem. Miltonra nézve

Van egy parancsom a király nevében:

(Csak álparancs) hogy elfogassam őt,

S a zárt szekérben, fegyveres csapat

Kiséretében elszállítsam innen.

- Aztán leányát kell megmentenem.
On tudja, mi a sárga zselyeszék.
LADY. Irtóztató egy hordszekér! Azon
Szállítják álczás kórházzsoldosok
Félig sárga, félig fekete öltözetben
A szörnyű pestis áldozatait.
MORTON. Ne borzadozzon. Új a zselyeszék.
Kór nem volt benne még s a kik viendik
Nem kórházszolgák. Én lovagjaim.
E zselyeszék előtt szétbomladoz
Az utcátöltő bősült néptömeg,
S inkább levágja mind magát a földre
S a hátán enged átgázolni, mint sem
Ily zselyeszékkel érintésbe jöjjön.
E fortélylyal megmentem Deboráht is.
LADY. On egy cherub, kinek Isten sugallja
Mentő eszméit!
MORTON. S holnap este már
Együtt leend Milton, neje, s leánya,
Worcestershirei biztos menhelyén.
S ha nem kívánja látni egyikök sem
Mortont, nem fogja látni őt soha.
Varangy elbuvik kő alá, a pók
Elrejtí szegletébe rút alakját.
LADY. (Arczát félre fordítva, mind a két kezével eltakarni igyekszik
Morton ajkait.)
Ne káromolja ön tovább magát,
Egy angyal ellen mond blasphemiát.
MORTON. Kívánja hát, hogy én is ott legyek?
LADY. Mit kérdez többé, ha kicsalta lelkem?
A légen át repülve hullok immár
S én nem tudom hová? ön tudja tán?

V. JELENÉS.

Előbbie. Bora.

- BORA. (A jobb első ajtón kilépett akkor, midőn a lady Morton ajkát el-
takarta kezével; lassan közelítve mögötte, a végső szónál meg-
fogja a lady kezét. Arcza halvány fehér, öltönye fehér házi kön-
tös, haja leeresztve.)
Anyám!
LADY. Bora!
MORTON. Az ágyat elhagyá!

BORA. Te meg akarod ölni Miltont?

LADY. Én?

BORA. Igen.

Az, a mit téssz, szívének tördöfés.
S oly gyöngye pókfonál az, a mi őt
E földhöz még köti. Elég kis ujjad
Azt elszakítani.

MORTON. Oh Deborah,

Ne adj sötét színt tiszta szándokomnak,
Hiszen ha egy angyal befestenek
Korommal, hát ördögnek nézik azt is.

LADY. Bora! Mért nem maradt ön fekhelyén,
A hol betegnek a helye?

BORA. Szokása az
Minden betegnek: mikor halni kell
Elhagyja ágyát s mással váltja fel.

LADY. Ki szól halálról itt?

BORA. Az a ki tudja jól,
Hogy a gyalázat egy szó a halállal.

MORTON. Engedjen nekem egy szót mylady.
Bora jól tudja azt, hogy engemet
Milton házához égő szenvedély
Tart kötve, kinzó lánczai között.
Égő szerelem, mely el nem ég soha,
S ez a szerelm — Milton leányaé!

LADY. Óh ég! Jégtenger az, hová leestem.

BORA. (Elfordul Mortontól, s anyjára néz.)

MORTON. Oh Bora! Te elfordítod arcodat?
Esett e már meg bárkin az a példa,
Hogy oltárképen a megszólított szent
Elfordította volna tőle arcát?
Pedig térdelt ott nálam bűnösebb is.
Te jól tudod, hogy minden cselszövés
Miattad van csomózva; tégedet
Akarlak birni s minden más alak
Elvész, ki köztem és közötted áll.

BORA. Anyám, «most» térdelj a szent szűz elé,
S adj halát neki: bűnhődésed ez!

MORTON. Te büszke lány! oly halvány és kemény!
Úgy téssz, miként ha meg se hallanád
Hozzád ejtett szavam, pedig érted te azt.
S ha én nekem nem, majd felelsz az égnek:
Miért alkotsz belőlem ördögöt?

Nem a te minden természetszabályt
 Fellázító esküd idézte-e
 Fel elleneskümet? Midőn kimondád,
 Hogy addig nem választasz vőlegényt,
 Míg Milton él, míg rád szüksége van:
 Én is fogadtam akkor, halni fog hát!
 S e tör (Lady Miltonra mutat) szívének volt szegezve
 Ne állt volna közénk e szellemarcz, már,
 A melynek márványszíne hirdeti,
 Hogy az örök természet boszút áll.
 Emlékszel e adott ígéretedre?
 Be nem váltásaért ki a hibás?
 S te hallgatsz? Mintha eb volnék előtted,
 Ki a holdhoz üvölt, vagy alvajáró
 Volnál te, ki nem hall meg semmi szót.
 Pedig betöltém, amit rám szabál.
 «Ki végtől végig megmarad nemesnek,
 Ki győzelmében nagylelkű marad,
 Ahoz megyek.» — Te mondtad. S én fogadtam.
 «Várok napomra; s addig esküszöm,
 Hogy ellenségemet, vágytársamat
 Testvéremül őrzöm, dédelgetem.»
 Nem lett-e e szavam hiven beváltva?
 Nem szöktetém-e őt meg, a midőn
 Halálra volt keresve, Angliából?
 Nem voltam-e miatta közbejáró
 A trón előtt? nem én szereztem-e
 Számára teljes bűnbocsánatot?
 Nem én küldék e hozzá menlevélt,
 A melylyel visszatérjen Angliába?
 Hogy álljon mellém, itt a hol te látsz,
 S akkor ismételjem kérdésemet:
 Melyik hát köztünk a különb lovag
 Ki szived és kezed kiérdemelte?
 Én szómnak álltam. Én a számüzött
 Lambertet, a vetélytárst, visszahoztam.

BORA.

(E szónál mind két kezével szívéhez kap. Aroza felváltva örömet
 és ijedelmet fejez ki. Felindulását el akarja fojtani, roskadozik,
 kezével támaszt keres: zokogása egy perczre kitör; azt hirtelen
 erővel visszatartja; ellankadt szemeit lehunyja.)

MORTON.

Ah! Így teszik átlátszóvá a nő-
 Szívet! Titkodra rá találtam.
 E hőség, párosulva reszketéssel,

E holdsugarban kéjelgő tekintet :
 Elárulák, hogy ő szerelmesed.
 Csak álca volt a jéghideg merengés,
 A melylyel engem visszaüzni hittél.
 Rád vall színváltozásod ! Vége van
 Az ámitásnak mindkettőnk között.
 Olyan bűnös vagy, mint magam. — Szeretsz! —
 Nincsen hozzád többé kiméletem.
 Könnyed nem oltja el vad lángomat
 S le nem lohasztja jégtekinteted.
 Nő vagy ! Nem jobb amannál ! Birni foglak !
 S ha ellenállsz, az nékem csak gyönyör lesz !
 Véget vetettem a rimázkodásnak.
 Én összetörlek — s akkor léssz enyim !

(Balra hátul elrohan.)

Bora, Lady, később Milton.

BORA. Anyám, te szenvedsz.

LADY. Bűnhödöm. — Hová

Fussak most el ?

BORA. Kitől ?

LADY. Magamtól.

Hogyan kerüljek még Milton elé ?

Hogyan tekintsek két sötét szemébe ?

Ő nem lát semmit az egész világból

S én azt hiszem, hogy engem lát velük,

És e sötét mélység örvényiben

Egy szellem ül, ki a szívembe néz.

Én e világtalan két szem közé

Tekinteni már többet nem merek.

BORA. Ne is tekints. Neked jobb menned innen.

Te itt boldogtalan voltál, szegény anyám.

Virág a hó között, mely nyilni vágy. —

— Nem vádol téged lelkem semmivel. —

Ha látta volna Milton, hogy mi szép vagy,

Félt volna megszeretni. — Hagyj magunkra.

Tovább itt léted Miltonnak halál.

Neked még több : gyalázat és pokol !

Eredj anyád házához : jobb lesz ott.

LADY. Bár el ne hagytam volna azt soha.

BORA. Én majd megnyugtatom szegény atyámat.

Meséket mondok majd neki felőled,

- S azon leszek, hogy azt a fényes álmot,
 Mely lelkében képed megalkotá
 Örökre fentartsam szelid szívében,
 Ott gloriával vagy körül övezve, —
 Maradsz örökké! Milton azt hiendi:
 Beteg szülő iránti kegyelet
 Hitt innen el s hogy visszatérsz megint,
 S míg várni fog rád, boldog lesz bele.
 S míg várni fog rám, meghalok bele.
- LADY. Ne menj el tőle búcsúzatlanul
- BORA. Nincs bátorságom hozzá menni többé.
- LADY. Majd eljön ő magától: ily időben
 Szokott kis kertjébe lelátogatni.
- BORA. Már hallok tétovázó lépteit.
 Mint mondjak néki? nyelvem megtagadja
 A szót, a mit mondani akarok
 És nyugtalan szívdobogásom el-
 Árulja az érzést, mit titkolok.
- LADY. Én itt leszek melletted s megsugom,
 Hogy mit felelj, minden kérdésre.
 Te néki azt, hogy itt vagyok ne mondd meg.
 Rég nem szoríthatá már meg kezem;
 Az orvos tiltá a találkozást.
 Féltett a gyöngéd indulatrohamtól. —
 — Betegnek szellő, légvonat megárt...
 Most aztán a vihar jeges szelébe
 Jutottam rögtön s lásd: nem árta meg.
 Miltonra nézve még beteg vagyok;
 Pedig lásd, .. nincs már semmi nagy bajom ..
- (Egyszerre alélta Lady Milton karjába rogy.)
- LADY. (Borát ölelve.) Oh ébredj! Térj magadhoz! Jó atyád.

VI. JELENÉS.

Előbbie, Milton.

- MILTON. (Egyedül véelve magát, minden butort megérintve kezével, jó.)
 Csendes nyugalmas kis tanyám, világom.
 Milyen jó benned élni én nekem;
 Melyet, mint egy külön kicsiny planétát
 Magam számára én magam teremtek,
 S belé csak azt veszem föl, ki szeret. —
 — Milyen nagy a vak ember láthatára!
 S le nem megy róla a nap sohasem,

Itt nincs ború, zivatar, ég csapása,
 Örökké béke van és égderület. —
 — Mióta nem látom az emberarczot
 Jobban tudom az embertárust szeretni. —
 — Óh az örök sötétségnek világát
 Nem ördögök lakják, de angyalok! —
 — Szebb most nekem a nem látott világ
 S a félhalál kedvesebb, mint az élet.
 Óh mennyi szépet látok e sötétben!
 Ujjá szülött dicsőséges hazát,
 Melynek kicsinyje, nagyja kézzszorítva
 Közös boldogságunkon fáradoz. —
 — Nincs ellenségem a kerek világon,
 Mindenki megtért, vigasztal, szeret.
 — S a kölcsönös bocsánat, mint a villám
 Után elterjedő titokszerű
 Egészségosztó illat árad el,
 Légben, fűszálon, emberidegen,
 Madár és ember énekelni kezd,
 Bogár tánczol, virágkehely kipattan.
 Egyik se tudja mért? Csak érezi:
 Az Isten békessége helyreállt!
 A nagy «Treuga Dei» ...

. Mióta

Eltűnt előlem a világ,
 Minden érzékem kétszeresen érez,
 És csak boldogság mindaz, a mit érez.
 Az álom és az ébrenlét között
 Nincs már bezárt ajtó; az összefoly,
 Nem is sötétség ez már itt körülem:
 Egy megszokott lét. — Hát hisz a csigának
 Sincsen szeme; még is hogy összejár
 Kertet, mezőt s nem kéri vakvezérnek
 A pókot, a kinek nyolcz szeme van
 S még sem mer hálóján túl útra kelni. —
 — Magamba' járok már mindenhová,
 Terhére nem vagyok már senkinek,
 Az újjaim hegyében láterő van. —
 Ez itt Borának orgonája. Rajta
 A feltárt hangjegy most is ugyanaz
 A lap, a melyen elhagyá, midőn
 Lefekteték. — De most már jobbra fordult
 Betegsége, azt mondja Flye. — Ezért

Zsibong oly édes mámor át a szivemen. —
Van itt valaki?

LADY. (Ez alatt magához téríté Borát).

Milton. Én vagyok.

MILTON. (Örömmel.) Ah szivem angyala. Te mindenütt
Elém jössz, a mihelyt rád gondolok.
Elég nevedet elsohajtanom
S már rögtön ott vagy. De nem! Nem igaz.
Én nem hazudhatok neked soha.
Megvallom, hűtlen voltam és most
E perczben másra gondolék, nem te rád.
Hogyan van Bora? az én kis leánykám?

BORA. (Súg a Ladynak ingadozva, ájlozva:)

Már Isten jobbra fordítá baját.

LADY. (Utána fen.) Már Isten jobbra fordítá baját.

MILTON. Ott voltál nála. Szereted te őt?

BORA. (Súgja a Ladynak.)

Olyan nagyon, mint téged magadat.

LADY. (Eltakarja két kezével arczát:)

Olyan nagyon, mint téged magadat.

MILTON. Oh szeressétek egymást mind örökké!
Nem küldött nékem tőled Bora semmit?
Nem érted el? Egy csókot sem talán?

BORA. (Megragadja a Lady kezét:)

Adjon egy csókot neki Mylady!

LADY. (Tétováz, küzd magával.)

BORA. (Sugva.) Ez búcsucsók lesz; tartozik vele.

LADY. (Oda megy s megcsókolja Milton homlokát.)

MILTON. (Szomorúan.)

Beteg leánytól küldött hűs hideg csók.

Vigyen neki forróbbat vissza tőlem, (visszacsókolja).

LADY. (Roskadozva tántorog az orgonához.)

BORA. (Szeretetteljesen int kezével csókot Milton felé.)

MILTON. Hát Morton itt volt?

LADY. (Megretten.)

Boráért?

MILTON. (Beszketve.)

Igen.

LADY. De Bora még beteg és nem fogadta,
Hisz még atyját is tiltják látnia.
Rosz vén Galenus! Milyen zsarnokom!
Ha már ölelnem őt még nem szabad,
Miért nem hallom bár csak egy szavát?
S ha a beszéd is tiltva van neki;

De fekhelyét ha elhagyhatja már,
 Miért nem játszik itt az orgonáján ?
 Ha hallanám a megszokott zsolozsmát,
 Úgy bizton hinném, hogy jobban van ő,
 Így azt hiszem, hogy mind csak ámitás ez,
 Talán már halva is van a leányom
 S csak én előlem titkoljátok azt.

BORA.

(A Ladyhoz siet s suttog neki:)

LADY.

(Előrejön.) Jó Miltonom, légy nyugodt ő felőle.
 Téged még nem szabad meglátnia,
 Idegzete olyan még mint a most
 Öntött üveg; egy vízcsepp rá elég,
 Hogy szertezúzza, s hol ti összejöttek,
 E két szempárból lesz vízcsepp elég,
 De jer, kertünkbe levezetlek én.
 Támaszd vállamra a kezéd. Jövel.
 A jerichói-rózsa lugosig,
 Hol kedvencz széked vár reád, veled
 Megyek. Ott én dalolni kezdek
 S meghallod arra, bizton mondhatom,
 Dalom viszhangját itt az orgonán
 S meg tudsz belőle kettőt; egyik az:
 Hogy Bora nem beteg már oly nagyon,
 Másik: hogy «összhang» van kettőnk között.

BORA. LADY. (Szomorúan elfordulnak e szóra egymástól.)

MILTON. (Elégült, örömteljes mosolylyal kezét nyújtja nejének s vele
 együtt a kertre nyíló corridoron át eltávozik.)

VII. JELENÉS.

Bora egyedül.

BORA.

(Egy székre rogy zokogva.)

Így ámitom én ötöt napról napra!

(Szűnet.)

Mi lenne sorsa, ha megtudna mindent?

(Künn a kert felől hangzik a zsolozsma:

«Hogy a babyloni vizeknél ültünk.»

(Marot Clemens dallama szerint.)

BORA.

Hallga, Már hangzik a zsolozsma lenn!

«Hogy a babyloni vizeknél ültünk.»

(Ének folytatja:)

«Ott mi nagy siralomban kesergettünk.
A szent Sionról megemlékezvén
Kinél gyönyörűségeb hely nincsen,
A nagy bűnak és bánatnak miatta
Hegedűnket függesztettük fűzfákra.»

BORA.

(Minden sort utána mondva.)

Igen. E dal! Az én zsoltárom ez
«A nagy bűnak és bánatnak miatta
Hegedűnket függesztettük fűzfákra.»

(Az orgonához megy s elkezd a zsoltárt játszani, egész a negyedik sorig.)

VIII. JELENÉS.

Bora, Lambert, Flye.

LAMBERT, jobbról. FLYE, balról (sietve jönnek.)

BORA. (Meglátja Lambertet, hirtelen felszökik az orgona mellől, hozzárohan, keblére veti magát; sir, kaczag, arcát kezei közé szorítja.)

FLYE. Ihol van ime! Az én betegem!

Én csak hét cseppet rendelék neki

A bájitalból s ő fürdőt vesz belőle!

Most már megadtad néki! Most megölted.

Meghalt. Most szépen eltemetheted!

Az ám! — S közel volt a feltámadás,

Nézd, milyen hajnal gyult egyszerre arczán!

A liliomból rögtön rózsza lett,

A chalcedon átváltozott rubinná.

Nem kell már «ferrum»! Ha gyógyszer a «vas»:

Recipe egy pánczélos lovagot.

Te csodaorvos! Kár hogy nem mehetsz

Körutra te az ilyen tudománynyal,

S kár, hogy ezt én el nem tanulhatom.

BORA.

(Szemérmesen, megfogva Lambert két kezét.)

Lambert! nem szólsz meg érte: ily nagyon

Miért örültem, hogy megláttalak

Ugye; nem volt az csók, mi arczod érte?

LAMBERT.

Nem! Angyalajk lehellete csupán.

FLYE.

S ha csók volt: Isten engem! meg nem ártott.

Probavimus et successit! Ha jól esett,

Praesente medico nihil nocet.

De hát miért hoztál te most, beszélj csak,

Magaddal ennyi sok vasat? (pánczéljára mutat) s ki-
Kegyéből törsz ide? [nek]

LAMBERT.

Bocsáss meg!

Sietnem kellett : nagy balsors közelg ;
 Barátaimtól most tudám meg épen,
 Hogy Whitefriars felől egy néptömeg
 Felbujtogatva titkos lázítóktul
 Hömpölyg e ház felé, Milton nevét
 Kiáltva és halálát követelve.

BORA. Irgalmas ég ! Hiszen elég leend
 Atyámnak e kiáltást hallani,
 Hogy szíve megszakadjon !

LAMBERT. Nincs időnk
 Tanácskozásra. E ház nem menthető meg.
 A rendnek fentartói szembehunyva
 Nézik a vészt, mely felé közelít,
 S mondják : hiszen a Milton népe ez !
 Siessünk őt magunkkal vinni innen.

FLYE. Nyugodtan gyermekek ! Elég időnk
 Van a tanácskozásra. Tudtam én
 Régen, mi készül itt a föld alatt,
 A patkány-ország régióiban.
 Kiszámítottam napját is, midőn
 Kitörni fog. Midőn te hazajössz
 S Morton dühöngve hagyja el e házat:
 Okát talán tudod, szép patienszem ?

BORA. (Arcát elrejti Lambert keblére.)

FLYE. Futott, mint a ki hátán kosarat visz;
 S most ránk ereszt egy lávát — utczasárból.

BORA. Oh mentsük Milont !

FLYE. Kincsem, nincs hová ?

Mert nem csak Whitefriarsból jó a vész.
 Mi Rotherhydeből jó, az még nagyobb.
 Köröskörül van fogva már e ház.

BORA. Szentséges Isten ! Mit vétett nekik
 Atyám ?

FLYE. Azt, hogy ragyog ! Ne sápadozz !
 Ej ej, már vissza akarsz-e esni megint ?
 Hát nincs bizalmasd Flyehoz ? orvosodhoz ?
 Hát nem azért vagyok-e itt, hogy Milton
 Éltét s egészségét megvédjem én ?
 Rég készítik számára elleni
 Ezt a bürök-kehelyt, de várom én is
 A «mithridattal» : «vincetoxiconnal».
 A városban mind elhiresztelém,
 Hogy Milton súlyosan beteg.

BORA.

FLYE.

Előkészítem a várakozást,
 Hogy tán közelget is halála már.
 Most hirtelen az utcza szegletekre
 Kiírtam, hogy Milton halva van.
 Az Isten őrizz ! még álhirnek is.
 Hagyj tenni engem. Régen készülök.
 A mint e hir elterjed városunkban,
 Egyszerre megfordulnak ellenei.
 Ki üldöze, míg élt, lesz bámulója,
 Ha hallja holt hírét; a püspökök
 Dicsőült hamvait mind reklamálják
 S kinyitják neki a Westmünster abbyt.
 A lordok, pairek és a baronetek
 Mind megjelennek dísz hintajaikban
 S a gyászba öltözött szép myladyk
 Koporsóját koszorukkal fedik be
 S midőn megindul ez a gyászmenet,
 A templomi zászlókkal legelől,
 Középen a gyászhintó : ravatal,
 Milton nevével, fáklyafény körül :
 Ez a mi megtöri a lázadást.
 A bősztömeg, mely mint nyúlós salak
 Magán rést törni, utat vágni nem
 Enged ágyunak és vértess csapatnak :
 Szétnyilik a halotti gyász előtt,
 És a patkánysereg térdre borulva
 Zengi utána a halotti dalt
 S kíséri majd kryptája ajtajáig,
 Mig Milton itthon biztos rejtekéből
 Saját hallotti gyászát fogja végig-
 Hallgatni, hogy ha már nem nézheti
 A felczifrázott és üres koporsót.
 S e kryptaajtó fogja védni Miltont!
 Jól fogja védni. S még mást is teend.
 Mindent előre jól elkészíték,
 A pinezeboltban készen tartogattam
 Mindent mi szükséges a ravatalhoz.
 Ott a koporsó, fáklyák, czímerek.
 A doctor végső arsenálja. Hát ne vess,
 Te szép pirosra változott beteg;
 Hiszen komédiát játszunk mi ma,
 Komédiát halállal és papokkal,
 Hol a halottvivők és gyászolók

BORA.

FLYE.

A csuklya és a fátyol közt nevetnek,
 S maga a czímerhordó vas lovag
 Sisak rostélyába kaczag, lóháton ülve.
 Ez a mi ellentáborjázatunk,
 Azokkal szemben, kik bohóczaiknak
 Tanítottak be egy tragoediát.
 Ők a kloákát viárok gyanánt
 Használják. Mink ellenárkul a sirt.

LAMBERT.

Ki merje erről Miltont értesíteni?

FLYE.

Csak rám bizzátok azt is. Itt vagyok.
 Tudom, milyen alakban kell beadni
 Keserű szert? Milton természete
 Eltűri a humort. S nálam van az.
 Fogadjunk, hogy ő is nevetni fog rajt.

BORA.

Oh rettegek játékot üzni könnyen
 Gyászfátyolomból és kísértni Istent
 Hazug könnyekkel, tettetett sirással.

FLYE.

Nem lesz a könny hazug. Hagyd hullni azt.
 Milton valóban meghal e napon.
 Az a Milton, ki az egész világot
 Forró szívéen melengeté. Az édes,
 Az angyalokkal együtt játszó Milton
 E rossz napon túl nem lesz már sehol.
 Az átkos óra, mely tudtára adja,
 Hogy bálványképe, a nép tört reá,
 Más Miltont hoz világra, a kinek
 Próféta átka, mint Vezuvhamu
 Fog omlani e rut, czudar világra.
 A régi Miltont elsirathatod már.
 Most menjetek, időnk kimérve perczre.
 Öltözzetek gyászmezbe. Addig én
 Elkészítem Miltont s a ravatalt.

LAMBERT,

jobbra. BORA, jobbra, szobájába, el.)

IX. JELENÉS.

Flye. Szolgák.

FLYE.

Jertek fiuk! És ezt az orgonát
 Vigyétek innen. Itt most útban áll.
 No csak ne félj megfogni hát! Nem esz meg!
 Hozzá ne érij a billentyűihez,
 Mert töltve van minden csőve s ha elsül
 Olyat lő, hogy ijedtedben lehullsz

A becsületesebbik arcz-pofádra.
 SZOLGÁK. (Félre viszik az orgonát.)
 FLYE. Most menjetek és hozzátok elő
 A nagy tojáshajat, a melybe
 Az embert visszadugják, hogy ha egyik
 Éltét keservesen elvégezné,
 S aztán megint anyjának visszadják,
 A földnek, hogy ha tudja, költse ki!
 Ha szárnya lesz, talán repülni fog.
 Ne vigyorogj te vaksi! Te neked
 Csak egy dióhéj jut és abban is
 Nem léssz te a dió, csak a kukacz.

SZOLGÁK. (Előhozzák a koporsót. Szent Mihály lován leteszik az orgona helyére, a koporsóra írva: „John Milton“.)

FLYE. Most jöjjetek velem. A ravatalt
 Kell összeütni lenn az udvaron.
 Aztán ne ármolyogjatok nekem.
 Halott siet! Annak nagy útja van.
 Nem várhat rátok, ha soká szuszogtok,
 Annak, ki legserényebb lesz közületek,
 Jutalmul egy fogát kihuzom ingyen.

(Balra el a szolgálakkal.)

X. JELENÉS.

Milton.

MILTON. (A kert felőli corridorról jő.)
 Hová lett nőm? Hogy ott hagyott magamra!
 Elénekelte szép zsoltáromat
 S aztán elhallgatott. Hiába hittam.
 Dalát aztán szépen visszahangozá,
 Mint égi válasz, itt az orgona.
 Leányom játszott rajta? Hát miért
 Szakítá félbe rögtön a zsolozsmát?
 Itt voltál Bora? Itt vagy? szólj, mi lelt?
 Anyád azt mondá: fölkelysz, idejössz?

(A koporsóig jő.)

Hat lépés az ajtótól orgonádig.
 Tudom már jól. Sokszor megszámolám:
 Ujjam hegyével ismerős alakja.

(Kézét rá teszi a koporsóra.)

Mi ez? Minő hideg tárgy állt elém?
 Sötétség, hagyd el arczomat! Mi ez?

Hadd lássak egy pillanatig csupán,

(Kezeivel összejárja a koporsót.)

Mi itt e bársony? Érczhimezte csipke?

Ez itt koporsó! Ez itt szemfödél!

Ez itt leányom, a ki halva van!

Oh mily kegyetlenül bántál velem!

Mondád: leányomat találom itt!

Nyissátok föl előttem e koporsót!

(Báút öklével.)

Én nem bocsátom őt el egyedül.

Megesküdött, hogy nem hagy el soha,

Hogy engem, a vakot vezetni fog.

Vezessen hát a tulvilágra is.

Temessetek el engem is vele.

Ki él még itt? Meghalt-e a világ?

S nem él más benne, csak egy félhalott?

XI. JELENÉS.

Milton, Bora, Lambert, Flye.

BORA.	(Szobájából, gyászöltözetben)	} (elősietnek.)
LAMBERT.	(Jobbrul, vért nélkül)	
FLYE.	(Balrul)	
BORA.	(Miltonhoz rohan.) Atyám, atyám, én édes jó atyám!	
MILTON.	(Átöleli szenvedélyesen.)	
	Leányom! Borám! Hát föltámadás ez?	
	Te élsz! Ez akkor még nem túlvilág:	
	Hisz akkor látnám édes arczodat.	
	Csókolj meg! Arról érzem meg azt,	
	Hogy nem vagy szellem. Nem. Szíved dobog,	
	És arczod ég megdermedt arczomon.	
	Mi itt e tárgy: e szörnyű névtelen tárgy,	
	A mely elállta utamat? Mi ez?	
FLYE.	Milton, ez egy koporsó. Semmi más.	
MILTON.	S ki fekszik benne, Flye?	
FLYE.	Még senki sem.	
MILTON.	S kire vár?	
FLYE.	Azt maga se' tudja még.	
	No hát mi ez? Milton! Böles férfiú!	
	Hát félsz te ettől? Őt szál fadarab.	
	Bársony lepel, kiverve ércszegekkel.	
	Mi hát? Egy szekrény! egy butordarab!	
	Két lélekvesztő egymáshoz szegezve.	

Milyen nagy tengeren utaznak ezzel!
Különben egy temetkezési eszköz. —
Hát kit temetnek innen?

MILTON.
FLYE.

Senkit. Nincs halott.

Csupán temetkezés van. Nem tudod?
Ma van Bálint szent napja. Hát mi is
Egy kis látványt, egy kis bohózatot
Csapunk a népnek, a mi kedvesünknek.
Azt mondjuk, hogy Milont temetjük el,
Tudod, csak úgy tréfából, hogy kitűnjék
Milyen nagyon szerettek tégedet.

MILTON. Nem úgy van! Ez egy szörnyű sejtetem,
Mely megvalósul s élő testet ölt.
A népet ellenem fellázíták

S az most «feszítsd meg»-et kiált reám.
S ti e mesét gondoltátok ki, hogy
Meghaltam. Ezzel védtek Golgothámtól.
FLYE. Próféta vagy. Szem nélkül lát a lelked.

FLYE.

MILTON.

E nép kívánhatja halálomat,
A melynek én ébresztém életét
A tetszhalálból! S melynek lételeért
Én lettem tetszhalott! Ez fáj, fáj, fáj!

LAMBERT.

MILTON.

Nem Milton! Nem «az» a nép teszi azt.
Lambert. Te itt vagy? Légy üdvöz fiam!
Igaz szó volt az, a mit most kimondál.
Nem az a nép, a melyért küzdtem én.
Ismerted! Óh az nagylelkű, dicső volt!
Elmult az, meghalt. Régi Sparta népe,
Dicső, szabad celtái Ossiannak!
Mind voltak és elmultak. Nincsenek már,
Ez a kit ellenem huszítanak,
Ez a Phaeákok népe: a heloták!
A nép, ki megtagadta Mózesét
S helyette a Thammuzt siratja meg.
Miért éltem tul eszményképemet?
Mi ez mögöttem? Egy üres koporsó,
A mit temetni visznek; rajt írva áll
Milton neve? Hát Milton egy hazug lett?
Ki még a kriptát is meg tudja csalni?
S meglopja az érzékeny sziveket
Oknélkül hulló könnyeiktől? Óh nem!
Legyen temetség hát! Igaz temetség!
Sirolják el hát Milont e napon,

Azt a valódi Miltont, a ki értük élt.
Nissátok föl e koporsó födélt.

BORA.

Atyám.

MILTON.

Ne sirj. A «tied» itt marad.
Milton, a vak, a koldus, a beteg,
De az «ő Miltonuk» temetve lesz,
A hős, a láng, a fény! Az száll le ma.
Egy szent képnek kell lenni e szobában.
Sokszor nevettek rajtam jó barátim
Hátam mögött. S a vak hallása kényes!
Azt hitték, nem tudom, hogy itt van az.
«Milton lakában Isten anyja képe!»
«Az ikonoklasztesz lakában szent kép!»
Pedig hisz én hozattam azt ide.
Tudtam, hogy ez megvédi rombolás
Ellen, mit eltakar. Leányom,
Te ismered nyitját e rejtekemnek,
Tárd fel barátaink előtt.

BORA.

(Felnyitja a rejteket, a kép elfordul s mögötte látszik egy könyvtár.)

MILTON.

Látjátok ott,
E foliánsokat? Ezekbe van
Megírva mind az, a mi mérhetetlen
Kincs annak, a ki tudja, mit jelent
E szó «Szabadság». Éltem legnagyobb
Munkája mind. E két szemem világa
Volt ára annak, ami itt hever.
Okiratok, király s országnagyok
Kezével írva és hites pecséttel
Megszentesítve. Olyan iratok,
Mik más főt, arcot adnak a világnak,
Ha napvilágra jönnek valaha!
Lemenjenek a sir sötétibe!
Hamvak között, férgek között helyük.
Mi e koporsó? Kérde bölcs tudor:
Én is tudom annak egyik nevét:
«Könyvtár», megtöltve halott tudománynyal.

FLYE. LAMBERT. (Átrakják a könyveket a koporsóba.)

Ez ébenfa szekrényt is?

MILTON.

Legalul!

Ne adjatok világnak egyet is!
Ne sirjatok! Én, atyjuk, nem sirok!
Én gyermekem volt mindenik: szülöttem,

Kit alkoték gyönyörrel, fájdalommal
 És rájuk bíztam örök életemet.
 Szegeztétek rájuk a szemfödél!

FLYE. LAMBERT. (A koporsófüdelet leszegezik.)

MILTON. És most esküdhettek reá bizonynyal,
 Hogy Milton nyugszik-e fedél alatt.
 Kit eltemettek: — Milton «lelke» az! (harangszó.)

FLYE. (Lamberthez.) Ez iratoktól féltem én örökké,
 Hogy megtalálják nála ellenei;
 Most már jó helyre jutnak: senki sem
 Találja ott meg ítéletnapig.
 Rejtsd el magad, már jönnek a papok.

MILTON. Vitessétek le innen a koporsót,
 Ne halljak itten sirást, éneket.
 Borám ölelj meg. És ne sirj sokat,
 «Csak» Angliának Miltonát viszik
 Temetni most: a tied megmarad.

(Bora fátyolát arczára teríti.)

(A szent kép mögötti rejtekbe vonul, a kép bezárul utána.)

XII. JELENÉS.

Előbbiek. Szolgák.

FLYE. Emeljétek s vigyétek e koporsót
 Az egyház nagyjai és apraji
 Már várnak ott lenn s türelmetlenek.

I. SZOLGA. (A koporsót emelve.)

FLYE. Hej be nehéz! Arany van ebbe tán?
 Arany van benne ficzkó! Annyi még,
 Hogy ha te és minden pereputyod
 Elkezdenéd számlálni, holtodig
 El nem készülnél véle. El ne ejtsd.

(Mikor egyedül marad, fennhangon)

John Milton! Az Ur veled.

MILTON. (Rejtekből.) Az Ur veled!

FLYE. (El.) Szintér hosszas ideig üresen marad. (Kívül harangzugas,
 gýászzene.)

XIII. JELENÉS.

Milton egyedül.

MILTON. Temetni visznek hát most engemet!
 Azt, a mi bennem lélek volt, temetni,

A sírba tenni azt, mi halhatatlan. —
 — Mi él belőlem még, az a hamu.
 A láng kifujva: gyertyabél kanócza
 Túléli azt s már aztán csak boszont. —
 — Így tett művével egykor Camoens.
 Egy élet összes építése, mind,
 Egy népnek minden szentséges joga,
 Tanulság, melyből népek és királyok
 Jövendő sorsukat meríthetik,
 És annyi ihlett szent találkozás
 A földfelettiekkel; istenek
 Malasztja, égi revelatiók
 És halmaza hosszú tapasztalásnak,
 Mind egy halomban. Most mondják reá:

(Künn a halotti ének hangzik.)

Örök nyugalmat adjon nékik Isten! —
 — A nép szabadság evangéliomát
 Így küldik el örök nyugalomára.
 Tovább, tovább! De mostan jó a vers.

(Halotti ének hangzik.)

De hasztalan zárjátok sírba el,
 Örök világ fog fényleni fölötte.
 Tovább, tovább, halotti éneked!
 Mit eltemettek, sírban nem marad;
 Onnan kitör s örökkön élni fog.

(Gyászének végződik, gyászinduló, harangszó, utcai zsidongás.)

Már indul a menet, felhangzanak
 A nő-sírásnak méla hangjai.
 Hát nőm hová lett? Mondjad: özvegyem.
 Halott embernek nincs már hitvесе,
 Azt mondta, anyja vár reá, beteg.
 Halálom hírét majd meghallja tán.
 És férjhez is megy. Miért ne? Tartozott
 Jobban szeretni engem, mint e nép?
 Már messze jár a gyászmenet s az utca
 Még most is egyre zeng, de hangja más.

(Háborgó népzugás künn. A corridor felől tűzfény kezd egyre világosabban terjengeni: a tűzfényben a felnyitott fülkeajtó üveg-festménye keresztül látszóvá lesz, úgy hogy Miltont mintegy takarja a kép, ki a fülkeajtó előtt áll.)

Minő zsvaj? Mi füstszag terjed el?
 Ez nem a fáklya s tömjén füstje már.
 Vésztűz ez! Ah a ház fölöttem ég!

Egy más csoportja a bőszen zendülőnek
 Kitért a gyászenetnek s megrohanta
 Az elhagyott lakot s üszköt dobott rá.
 S én itt vagyok most egyes egyedül,
 Elhagyva és elzárva bőszen csoporttal
 Mindeniktől, ki védelmez, szeret.
 Csak érzem és nem látom szörnyű fényét
 Az izzó boltozatnak itt fölöttem.
 Világtalan vak: megnémult halott,
 Kinek még kiáltani sem szabad.
 Nem szólhatok; némán kell állanom,
 Mig a harang szól, mig a gyászenet
 Sirboltom ajtajához el nem ér.
 Segélykiáltásom megrontaná
 Szeretteim cselét: a bőszen tömeg
 Izekre tépné lányom és barátaim. (Iszonyattal.)
 Fejem fölött ég a tető! (megnyugvással) s a tűz
 Fölött él Isten a ki lát. — Tied vagyok
 Te nagy teremtő, a ki alkotál.
 Mindent te adtál. Minden a tied,
 Kezedbe tettem már le szellemem,
 Kezedbe teszem gyarló testem is!

XIV. JELENÉS.

Milton, Morton. Nép, alabárdosok.

MORTON. (A kert felőli corridoron megjelen, kivont karddal.)
 Sir John Milton, Károly király nevében
 Foglyom vagy.

NÉP. (A kerítésen áttör, alabárdosok visszatartják.)

(Függöny legördül.)

HARMADIK FELVONÁS.

A király előtt.

Szintér : boltozatos terem a Towerban. Hátterben kőkereszt a falban. Elöl a padozaton hosszukás kőlap, rajta a kereszt, a két végén vas karikák. Jobbra vasajtó. Kőpad. Semmi butorzat.

I. JELENÉS.

Monmouth, York, Staunton, Williers, Cavalierek.

MONMOUTH. Ez volt aztán a kivilágítás !
Hány ház égett le Staunton ?

STAUNTON. A fél City.

MONMOUTH. Hasznára lesz Londonnak. Majd felépül
S szebb lesz utána.

YORK. Elheveskedék
A dolgot lincolsinni jó barátink,
Korán kezdék el a gyujtogatást.
Előbb szét kellett volna bontani
A házat s minden rejtekét kitúrni.
Igy nem találtak semmit. A falak
Bedőltek s ha a titkolt iratok
Közöttük voltak, bizony odaégtek.

STAUNTON. Nagy kár a Cromwell covenantjéért.

WILLIERS. Nagyobb kár a puritán lajstromért,

MONMOUTH. (Félre.) De legnagyobb kár az én kis ében
Ládámért, melyben Walters Lucia,
Anyám s Károlynak első hitvese
Házassági okmánya volt lezárva ;
Az egy tanú, ki bizonyítaná,
Hogy én vagyok jog és törvény szerint
Károly király elsőszülött fia.
Én azt hiszem urak, hamis nyomon
Valánk. E firtatott irattömeg
Másutt van rejtve. Ezt nem tarthatá
Az őriző magához oly közel.

STAUNTON. Királyunknak jó terve van kivenni
Belőle azt. Azért hívott ide.

YORK. Bizná reám csak. Majd kivallaná,

A hogy vallottak skótjaim mikor
Megismerék spanyol csizmáimat.

MONMOUTH. York bátya nagy művész a hegedün,
Az olyanon, mit a bűnös nyakába
Kötnek. No valld meg bátya igazán:
Melyik legkedvesebb a torturák
Között: a vízzel vallatás,

YORK. Vagy a tüzes vas menyegzői ágy!
A leghatályosabb a diadém.
Indus találmány. Ettől Miltonunk
Elmondaná még azt is, hogy mi van
Az elveszett pokolban? A király
Nem enged hozzá nyulni. Kár nagyon!
Nem illik, ugymond, költőt, philosophot
Kinpadra vonni. Rejtett titkait
Ravasz lélektani kísérlet útján
Gondolja napvilágra csalni a király,

MONMOUTH. A melyben én is majd kezére leszek.
Eredj Miltonhoz Staunton s mondd neki:
Öreg szolgája, a vén puritán
Jó Blunt van itt. Sok hirt hozott kívülről.

STAUNTON. (El.)

MONMOUTH. Ezen a tréfán majd sokat nevettek.
Én, mint neophit remekül tudom
Hitsorsosim (az ujak) reszkető
Összhangzó éneklő prófétái
Szónoklatát utánzani. Ki hallja,
Megesküszik reá, hogy Blunt beszél.
«Öh Zebaoth, alázd meg ellenink!»

MIND. (Nevetnek.)

YORK. Te ilyen híve vagy az új egyháznak?

MONMOUTH. Épen olyan, mint te a réGINEK,
De «hawcubiteok» el ne rontsátok
Tréfámat azzal, hogy belé nevettek.
Mert «Isten verjen! «a ki felkaczag
Ezt a» protestáns ólmos botomat»
Kipróbálom fürtös «mohawk» fején.
Kár, hogy nincs Morton itt. Boszantanók.
YORK. Ugyan mivel?

MONMOUTH. Megjárta a bolond.

Nem csipheté el, a hogy tervezé
A hófehér, de hóhideg Borát.
Azt Aesculapunk Flye megszökteté

Egy átkozott furfangos gyászmenettel.
A csöcselék mind térdre hullt előtte,
S kísérte énekelve az üres
Koporsót. És így Morton szája koppant.
Pedig már számítottam is reá.

YORK.

Te számítottál?

MONMOUTH.

Megmondom, mire?

A szép Bora Mortontul megtagadta
Kezét. No hát tartsa meg a kezét.
Elvittük volna majd a «Rózsa» padra,
Hol Dryden színművének tapsolunk.
Csináltunk volna színésznőt belőle.
Hah, mily gyönyör lett volna látni azt:
Midőn Milton Borája hófehéren
Elkezd Absolon és Achitofel
Prologját elszavalni s a szövegtől
Carmin s cizinóber nélkül lángpirossá
Hogy válik arcza, — mig végére jut.

YORK.

Bizony nagy inyencz vagy Monmouth öcsém.

MONMOUTH.

S talán te nem: kedves «Tityre tu!»
No ezt biz elszalasztók. Várj te Flye!
Ezért bevádollak, mint mérgezőt.
S «Isten pusztítson el!» kerékre jutsz.
De Morton még sem ment el éhesen.
Ha elszalasztá a csibét, helyette
Megkapta a tyukot: Milton nejét.
Haha, haha! Szép torna lesz ma itt.
De csitt. Huzódjatok hátrább. Vak Sámson itt:
Kezdődik az előadás, nemes
Filiszteus urak, figyeljete.
Most hallunk mindjárt fényes átkozódást
Jambusban és alexandrinusokban!
De adjatok nekem kölcsön elébb egy
Bivalybőr keztyüt, ócskát, zsirosat.
E chevreurilbőr elárul és gyanut költ.

(Keztyűjét felcseréli egy csatlósával.)

MIND.

(Hátravonulnak.)

MONMOUTH. (Milton elé megy.)

II. JELENÉS.

Előbbiek. Milton.

MONMOUTH. (Nehézkes léptekkel Miltonhoz közelit.)

(Puritán modoru szavalással: a mondat elejét magasan kezdve, a végét mélyen lecsapva, ájtatosan meghuzva a szókat s reszketetve a hangot.)

«Az Ur irgalma földje bé fejed.
Szolgád a gileadi völgyből van jelen».

(Kezet nyujt Miltonnak.)

MILTON. Te vagy Blunt! Kérlek, beszélj röviden.
S a mennyire lehet, világosan.

MONMOUTH. «Meglátogatta az Ur, Zebaoth
Bün-fertőjében ülő Sodomát,
S reá bocsátá kénköves tüzét,
Nem irgalmazva egy igaz miatt
Ezer hűtelen és gonosz fejének.
Jámbor Lót, a te házad is leégett.»

MILTON. Adtak helyette mást, úgy gondolom,
Ez a tower.

MONMOUTH. «Ahasver börtöne.»

MILTON. Nekem itt sincs sötétebb, mint lakomban.

MONMOUTH. «Oh szenvedő Jób, rosszabb még a hír,
A második. — Themáni Eliphás,
Bildad és Zafa, Jób barátai
Ilyen gonoszat Jóbbal nem tévének,
Bankárod megbukott, koldus levél.

MILTON. Maradt még utczaszeglet. Majd megélek

MONMOUTH. «Oh Éli, a rossz nem jár egyedül,
Leányod, az ártatlanság virága
Azátkozott Gibeonita faj
Jemini fajtalan magzatjai
Kezébe jutva, elhervasztatott.
Szálljon fejükre Izráel boszuja.»

MILTON. Akkor meg is halt, hogyha meggyalázták.
Az első csillagnál elérem őt,
S onnan majd együtt költözünk tovább:
S keresni fogjuk az én édenem.
Szegény leánykám! Jó. — Majd sietek!

MONMOUTH. «Dáthán és Abiram mély gödre nyelje
El a gonosztevőket! Oh világtalan
Sámson, most halld meg a végső csapást.

Volt néked egy bűbájos Delilád,
Elárult ő is a filisteusnak;
Bálványimádó Mortonhoz szökött.
És most Dagonnak papjai előtt
Hamis tanuságot tesz ellened.

MILTON. (Kitörő indulattal.) Katalin!

MONMOUTH. Jezabel! Athalia.

Herodiás! És a mi átkozott
Nevet tud az írás, képmása ő.

MILTON. Hazudsz! E hired olyan átkozott,
Hogy örülség kell elhivésihez.
Megvesztegettek ellenségeim,
Hogy szófulánkkal önts szívembe mérget,
Meghagytad venni nyelved, hogy hazudj!
Te, a becsület mintaképe, Blunt
Te Blunt! Az öserény megtestesülve!
Te istenfélő, ősz szakállu Blunt,
Kit úgy szerettem, mint testvéremet,
Mint egy czudar kerítő, úgy hazudsz!
Szólj, mit fizettek, ellenségeim,
Hogy eljőjj, engem e szóval megölni?
És káromolni azt, kit én imádok!
Hazudni mersz! Hiszed, hogy itt sötét van?
Mert Miltonod vak! Ám meglát az Isten.
Enyimtől nem! Rettegj az úr szemétől!
Az áruló te vagy. Nem Katalin!
Vezessetek a börtönömbe vissza.
Még a sötétség sem oly fekete,
Hol nincsen ember. — Pfui, az ily világra!
Az istenes Blunt megtanult hazudni.

(A börtön-ajtóban megáll, lecsillapultan.)

Nem. — Ez nem Blunt szava, csak hangja volt.

YORK. (Gunyosan nevet.)

[(El.)]

MONMOUTH. Megismert csipkéim moschus szagáról.

(Odatartja karmantyuját Stauntonnak.)

III. JELENÉS.

Előbbiek. Milton nélkül.

YORK. Monmouth, hizelgés nélkül mondhatom,
Ahoz képest, a hogy te tudsz kínozni,
Spanyol csizmáim csak játékszerek.

MONMOUTH. Ez csak lélektani kísérlet, bátya,

Jó hangulatba kelle hozni őt
 A párbeszédhez, melyet tervezénk
 Közötte és Károly király között.
 A vas tüzes, jöhet a kalapács.

IV. JELENÉS.

Előbbiek. II. Károly, Flye, Lambert, Morton, Bora, udvaroncok,
később Lady Milton, Catty.

YORK. Vonuljunk félre, itt jön a király.

KÁROLY. (Halkan Stauntonnal beszél.)

MORTON. (Borához csatlakozik.) Elértünk a válságos percz elé.
 Elvész az, a mi legdrágább neked,
 Ha engem szólni hagysz, ha tenni engedsz
 Oly szót, oly tettet, a mit keserű
 Szivem haragja szülni fog:

Az szörnyeteg lesz! Dermesztő Meduza,
 Mondj egy varázsszót, és megváltozik,
 S a mit Megaera gyujta meg, a fáklyát
 Szelid Hymen hozandja majd eléd.

BORA. Te bürköt vetsz és rózsát vársz belőle,
 Ijesztesz s várod hogy szeresselek,
 Szivedben egy pokolt mutatsz elem
 S hiszed, hogy abban üdvözülhetek.
 Eredj Morton. Ki olyan rossz lehet,
 Hogy üldözőbe végyen egy vakot,
 Egy agg, tehetlen embert, egy szentet,
 Egy Miltont, annak Isten nem adott
 Egy harmatcseppnyit amaz égi kincsből,
 Melynek szeretet a neve.

MORTON. Bora,
 Ne hívd föl ez órának harczeit.

STAUNTON. (A háttéri ajtón el.)

KIRÁLY. (Bora felé közelít.)

MORTON. Még nem hívott szólásra a király.

BORA. Beszélj, ha hív.

MORTON. Az Miltont megöli.

BORA. Eléje állok, s az szép küzdelem lesz,
 Egy nő egy férfi ellen. Egy koldus leánya
 Egy lord, egy pair, király kegyencze ellen.

MORTON. Rosszul gondoltad azt ki. Nem velem
 Fogsz szembe állni, lányka férfi ellen.
 Vitérságod hozzád illik. Ő is asszony.

LADY. (Belép.)

MORTON. (Lady Miltonra mutat.)

BORA. Mit? Lady Milton! Ő a vádoló?

KIRÁLY. Lord Morton Edgar. Azt mondad, tudod,
Hogy Milton összeesküvő. Ismétled-e?

MORTON. (Kézét Borának nyújtja.)

BORA. (Eltasztítja magától Morton kezét.)

MORTON. Ismételem.

KIRÁLY. Van rá tanud?

MORTON. (Lady Miltonra mutat.)

Im itt áll.

BORA. Nem! Nem király! Ez nem történhetik meg.

Én nem vagyok tudós: nem ismerem

Brittania alaptörvényeit,

Sem a chartat, sem a kérvényjogot;

De azt hiszem, hogy még a karaib

A nomád üzbek Obi pusztaságán

S a törpe lapon éjsark jéghegyében,

Ki írott törvényt nem tisztelt soha,

Nem engedné azt az erőszakot

Az ember-érzés ellen elkövetni,

Hogy nő legyen tanu enférje ellen.

KIRÁLY. De egy parlamenti határozat

Kivételt alkot. Összeesküvés

És felségárulás büntényinél,

A hitves lehet terhelő tanu.

BORA. S lesz bátorsága vélem szembenézni,

Elmondani, miket ármány koholt

Halálidéző hazugságokat.

Szólj, lady Milton, mit vétett atyám?

LADY. (Félre Borához.) Azt, hogy te élsz!

BORA. (Félre.) Hát én vagyok oka,

A mért e nő ördöggé változott?

A szenvedély előnté a szivét

Daemon boszunak mérgivel! Jaj nekem!

KIRÁLY. Mylady. Mondja ön, bátran beszélhet:

Hallott-e Milton úr bizalmasabb

Óráiban eltitkolt iratokról;

Miknek világra jött nagy zavart,

Fogalmak változását, gerjedelmet

S talán a trónt fenyegető veszélyt

Idézhetne elő? Beszéljen!

LADY.

Oh Sire!

Nehéz egy nőnek ilyet vallani,
 Miket a férj egy-egy bizalmas órán
 Tán gyöngédsége tanujeleül
 Fülébe sugott. Ah az megpirít.
 Itt annyi férfiarcz előtt megvallani,
 Hogy éjjelenként oly közel valánk,
 Hogy hallanom kellett, amit beszélt
 Álmában; ébren őrzött titkokat.
 Szemérmem sérti kérdezősködéstek.

BORA. (Félre.) Óh álszemérem! Férjeért pirul
 És kedvesére lopva átmosolyg. (Fenn.)
 Oh Sire, mylordok, hát tanujel-e,
 A mit álmában ember elbeszél,
 Vagy a mit ébren költő elbeszél?
 Költő, vagy álmodó, egy ember az,
 Ki szüntelen szívével dolgozik
 Tulfinomítva minden idegét
 Hogy érzékekkel, a mik más halandó
 Testében fölkelletlen alszanak,
 Felfogjon egy láthatlan nagy világot.
 Oh hallhaták őt Istennel pörölni
 Midőn Sátánnal párbeszédit írta.
 Hallák dühöngve átkozódni is,
 Midőn alkotta Sámson Agoniszteszt.
 Pedig még akkor nem volt Delilája.

(Lady Miltonra mutat.)

Igy szólhatott tán, a mint meglepé
 A jósszerű költői ihletés
 Királyok és koronáik felől.
 De az költő volt, a ki úgy beszélt,
 Nem jobbágy, a ki lázit, bujtogat,
 Elhiszszük, a mit mondasz, miss Bora.
 Poeta a mit ír, mit histrio mond,
 Az mind nem jön beszámítás alá.
 Azt kérdezem a Ladytól: tud-e
 Milton rejtett iratjai felől?

LADY. Fájdalmasan esik, ha szólanom kell.
 De két gonosz közül választhatok csak,
 Ha szólok, úgy megrontom férjemet,
 Ha hallgatok, megrontom Angliát.
 Való, hogy ily irattár létezett;
 Rém emlékirat, titkos covenant.
 Királyok, népek közt szövetekezés.

Lázító fehérvások, pamphletek,
 Ligák, résztvevők kézvonásaival,
 Királyok titkos házasságiról
 Szóló kötések. Egész arsenal
 Pokolgépekből. Súlyosabb veszély
 Mint az, a mit felfedezett Oates,
 Guy Fawkes merényleténél is nagyobb.

BORA.

Látta ön az irattárt, mylady?

LADY.

Én? Miss Bora?

BORA.

Látta ön azt,

A melyre, hogy van, esküdni kész?

LADY.

Oh Sire, mylordok, gátoljátok azt,
 Hogy engem e hölgy szómban megzavar.

KIRÁLY.

Engedje myladyt beszélni miss.

BORA.

Elhallgatok. «Anyám» beszélj tovább.

LADY.

Sir, Főurak. Én nem tudom mi lelt?
 Nem szólhatok, ha e lány rám tekint.
 A két szemével lelkem megköti
 És szétzavarja gondolatjaim.
 Én nem tudok beszélni véle szemben.

(Sir.)

Pedig ég a tanum, hogy nem hazudtam.

MORTON.

Vegyen erőt! Folytassa mylady.

LADY.

Szemedbe hogyha egyszer nézhetek,
 Az ellenbűvszerül lesz én nekem.
 Így! Hol hagyám el? Nem láttam én
 Valóságukban e rém kincseket,
 De többször kérdezősködém felőlük,
 Csupán csak asszonyi kíváncsiságból,
 Ki vágyik tudni azt, a mi veszély;
 S mindannyiszor, ha Milton válaszolni
 Akart, e megverő varázstekintet
 Vágott közénk. (Összeborzad.)

KIRÁLY.

Folytassa mylady.

LADY.

Nem birom elviselni. (Két kezét maga elé tartja)

BORA.

(Folyvást merőn reá szegi tekintetét.)

MORTON.

Ah, ne ingadozzék.

LADY.

Nem. Nem tovább! Inkább az anakonda,
 A mese baziliszkja nézzen így rám!
 Inkább üres halálfő vigyorogjon
 Álmatlan fekhelyem előtt, mint lássam ezt.
 Szakasztott mása atyja két szemének,
 Szivemben a verés eláll. Megöl

E szemsugár. Az örülés fog el.
Holdkóros fényiszony kinozza meg
Idegeim. Irgalom. Szédülök.

(Összerogy.)

MORTON, CATTY, (Felfogják, kivezetik.) (Morton visszajő.)

KIRÁLY. Asszonyt asszonynyal szembetenni nem jó.
Fegyver se kell nekik. Elvérzenek
Egymás szemének szúrásától is.
Pedig mi szép szemek, én nem találok
Bennük semmi halálra rémitőt.
Gyanu elég, — bizonyság semmi sincs.
Vonuljatok mindnyájan a falakhoz.
Lélekzetét is eltitkolja minden!
Egy sóhaj, egy sarkantyupendülés
El ne árulja azt, hogy kivülem
Még más is él e boltozat alatt.
Miltont hivattam: ketten hadd beszéljünk.
Egy közbeszólás, egy köhintés olyan
Leend előttem, mint honárulás.
Most néma szobrok lesztek: majd tanúk.
Staunton menj és küldd Miltont elé.

V. JELENÉS.

Előbbie (Lady és Catty nélkül.) Milton.

KIRÁLY. (Stauntonhoz.)

Várnagy! Menj! Hagyj magunkra egyedül.
Zárd ránc az ajtót, senkit ne bocsáss be.

STAUNTON. (Elmegy, kulcsfordulás hallatszik: visszajön.)

KIRÁLY. Milton, öreg barátom! Hangomat
Rég hallád. Én régi jó barátod
Vagyok: a nagy protector idejéből.
Nevem megmondom majd, ha rávehetlek,
Hogy terveimhez nyujts segédkezet.
Udvözletem bár vigasz volna rád.

MILTON. Megnyugtató, hogy rám emlékezel.

KIRÁLY. Kinek ne jutnál akkor eszébe,
Mikor keservvel töltve a pohár?

MILTON. Az is jobb még mint az üres pohár.

KIRÁLY. Rosz század ez, szegény öreg barátom,
Adj hálát égnek, hogy nem láthatod.
A föld nem tartja már el emberét;
A földmives előre sir, ha látja

- Belépni udvarán a publikánust,
 Ki elmaradt kéményadó fejében
 Utolsó szalmazsákját elviszi
 S a városokban éh-halál dühöng;
 A gentry tönkrement a harc alatt,
 Kereskedőink boltja mind üres,
 S a pap stoláján több a lyuk mint a fölt.
- MILTON. Ezért aztán mindegyik azt hiszi,
 Hogy a mi nála nincs, másnál lehet
 S mert éhes ő, szomszédja jóllakott,
 S boldog csak akként lenne minden ember,
 Ha néki adnák azt, a mi a másé.
- KIRÁLY. A nép elégületlen és soká
 Nem tűri már az állapotokat.
- MILTON. S szerez magának más állapotot,
 Mely még kevésbbé lesz majd tűrhető.
 Ma jöjjön el hozzá a Messiás,
 S egy év multán Herodest kéri vissza.
 Baj van; igen sok: érzem és tudom,
 De azt fegyver nem orvosolja meg.
 Nem belzavargás: béke kell nekünk.
 Hazánknak van két kincsbányája még
 Kifogyhatatlan s újra megtelő:
 Egyik a munkás izzadó tenyér,
 Másik a tettrevágyó észszerő.
 E fegyverekkel úr lesz egykoron
 A félvilágon. Mással önmagán sem.
- KIRÁLY. Ám legnagyobb baj még sem a gyomor,
 Bár az nagyon kiált, mikor üres,
 A lelki elnyomás még súlyosabb:
 A melyért egykor annyi vér kifolyt,
 Vallásszabadságunk veszélybe' van.
- MILTON. Jó barát! Engem meg nem indít ez.
 Hogy énekeljék a liturgiát?
 Az ostyát ülve, vagy térden fogadják?
 Nem vallás annak, a ki a teremtőt
 Hatalma és szerelme végtelen
 Világában tanulta meg imádni.
 Az én vallásom nem uralkodik,
 Az csak szeret, jóltesz és megbocsát.
 Ki diktálja a másiknak hitét?
 Azon az örültek versengjenek,
 A máglya és az inquisitio,

Az üldözés, az autodafék.
 Gyülölöm őket gazdájukkal együtt
 Akár puritán, akár jezsuita.
 Mi gondom nékem templomok bajára?
 Adjatok iskolát a népnek: zsuppfödéllel,
 Ott megtanul jó lenni és kibékül.

KIRÁLY. Te is bátrabb valál, mig két szemed
 Világa megvolt, hős Cromwell alatt.
 Óh vajha látnád, hogy mire jutánk!
 Boszura nyujtanál segédkezet.

MILTON. Minő bosszura és minő segélyt?

KIRÁLY. A nemzet változást kíván. Nem tűrheti
 Jármát tovább; nem a sulyos nyomort,
 Mely téged is keményen sujta most,
 Ki egy napon elvesztéd mindened.

MILTON. Nem! Lelkem öntudatja megmaradt.

KIRÁLY. Elpusztíták minden vagyonodat,
 Megpiszkolák benned a férjt, apát,
 Börtönre dobtak s kihallgatlanul
 El vagy ítélve, mint gonosztevő!
 S csak egy szavad kell, hogy megmentve légy,
 Hogy bosszút állj méltatlanságidért.
 Hová tevéd elrejtett iratinkat?

Mik rád valának bízva. Ha kimondod,
 Én és híveid összes tábora,
 Olyan vihart támasztunk, mely lesöpri
 E földről minden ellenségedet.

MILTON. Im válaszom: nincs földi hatalom,
 Mely kérdésedre legkisebb ígét,
 Vagy egy szemöld-intést kivenne tőlem.
 Tudom jól, hogy mit ért s mit tart a fenn
 A vészes kincstár, mely után kutatsz?
 Ne kérdd, hová lett? Élő ember azt
 Nem őrzi. Nincsen senkinél.

Nincs föld alatt és nincsen ég alatt.
 Nem tudja nap, nem tudja éjszaka,
 Mi lett belőle? Egy nagy semmi lett.
 Semmi, a mely volt és van és leend,
 És lesz örökké semmi, s senkié.

KIRÁLY. Te nem hiszesz a világváltozásban?
 Hogy Károly trónja már is ingadoz?

MILTON. Ugy őrizzéték meg, hogy fel ne düljön,
 Mert megfordítva rossz lesz ülni rajt.

- KIRÁLY. Nem a trón, ámde a király hibás.
MILTON. Embert olyannak alkotá az Isten.
S hogy király is ember : rég tudom.
- KIRÁLY. Gunyolja és titokban megveti
Hitünket : a papokkal conspirál.
MILTON. Ez nagy betegség ! Ám ha a király
Ilyen beteg : a népet orvosold.
Sötétség ellen csak egy szert tudok,
S ez a világosság. Terjeszd a fényt.
- KIRÁLY. Pazarló fényüzéssel tékozolja
Az ország kincsét a nép filléreit.
Kegyenczinek oszt minden hivatalt
S a régi jó nemest mellőzi mind.
- MILTON. Hol nincs hizelgő udvaroncز csapat,
Ott nincs pazarló fejedelem. Ki az
Oka, ha a világi hivatalt
Azért ohajtják aprók és nagyok,
Hogy könnyű szerrel gazdagodjanak ?
Ha a király beteg, gyógyítsd a népet.
A kapzsi bírvágy minden gyökere
Mélyen a földbe jár : tépd onnan azt ki !
Ha a tölgy lombját élődő fagyöngy
Pusztítja, akkor ne a koronán,
De a törzsökben keresd fel a vést.
- KIRÁLY. Zsarnok szeszélyű és kegyetlen.
MILTON. Minden király azzá lesz, hogyha szemben
Hizelkedőket lát és hát mögött
Az összeesküvést suttogni hallja.
- KIRÁLY. Egy országát elnyomja a másikával.
Irhonban a katholikust igázza,
Skothonban a protestanst.
- MILTON. Önmagunk
Vagyunk hibásak, ha ezt teheti :
Miért tekintjük ellenségnek egymást ?
- KIRÁLY. Erkölese romlott. Nőink, lányaink
Becsülete nem biztos udvaránál.
- MILTON. Nekem is volt egy szép, szegény leányom !
Már elsirattam. Kérlek, hagyj magamra.
Az én bánatomnak természete
Az, hogy velem lakik csak a sötétben
S világosságra nem kívánczik.
— Az iratok hollétét nem tudom.
Ha tudnám is, azt meg nem mondanám.

Engem sok szenvedés ért: az való,
S lehet, hogy a király tudtával ért;
De hogyha vérem minden cseppje méreg,
És minden eszmém olthatlan görögtűz;
Nem szórom azt szét egész nemzetemre
S azért, hogy én gyógyúljak, lázaimmal
Be nem ragályosítom Angliát.

KIRÁLY.

S ha pestis volna már e szörnyű kór
S te rád is már Angliáról ragadt?

MILTON.

Ugy jaj ti néktek, a kik érzitek
Ezt, és segíteni rajta nem siettek.
Egy rosztat másik rossz nem orvosol.
Az alattomos összeesküvés
Megrontja a nemzet erkölceit.
A lázítókat gyűlölöm, utálom,
Kik mételeyt oltanak a nép szívébe,
Csalást, árulkodást, esküszegést
Magas erénynyé szentesítenek.
Arany hegyekkel ámitják a balgát
S bálvány helyébe más bálványt emelnek.
A rongyot rajtuk még rongyabbá tépik
És feltörlik a béhegedt sebet
S kéjelgnek a kiontott honfivérben.
Nem ily mocsárban nő fel a szabadság!
Nyílt szó, őszinte, bátor férfi arcz
Emelkedjék, ha van még Angliában
A trón elé és fedje fel igaz
Képét hazánknak a király előtt:
Nézd, ilyen Anglia! Lábad előtt
Örvény. Térj meg. Mentsd meg országotat.
Adj példát, a ki legmagasban állsz,
Légy hű, igaz, hogy más is az legyen.
Szeress, a hol szeretve lenni vágyasz,
S szeress, a hol szeretni kötelesség,
Népet, hazát és hűséges hitestárst,
Nehogy kiveszszzen magvad itt e földről.

LAMBERT.

(Elszörnyedve felkiált.)

Milton!

TÖBBIEK.

(A király és Milton párbeszéde alatt a Miltonnal barátságos és ellenséges csoportok jobb és balfelől külön álltak, s a szerint, a hogy a párbeszéd volt, örömet, félelmet, bosszúságot, megalégedést, kíváncsiságot, haragot fejeztek ki; az utolsó válasz elején Milton barátai diadalmaskodnak, ellenségei megszégyenülnek: a végén az

ellenségei kárörvendve mutatják kedvtelésüket, míg barátai megvannak rettenve, míg Lambert nem állhat végre ellent indulatának s közbe kiált.)

KIRÁLY. (Haraggal.)

Lambert.

MILTON. (Meglépetve.) Lambert, te itt vagy ; .

(Hirtelen megragadja a király kezét.)

Jer, tedd fogolylyá itt e lázadót !

Kezemben tartom addig. Nem bocsátom.

KIRÁLY. Királyod az, kinek kezét fogod !

MIND. (Felzudulnak.)

STAUNTON. (Elveszi Lambert kardját.)

BORA. Lambert, te elvesztéd magad !

LAMBERT. De Miltont megmentém. S ez jó csere,

MILTON. (Meglépetve körülbámul, a hogy a vakok szoktak: magasra tekintő szemekkel, azután méltóságteljesen fölemeli fejét.)

Nem. Te nem vagy a király !

Királyi lélek nem teheti azt,

Hogy csúfot üzzön egy világtalanból.

Egy pór, egy yeoman, hogyha rá találna

Az erdőn elhagyottra, kézen fogná,

És elvezetné, és minden követ

Elhárítgatna utjából, hogy abban

Meg ne botoljon, átsegitené

Árkon tövisen, mit ki nem kerülhet,

S te azt, ki nem lát, kísértetbe vitted,

S vezetted ingovány, mocsár közé.

Keresztbe tettet lábadat eléje,

Hogy őt megejtsd. Te nem vagy a király !

MIND. (Elszörnyednek.)

KIRÁLY. A szájalom : ártatlan szenvedőké !

Rajtad az ég csapása büntetés !

Isten vaksággal sujtott tégedet

Atyám, Károly király halálaért.

MILTON. (Felindulva.) Akkor Isten haragja volt az is,

A mely Károly fejére mérte a

Halált — vaksága büntetéseül.

MIND. (Elszörnyednek.) Lázadó ! vakmerő ! Istentelen !

BORA. Oh Isten, védj atyámat.

MONMOUTH. (Odarohan Miltonhoz.)

Ne higgyetek neki : ez nem vak ember.

Olyan jól lát szemével, mint magam.

Csak tetteti a vakságot, miként

A csalfa koldus, hogy könyörre keltsen.
 Jól tudta ő azt, hogy kivel beszél,
 Nem ismerél e rám is e helyen,
 Hol Blunt nevében szóltam itt veled?
 Mondd, e durva bivalybőr keztyűben
 Nem ismeréd meg Monmouthnak kezét?

MILTON.

(Indulatos önfeladéssal, megragadja Monmouth kezét.)

Te voltál a Hiob hírek hozója?
 Te! Monmouth herczeg? Nép kegyencze te?
 A népmeséknek, balladáknak hőse!
 Bálványa férfiaknak, asszonyoknak!
 S te színjátékot üztél én belőlem?
 Rosz színpadot választál e darabhoz!
 Halld! A mi kong itt lábaink alatt
 E boltozat: egy sírbolt teteje,
 Egy hirhedett bolt: a tower kriptája itt!

(Lábával megkeresi a kőlap párkányát.)

E négyszögű kő itt: azon sülyesztő,
 A melyen annyi nagy színész leszállt,
 Álarcz helyett fejét hordván kezében,
 Kik mind a sors s király kegyenczi voltak,
 Harczban dicsők, szerelmben boldogok,
 Imádva férfiktól, asszonyoktól.
 E rémes döngő színpad mélyiben
 Aluszsza álmait a hős Essex,
 Mellére téve levágott feje,
 Csókról s ütésről hirhedett nemes fő.
 Itt alszik Norfolk herczeg és Arundel
 Gróf, a Howard ház híres főnöke,
 Somersset herczeg, az ország protectora,
 S szép hölgyek márvány sarcophagjaikban,
 Kikért királyok térde hajla egykor:
 Fej nélkül most és koronátlanul!
 Monmouth! Az út, melyen elindulál,
 E négyszegletű kőlaphoz vezet!
 Emlékezz rá, hogy egy vak mondta ezt.
 Egy vak, ki lát: — ki látja a jövőt.

MIND.

(Elszörnyedve felzognak.)

BORA.

(Lambert nyakába borul.)

Ah vége néki! Nincs, ki mentse őt.
 Monmouth herczeg Károly kegyencz fia!

MONMOUTH. (Visszaborzadva tekint York felé s a mint ennek tekintetével találkozik, hirtelen elkapja fejét.)

MILTON. (Vakon York herczegre mutat kinyujtott kezével.)

KIRÁLY. (Haraggal.) E vakmerőség megtorlást kíván!
Igy nem beszéltek még király előtt.
Igy nem beszéltek még királyfinak,
Staunton!

FLYE. (Egy tálczán poharat hoz.)

Nem fölség, most én jövök,
Az orvosod. Veszélyes egy roham
Támadt agyadra ismét: vértolulás.
Baj érhet. Vedd e csillapító szert be.

STAUNTON. Ő felsége most engem szólított
Mi vakmerő kísérlet ez te tőled?

FLYE. (Hidegen.) Ti a királyt beteggé teszitek:
— Én gyógyítom. — Ezért nektek szabad
Mindig hazudni a király előtt,
— Nekem pedig igazat mondani.

KIRÁLY. (Elveszi a poharat s csendesen kiiszsza.)

Jót tett. Mi volt ezen pohárban, Flye?
Megenyhitett,

FLYE. Volt benne — tiszta víz
És egy szemér királyi türelem.

KIRÁLY. Meggyógyított. — Milton. Azért, a mit
Beszéltél e helyen, én megbocsátok.
Azért, mivel vádolnak, majd ítél
A Court of Assises. Védőd én leszek,
És addig e hely nem lesz börtönöd,
De menhelyed, hol bizton megmaradsz.
MILTON. Most már rád ismerek, te a király vagy.

(Meghajol.)

KIRÁLY. S hogy menhelyed még jobban otthonul
Tekintsd, egy kedves ápolót adok.

(Borához megy ki Lambert kezét szorítja. Elviszi Stauntontul
Lambert kardját s visszaadja ennek.)

LAMBERT. (Meghajlik a király előtt.)

KIRÁLY. (Kézen fogja Borát s Miltonhoz vezeti.)
Öleld kebledre lányodat!

BORA. (Milton keblére omlik.) Atyám!

MILTON. (Gyönyörtül zogokva öleli Borát magához.)

Függöny legördül.

NEGYESEDIK FELVONÁS.

Az Isten előtt.

Szintér: a háttérben távolkép, harczjátéki szinkör, sorompó, színes vászonnal fedett karzatok, melyeket néző sereg lep el. A közep téren mellvéd fut végig. A szinpad eleje királyi sátozt képez, jobbra a nézőtől menyezetes trónnal; ezen innen kisebb trónszerű díszkarszék. Átellenben a bírák ülőhelyei. A bejárás balról nyitva, az érkezőknek a mellvéd emelt folyosóján keresztül, ugyanaz szolgál átjárásul a küzdőterre. A bírák széksorán túl a trombitások állványa. Milton és leánya számára bejáratul a legelső szinfalnál ajtó balról. Lady Milton számára jobbról.

I. JELENÉS.

Monmouth, York, Staunton, Villiers.

YORK. Lovagjátékot rendez a király?

MONMOUTH. Valóságos istenitéletet,
Ordaliát canon s szabály szerint,
Mely döntse el, valjon ártalan-e
Milton s leánya, a szép Debora?

YORK. Hát Miltonért történik ennyi pompa,
Meg egy vakvezető leányért?

MONMOUTH. Óh dehogy
Szegény jó Miltonért! Hát nem tudod?
Portsmouth hercegnő vágyik látni egy
Lovagtornát, istenitéletet . . .
Minőről a regékben olvasott.

YORK. S kedvéért rendez egyet a király?

MONMOUTH. És még hozzá komoly balvégzetűt,
A mely élet-halálra megy. A két lovag
Közül az, a melyik lováról
Nehéz vas vértetében lehull,
Többet nem kel fel. Szépen ott marad.

YORK. Mesét beszélsz! Százötven éve már
Hogy Angliában a vitézi torna
Meggzűnt. Párbajt istenitéletül
Nem látott három nemzedék. Maga
A pápa eltörölte azt, s protestans
Államban újra támad a halott?

MONMOUTH. Miért ne tenné, hogy ha van hozzá

Két szép szem, a melyik kívánja,
Két ördögös lovag, ki megteszi,
És egy király, ki tenni engedi?

YORK. Morton leend s Lambert e két lovag?

MONMOUTH. Mint Hector és Achill, úgy fujnak össze,
S már messziről morognak, hogyha látják
Egymást. Ha kettőjük közt áll az ember,
Megérzi a szemeik nyílhegyét.

YORK. Régi harag emléke van közöttük?

MONMOUTH. Lambert elcsipte Mortonunk elől
A lányt, a kit halálosan szeret,
Ezért boszúból az Milton nejét
Ejtette meg, hogy elveszítse véle
A szenvedélytől elvakult bolonddal
Miltont s leányát. Ilyen háború
Emberhalál nélkül meg nem esik.
Királyunk egy kis pompát ad reá.
Tegnap lovaggá ütte a derék
Lambertet; ott van vérté és sisakja
Közbírálatra a címerteremben.
És ma ki lesz próbálva vért, sisak,
Hogy állja a vasat, mikor hideg?
És mind ez két szép szem miatt lesz így.

YORK. S te rendezed a tréfát jó öcsém?

MONMOUTH. Nem tréfa ez, jó bátya, hidd nekem.
Kinek nagy érdekében van, hogy a
Király után a trón üres maradjon,
Az jól teszi, ha Portsmouth herczegasszonyt
Üdvözli és felesap lovagjául.

YORK. (Stauntonhoz.)

Az én öcsém még mindig azt reméli,
Hogy azt a népmesékben hirdetett
Fekete ládikót még megtalálja,
S attól, mi abba' van, Károly király
Első szülötte s trónutódja lesz.
Ezért szorítja Miltont, hogy kitudja,
Hová lett kincse, a mit nála sejt?

II. JELENÉS.

Előbbiek, Portsmouth herczegnő.

MONMOUTH. (Eléje megy a herczegnőnek s kezét ajkához emeli.)

YORK. (Stauntonhoz.)

Nézd Monmouthot! Kezet csókolt neki.

STAUNTON. Teheti. A peu prés mostoha anyja.

HERCZEGNŐ. Én azt hívé, hogy későn is jövök,
S még a király sincs itten: várakoztat.
Szólj, Monmouth. Lesz itt sok tudós beszéd?
Elengedném. Az engem embètiroz.

MONMOUTH. Nagyon kevés lesz, istenasszonyom.
Gondoltam rád, mikor scénába szedtem
Színjátékunkat. A kinek unalmas
Modora van, rövid szerep jutott.
York herczeg bátyám nem fog szólni ma:
Tudós beszédet ő másként se tart.
A baillif könyvéből három lapot
Kitéptem, hogy ne olvasson sokat,
Mikor az esküre kerül a sor.
Egymást felváltó látvány, izgalom
Fog végig menni a szindarabon,
Rendezve jól, hogy minden egybevágjon.

HERCZEGNŐ. Mortont nem éri baj?

MONMOUTH. Nem érheti.

Ő régi harczedzette jó lovag.
Még az ükapja is nagy tornahős volt,
Trophæumokkal telve csarnoka.
Ellenfele meg egy kerekfejű,
Kit tegnap vert nemessé a király.

HERCZEGNŐ. Hát a vak ember is eljön ide?
Szeretném látni, a ki a királynak
Azt mondta, hogy szeresse azt, kinek
Hűséggel tartozik, a hű hites társt.
Derék tanács volt; — csak hogy nem fogott rajt.

MONMOUTH. Jelen lesz ő is.

HERCZEGNŐ. Nem fog átkozódni?

A könyvét sem tudom olvasni ott,
A hol olyan borzasztókat beszél.

MONMOUTH. Ellenkezőtől tartok. Azt hiszem,
Nem fogjuk ma szavát vehetni néki.

HERCZEGNŐ. Azt mondják, hogy teljes tökéletes vak,

De a leányát mégis látni tudja,
S ha megfoghatja e leány kezét,
Annak szemén át látja a világot.

MONMOUTH. Az ám. Beszélük ezt. És úgy lehet.

HERCZEGNŐ. Csodálatos lények! Ha kiderül,
Hogy a leánya bűvölő varázsnő,
Megégetik? Én még ilyet se láttam.

MONMOUTH. Kíváncsodra azt is megtehetjük.

HERCZEGNŐ. Eredj! Bolond vagy! Nem kívántam én!
Ellenkezőleg! Azt nem engedem meg.
A multkor ott az ablakom alatt
A polgártársak «in effigie»
A pápát égeték meg. Én kilestem
Egy pillanatra a függöny mögül
S ez undorító látvány volt: fidonc.

III. JELENÉS.

Előbbiek, Király, Harczbiró, Sheriff, Birák, Udvaroncok, Apródok, Alabárdosok, Trombitások, Morton, Lambert, Flye.

HERCZEGNŐ. Sire. Régen itt vagyok.

MONMOUTH. (Sugva.)

S unatkozom.

HERCZEGNŐ. Pedig egyszerre indulánk hazulról.

KIRÁLY. Hogy én elkéstem, annak van oka.
Útközben engem, úgy mint tégedet
Kérlemezők fognak minden nyomon,
Te osztasz nekik, s én megtagadok
Mindent; s ez így tovább tart. Légy kegyes,
(Herczegnőt a trón melletti székhez vezeti; maga felmegy a trónra.)

MORTON. LAMBERT. (Egymás mellett elmenve, megnézik egymást félvállról és megállnak.)

MORTON. (Fél háttal fordulva.)

Ma, úgy remélem összeütközünk.

LAMBERT. Ki nem kerüllek, hogyha szembejössz.

MORTON. Kettőnk közül egyik feje bezúzik.

LAMBERT. Rég kellett volna már, hogy úgy legyen.

MORTON. A hogy szerettem, úgy tudok gyűlölni
És semmivé teszem, kit gyűlölök.

LAMBERT. Azt képzeled, hogy te vagy a halál,
Vagy tán Mihály, az arkangyal maga.

MORTON. A mennyiben, úgy fenve rád vasam,
Miként Mihályé volt Azázrielre!

- LAMBERT. Rosz fegyver a harag, könnyen törik.
Nekem jobb helyzetem van. Paizsomat
Döngetheted soká. Szívós vas az.
- MORTON. Majd megtalálom fájos részedet.
- LAMBERT. Utolsó lesz, mit a földön találsz.
- MORTON, LAMBERT. (Balra, jobbra eltávoznak.)
- KIRÁLY. Hívjátok elé a vádlottakat,
A vádlót és tanúkat.
Mylordok, bírák. Most foglaljatok helyt. (Leülnek,

IV. JELENÉS.

Előbbiek, Milton, Bora, Lady Milton, Catty.

MILTON. BORA. (Jobbról a királlyal szemben.)

LADY MILTON. (A király és hercegnő előtt.)

KIRÁLY. Mylordok, és gentlemanek, bírák,
Mi kedvelt híveink figyeljete.
Egy kényes ügyben kértem tőletek
Kölesön kipróbált bölcsességeitek.
Sir John Milont, a hirhedett író,
A forradalom gyász éveiben
Államtitkárt, előttünk vádolák,
Hogy tudta van őrzésére bizott
Veszélyes iratokról, mik a koronát,
Az államot s a társadalmi rendet
Sőt még a trónöröködési sort is
Fenyegetik. Mind ez felonia!
Ám mink magunk, királyi ösztönünkből
E vád alapját vágytuk feltalálni.
Világtalan Milont felszólítók
Elégületlen pártfő képiben,
Hogy e veszélyes irat-gyűjteményt
Egy forradalmi tényre adja át.
Milton kiállta a kíséreltet,
Erélyesen elűzve lelkiből
A zendülésnek minden gondolatját,
S kimondva, hogy mind ez okiratok
Örökre és mindenha veszte vannak.
Keményen szólt, néhol erősen is.
Keményen arczunkba kergeté a vért,
Királyharag égő tanujelét.
De ez mellette szólt: tanusítá,
Hogy tudta nincs arról, kivel beszél.

Szavának hangjaért mi megbocsátánk,
Tartalma : vádjait megeczáfolá.
Ekkor új vád hangzott fel ellene,
Csodálatos, megfoghatatlan,
Mely, ha való, bűnét megsokszorozza,
Hallgassátok meg és ítéljetek.

Vádló szóljon s nevezze meg magát !

LADY.

(Előlép.) Én, lady Milton Katalin

MILTON.

(Felkiált.)

A nőm.

LADY.

Vádolom sir John Miltont és leányát,
Hogy köztük bűvös bájós lánczolat van,
Emberfölötti összeköttetés.

Milton valóban vak ; de csak szemére,
Más embernek csak arcza lát, de nála
Minden érzéknél meg van e tulajdon.

Koromsötétben és bezárt falon át,
És száz mérföldnyi távolban levőt
Meglát. Elolvas egy üres papírról
Más látó szemnek láthatlan betűket.
Lát multat és jövőt, mit senki más.

A föld mélyében látja a pokolt
S a csillagon túl rejtett mennyeket,
Miknek titkáról szólni borzalom.

Gyakran borzaszta engem ily szavakkal
Naponta, úgy mint késő éjszaka,
Elmondva a szörnyű látottakat.
E félelem üzött házatól el.

MILTON.

(Kifakadva.)

Óh, irgalom ! Hadd menjek innen el !

Hisz kínzó gondolat, megtudni azt,
Egy férjnek, hogy hitvese megesalá,
Hogy esküdt ellensége s gyilkosa.
De százszor kínzóbb még, megtudni azt,
Hogy a nő, kit imádtunk : ostoba !

HERCZEGNŐ. (A királyhoz.) Nem lennék felesége egy napig !

KIRÁLY.

Beszéljen ön tovább csak mylady.

LADY.

Mind e varázslatra beoktatá
Leányát is, ki épen oly bűvész,
Mint ő maga. Ők együtt érzenek.
Egymásnak gondolatját feltalálják,
Mit egyik álmodik, a másik is
Álmodja azt. Hang nélkül szólanak,
Kezüknek ujja hogyha összeér

Beszéd az, a mely titkokat közöl,
S a lánynak két szemében oly erő van,
Hogy az, mint holdkórost a holdsugár,
Fenntartja atyját a világtalant,
Midőn meredélyek fölött botorkáz
S megőrzi őt a mélybe zuhanástól.

BORA.

(Miltont gyöngéden átöleli.)

Oh jó atyám ; hisz ez nem rágalom,
Hogy együtt érzünk. Ez való ; igaz.

KIRÁLY.

(Sheriffhez.)

Van e törvénykönyvünkben följegyezve
Ilyennemű bűn és mi a neve ?

SHERIFF.

(Nagy könyvet üt fel.)

Van egy ilyen bűn : «Taighir» a neve.
Skót származásu név. Ottan szokás
A távollátás, kettős látomány
Bűvészetét megnyerni oly modorral,
Hogy a bűvész három nap — s éjen át
Folyvást félbeszakítatlanul
Élő macskákat süt lassu parázson.

FLYE.

Bravo Sheriff. Isten éltesse érte.

HERCZEGNŐ.

No hogy ha ekként kinozzák a macskát,
Megérdemlik a méltó büntetést.

UDVARONCZOK. (Nevetnek.)

KIRÁLY.

(Monmouthnak.)

Mondd a Sheriffnek, csapja be azt a könyvet,
Azokkal a bolond macskáival
Elrontja a komoly hangulatot.
Nem arról van szó, hogy bűvészek-e ?
De hogy nem tettek-e feloniát ?
Folytassa Mylady a vádbeszédet.

LADY.

Én vádolom sir Milton Johnt s leányát,
Hogy a midőn urunk Károly király
Kilétét eltitkolva vélt beszélni
Miltonnal : ők csalárd játékot űztek,
S a «kettős látásnak» varázslatával
Miltont leánya felvilágosítá,
Hogy a király az, a kivel beszél.
Csalás volt, bűvészet és árulás.

HERCZEGNŐ.

(Tapsol.) Bravo, Mylady. Ez remek beszéd volt !
Be volt tanulva ? Vagy csak rögtönözted ?

LADY.

Herczegnő. Én szívem szerint beszéltem.

FLYE.

(Ladyhez.)

A «coeur Király» (Mortonra) vagy «coeur valet» (Monmouthra mutat) szerint.

MONMOUTH. (Flyehez.) Nagyon élczes vagy, ha király volnék
Megválasztanálak bolondomnak.

FLYE. (Monmouthhoz.) És én Királyomnak választanálak,
Bolond ha volnék.

KIRÁLY. (Bosszusan int nekik.) Csendesüljetek!

(Komolyan.)

Hármas bűn, melylyel ők vádolva vannak:
Csalás, bűvészet, felségárulás.

Mi védelmed van, Milton, vádjaidra?

MILTON. Semmi, semmi. S harmadszor újra semmi.
Ily vádak ellen véd a hallgatás.

KIRÁLY. S neked miss Bora: mi a válaszod?

BORA. Minthogy atyámmal egy lélek vagyunk,
Az, a mi az övé. A hallgatás.

KIRÁLY. Akkor rajtad marad a megbélyegző
Vád, hogy bűvésznő vagy és áruló.

LAMBERT. (Előlép.)

Nem, Sire. Az nem marad rajt! S semmi más
Még annyi folt sem, mennyit egy lehellet
Egy pillanatra a tükörrre vet!

E hölgy az én jegyesem és az atyja
Az én atyám. Nevem Lambert lovag.

Isten, király és törvényszék előtt
Állítom s esküszöm, hogy a mi vádat
Kimondtak ellenük, csalárd hazugság.
Tudom ki fonta? és tudom, ki szőtte?

E nő csak eszköz volt kezében annak.
Gyarló, esendő, szánandó teremtés.

Én keztyűmet imé közénk hajítom,

(Keztyűjét a földre dobja.)

S felhivom, hogy ha van férfi, lovag,
Ki e vádat magáévá teszi,

Mit ember nem, csak Isten dönthet el:

Kihivom, álljon sorompóba vélem,

Én kész vagyok megvini véle itten

Kard, dárda, harczi buzogánnyal!

S legyen bíró kettőnk között az Isten!

MORTON. (Előlép, felveszi a keztyűt.)

Végre tehát szemközt kaphattalak.

Lerántom rólad a farizeus

Békepalástot és vértézve látlak.

Régen kerestem ezt a boldog órát!
 Most már enyim vagy! oly nagyom enyim,
 Mint vőlegényé az esküdt ara.
 Bennünket is a sír választ csak el!
 Az eldobott keztyűt én fölveszem
 A vádoló Lady Milton nevében
 S a harczbiró kezébe leteszem.

(Átadja a harczbirónak.)

E karnak egy ütése most elég lesz
 Kioltani e három életet. (Jobbra el.)

LAMBERT.

A kik közül az egyik halhatatlan! (Balra el.)

MILTON.

Mi ez? Harczolni fognak én miattam?

BORA.

Óh volnék férfi! Én is azt teendném!
 Egy szalmaszállal mennék dárda ellen
 Ily harczba s még is győznöm kellene.

MILTON.

Nem! Nem. Kegyetlen játék ez csupán.

HERCZEGNŐ.

(Királyhoz.) Én fogadok két ezer guineaba
 A kék lovagra, hogy győztes marad.

KIRÁLY.

Miért?

HERCZEGNŐ.

Mert nem dicsekszik.

KIRÁLY.

Tartom azt,
 S félek, hogy megtalálom nyerni majd.

HERCZEGNŐ.

Sire! Mért?

KIRÁLY.

Szép hölgytül nyerni: veszteség.

MILTON.

Tehát való ez? Megtörténhetik
 A barbár korszak rémmeséje ma?
 Hogy férfi jellem és rágalmazott
 Női erény felett a szablya döntsön?
 Ezért fáradt hát Nagy-Britanniának
 Annyi sok fényes szellembajnoka?
 Ezért irtak e népnek könyveket
 Tudósai? ezért építették
 A tudománynak egyetemeket?
 Ezért száműztünk tévelyt, babonát,
 Ezért ül nálunk együtt parlament
 És court of Assisses? Ezért éltem én!
 Hogy most éltemnek vég óráiban
 Azon kérdést, hogy hiven éltem-e
 A barbár ordalia döntse el?
 Egy dárdanyél, mely ketté roppanik,
 Egy nyeregszorító, mely elszakad,
 Egy vágató ló legyen a birám!
 Mert Isten nincsen ily tusán jelen!

Lovagjáték ha kell, mit bánom én?
 Látvány a népnek, kéj az asszonyoknak;
 Ám küzdjete ottan, ha úgy akartok,
 Cleveland hercegnő fejkötőjeért,
 Vagy Hortense asszony térdszalagjaért,
 Egy szál virágért Portsmouth hercegasszony
 Arany hajából; de nem Miltonért!

HERCEGNŐ. (A királyhoz.)

Én rólam legszebben emlékezett

MILTON. Kiáltsatok egy ócska csatajelszót,
 De ne az én nevem s becsületem.

Hívjátok választott szenteitek,
 De nem az én szentem: leányomat!

BORA. Atyám! Én Lambertemre büszke vagyok.

MILTON. Óh Sire! Király! Felséges úr!

Ne szégyeníts meg engem és magad,

Ne hívd fel a világnak gúnykaczáját

A méltóságos, komoly Angliára.

Vannak tudósaid, böles doctorok,

Kik a természetet buvározzák;

Hívd őket, hogyha bennem kétkedel

Radcliffet, Elyet, a tudós Cowleyt,

Gyűjtsd össze a «royal Societyt»,

Legyen ott Driden, a ki ellenségem;

Üljenek ott Word, Wilkins püspökök,

Szavazzanak Hale, Guildford főurak,

Kik nem barátim, herceg Buckingham,

A kik megsérték, és te légy magad

Az elnök ottan, a ki érdekelt vagy.

De mind tudósok vagytok s engemet

Ez örült vád alól felmentetek.

FLYE. (Miltonhoz.) Milton, tudósra ne bízd magadat,

Inkább a ló legyen birád! Tudósnak

Csak egy lólába van. És azt kerüld!

MONMOUTH. (Gúnyosan.) S a költőnek tán négy lólába van?

FLYE. Találtad, annyi van. A Pegazus.

Ne félj tőle. Téged nem ejt le az.

HERCEGNŐ. Sire! Rá ne álljon e szörny gondolatra,

Hogy most itten lovagjáték helyett

Burnóttól vastag orrú vén tudósok

Nyargaljanak fel pandectáikon

S harcoljanak latin idézetekkel.

Ez szörnyű lenne! Akkor én menekszem!

KIRÁLY. Nem, Milton! Ezt tudós nem dönti el,
 Nem volt-e közted és lányod között
 Titokban összejátszó egyetértés?
 Ám azt retorta, microscopium
 Fel nem derítheti. A négy elem
 És az anyagot mozgó erők,
 A physica és psychologia
 Minden szabálya el nem éri ezt.
 Azt Isten tudja csak, ki szívbe lát.
 S csak Isten ítél. Várd be, mit ítél?

MONMOUTH. (Miltonhoz titokban.)

Milton, egy mód van menekülni még
 Veszélytelen és gyalázattalan.
 Fedezd fel rejtett irattáradat.

MILTON. Úgy csak rakjátok gyorsan azt a máglyát,
 Inkább én és leányom égünk
 Hamuvá, mint miattunk Anglia.

HEROLD. Sire. Készen állnak már a lovagok.

KIRÁLY. Mondd, lépjenek be. (Első jeladás)
 (Egyszer trombita szó.)

V. JELENÉS.

Előbbiek, Morton, Lambert, négy apród.

(1. apród Morton veres tollas sisakját és kardját hozza.)

(2. apród Morton paizsát és dárdáját hozza.)

(3. apród Lambert kék tollas sisakját hozza.)

(4. apród Lambert paizsát, dárdáját hozza.)

MORTON, jobbról. LAMBERT, balról.

(Apródjaik nyomában jönnek pánczélosan.)

KIRÁLY. Helyt álltok-e mindketten szavatoknak?
 A harczbíró vegye át esküjök.

HARCZBÍRÓ. (Kezében tarja a nyitott evangeliumot.)

MORTON. (Odalép: balját a könyvre teszi, jobbját esküre emeli.)

Én Morton Edgar, feddhetlen lovag

Ím lekötöm lovagias szavam,

Becsületem és hitemet

Azért, hogy Lady Milton vádja

Milton John és leánya ellen

Mind tiszta szent igazság. Ámen. (Hátra lép.)

LAMBERT. (Elölép, balját a könyvre teszi, jobbját esküre emeli.)

Én Lambert William, feddhetlen lovag

Ím lekötöm lovagias szavam,

- Becsületem és hitemet,
Azért, hogy lady Milton vádja
Milton John és leánya ellen
Rut rágalom, s hazugság. Dixi!
- KIRÁLY. Kettő közül az egyik esküje
Igaz volt, a másiké hamis,
Melyik volt az? Legyen bírása Isten!
- HARCZBIRÓ. (Átadja az apród kezéből kivett kardot Mortonnak.)
Vitézi jelszavad ez: «védd a gyöngét!»
- MORTON. (Felköti kardját.)
- HARCZBIRÓ. (Átadja az apród kezéből kivett kardot Lambertnek.)
Vitézi jelszavad: «nem türni szennyet!»
- LAMBERT. (Felköti kardját.)
- LADY MILTON. (Mortonhoz.)
A boszú adjon óriás erőt.
- MORTON. Ma minden ördög súlya van karomban,
Meggazdagítom én ma a pokolt. (El.)
- BORA. (Lamberthez.)
Szerelmem védjen minden vész elől.
- LAMBERT. Te angyalarczod véd, ha harczolok,
S vezetni fog oda! (az égre mutat.) ha elesem (El.)
- BORA. (Milton nyakába borul zokogva.)
- KIRÁLY. Birák, foglaljatok ismét helyet.
Elég van téve minden rendszabálynak,
Még hátra van a lovag esküvés.
Herold! Ha készen vannak, add a jelt.

VI. JELENÉS.

Előbbiek, Morton, aztán két apród.

(1. apród Morton lovát vezeti.)

(2. apród Morton dárdáját, paizsát hozza.)

MORTON. (A mellvéden túl, lóháton ül, sisakja föltéve, rostálya fölemelve.)

KIRÁLY. Harczbiró vedd a lovag esküjét.

HARCZBIRÓ. (Feláll az emelvényre.)

MORTON. (Esküszik.)

Én: lord Morton Edgar, igaz keresztyén
Worcestershirei gróf, blanfordi earl,
Anglia peerje, térdszalag vitéz,
Esküszöm a szent háromság Istenre,
A Boldogságos szűz Istenanyára,
Szent Mihály és Szent György arkangyalokra
És minden boldogult szentekre együtt:

Hogy testemen nem hordok bűvös inget,
 Sem semmi talizmánt és amuletet,
 Mely sérthetlenné tenne fegyver ellen.
 Kardom, dárdám hegye nincs megbüvölve.
 Varázsmondat nincs írva pajzsomon,
 Sem bűvölőkkel, ezermesterekkel
 Nincs semmi öszeköttetésem. —
 Isten és minden szentek úgy segítsenek !

(2. apród átadja dárdáját, paizsát.)

MORTON.

(Visszalovagol jobbra ki.)

VII. JELENÉS.

Lambert, 3. 4. apród.

(3. és 4. apród, mint Mortonnál.)

LAMBERT.

(Lóháton esküszik.)

Én Lambert William — és senki más,
 Esküszöm az Istenre — s senki másra,
 Hogy varázslókkal, — a kik nincsenek,
 Szövetségem nincs ; — mert nem is lehet,
 Isten engem úgy segítsen. Ámen !

(2. apród átadja dárdáját, paizsát.)

LAMBERT.

(Visszalovagol ki, balra.)

(Künn a néző népsereg várakozásteljes zsbongása hallatszik ; a szemközti karzatokról nők kendőikkel, férfiak kalapjaikkal integetnek a két lovagnak, kiáltások : «üdv Mortonnak ! üdv Lambertnek !» «Morton szohó !» — «Lambert hurrah !»)

MONMOUTH.

(A herczegnőhöz.)

Azok, a kiknek jelszava «szohó !»

Az én párthiveim mindannyian.

BORA.

(Megdicsőült arcczal tekint az égre, kezeit összetéve keblén.)

LADY MILTON.

(Sötéten tekint maga elé összevont szemöldökkel.

Olvasóját kezébe veszi és imádkozik.)

KIRÁLY.

Monmouth, ha mind a két lovag helyére tért,
 Adasd a harmadik jelt.

MONMOUTH.

Czímeres heroldok

A harmadik trombitaharsogásra

Vágassátok el a köteleket

A két sorompón. Tiszta a fővény !

(Trombita szól háromszor.)

HARCZBIRÓ.

Előre, két vitéz ! Isten nevében.

VIII. JELENÉS.

Előbbiek, Morton, Lambert.

- MORTON, jobbról. LAMBERT, balról. (Előre szegezett dárdákkal bevágattnak.)
- MORTON. (Dárdája Lambert paizsán ketté törik.)
- LAMBERT. (Dárdája Morton mellvértét éri s ellenfelét kiveti a nyeregéből.)
- MORTON. (Aláhull, lova elfut balra.)
- LAMBERT. (Főlemeli dárdáját megsuhintva a légben s elnyargal jobbra.)
(Künn a nép diadalrivallása hangzik, a karzatról koszorúkat, virágokat szórnak alá.)
- HERCZEGNŐ. (Tapsol.) A kék lovag győzött: én nyertem Sire!
- BORA. (Kitörő örömmel.)
Atyám! Lambert győzött! Leverte őt!
- MILTON. Annál rosszabb reám.
- BORA. Miért atyám?
- MILTON. Mert most már én vesztelek téged el.
- HARCZBIRÓ. (Az emelvényről.)
Isten ítél. Lord Morton elbukott.
- LADY MILTON. Pokol! Hát engemet nem nyelsz-e el?
(Olvasóját daemoni haraggal dobja el kezéből.)

IX. JELENÉS.

Előbbiek, Lambert.

- LAMBERT. (Sisakját kezébe tartva, besiet s a király előtt letérdel.)
- KIRÁLY. Lambert lovag, te győztél! Így szavad
Igaz volt. És így Milton és leánya
Ártatlanok.
- MILTON. (Szomorúan.) Korán születtem én még!
- KIRÁLY. Kegyem meg fogja védni őket eztán,
És néked is megadja a jutalmat,
Vitézi próbatett méltó díját.
Te miss Borát szeretted. Ő legyen
Jutalmad és tegye fel koszorúd.
- HERCZEGNŐ. S én nászajándokul adom neki
A fogadási díjt, mit megnyerék.
- KIRÁLY. S én részemről azt megkettőztetem.
- BORA. Kegyelmed, óh sire, mély hálára köt.
Valóban földön üdv és drága kincs
Lamberten kívül nekem nem lehet.
De én e drága édes kincsemért,

E földi üdvem, boldogságomért
 Miltont, atyámat el nem hagyhatom.
 Te látod őt, s tudod már mi vagyok
 Ránézve? hogyha elszakítanak
 Tőle, Isten egész kerek világa
 Egy óriási börtön lesz neki,
 Hol minden érzés egy kinszenvedés.
 Hogy tudnék én örülni és ölelni
 És boldog lenni kedves férj ölen,
 Midőn atyám a kínpokolban ül,
 Honnan csak e kéz tudja őt kihozni?
 Midőn elveszte mindent: otthonát,
 Boldog nyugalmát, szíve örömét,
 Hitét a népben, a kit szeretett,
 Hitét a nőben, a kit úgy imádott,
 Midőn elveszté az ábrándvilágot,
 Mit fényes lelke alkotott magának
 S körüle nem maradt más, csak sötétség!
 És abban egy halvány fény: a leánya.
 Eloltsam-e még ezt a méla fényt is
 S ott hagyjam őt e mély örök sötétben?
 Nem! Én atyámat el nem hagyhatom?

MILTON.

(Roskadozva elkeseredetten.) Isten! ki itélni jelen valál,
 Miért nem végzéd be ítéleted?
 Félig temetve már mért hagysz e földön?
 Napod, mit nem látok, mért sütteted rám?
 Nincs már, mit várjak, földeden öröm!
 Nincs, mit ne ismernék már, fájdalom!
 Porból ki alkotál, porrá tevél:
 Miért hagyod a port mozogni még?
 Szívnyügözésül, búfelélesztésül
 Miért hagysz annak, a ki még szeret?
 Hát nincs villámod, nincs csodád, a mely
 Egy életet ketté szakítani tudjon,
 Melynek kihalt e földből gyökere?

(Künn skót csimbolya gyászzenéje hangzik s két csatlós hozzá Morton holttestét nyugágyon.)

SKÓT CSIMBOLYÁSOK. (Kisérlek.)

HARCZBÍRÓ. Sire! Morton Edgarnak holtteste ez,
 Ki a párharczban hősileg kimúlt.

LADY MILTON. (Kétségbeesett önfeladéssal odarohan s a holttestre veti magát.
 Oh Mortonom! Szerelmem, bálványképem!
 Ébredj, vagy vigy el engem is magaddal.

BORA.

(Ijedten ; gyászpalástjával Miltont eltakarja.)

Oh ég ! Atyám ! Ne halld meg ezt a szót !

MILTON.

(Halálra válva.) Isten ! Ez a villámod jól talált !

E gyilkoló nyil szivemig hatott !

Lelkem ledobja utált hüvelyét

S itthagya ezt a nyomorú világot.

Ah ! Meghalok.

LADY.

Ah édes Mortonom !

BORA.

Sire. Küldd el e nőt ! Megöli atyámat

(Letérdel s felfogja az összeroskadó Miltont.)

FLYE.

(Másik oldalon térdel Milton mellé, kezét megfogja.)

LAMBERT.

(Milton fejét térdére nyugtatja.)

KIRÁLY.

(Int ; csatlósok elviszik Morton holttestét.)

LADY.

(El.) (A skót csimpolyák gyászzenéje enyészatosan elhangzik.)

MILTON.

(Felemelkedik.)

FLYE.

Ő újra éled !

BORA.

Kedves jó atyám !

MILTON.

Ah, mily világosság dereng элем !

Nézd ! Nem vagyok vak. Ismét lát szemem,

Fényt, mit leirni emberajk tehetlen.

Miként ha a naptányér szétterülne

S betöltené a végtelen eget ; —

Egy hétszínű szivárvány lángival

Altalhidálva láthatártalan

Azúrnak tengerét. A fényözönben

Bibor szegélyű rózsafelhők úsznak,

S rajtuk mosolygó édes angyal arcok,

Oly ismerős mind, mint egy sírba tett

És újra feltalált gyermeknek arca.

A fényes égnek távol mélyiből

Még fényesebb pontok közelgenek.

Napok, világok ! Fény övezte gömbök.

Olyan sietve jönnek ! Egy amott,

Mint zöld sziget, hogy úszik ott felém,

Rohanva mint közelgő üstökös.

Mi szép világ ! Befedve zöld viránynyal,

Kék tengerekkel, mik tündér hajókat

Ringatnak bibor vitorlák alatt.

És délibáb-mutatta városok

Aranytetőkkel, és gyöngyház falakkal.

És emberekkel, kik repülni tudnak !

Ah a szabadság planétája ez !

Hogyan közelg ! Már itt előttem áll,

Már nem vagyok vak, látok újra mindent
 És ennyi fénytől szemem el se húny.
 Ah nékem is szárnyam keletkezik,
 Közelb, közelb! Imádott új hazám,
 Te annyszor megálmodt édenem,
 Te elvesztett szép paradicsomom
 Fogadj be. — Ujra föltaláltalak! (meghal.)

BORA. LAMBERT. (Karjaikon tartják.)

FLYE. (Szívét tapintja s mutatja hogy meghalt.)

KIRÁLY. Áldás porára, fény emlékire.
 Holttestit a Westmünster abbey fedje
 S márványemlék jelölje hamvait,
 Ki a világot annyi gondolattal
 S hazáját annyi fénynyel gazdagítja.

HERCZEGNŐ. (Monmouthoz.) Nekem ez a piéce tetszett nagyon.

(Függöny legördül.)

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

HŐS PÁLFFY

DRÁMAI JELENETEK HÁROM KÉPBN

Országos Széchenyi Könyvtár

Személyek.

PÁLFFY JÁNOS, nádorispán.

PÁLFFY ANTAL, ezredeskapitány.

UDVARNOK.

GÖRGETEGHY, ellenzéki követ.

SUGATAGHY, kormányhű követ.

BÁJINT, magyar közvitéz.

KUNZ, német gránátos.

HERCZEGNŐ kengyelfutója.

GRÓFNÉ kengyelfutója.

BANKÓS, pór-küldöttség szónoka.

BARCS, polgárok szónoka.

SZERZETES.

BANDIKA, 4 éves kis fiu.

AMÁLIA, herczegnő.

KLÁRA, grófné.

Birák. Ellenzéki és kormányhű követek. Mágánások. Magyar katonák. Német gránátosok. Kengyelfutók. Gyaloghintó-hordók. Magyar hadnagyok. Pórok. Polgárok. Nemes urak. Szerzetesek. Gyermekek. Asszonyok. Apáczák. Apródok. Udvarhölgyek. Zászlós urak.

Történel ideje: a hétéves háború kezdete.

Hely: 1. kép: Osztrák-magyar tábor.

2. kép: Komárom vára.

3. kép: Fő-Pozsony városa.

ELSŐ KÉP.

Táborhely: a háttérben utcákra felosztott sátor-csoportok, miket egy folyam zár körül; a folyamon túl hegyes vidék, a hegyoldalon tábortüzek világítanak; a fogyó hold a hegyek közé lemenőben; egy sötét felhő lassan huzódik el az égen villámlobogással; az előtérben két vezéri sátor. Mindkét sátoron túl egy másik hosszabb sátor a helyőrség számára, mely előtt a kétféle nemzet színeivel festett korlát van, s ahhoz támogatva tizenkét lőfegyver. A táborban az ébresztő tárogató-szó hangzik, felváltva a lovasoknak szóló kalapácsveréssel, dobperdüléssel. Lassankint hajnalodik. Itt-amott, távolabb és közelebb felhangzik az őrszemek vontatott jelkiáltása: «Ki vagy? — Megállj! — Őrjárat odább!»

I. JELENÉS

Gránátos őr, Udvarnok. Őrjárat.

GRÁNÁTOS. (Alá s fel jár az őrsátor és vezérsátor hosszában, fegyverét vállhoz vonva; egyszerre megáll, fegyverét két kézre kapja, kiáltva.)
Ki vagy? Megállj!

ŐRJÁRAT. (Felvonul.)

UDVARNOK. Jó barát.

GRÁNÁTOS. Mi a jelszó?

UDVARNOK. «Két kar egy szív.»

GRÁNÁTOS. Jól van. Mehettek.

UDVARNOK. Nem történt itt az éjjel semmi sem?

GRÁNÁTOS. Éjfél után eső esett.

UDVARNOK. És azután?

GRÁNÁTOS. A villám hétszer leütött.

UDVARNOK. De nem tett semmi kárt. És azután?

GRÁNÁTOS. Elmondjam azt is, a mi roszt?

UDVARNOK. Természetesen! Hogyne mondanád!

GRÁNÁTOS. A két vezér, tábornok s ezredes

Hajnal felé kijött a sátorból.

Heves szóváltásuk vala egymás között.

Miről beszéltek? Nem tudom. Diákul

Folyt a vita. Csak két nevet

Jegyeztem meg magamnak, a mit

Mindketten sűrűn emlegettek;

A tábornok Amália nevét,

Az ezredes Klárát hangoztatá.

UDVARNOK. Értek belőle! Mi történt tovább?

GRÁNÁTOS. Hogy roszul váltak el, azt gondolom.
Mindketten hadsegédek' hívák,
És a kerek erdő felé eltávoznak.
Jól láttam, mind a kettőnek segédi
Pisztolyokat rejtének a köpenybe.

UDVARNOK. Baljóslatú hír! Bármí vége lesz
E összezőrdülésnek, gyász lesz az!
E párbajnak útját kell állani!

GRÁNÁTOS. Késő lesz tán. Már épen az imént
Hangzott négy lövés a csalit felől.

UDVARNOK. (Őrjáráthoz.) Féljobb! Indulj!

GRÁNÁTOS. (Kiált.) Örjárat odább!

II. JELENÉS.

Amália. Klára. Udvarnok. Négy hordszékvivő. Négy kengyelfutó.

1., 2. KENGYELFUTÓ. (Fekete mellény, veres-fekete csíkos ujjakkal, veres tricot; fejkön sisak, veresfekete struczollakkal; kezökben szalagos bot. — Futva jönnek.)

UDVARNOK. Kinek vagytok ti a kengyelfutói?

1. KENGYELFUTÓ. A herczegasszonyé.

UDVARNOK. Jöhet a hordszék!

1., 2. KENGYELFUTÓ. (Félre áll.)

1., 2. HORDSZÉKVIVŐ. (Gyaloghintót emelve, bejönnek balról.)

3., 4. KENGYELFUTÓ. (Zöld mellény, fehér-veres csíkos ujjakkal; fejkön kucsma, kócsagtollal; kezökben kis fokok. — Futva.)

UDVARNOK. Hát ti kinek kengyelfutói vagytok?

3. KENGYELFUTÓ. A grófnőé.

UDVARNOK. Ha grófnő, kün marad

A hordszekérrel, s gyalog jön maga.

A ceremonia-szabály idáig

Csak herczegnőt ereszt be zsöllyeszéken,

Grófnók gyaloghintói kün maradnak

A korláton kívül, ez így a rend.

3., 4. KENGYELFUTÓ. (Visszafut.)

HERCZEGNŐ. (A gyaloghintóból kiszáll.)

UDVARNOK. (Három lépést tesz előre, kettőt hátra, meghajtja magát, kezét a herczegnőnek nyújtja a hintóból kiléptekor.)

HERCZEGNŐ. Ébren a bátyám?

UDVARNOK. Herczegnő! Bocsánat!

E kérdésre az adjutans felel.

HERCZEGNŐ. Nincs tán baja?

UDVARNOK. (Magát mentve.) A feltser mondja meg.

HERCZEGNŐ. Volt már a regg-imán?

UDVARNOK. Kegyelmes úrnő!

Ez a tábori papra tartozik.

HERCZEGNŐ. (Neheztelve.) Ő tudja, hogy jövök, s nem jó элем.

UDVARNOK. Ez meg az ő herczegsége dolga, herczegasszony.

III. JELENÉS.

Előbbiek. Grófné.

UDVARNOK. (Megpillantja.) (Félre.)

No még ez kellett! hogy a másik is

Megérkezzék ily kritikus időben.

Olyan lesznek most kettőjük között,

Mint árvízben — kigyulladt ház lakója.

Hogyan feleljek e két nőszemélynek,

Hogy etiquette-szerűn semmit se mondjak?

(A két hölgy párbeszéde alatt körülöttük sompolyog, hallgatózik, mit beszélnek; arczjátékkal mutatja, hogy retteg a gondolatától, ha azok megtudják azt, a mit tud, de azok nem sejtjenek.)

HERCZEGNŐ. Ah, te vagy az, Clarisse!

GRÓFNÉ.

Amália!

(Egymáshoz sietnek; ölelkezés.)

HERCZEGNŐ. Hol jársz te itt?

GRÓFNÉ.

De hát te?

HERCZEGNŐ.

Ah, minő

Véletlen egy találkozás ez itt!

Mióta a kolostort elhagyók,

Nem láttuk egymást. Kit keressz te itt?

GRÓFNÉ. Láthadd a főköntőről: férjemet.

HERCZEGNŐ. Mi? hát te férjnél vagy már? És mióta?

GRÓFNÉ. Csak két hete. Rövid volt az öröm.

A férjem ezredes. A harc kitört,

S őnéki jönni kellett ezredével,

El sem búcsúzatánk. — Most meglepem

Csak egy szóra. Talán nem üznek el?

HERCZEGNŐ. Kegyemben állsz, majd én megvédelek.

Bátyám a generális. Azt tudod.

GRÓFNÉ. Te meg ő hozzá jöttél, látogatni?

HERCZEGNŐ. Sub titulo. Köztünk, kisasszonyok

Között nincsen titok. Megsughatom.

«Affaire de coeur», mi arra kényszeríte,

Hogy ilyen útra keljek, ily időben!
Ökörvontatta hintón, hordszekéren,
Nagybátyaért ily utat nem teszünk.

GRÓFNÉ. Ah, hát te is szerelmes vagy?

HERCZEGNŐ. Ne úgy
Mondd. A paraszt szerelmes. A mienk
Neve «liaison».

GRÓFNÉ. És hogy híják kedvesed?

HERCZEGNŐ. Később megsúgom.

GRÓFNÉ. Ő eljegyeze már?

HERCZEGNŐ. Még addig nem vagyunk. A multkori
Udvari bal-paréen a tánczosom volt,
S oly empressement-nal járta a minétet,
Hogy az bevált egy declaratiónak.

GRÓFNÉ. És aztán?

HERCZEGNŐ. Minap a carousselen
Fegyverzetén a színeim' viselte
S tornában minden díjat elnyere.
Sisakját én öveztem a babérral!

GRÓFNÉ. Tovább.

HERCZEGNŐ. Még több is kell talán?
A névnapomra írt egy chanssonettet,
S refraineje ez volt: «vous étesz une déesse!»

GRÓFNÉ. S megkérte a kezéd'?

HERCZEGNŐ. Még nem tehette,
Mert még csak ezredes, s csak gróf a czime;
Még nőni kell neki, hogy kezemig
Felérjen. Majd ha tábornok leend
S kivívja a hercegi koronát,
Akkor szólhat így hozzám: «je vous aime!»
Azért jövék, hogy lelkesítsem őt:
Előtted a dicsőség mezeje,
Nézd, itt a díj: ez út «hozzám vezet!»

GRÓFNÉ. Ah énnékem nincs ily erős szivem;
Az én férjem sem több, csak ezredes,
De énnékem az is sok, — jobb szeretném,
Ha nem volna semmi csak az enyém;
Ez a «semmi» nekem több az «ezer»-nél
Ezerszeresen: az egy millió!

HERCZEGNŐ. Nincs nagyravágás benned, kis bohó.

GRÓFNÉ. De egy mákszemnyi sincs. Egész napom
Csupa imádkozásból áll ki. «Istenem,
Vess véget gyorsan már e háborúnak!»

HERCZEGNŐ. Én is imádkozom (templomba' csak):

«Ah mon Dieu, adj háborús eget
Hét évig!» Ilyen égből hullanak
Marschallbotok és herczegkoronák!

GRÓFNÉ. Lásd bennem nincsen ilyen hősi vér.
Ha a réten végigmegyek, mikor
Kasza után a dült rend ott marad,
Minden virágot úgy megsirathatnék,
A mi töről levágva ott hever; —
Pedig az csak virág. — Ha őszi estén
Az erdőt járom s hull a sárga lomb,
Ugy elbúsít. Pedig az csak levél. —
Ha ismerős fecském, darúm tovább száll,
Utána sóhajtok és bú fog el,
Pedig ez csak madár és visszajön még.
S ha gondolom, hogy a mezőn kaszált rend
Ember lehet, kinek fáj a halál,
Hulló levél — özvegy nő gyermeke'
S szívemnek kedvese, ki elrepül
S tán vissza sem jő uj tavasz-nyitáskor:
Akkor, ha ezt mind végig gondolom,
Nem kellene énnékem a dicsőség
A világ minden koronájáért.

HERCZEGNŐ. Bohó vagy. Akkor hőst minek szeretsz?
Én az enyémet úgy tudnám szeretni,
Ha arcza össze volna vágva kardcsapástól.
Nem is hagyok addig békét neki!

GRÓFNÉ. S szabad nevét tudnom Seladonodnak?

HERCZEGNŐ. Ha titkot tartasz, úgy megsúghatom,
Tovább ne add. Neve gróf Pálffy Antal.

GRÓFNÉ. (Megjédvé.) Az én uram!?

HERCZEGNŐ. (Haraggal.) Mit? A te férjed ő?

GRÓFNÉ. Igaz hites társam.

HERCZEGNŐ. Ah, áruló!

GRÓFNÉ. E szót nem érdemli!

HERCZEGNŐ. Ő megcsala!

GRÓFNÉ. Az nem igaz!

HERCZEGNŐ. Ő nékem udvarolt!

GRÓFNÉ. De nem monda soha se, hogy szeret!

HERCZEGNŐ. Egy monstre ő! Egy szörny! Egy hitszegő!

GRÓFNÉ. Nem engedem, hogy sértsed őt előttem!

HERCZEGNŐ. De átkozni s üldözni is fogom!
Bevágom útját itt s a trón előtt!

UDVARNOK. Rosz szelleme leszek, miként valék
Eddig őrangyala. Féljen boszúmtól!
Szent Isten, a két dáma összekap!
No csak ez volt még hátra!

IV. JELENÉS.

Előbbiek. Bálint.

BÁLINT. (Jön rohanva, a két pisztoly a kezében.)
Victoria! Aztán «szervusz világ!»
(Meglátja a grófnét, odarohan hozzá, térdre borul eléje.)
Oh Istenem! kegyelmes asszonyom,
Mi hoz téged ide? Meg ne ijedj!
Kegyelmes férjed, az én jó uram
Élve maradt, nem halt meg! jaj nekem!

GRÓFNÉ. (Rémülten.) Férjem veszélyben volt?!

BÁLINT. De még milyenben!

Párbajt vívott ő most — élet-halálra.

GRÓFNÉ. Nagy Isten! Sejtém! Nyomta szívemet.

Mondd, hol van, hol találom?

BÁLINT. Ide jön

Mindjárt. Jaj, hadd mondjam el neked!
Nem jó volt, hogy megtörtént, de biz Isten
Mégis nagyon szép volt. Hallgasd, hogyan volt?
Kiálltak a tisztásra mind a ketten,
Két pisztolyt adtak mindkettő kezébe.
Először egyik, aztán vissza másik,
Másodszor ez megint, s amaz, ha még él.
Ez volt a régula. Jaj, Istenem,
Még most is reszket a szívem! Ott állta ő
Szemben a nappal, a roszbab helyen:
Ellenfele nagy büszkén rá emelte
A pisztolyát, s azt monda kérkedőleg:
«Így köszöntik az ifjú vőlegényt!»

HERCZEGNŐ. (Boszusan az örkúnyhónak támaszkodik kezével.)

Gyönyörködöm, hogy kétségbe vagy esve,
S irigylem, hogy helyedben nem vagyok!

BÁLINT. (A grófnéhez.)

Ne félj, nem durranik! Elhangza már!
Elszállt a füst, s uram sértetlen állt.
Most rajta volt a sor. S ő csak mosolyga.
«No még egyszer!» — biztatta ellenesét,
Hadd lőjjön az kétszer egymásután.

- GRÓFNÉ. Isten, ne vigy minket a kísértetbe!
- HERCZEGNŐ. Még nagylelkű is! hogy jobban gyűlöljem!
- BÁLINT. Durrant biz az másodszor is, s ezuttal
Közel járt, s kócsagtollát perzselé.
- GRÓFNÉ. (Arczát eltakarja kezeivel.)
Irgalmas Isten! Hogyha érte volna!
- HERCZEGNŐ. Hogy átkom későn érkezett oda!
- BÁLINT. Ekkor az én uram fogá a pisztolyt, —
Nem czélza rá. Fellőtt a légbé véle.
Ám ekkor a tisztek, párbajsegédek
Reá támadtak: «Nem szép!» «Ez nem illik!»
«Ez még nagyobb megbántás!» «Ez gyalázat!»
Az ezredes löjjön ellenfelére,
Különben sorba' vívnak meg vele.
Ekkor aztán így szólt az én uram:
«No hát, így ló minden gorombaság
Nélkül a jó magyar lovag!» — Irányzott.
Eldördült. S ellene halva feküdt.
- GRÓFNÉ. Irtóztató!
- UDVARNOK. Ez a következése,
Hogyha az etiquette megsértetik.
Az etiquette szabályai szerint
Alsóbb tiszt nem vívhat felebbvalóval.
- GRÓFNÉ. S miért vívott? Ki volt ellenfele?
- BÁLINT. Miért hát no? Hogyan is mondjam el,
Hogy meg ne sértsem tisztességedet?
Annak bizony két szép szem volt oka.
- GRÓFNÉ. Két szép szem?
- BÁLINT. A' bizony.
Két szép kökényszem, még pedig olyan,
Hogy a mikor te sírsz, hát nedvesek,
Ha te mosolygasz, akkor meg ragyognak,
S mikor pilláid elzárod, lehunyvák.
- GRÓFNÉ. Miattam vívott ő meg? és kivel?
- BÁLINT. Hát egy hatalmas úrral, a kinek
Volt egy nővére, mondják, hogy nagyon szép.
De hát mi haszna volt szép, hogyha mégis
Te jobban hozzá illettél, miként az.
Ki az égben jár, hát biz' azt a villám
Megütheti. Így jártak ő kegyelmük:
Négy szép asszonyszem villámai közé
Kerültek, s az egyik lesujtatott.
Örülj neki, de ne nagyon örülj, —

Ki elesett: vágytársnéd bátyja volt!
 HERCZEGNŐ. Bátyám?! A tábornok!? — Istentelenség!
 Őt ölte meg az a gonosztevő!
 Letörte a nemes fa koronáját,
 Oly diadalt adott az ellenségnek,
 A mely felér egy vesztett ütközetrel!
 A hadsereg lelkét ölé meg, és kilopta
 Belőle a szívet. Közös szívrünk volt!
 Bátorság, ész, erő, egy szivbe' mind.
 Ez a lövés egy országot talált,
 S megérzi azt király, pór és nemes.
 Egy ország vérzik el e seben át,
 S még élhet az, a ki ezt ütni merte!?
 Hát bűnhödéstelen történhet ez?
 Hát asszony-átok pótoljon csupán
 Törvényt és bíró pallosát?
 Ha égben és földön van még igazság,
 Az ő fejére hívom fel kezét,
 Sajtson reá, s ha sulya nem elég
 Nehéz, ha éle nem elég
 Éles: azt pótolják átkaim!

V. JELENÉS.

Előbbiek. Pálffy Antal. Magyar hadnagyok.

GRÓFNÉ. (Meglátja férjét, eléje rohan, nyakába borul, zokog.) (Távolban
 közeledő gyász-zene.)
 PÁLFFY. Drágám, gyémántom! Oh mily gyászra jöttél!
 De áldva légy mégis, hogy eljövél, —
 E csókok nélkül fájna végzetem.
 Szorits magadhoz, mig el nem veszítesz!
 GRÓFNÉ. Hiszen te élsz! Enyém vagy! karjaim közt!
 PÁLFFY. És mégis, hidd el, hogy rosabb vagyok
 Azon halottnál, a kit hoznak ottan.
 Kettőnk közül engem kell megsíratni, —
 Az már lerótta tartozását. Rajtam
 Már csak adósságul maradt az élet!
 UDVARNOK. (Pálffyhoz lép.)
 Bocsánat, gróf ur, grófné. Pardonnez.
 Illetlen bár s nem etiquette-szerű
 Családi scénát megzavarni, mégis,
 Már kénytelen vagyok vele. Kegyelmed,
 Gróf ur, kegyeskedjék átadni kardját.

Kegyelmedhez pedig, grófné, szerény
Kortéziával én esedezem :
Méltóztassék hordszékét fölkeresni,
S a tábort nagybecsü ittlételetől
Ez óra folytán még megfosztani.

PÁLFFY.

(Nejéhez.)

Ne sirj ! mert látják. Voltunk boldogok,
Folytatjuk ott az égben. — Isten áldjon !

(Elvállik tőle.)

(Bálinthoz.) Szolgám, kísérd anyjához visszánőmet.
El vagy bocsátva. Köszönts gyermekid'.

(Üdvárnokhoz.)

Uram, vagyok szerencsés kegyelmednek
Szolgálatára állni. Fogja kardomat.

(Háttérbe el.)

HERCZEGNŐ. (Odalép a grófnéhoz.) Te elrablád éntőlem a szívét,
Én a fejét veszem tetőled el !

GRÓFNÉ.

Különbség köztünk az : neked jutott
A hideg átkozódás, — énnekem
A forró köny.

HERCZEGNŐ. (Büszkén.)

De van hát két halottunk. (El.)

(Gyász-zene. Az alatt mindenki eltakarodik a szinpadról, csak az
őr jár egyhangulag a szin elejétől a háttérbe vissza.)

VI. JELENÉS.

Grófné. Bálint.

GRÓFNÉ.

Ő veszve van. Mindenki ellene.
Az emberek. A bírák. És a törvény.
Mentsége nincs sehol. Halott a vádló,
Ki nem bocsát meg. És szerelmi boszu,
Ki a törvéynél is kegyetlenebb.
Oh édes, szép, oh kedves, jó uram !
Igy huny le a te két szemedben
Az én világom napja hát örökre !

BÁLINT.

Kegyelmes asszonyom, kérlek, ne hagyd
A szived' megszakadni. Láttam én már
Csodákat, miket asszony-sziv mivelt.
Haellenünk van törvény, — minden ember, —
Van még azokon tul is valami :
Van még egy Isten ott az égbe' fenn !
S aztán van egy királyi asszonyunk,

Kiről mondják, hogy nem csak a fején,
De a szivén is visel koronát.
Szeretnek téged mind a ketten, —
S ha ellenünk lesz az egész világ
S velünk az Isten s királyasszonyunk:
Szent-ugyse! hogy a «többek» mink leszünk!
No hát szegény, elgázolt gyöngé asszony,
Kisértsd meg e csodákat elkövetni!

GRÓFNÉ.

Függöny legördül.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

MÁSODIK KÉP.

Szintér: terem.

I. JELENÉS.

Pálffy. (Nyugágyon alszik.)

(Álomszerű symphonia. Ágyulövés, mire a symphonia egyszerre elhallgat.)

PÁLFFY.

(Főleszmél.) De szép álmom volt! Átaludtam
Talán egy századnál is több időt!
Bevándoroltam más világokat,
Más emberként, magamnak idegen;
S ujjá-születve visszajöttem ismét
Az édes földre. Ujra én valék,
S láttam hazámat, annak, a mi lesz
Egy század múlva, mikor sziveink,
Mint a vetett mag, e földből kikelnek.
Szabad népet, dicső nagy nemzetet,
Uj életet folyón, réten, mezőn;
Csodákat, a miknek még nincs neve.
Kár, hogy csak álmom! Mért költöttetek fel?
Hisz' egy lövés volt. Ez jelenti tán,
Hogy a törvényszék most ül itt fölöttem
Az ítéletre össze. Hát siessen!
Hadd folytatom elvesztett álmomat, —
Másodszor abból úgy sem ébredek fel.

II. JELENÉS.

Herczegnő. Pálffy. Zárdaszüzek.

HERCZEGNŐ. (Kézében egy tálczán serleget hord.)

NÉGY ZÁRDASZÜZ.

PÁLFFY.

Hát már ez is elérkezett!
A zárdahölgyek búcsu-serlege.
Ők szokták az elítéltnak a vég-
Pohár bort nyújtani vigasztalásul,
Köszöntse föl azzal a szép világot,

Mit itthagj. És a szebbet, melybe átlép.

(A poharat átveszi.)

Köszöntelek hát, «ég» menyasszonya!

Ha «vőlegényedhez» eljuthatok,

Megmondom néki: híve vagy.

HERCZEGNŐ. Nem úgy,

Miként te voltál énnekem. (Felveti fátyolát.)

PÁLFFY. Amália! (A poharat eldobja.)

HERCZEGNŐ. Csak volt az, most már soror Annia.

Ez a világ rám nézve többé

Nem létezik, bújával, örömeivel.

Feledtem mindent, a mi benne élt

És a mi meghalt: még bátyámat is.

Mindenkinek, ki véte, megbocsáték.

Ismerj meg, hogy ki voltam, a midőn

Többé ismerned nem szabad.

Azért jövök most, hogy megmentselek.

Te elvevéd éntőlem e világot,

S én e világot most neked adom, —

Birjad egészen és örülj neki.

Én tégedet megszabadítalak!

PÁLFFY. Lehetetlen az!

HERCZEGNŐ. Hallgasd meg tervemet.

A gyóntató e nyomban itt leend,

A sekrestyése is ide kíséri.

A végső vigasz- s lelki nyugtatásra

Rendelt idő alatt átöltözöl

A sekrestyésnek kámzsás köntösébe,

S a szerzetessel majd te mégy tova,

S helyetted itt a kísérő marad.

PÁLFFY. Hisz' akkor azt ölik meg.

HERCZEGNŐ. Bizonyos,

Hanem ez egy botor, ki már magát

Kétszer akarta önkézzel megölni,

Vízből kifogták és fáról lemetszék;

Most ezt találta ki a meghalásra,

Hogy a fejét tiédde elcserélje.

Négy apró kis porontya van,

A kiknek nincs mit enni. Nem tudá

Tovább elnézni szenvedésiket.

Önéki terh és szenny és rongy az élet,

Tenéked fény, boldogság és dicsőség;

Cserélni két embernek nem nehéz

Ilyen esetben. Négy kis gyermekét
Rád hagyja. Ők el lesznek látva jól,
Nőd úgy megőrzi őket, mint sajátját,
S ő megfizet neked a vérivel.

Te őt helyettesited s téged ő, —
És mind a kettő boldog lesz vele.

PÁLFFY. Hihetlen és szörny eszme ez! Miattam
Meghaljon más, a ki nem vétkezett.

HERCZEGNŐ. De a ki kész saját hóhéra lenni.

PÁLFFY. De mit csinálnék, hogyha innen el
Menekszem?

HERCZEGNŐ. Künn az utcza végén,
A mátyusföldi hid előtt
Legjobb futó angol mén vár reád;
Mig megtudódik a személycsere,
Te túl vagy a határon. A porosz
Királynak sergei ott táboroznak;
Ott mentve vagy!

PÁLFFY. Hogyan? Hogy fussak át
Az ellenséghez, mely hazámra tör?
Nem ismerélek, mondád, herczegasszony,
Te engem még kevésbbé ismerél.
Ha az, mit itt fejem fölött szegeznek,
A vérpad, — e hang nem ver oly
Félelmesen, mint az a dobogás,
Mely itt a szivben dörgi: árulóvá
Lett Pálffy! Átfutott az elleninkhez!
Ah, urnőm, vérem meg nem bántom azzal,
Hogy folyton az arczomba szökjön. Folyjon in-
A szomju földbe el. [kább

HERCZEGNŐ. Hát nem fogadtad el? Halld a dobajt,
Mi ott fenn támad, — halld a trombitát!

(Trombitaszó.)

Halál-ítéleted most lett kimondva.

PÁLFFY. Ámen!

HERCZEGNŐ. Hát ifju nőd nem jut eszedbe?

PÁLFFY. Ne félj! A lelkem meg nem ölhetik,
És az lejár hozzá az égből is!
Egy porban fekvő Pálffyt látni fogsz,
De egy futót, mint vágytál, soha sem!

(Büszkén elfordul.)

III. JELENÉS.

Előbbiek. Udvarnok. Birák. Majd küldöttségek.

UDVARNOK. Gróf ur, bünöd magad beismeréd
 Igaz-szívű lovag gyanánt,
 Nem szépitéd, hátat nem forgatál.
 Tudod nagyságát. Ellenség előtt
 Táborban álló katonák között
 A párbajvívás mindig tiltva volt,
 S halál volt annak büntetése mindig.
 Sajnáljuk ifju hősi éltedet,
 Meg is fogunk siratni, hidd el azt,
 De a törvény vasból van, nem hajol.
 Ha még van, a mi nyomja szivedet,
 Mondd el. Egy óra mulva néma lésszsz.

GRÁNÁTOS. Uram, a kegyelemkérő urak,
 Pórok és gyermekek kérnek helyet.

UDVARNOK. Hiába kérnek. Ám bocsásd be őket.

BANKOS (és 4 pór). Kegyelmes és hatalmas nagy birák,
 Mi ékesen beszélni nem tudunk,
 Csak a mit érzünk, azt mondhatjuk el.
 A mi urunk, a jó gróf Pálffy Antal
 Nekünk apánk helyett apánk vala,
 Árvák leszünk, ha egyszer elveszítjük.
 Adjátok öt minékünk élve vissza;
 Minden csepp véreért adunk tinektek
 Egy férfit fiainkból váltságdíjul.
 Ez a szavunk, s hadsereg lesz belőle !

BARCS (és négy polgár.)

Magas törvényszék ! Gyászol városunk,
 Melynek fiára törvényt hozni jöttök.
 Hivek valánk mindig. Sok ellenét
 A trónnak és hazának látta e vár,
 De ellenség e várnak belsejét
 Még nem soha. Hüségünk drága volt,
 És vérünk olcsó. Nektek adtuk azt.
 Jutalmul most azt kérjük : tegyetek
 A legnagyobb, a legdicsőbb fiával
 Mi városunknak, nagylelkű kegyelmet,
 Hagyjátok meg mi Pálffynk életét !

GÖRGETEGHY (és 4 nemes úr).

Perillustres és inclyti birák !

Mivelhogy értésünkre adatott,
 Miképen a vitéz magyar nemesség
 Legékesebb virága, Pálffy Antal,
 Extraneus bírák elé állittatott,
 Vádolva homicidium felől, —
 Mi a status et ordines nevében
 Kivánjuk, kérjük, követeljük:
 Hogy a bevádolt comesünk —
 Per fori competentiam —
 Solváltassék e törvényszék alól,
 S adassék át honi törvényeinknek,
 Itéljen a királyi kúria
 Actus majorissa fölött,
 S ha bűnben convincáltatik,
 Fizesse meg a homagiumot,
 Mint a tripartitum elrendelé.
 Minden ellenkező ítélet
 Ellen solemniter a statusok
 És ordines nevében protestálunk!

SZERZETES (és 4 pap.) Áldassék Isten szentséges neve!

Meg vagyon irva: ne ítéljete, hogy
 Ne ítéltessetek! Az Ur kegyelme
 Tart fenn mindannyiunkat e világon,
 Ne legyetek fölöttébb igazságosak!
 Nagy vétke Pálffynak, ismerjük el;
 De olyan nagy, hogy azt az egy halál
 Nem törli le. Méltó inkább reá,
 Hogy hosszú élten át bűnhődje le,
 Jámbor tettek s kegyes ajándokok
 Által, miként eddig se volt fukar.
 A gyászoló templom s kolostorok
 Kiáltanak felétek: óh hadd éljen
 A mi legkegyesebb patrónusunk!
 Ne törjétek el a sareptai
 Özvegynek korsaját! Óh kegyelem!

BANDIKA és 4 gyermek.

(Oda futnak a vérbírák elé, letérdelpelnek.)

BANDIKA (kezét összetéve.) Én kis lélek

Szépen kérlek,
 Pálffy Antalt,
 Mi atyánkat,
 Ne öljétek!

(Néprivallás, künn lárma, sikoltozás. Férfi-hangok: «Megálljatok! Kegyelem!»)

IV. JELENÉS.

Előbbiek. Grófné. Bálint.

(Keresztültör a népen, katonákon, magával vonva a grófnét.)
Megálljatok! Ne állj utamba, bajtárs!

(Félrelőki.)

Itt a királyasszony kegyelme! Itt van!

GRÓFNÉ. (Fehér kendőt lobogtatva, odarohan Pálffyhoz, keblére veti magát.)

Férjem! Szerelmem! Isten járt velem,
Csak úgy repülheték. A jó királyné
Kegyelmet ad és vétkedtől felold!

BÁLINT. Biz' úgy! meg kardodat is visszaküldi,
S visszaparancsol ismét ezrededhez!

(Odaadja Pálffynak a kardját.)

PÁLFFY. (Nejét és kardját csókolja.)

Nőm! kardom! Két ilyen kincs visszaadva!
Hogyan oszszam meg köztetek szerelmem?
Nélkületek hitványság vón' az élet,
De véletek együtt: mennybéli üdv!
Ez a kegyelem nekem nem életet,
De egy mennyországot adott!

HERCZEGNŐ. Gróf ur! megállj még! Nagyon ne örülj!
Halld meg, hogyan szól megkegyelmezésed.

(Elővon skapuláréja alól egy iratot. Olvas.)

«Gróf Pálffy Antal gyilkos vétkeért
Halálra elítélve, a királyi
Kegyből ám nyerje vissza életét,
De ez az élet nem leend övé,
Hanem honáé. Földje semmi más,
Mint a csatamező; sem kincse más,
Mint kardja; — hitvestársa lesz csupán az,
Kivel megesküdött: — a zászlaja.
S ha éltet, kardot, zászlót ott hagyand
A vérmezőn: neje zárdába lép;
Hozzá csak a diadal hozza vissza.»

(Klárához fordul.)

Grófné! Te addig, a mig férj urad
Táborba száll, a kolostorba jösz.
Én bizatám meg, addig hogy legyen
Fejedelemnőd, s ha ő ott marad,
Te is maradsz s a fátyolt fölveszed.
Tehát te tudtad, mert kezédbe' volt,

PÁLFFY.

Hogy én kegyelmet kaptam. S ide jöttél,
 Hogy kísértetbe hozz, futásra birj,
 S mikor amnestiám' kihirdetik,
 Te mondhasd: «áruló volt, elszökött!»
 Jól mondtad azt: «eddig nem ismerélek,»
 Most már ismerlek. — S mert ma a bocsánat
 Napja van: én is megbocsátok értte.
 Nem, semmi sem fáj. Minden jól van így.
 Legyen nőm a te gondjaidra bízva;
 Legyen ős czimerem, mint hajdan a
 Római légiók vexilluma,
 Az ellenség közé hajtva,
 De megmaradt a kardom. Visszavivja ez
 Hitvesemet és czimerem becsét!

HERCZEGNŐ. (Kézen fogja a grófnét.)

GRÓFNÉ. (Búcsut int férje felé.)

NÉP, PÓROK, NEMESEK, POLGÁROK, PAPOK. (Kiáltanak.)

Vivat!

(A függöny legördül.)

(A képletet víg induló zárja be, mely a függöny legördülte után is hangzik.)

Országos Széchényi Könyvtár

HARMADIK KÉP.

A pozsonyi várban trónterem. Baloldalon pompás faragványú óriási nagy kandalló; háttérben emelvény, lépcsőzettel. Semmi butorzat. Balról hölgykarzat, azon *Amália, Klára, hölgyek*. — Jobbról férfikarzat, azon a 2-dik képletbeli *küldöttségek*.

I. JELENÉS.

Pálffy János nádor. Görgeteghy. Sugataghy. Követek.
Mágnások.

NÁDOR. Tekintetes Karok és Fő-Rendek,
Országunk nagyjai és jobbjai,
Tudjátok mind, hogy országunk s királyunk
Minő fellegtől van körülborítva,
S e felleg már villámot is szór.
A burkus, szász, olasz és francia
Hazánkra támadt, mint egy holttetemre
A keselyük, hogy széttépjék izekre!
A lanyha jó barátok csak szavakkal
Biztatnak, védni egy se kel föl.
Csak mink vagyunk még ország, mit helyéből
Sem a vihar, sem a syréni csáb
Ki nem mozdított. Ránk néz a világ,
És kérdi: hát él-e még a magyar?
Ki fegyverével mindig az igazság
Diadaláért harczolt? Fölkel-e megint?
Példát ad-e kemény hűségivel
A többi népnek, hogy ragadjon el
Harczi erénye más hideg fajokra,
Hogy mint egy ember keljenek tusára
A közös ellent szerteszét zilálni.
Él-e még Árpád népe e hazában?!

GÖRGETEGHY. De él bizony, kegyelmes nádorispán,
Csak hogy nagyon keservesen!
Nézd itt kezemben e csomó graváment,
Csak czimeiknek száma ily tömeg!
Régi sebek, — de egy sincs orvosolva.
Ha a diaeta elején hozzáfogunk
Az olvasáshoz, vége nem szakad,

Mikor a diaetának vége van.
 Egyik a másiknak sarkára hág,
 A vén megújul, s megvénül az új.
 És hasztalan szólunk sérelmeinkről,
 Ti meg másról beszéltek untalan.
 Mi a nemzet szája vagyunk, ti meg
 Bennünket a nemzet fülének
 Néztek, melybe folyvást ezt rebegik:
 «Adj porenziót, adj subsidiumot,
 Adj contributiót, adj katonát!»
 Mindig csak: «adj», — és soha sem: «nesze».
 Jaj, nádorispán, így nem alkuszunk!
 Vegyétek ezt a várat be elébb.

(A gravámenekre mutat.)

Majd mink beveszszük aztán, a minek
 Bevéve lenni kell!

KÖVET URAK (balról.)

Vivát! Ugyan megmondta! Jól beszélt!

SUGATAGHY. No, nem egészen jól beszélt.

Ej no, urak, nem illik az mihozzánk,
 Nagylelkű hős magyarhoz, hogy mikor
 Hona s királya nagy bajba került,
 Ortályoskodni* akkor szembe álljunk,
 S fukar legyen markunk, mikor a kard
 Kérezkedik belé. Mostan mutassuk
 Meg, hogy mit érünk? s majd ha érdemink
 Olyan magasra nőttek, mint asztalunkon
 Az a gravámen-pyramis:
 Akkor azt vessük majd a mérlegünkbe,
 Hogy azt nyomja le a királyi kegy!

KÖVETEK (Jobbról).

Vivát! Helyesen mondta! Jól beszélt!

GÖRGETEGHY. Könnyen beszél Sugataghy uram!

Nem rég kapott egy kis donatiót.

JOBBRÓL. Ez sértés! Actiót neki! Actiót!

SUGATAGHY. S Görgeteghy uram pattog, mivel még
 Nem lett főispán, a hogy akará!

BALRÓL. Ez sértés! Actiót!

MINDEN OLDALRÓL. Actiót! Actiót!

NÁDOR. Ne sértegessétek egymást, urak!

* Régi szó; annyit tesz, mint leguléjoskodni, czivakodni törvény-magyarázat felett.

Nem jó lesz, hogyha itthon kezdjük el
 A harczt, a mig ellenség vas ökle
 Zörget országunk minden kapuján.
 Ne hadakozzék nyelvvel a magyar!
 A mely sebet kard vágott, az begyógyul,
 De a mit éles nyelv vág, holtig elfáj.
 Ne vagdaljátok egymást rossz szavakkal,
 Ez olyan, mintha saját jobbkezem
 Vágná a balt. Minden gunyos szó,
 A mit magyar magyar szemébe vág,
 Saját testünkbe szakadt nyil hegye. —
 Én látom, hogy szavamban nincs azon
 Varázserő, a mely csodát miveljen,
 Olyan csodát, a mely ritkán esik meg, —
 Hogy egy szívvé, szájjá, karrá legyen
 Minden magyar! Oh ilyen csodatételt
 Az Isten ritkán kölcsönöz,
 Csak fölkenntjének, — a nő, mint anya.
 Gyászban jön ő közétek. Birodalma
 Sorsának színét viseli.
 Rokon, barát, régi frigyestárs
 Mind ellenségül fordult ellene;
 Mert nő, kicsinylik, — mert király, sokalják.
 Pedig mindkettőben tökéletes:
 Egy nő, kinek egyik kezébe' kard,
 Másikban siró kisdéd gyermeke. —
 Dicső, vitézlő honfitársaim!
 Nyissátok meg a ti nagy szívetek',
 A melyben oly nagy, minő egy haza,
 Mindenkor elfér, — hadd férjen be mellé
 E siró gyermek, egykoron királytok,
 S zárjátok aztán bé e nagy szívet,
 Ott — jól tudom, hogy meg lesz védve ő!
 Aztán hadd jöjjön a vihar egész erővel, —
 Királyunk és anyánk fölkennt feje
 Mi koronánknak oltalma alatt
 Villámaival bátran szembeszáll!
 (csendes lelkesüléssel). Vivat! vivat!
 Hontársaim! A testtel egy a fő!
 Az a babér, mely a király sebé
 Begyógyítja, a nemzet lázbaját is
 Megorvosolja majd. S kik az igazság
 Harczában győztesek leszünk, saját

MIND
 NÁDOR.

Igazainkat vivjuk ki vele,
 Hogy a kik együtt küzdtek s szenvedének:
 Király s ország együtt örüljenek!
 Vivat! Vivat!

MIND.

SUGATAGHY

(a nádorhoz). Még ez nem igazi lelkesedés,
 A «vivat» mind csak olyan foghegyen jön.
 De nézd, ki tör keresztül sorainkon?
 Oly ismerős az s mégis olyan új!
 Nem a hős Pálffy ez, a várva-várt?

NÁDOR.

II. JELENÉS.

Előbbie. Pálffy Antal. Bálint.

PÁLFFY.

(Jobbfelől sietve jön, a lépcsőzet előtt megáll.)

BÁLINT.

(Utána hoz a vállán tizenkét mindenféle színű zászlót. 1. A sa-
 voyai kereszt, fehér pirossal. 2. A porosz fekete veres, sassal a
 közepén és a francia kék, három fehér liliommal.)

PÁLFFY.

Honfiak! győzelemhirrel jövök!
 Első victoriája fegyvereinknek!
 Az ellenség fő-sergét szerteszórtuk,
 S a mely napon ő készült Bécsbe jönni,
 Ugyanazon napon elfoglalók
 Fővárosát, s a lakadalmi bort,
 Mit áldomásul szántak volt az ő
 Ünnepejére, a mi hőseink
 Itták meg a mi királyunk nevére.
 Nyalábbal hozzuk a végkép levert
 Ellenség zászlait a trón elé;
 Egygyel kevesebb száma elleninknek. —
 Hadd jöjjön most a többi sorba' mind!

(Azalatt, míg az apródok a zászlókat átveszik, a nádor megöleli
 Pálffyt; Görgeteghy, Sugataghy, főrendek, követek kezet szorita-
 nak vele.)

Vivat! Vivat!

(6 apród jobbról, 6 apród balról átveszi a zászlókat, a lépcső hat
 fokán állva, Bálinttól.)

NÁDOR.

A hol kerestük Istent, ott találtuk:
 Magyarhon drága vér-áztatta földjén!
 Az Isten is szeret itt lakni tán,
 A földön, melyet nemzete imád!
 Leghívebb hősünk, Pálffy, jó öcsém,
 E zászlókért, e győzelemhirért

Fogadd aranygyapju-rendünk' jutalmul,

(Int az udvarnoknak.)

Mit a király számodra adományoz.

UDVARNOK. (Alászáll; mögötte apród vánkosen hozza az aranylánczon csüggő rendet.)

NÁDOR. Hűségednek nagyobb jutalma is van.

(Int a hercegnőnek.)

HERCZEGNŐ. (Alászáll az oldal-estraderől, kézen vezetve a grófnét.)

HERCZEGNŐ. Vedd vissza nődet; jó gond volt reá,
Megőrizénk őt, míg te harcolál.
Körünkben volt, egyéb panasza nem lett,
Mint hogy téged soká nem láthatott.

PÁLFFY. (Ki már féltérdre hajolt, hogy átvegye az arany-lánczot, a mit az udvarnok készült a nyakába akasztani, — most meglátva nejét, felugrik és ahhoz rohan, átkarolja.)

SUGATAGHY. Nézd! otthagyd az aranygyapjat és
Nejéhez sietett elébb.

GÖRGETEGHY. Biz' Isten, én magam is inkább
Elébb az igazi aranybáránka
Után nyulnék, mint a csinált után.

PÁLFFY. (Megcsókolja a hercegnő kezét.)
Engedd megcsókolnom ezt a kezét,
Mely sujtott egykor, és ma boldogít.
Lásd, a magyar jellemnek titka ez.
— A száműző hazához visszatérni,
— A nemzetet, ha üldöz is, szeretni,
— S a sujtó jobbot hűséggel fogadni
Nem tud több nemzet úgy, mint a magyar!
Zúgunk, busongunk, de ha eljön a vész:
Feledve a panasz-szó. Honszerelmünk
Lángjában minden szenvedély megég.
Repüljön ki minden kard hüvelyéből,
Hogy zengje mind négy sarka a világnak:
Életünket s vérünket a királyért!

MIND. (Kirántják kardjaikat, lelkesülten.)

Vitam et sangvinem pro rege nostro!

GÖRGETEGHY. (Nem huzza ki kardját.)

Egy szót még elfeledtél, ifju hős.

PÁLFFY. És a hazáért!

MIND. Et pro patria!

GÖRGETEGHY. Így már az én kardom is csak kijön.

(Kihuzza és fölemeli.)

Most hát Isten hozzád, sérelmi lajstrom,
Legyen belőled égő áldozat!

(Beveti az iratosomót a kandallóba: meggyullad az okirat, veres fény ömlik át a kandallóból a csoportozaton, míg a delelő nap sugarai világítják azt be.)

MIND.

Vitam et sangvinem pro rege
Nostro et pro patria nostra!

Riadó zene.

Ekkor a hátulsó függöny felvonul s előtűnik a királynő és felesége kísérete.

(A Fügöny legördül.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

SZÉP MIKHÁL

SZINMŰ NÉGY FELVONÁSBAN, EGY ELŐJÁTÉKKAL

Országos Széchényi Könyvtár

Személyek.

FRÖHLICH DÁVID.

KALONDAI BÁLINT.

KACZENREITER HENRIK.

A VIHODÁR.

SIMPLEX.

ZURDOKI BELIZÁR.

SIMON.

FŐREKTOR.

CONREKTOR.

MIKHÁL.

SÁRA.

BABURA PIRKA.

Tanácsosok, diákok, kézművesek, alabárdosok, szolgák, koldus-
asszonyok.

Történik a XVII-ik században, Kézmárkon, Kis-Szebenben, Kassán
és Egerben.

ALAKOK LEIRÁSA.

1. FRÖHLICH DÁVID. Kézsmárki tanár. Hosszú ősz haja, rövid szakáll, bajusza, lapos fekete süveg a fején, térdig érő prémes palást rajta, azalatt ujjas, szíjövvel, szűk nadrág csattos cipőkkel. Oldalán táska, abban hordja a tintatartót. Mikor olvas, egy nyeles nagyító tüveget használ, nem okulárt.

2. KALONDAI BÁLINT. Hosszú fekete göndörhaju, pörge bajuszu, semmi szakáll. Első öltözete szürke báránybőr kucsma, testhez álló barna dolmány, veres nadrág, sárga csizma sarkantyús, török öv, oldalán rövid dákos. (Minden diák dákossal jár, kivéve a theologusokat.) Második öltözete hanák tót népviselet. Harmadik rab-szolgamez. Negyedik kék magyar öltözet, magas nyuszt kalppaggal, széles karddal, török övvel.

3. KACZENREITER HENRIK, ifj. lelkész. Hosszú rőt haj, rövid kettős szakáll. Palást prém nélkül, övéről táska csügg le, lapos fekete süveg. Második jelmeze arany paszomántos karmazsin dolmány széles tüszővel; capucium, mely a nyakat is elfedi, s hátul hegyesen végződik. Harmadik öltözete ugyanez, lovagsizmákkal, hosszú veres palásttal és oldal-pallossal kiegészítve. Akkor már nincs hosszú haja, ellenben a szakáll két csomóban egész az övéig ér.

4. VIHODÁR. Rövidre nyírt haj. Hosszú szakáll, mely csak elől megy át az őszbe, másutt még barnás, szemöldei feketék, erősek, öltözete lengyel köntös, kettős ujjakkal, széles öv, hosszúszerű lovagsaruk, övén oldaltáska, abban írószerek, jobb felől tör.

5. SIMPLEX. Először német diákos viselet. fején kakastollas burét, oldalán egyenes pallos, nyakába tárogató akasztva. Másodszor rab-szolga öltözet. Harmadszor magyar polgár legény. Negyedszer zöld dolmány, veres nadrággal, zsákos süveg. Ötödször ugyanaz farkas-bőr kaczagánnyal kiegészítve. Haja világos szőke, hegyes kecske-szakáll és kicsiny hegyes bajusza van.

6. ZURDOKI BÁLINT. Hatvanas férfi, török divat szerint borotvált boncsokos fejjel, lecsüggő bajuszszal, ferdén gomboló dolmány-nal, török övvel, prémes kaczagány a nyakában; drágaköves kard az oldalán.

7. SIMON. Hóhérlegény. Durva veres kabát, fekete veres zsákos süveg. Bozontos haj, szakáll, bajusz.

8. 9. FŐREKTOR, CONREKTOR. Magyar előkelő polgári öltözetben.

ELŐJÁTÉK.

Kert. Balról lugos, jobbról galambkalitka, két galambbal,* az előtérben lépcső, mely tornáczra vezet fel; hátul kerítés, azon ajtó, középen egy terebély fa áll.

I. JELENÉS.

FRÖHLICH DÁVID. (Jegyzőkönyvéből olvasva, egy kezében a nagy szemüveg, jó be a kert hátulsó ajtaján.)

A konyhasót nem kell előhagyni, mert attól az egerek nagyon elszaporodnak. Galenus specificumához, mely a vért meleggé teszi, végy præparált veres klárist, balzsamot, paradicsomfát, szerecsendió virágot, aranyfüstöt, pézsmát, benzoét, manus christit, dyagridat, fahéjfa olajat és alkermes lekvárt. Tarestinus szerint az eperfába ojtott körtének piros húsa lesz. Verulami Baco szerint a Borometz-fa élő állat, mely legel. Ha a fazékban fővő káposztára bort locsesantanak, soha se fő meg puhára. Mikor egy asszony elveszti a beszélési tehetségét, a békakorsóska levelét kell mártani az italába, mivelhogy a béka a vízi állatok között az egyedüli, a melyiknek szava van. Arnoldus de Villa Nova szerint, a ki a napraforgó virágának a harmatával él, soha se hal meg, a míg abba nem hagyja. (Neki megy egy útba eső fának s abban megüti a homlokát). Præstantissime! Erről jut eszembe, ha a homlokodat megütöttesd s kék folt támadt rajta, végy corporis Christi napján hajnalban balkézzel, a napnak hátat fordítva, kitépett buzavirág nedvét, vegyítsd össze szarvaskönnyekkel és szűzraj mézével, azzal kend be. A holdbeli embereknek csak egy lábuk van, ellenben három kezük és előlhátul ábrázatjuk. Ha a majmok borotválkoznának, emberek volnának. Hermes trismegistos palaczkba zárta az ördögöt s minden évben megduplázva a váltság díját, ha még egy évig élt volna 262,144 aranyat kapott volna. (Ez alatt felhaladt a lépcsőn s be akart menni az ajtón.) Ecce, az ajtó zárva van! — Ugy de Mikhál odabenn van s beereszthet. Ugy de a kulcs a zsebemben van s nem ereszthet be. Ugy de a kulcsot beadhatom neki az ablakon s akkor beereszthet! — Ez olyan remek mondat, mint mikor Plato azt mondta: «én

szeretem Laist, ugy de Lais nem szeret engem, ám de a hal sem szeret engem és én még is szeretem a halat. — Mikhál! (Zörget az ablakon, beadja a kulcsokat, kinyitják az ajtót, bemegy.)

II. JELENÉS.

Bálint, később Henrik, végül Dávid.

BÁLINT. Az öreg nyitva felejtette az ajtót, most végre alkalmam van betörni a kerített várba. Ma el kell dűlni a sorsomnak. Vagy Mikhál jön ki az ajtón, akkor annak megvallom a szerelmemet, vagy a professor, akkor attól megkérem a leánya kezét.

HENRIK. (Jő ki a kerti ház ajtaján.)

BÁLINT. Oh erre nem is gondoltam. Hát te is itt vagy?

HENRIK. Én csak tudom, hogy mért vagyok itt, hát te?

BÁLINT. Én is tudom, hogy mért vagyok itt? Azért a mindennapi juskulumért, a mivel megtöltik a szilkédet.

HENRIK. (Tassigálózva.) Hát ha nem azért, öcsém?

BÁLINT. Már megint aggatózol? Tudod, hogy mindig összetörlek.

HENRIK. De ma nem! Olyan kedvemben vagyok. Huzunk ujjat. (Ujjat húznak, Bálint győz.)

HENRIK. No de törjünk kart. (Kart törnek, Bálint letöri Henrik karját.) No de gyerünk birokra.

BÁLINT. Ma nincs kedvem.

HENRIK. Nekem meg ma van. Megbuktál az examenben ugy-e?

BÁLINT. Azért mégis úr vagyok.

HENRIK. Miféle úr?

BÁLINT. Állatok ura. Mészáros legény.

HENRIK. Én meg szolgál lettem. De Isten szolgálja. Ma szenteltek föl. Nagylétán pap lettem.

BÁLINT. Hej annak a kézsmárkiak jobban fognak örülni, mint a létaiak.

HENRIK. Még sírni is fognak a kézsmárkiak rajta, mert elviszem tőlük a szép Mikhált.

BÁLINT. Mit mondtál?

HENRIK. Azt, hogy viszem a szép Mikhált feleségül. Itt már a dispensatio is a kezemben. Mára van kitűzve a menyegzőnk.

BÁLINT. Te! Hízlekedő, árulkodó, besugdosó farizeus!

HENRIK. Én? Zsiros szájú, hadakozó jebuzeus!

BÁLINT. De már akkor birkózni fogunk. (Nekitürkösik.)

HENRIK. Én se bánom. (Hozzákésül.)

BÁLINT. Egyikünk nem kel a földről.

HENRIK. Tehát minden szabad lesz : rúgni, harapni, fojtogatni.

BÁLINT. Minden, a míg egyikünk ki nem adja a lelkét.

HENRIK. Ide hát!

DÁVID. (Megjelen az ajtóban Bálint háta mögött.)

HENRIK. (Észreveszi, s egyszerre kegyes orczával, félre fordított fejfel összehúzza magát.)

BÁLINT. No hát tedd, hogy megölj engem, vagy én teszem meg veled!

HENRIK. (Kegyesen.) Hogy követne el az én lelkem ilyen gonoszságot!

DÁVID. Gladiátorok vagynak-e itten?

BÁLINT. (Észreveszi s elszégyenli magát.) Hisz ő ingerelt.

DÁVID. Jöjj eléem te nagy hős, ki úgy kérkedel az erődben s ha olyan hatalmas vagy, nyújtsd ki a karodat, majd teszek valamit a kezedbe, vajjon elbirod-e?

BÁLINT. (Kinyújtja a karját.)

DÁVID. Hallgasd meg mit mond a nagy Cornelius:

« Momus mindent kigúnyol,

Herkules mindent legyőz,

Plutó mindenre haragszik,

Demokrit mindent nevet,

Heraklit mindent sirat,

Pithias mindent tagad,

Aristoteles mindent tud,

Diogenes mindent megvet,

Agrippa mindent elítél.

Elítél, megvet, tud, tagad, sirat, nevet, gyűlöl, legyőz, kigúnyol mindeneket az Isten, dæmon, a hős, a bölcs! » nos, ezt mondd el utánam! — Ezt emeld fel, ha olyan erős vagy!

BÁLINT. (Eldugja a kezét keblébe.) Inkább egy elefántot.

DÁVID. Látod. Az a másik egy hallásra elmondja ezt utánam. Mire büszkélkedel nagy testi erőddel? Mi akarsz vele lenni? Katona? Præstanter! Hát tudod-e, mit irtak a katonai tudományról Xenophon, Xenocrates, Onosander, Cató Censorius, Cornelius, Celius, Higinius, Vegetius, Frontinus, Heliarius, Modestus és Volturius?

BÁLINT. Inkább soha se legyen kard a kezemben.

DÁVID. Csak kancsó kell a kezedbe ugy-e? Csak istentelenkedésből áll a tudományod? Ha van az erdön nagy

dáridó, kérdik, ki vezette a tánczot? Kalondai Bálint. Van nagy csetepaté az utcán, kérdik, ki verte szét az éjjeli öröket? Kalondai Bálint. Harsog a muzsika, tárogató, kérdik, ki muzsikáltatja ott magát? Kalondai Bálint. A pedellust leitatják, részeg fővel felöltöztetik asszonyruhába, úgy támasztják oda a lyceum kapujához. Ki cselekedte ezt? Kalondai Bálint. Van egy üres hely a templomban — ki hiányzik onnan? Kalondai Bálint.

BÁLINT. Még ott is meglátnak, a hol nem vagyok ott.

DÁVID. No ugy-e, engem nem tudsz földhöz ütni? Látd, mennyivel erősebb vagyok mint te. Nem üldözlek tovább. Ma nevem napja van. Most hallom a leányomtól. Tehát ma jó kedvemnek kell lenni. Ma mindenkinek adok valamit, a ki meglátogat. Neked fiam — tartsd a kezedet: ne félj, nem ütök bele. Neked adok egy jó tanácsot. Consilium abeundi. Eredj haza és ölj tulkokat; ne vesztegesd itt szegény atyád keresményét.

BÁLINT. Még csak meg se merem neki mondani, hogy miért jöttem ide. Csak ő olyan tudós ne volna, a milyen iszonyú tudatlan én vagyok! — Isten hozzád hát szép Mikhálom! (El.)

DÁVID. (Henrikhez.) Neked pedig, legjobb, leghívebb, legjámborabb tanítványom, adom a leányomat. Menj és készítsd el az utravalókat.

HENRIK. Örök hálám jutalmazza meg jó atyámnak ezen kegyességét. (El.)

III. JELENÉS.

Dávid. Mikhál.

MIKHÁL. (A hosszúszerű pipát hozza atyja számára, átadja neki és meggyújtja fűdibussal.)

DÁVID. Mikhál leányom. Ma nevezetes nap van a házunknál. Egy lelkész kapott ekklezsiát és egy leányzó kapott férjet. Mit mond Ambrosius, mit keressünk egy házastársnál: amorem, morem, rem. Szeretetet, erkölcsöt, dolgot. Ime a te vőlegényednél megvan mind a három. Nincs nagy dicsősége, csak lekipásztor, miként én. De Macrobius szerint, honores sunt sicut flores. A méltóság hullóvirág. Cyprianus azt mondja: paupertas dura sed secur, et sine cura. A szegénység terhes, de csendes és gondmentes.

MIKHÁL. Nem szeretem őt!

DÁVID. Tudod is te, hogy mi a szeretet? Amantes sunt amantes. Szerelmesség esztelenség.

MIKHÁL. Nem szeretem őt, mert mást szeretek.

DÁVID. (Elszörnyedve.) Te mást szeretsz? Hol vetted? Hol beszéltél vele?

MIKHÁL. Sehol.

DÁVID. De ha nem beszéltél vele, hogy szeretted meg?

MIKHÁL. Írás által.

DÁVID. Neked irt valaki?

MIKHÁL. És én feleltem rá.

DÁVID. De hát hogy lehetett az? Házam éjjel-nappal zárva. Az utczára ki sem mehetsz. Nálam nélkül sehova nem jársz. Henriken kívül ide senki be nem jöhet, ha csak a levegőből nem szállt le.

MIKHÁL. Onnan szállt le a levegőből.

DÁVID. Kicsoda?

MIKHÁL. A sárkány?

DÁVID. Papiros sárkány.

MIKHÁL. Igen is az. A vásártéren sárkányt eresztettek föl. Én sokáig néztem azt. Egyszer lecsapódott épen a mi kertünkbe s ott egy fán fennakadt. Én kezembe vettem s akkor láttam, hogy tele van írva versekkel, a mik hozzám beszélnek és azok olyan szépek voltak, hogy én azt ki nem tudom mondani. Én megpróbáltam rájuk felelni.

DÁVID. Felelni? Hogyan?

MIKHÁL. Hát a mit irtam, azt rá ragasztottam a sárkányra s aztán a rajta maradt spárgánál fogva a sárkányt megint felbocsátottam s eleresztettem a levegőbe.

DÁVID. De hát ha nem az kapta meg, a ki a verseket irta hozzád?

MIKHÁL. De bizonyosan az kapta meg, mert másnap a viszonzóválaszt is megküldé! Megvallá, hogy ő még most semmi, annál is kevesebb. Addig nem akar hozzám közeledni, míg azt nem mondhatja: ime az vagyok, ki méltó arra, hogy egy nőnek nevet adjon. Nem kért tőlem egyebet, csak reményt. Fogadá, hogy a legnehezebbet ki fogja vívni értem, az emberek becsülését, hogy azt egykor megszusa velem. Oh mily nemes szívnek kell lenni!

DÁVID. Megint a sárkány által? — Ime egy szerelmes levelezés posta nélkül! Hogy erről se Theophrastus, se Hermes Trismegistos nem gondoskodtak előre! S menynyire mentetek ezzel a levelezéssel?

MIKHÁL. Megigértük egymásnak, hogy hűségesek leszünk mind a sírig.

DÁVID. Itt van ni. Hát mit ér minden emberi bölcsesség és matematika? Tehát te eligérted a kezedet atyád tudta nélkül? Nem tudod-e, hogy a protestansoknál a szülői beleegyezés megkívántatik a házassághoz?

MIKHÁL. Hát az, a ki tőled kérte a kezemet, a kit te vőlegényemnek mutatsz be, hozott engedélyt az atyjától arra, hogy engemet elvehet?

DÁVID. Neki nincs atyja. Mint szülőtlen árva jött házamhoz ez előtt tíz évvel.

MIKHÁL. Nem mondott valót. Neki atyja van. Gazdag ember. Magas állású úr.

DÁVID. Ki mondta ezt neked?

MIKHÁL. A sárkány. Ő eldicsekedett ezzel egy barátjának s nekem elmondták azt az égi posták. De itt jön ő maga. Megkérdezheted tőle.

IV. JELENÉS.

Voltak. Henrik.

DÁVID. Fiam, Henrik. Neked van atyád?

HENRIK. Igen, te vagy az.

DÁVID. Jól monád, úgy szeretlek, mint gyermekemet. Kedvemre voltál mindig. Mikhálom nemde testvéred volt valóban? Különbséget nem tettem köztetek. Együtt oktattalak angol, francia, svéd nyelvre, hogy tudjatok egymásnak titkokat mondani, miket más meg ne értsen. De mondsza: midőn megszűnik Mikhál testvéred lenni, s te elviszed őt tőlem, lesz-e más, a ki őt e szóval fogadja: leányom! Van-e vérszerinti atyád?

HENRIK. (Félre.) El vagyok árulva. Most segíts ki édes eszem. (Rendbeszedi magát.) Van.

DÁVID. Hol lakik?

HENRIK. Kis-Szebenben.

DÁVID. Mi rangja van?

HENRIK. Hivatalt visel, mely legfelső birájává teszi minden embereknek.

DÁVID. Miért tagadtad ezt el előttem?

HENRIK. Azért, mert az atyám katolikus, én pedig protestans lelkész akartam lenni, s kész voltam az árvaság keserű kenyerét enni, viselt rongyokban járni azért, hogy lelkem meggyőződését kövessem. Ez a védelmem az ellen

is, hogy házassági ajánlatot mertem tenni atyai engedély nélkül. A katolikus atya beleegyezését a törvény nem követeli: mihelyt nőmmel megesküdtem, elviszem őt atyám házába, bemutatom neki. Egyetlen fia vagyok. Bizonyosan rám adja áldását.

DÁVID. (Elérzékenyülten.) Milyen nagy karakter! Milyen őszinte lélek! Mentséged tökéletes volt fiam. Ne sokat időzz. Eredj és hozd a násznagyaidat. A mit teszesz, tedd gyorsan, mondja Dubravius.

HENRIK. (El.)

DÁVID. Nos, Mihál leányom, a te negatoid megczáfoltattak, ám halljuk az affirmatoidat. Mi a neve annak az ifjunak, a ki teneked szívbeli nyilatkozatokat tenni merészkedett?

MIKHÁL. Kalondai Bálint.

DÁVID. Mit? Kalondai Bálint? Flocci nihili ember! Clasis primæ ex ultimis! Hát még ex moribus! Borivó. Tán-czólo. Éjjelkóborló! Magát muzsikáltató! De még mind ez hagyján. De tudod-e, hogy mi volt ezen ifjú szülőinek mestersége? Atyja mészáros volt s ő is mészáros fog lenni. Emberek, a kik vérben dolgoznak. Lehet-e egy lelkész leányából mészáros felesége? És ha választani kell egy férfit a között, a ki az Úr juhait őrzi, és a között, a ki a juhokat levágja, az utóbbinak nyujthatja-e kezét? Ez volt-e a te neveltetésed, hogy sorsodat örök vérontás munkájában temesd el? Mindennap érezni a vért annak a kezén, a ki megölel. Hozzá kötve lenni egy emberhez, a kinek hivatala az, hogy Isten teremtéseit, miknek az Úr életet adott, erőszakos kézzel megölje. Van-e bátorságod ily sorsot választani magadnak?

MIKHÁL. (Elcsüggedve hallgat.)

DÁVID. Én erőszakot nem teszek sziveden. Ha csakugyan annyi eltitkolt erő lakik abban, a mennyit én nem sejtettem, add próbáját. Ha van bátorságod azoknak az életéhez kötni a magadét, a kik mindennap ölnek, kezd el itthon. Ott van két szép galambod a kalitkában. Én hoztam azokat neked születésed napjára. Öld meg őket saját kezeddél s add fel az asztalra ebédül tetszésed szerinti mártásban. Ebből megtudom a válaszat. Ha a mészároost választod, a nászkészület nem megy kárba: hozzá még a hoz. (Fölmege a lépcsőn.)

V. JELENÉS.

Mikhál egyedül, később Henrik.

MIKHÁL. (Odamegy a kalitkához, s kivesz egy galambot s kebléhez ölelgeti.) Tégedet öljelek én meg, kedves, ártatlan jószágom. A kezemből etettem, szájamból itattam. A ki a vállamra szállsz ha hila; ablakomra repülsz, úgy költögetsz. Drágaságom, gyönyörűségem, jószágom. Megöljelek téged? Azért, hogy a te véreddel irjam föl, hogy szeretek. De hát igazán szeretek-e? Hisz még nem is beszéltem vele másként, mint álmomban; még nem is láttam őt másként, mint távolból. Talán csak tréfált velem? Talán el is felejtett már? Kinek mondjam el azt, a mi fáj? Nincs senkim, a ki megértse. Soha sem ismertem anyát. Vajjon milyen lehet az, a kinek anyja van? Egyedüli barátném a virágaim. Azoktól kérdezhetem csak, szeret-e, nem szeret-e? Azok is oly csalfák, egy nap azt mondják: szeret, másik nap: nem szeret. A nagy foliansok, a miket atyám végigolvastat velem, tele vannak bölcseséggel; de azt egy sem tudja megmondani, mit kell tenni azzal a szívvel, a mely fáj s maga sem tudja miért? Meglehet-e ebben halni? vagy kigyógyít belőle az idő? vagy viselni kell azt örökké?

HENRIK. (Jön a lépcsőről.) Mikhál, atyád sürget. Kivánja, hogy hozd a galambokat.

MIKHÁL. Viszem már! viszem neki őket élve.

HENRIK. Násznagyaink már készen várnak.

MIKHÁL. A hogy Isten akarta. De még is mondd meg Henrik, miért ez a nagy sietség?

HENRIK. Először azért, mert Vitruvius azt tartja, hogy a házasságba egyszerre kell beleugrani, nem nagy gondolkozásra; másodszor, mert atyád azt tartja, hogy nem kell a leánynak időt engedni, hogy cifra öltözetekben hivalkodjék; harmadszor, mert a nagylétaiak sürgetik a papot s Kézsmárkról csak minden vásár alkalmával mehet útra egy karaván a roppant sok rablóbandák miatt. S ez a karaván már épen indulni készül. Alig hagytak annyi időt, hogy megesküdjünk.

MIKHÁL. A hogy Isten akarja. Ha kezemet neki adom, úgy én leszek boldogtalan; ha megtagadom tőle, atyám lesz az. Legyek boldogtalan én.

VI. JELENÉS.

Bálint, később Simplex.

BÁLINT. (Hajcsárnak öltözve vezet egy felnyergelt és csengőzött szamarat.) Így ni. Legalább ilyen alakban vele mehetek. Ott lehetek az oldala mellett. (Elmélázva.) Most esketi őt össze az atyja a vőlegényével. Most írják alá a házasságlevelet. Most írják bele a neveiket a matrikulába. Én pedig ide kinn szaporítom a füveken a harmatot sűrű könnyeimmal. Pedig hát igazuk van. Ha választaniok kellett egy tudós és egy tudatlan között, hogy ne nyulnának a jobbhoz. (Elkeseredve.) De mikor tudom, hogy én vagyok a jobb! Mert jobb a szívem, mint azé a másiké.

SIMPLEX. (Tárogató a hátára vetve, oldalán pallos, német diákos öltözetben, kiejtése németes, Bálint vállára üt.) Viszkocs Jano!

BÁLINT. (Felriadva.) Itt vagy Simplex?

SIMPLEX. Hát te mit busulsz itten makadnak?

BÁLINT. Jaj Simplex, most esketik a szeretőmet a Kaczenreiter Henrikkel.

SIMPLEX. Az az övé a Kaczenreiter Henrik baja, neki.

BÁLINT. De az én bajom az Simplex; mert soh' se látom őt többet. Azért öltöztem hajcsárnak, hogy legalább így elkísérem őt odáig, a hová viszik, hogy legalább megvédelmezzem őt az uton, ha valami veszedelem éri. Mit gondolsz, nem ismer-e rám? Elégge elcsufítottam-e magamat?

SIMPLEX. Olyan csunya vagy, hogy mutogathatsz makadat medvének félpolturáért. Kapsz veszedelem elég, csak ne féld makad. Ott les Purzelgrundban Hafran, Janko meg Bajusz, tied három zshivány.

BÁLINT. Az én zshiványom? Hát tied nem?

SIMPLEX. Ejnim nem zshivajn, mert ejnim tarisznja üres.

BÁLINT. Hát a karaván milyen erős?

SIMPLEX. Gyün neked tizennócz kupecz, meg hajcsar, mindenik megeszi, ha megharagszi — egy tál gölödingt. Aztán gyün tizennid kolmár, ki viszed hatadon safran vagy czimet; meg lohatadon török poszto. Azutan van huszonid diak, megy haza vakaczióra, azutan gyün hatalmas uraság Erdilbül, Zurdoki, van nagy hasadat, szürke fejedet neki. Azt kísér harmincz lovas, puskás. Vagyunk nyolczvan vitézek, magam vagyok legvitiszeb, ha meg-

fujom trombitát, zsvajjn mind nem latsz neki, ugy elszaladsz.

BÁLINT. Hát tudod-e Simplex: nem félttem én mind a három rabló bandától; hanem félttem ettől az egy uraságtól, a ki veletek együtt utazik. Ez egy vén gonosztevő, a ki maga dicsekszik vele, hogy még ő tőle szép asszony, a ki szeme elé került, meg nem menekült soha. Ettől félttem én Mikhált.

SIMPLEX. De hát mi bajod neked, hogy ha nem tied Mikhal, akar lesz létai pap felesége, akar lesz erdélyi nadj ur szeretője? maga magának.

BÁLINT. Ej ej Simplex! Ilyet ejteni ki a szádon! Hogy mi közöm nekem ahoz, hogy az én Mikhálom tisztos, becsületes nő lesz-e a jövőben, vagy egy megvetett teremtes?

SIMPLEX. Jó van, jó van. Vagyok én szamar, jó pajtasod, (Megcsókolja Bálintot is, meg a szamarat is.) ne haragudjatok nekem.

BÁLINT. Igaz, hogy jó pajtásom vagy. Német vagy, de olyan arany szived van, hogy megérdemled, hogy az úr Isten magyarnak támaszszon fel a másvilágon.

SIMPLEX. Akarsz, hogy mindgyart böggjek? Engem ne csinálj sirni. Mondjad, mit megcsinályak? Ha akarsz, megölöm a Zurdokit s elveszem feleségül a Kaczenreiter Henriket, hogy legyen Mikhal özvegy.

BÁLINT. Hallgass rám. Én el akarom őt kísérni, a míg csak valahol helybe nem telepszik. De meglehet, hogy rám ismer. Ha rám ismer, akkor elkerget magátul. Akkor neked kell helyt állni érettem. A pajtáság kötelez rá. Akkor te kíséred Mikhált hazáig. Ha baj éri, megszabadítod. Vigyázzs rá, mindig mellette maradsz. Aztán ha jól lesz dolga, ha rosszul lesz dolga, azt nekem hírül hozod; megtalálpsz Kassán az anyám házánál.

SIMPLEX. Tegyem heleted mindent. Ha mégy tűzbe, én megyek vízbe. Aztán ha akarom neked hírt adni, akkor megtudsz, hogy vagyok közel: fujom neked notadat ablakod alatt erdőben, akarhun, a kit csinaltad magad; ezt ni. (A tárogatón elfújja előtte ezt a régi dallamot: «azt mondják, hogy nem illik a táncz a magyarnak».)

VII. JELENÉS.

Voltak. Dávid, Mikhál, Henrik, két násznagy, később diákok.

DÁVID. Ki bátorkodik itt muzsikálni az én udvaromban?

SIMPLEX. Sinalok kicsi jó kedved ennek a számarnak.

DÁVID. Miért gúnyolod te a számarat? Ha olyan jó diák lettél volna, mint a milyen jó trombitás vagy, megtanulhattad volna, hogy a számár becsülésre méltó teremtés. Columella számaraknak nevezi az apostolokat megtiszteléseképen. Mariust a számara szabadította meg Sylla üldözésétől. Apulejus Mægarensis számár alakban nyerte el az Isis mysteriumait; Ammonius philosophus mindig elébb a számaraknak olvasta fel a thesiseit, miket tanítványainak előadott. A legelső keresztyéneket a rómaiak számárimádóknak nevezték s az egyetlen oktan barom, mely a feltámadás csodájában részesült, Germanus püspök számara volt. Miért ócsárlod tehát a számarat? Jövel Mikhál leányom, ölelj meg, csókolj meg. Most már követni fogod a te esküdt férjedet. Kincseket én neked nem adhatok. Öltözeteid mind elférnek egy izsákban. De annál drágábbat adok. Arany mondásokat. Vidd el magaddal ezt a könyvet, (Egy óriási pandectát tesz a számár általvetőjébe.) Ebben mindent megtalálasz, a mire az életben szükséged vagy. Ebben megvan konyha, élestár, veteményes kert, halastó, patika, juhakol, minden. Neked pedig szeretett fiam, adok útravalót. (Félre huzza Henriket.) Megeshetik, hogy az úton a rablók megsebesítenek. Ez az ír meggyógyít. Figyeld meg, hogy milyen fegyverrel sebesítettek meg. Hasonlót faragj fából, azt kend be ezzel az irral s sebed begyógyul tőle.

HENRIK. Köszönöm atyám. Karavánunk már érkezik, indulnunk kell. (Diákok távolban danolnak: «Gaudeamus igitur».)

DÁVID. Még egy kicsit várjatok. Még valamit kell átadnom Mikhálnak. Látod mi ez? Egy pestis amulet. Szegény anyád készítette selyemből, mikor feleségül vettem. Azóta mindig a nyakamban hordom. Ez minden bajtól megőrzött engem. Őrizzen meg ezután téged. (Mikhál nyakába köti azt.) Soha le ne oldozd ezt innen.

MIKHÁL. (Megcsókolja atyja kezét.) Galambjaimat is elviszem magammal.

DIÁKOK. (A kertajtóban megjelennek.) Vivat baccalaureus!

DÁVID. (Henriket karonfogja s a diákokhoz vezeti.) Köszöntsük az utitársakat. Smollis! Fiducit! Kezdjük rá dilectissimi. (Vegyük énekel s üti a taktust.)

DIÁKOK, DÁVID. HENRIK. (Énekelnek.) Gaudeamus igitur: Juvenes dum sumus!

MIKHÁL. (Virágai közül csokrot tép, az ének után.) Csalfa virágok, ti töletek sem kérdi többé senki, szeret-e, nem szeret-e?

BÁLINT. Hadd segítsem fel a nyeregbe, tiszteletes aszszony.

MIKHÁL. (Ráismer, megretten.) Bálint! Te vagy itt?

BÁLINT. Még is rám ismertél egyszer.

MIKHÁL. Mit akarsz itt?

BÁLINT. Melletted menni, hogy szolgáljalak az úton s megvédjelek a veszélyben.

MIKHÁL. Bálint. A Krisztus öt sebeire kérlek: ne tedd ezt! Én rád nézve meghaltam. Ha szerettél, temess el. Tisztességes halottad vagyok, megsirathatsz. Ha szeretsz még rajtam valamit, szeresd a lelkemet; ha féltesz, féltsd a becsületemet. Állj meg itt és ne jöjj tovább.

BÁLINT. A hol te megállítasz, ott lefekszem és meghalok.

MIKHÁL. Ne légy gyáva, tanulj tőlem.

BÁLINT. Boldognak lenni? (Keserűen.)

MIKHÁL. Nem, tűrni és küzdeni.

BÁLINT. A mit parancsolsz, azt teszem.

DÁVID. HENRIK. (A diákoknak bort töltenek s áldomásra kocszintanak.)

SIMPLEX. Bálint pajtas. Most te maradsz itt okos ember: én megleszek másik szamar. (Megfogja a kötőféket.)

BÁLINT. Hagyd legalább nálam emlékül ezt a virágcsokrot, a mit most szedtél.

MIKHÁL. Tépd szélylyel az emlékemet s szórd azt a szélbe úgy, a hogy én ezt a virágcsomót elszórom. (Széttépi s a levegőbe szórja.)

SIMPLEX. (Felsegíti Mikhált a nyeregbe, a galambkalitkát a kezébe veszi, s vezeti kifelé a szamarat.)

DIÁKOK. DÁVID. HENRIK. (Énekelnek.)

BÁLINT. (A míg a dal elhangzik, mozdulatlan áll, akkor kifelé siet, az ajtóban összetalálkozik Dáviddal.)

DÁVID. (Dal modorban, pedans kedvvel.)

«Hadd örvendezzünk tehát,

Mig tart ifjuságunk!»

BÁLINT. (Hátra szól.) De meddig tart ifjuságunk? (El.)

DÁVID. (Utána bámul.) Hát ez ki volt?

ELSŐ FELVONÁS.

(Boltozatos terem, két mellékajtóval. Középen két szárnyú nagy szekrény, elől kandalló tüzzel.)

I. JELENÉS.

Pirka. Simplex.

SIMPLEX. (Kezében a kalitka, Pirka nyakába borul.) Servus Pirka neni. Ismersz-e még nekem? De régen nem láttál engemet meg magadat nekemnek meg magadnak.

PIRKA. Ármányadta diákja! Soha se láttalak. Ne csókolgass, mert boszorkány vagyok. Ki vagy? Mit hoztál?

SIMPLEX. Ördög vagyok, papot hoztam. Ha poszorkajn vajd, veszem tigid felesigül. (A kalitkát leteszi.) Ne gondold oszorka, hodj ez a pap meg a felesége: ez csak kolomb; nem kolomb, a kit rázod a nyakadon ökör, hanem tuba-kolomb.

PIRKA. Hát micsoda papot hoztál ide ehez a házhoz?

SIMPLEX. A létai papot, meg a feleségit.

PIRKA. No azokat szívesen látják itten. Mingyárt ki jön a patronus. Hát hol vannak?

SIMPLEX. Oda kinn reszketnek.

PIRKA. No hát hídd be őket, hadd melegedjenek meg.

II. JELENÉS.

Mikhál. Henrik.

HENRIK. (Félre.) A hajdani dajkám sem ismert rám: ez jó jel.

PIRKA. Jaj, de gyöngye fiatal teremtés. S hogy össze van ázva-fázva.

SIMPLEX. Elhiszek neki aztat. Kergettünk sok zsivajnokat, azok voltak hátul, futottunk néjd-kézláb, ujartunk fenőfán, sok hajd meg nem fogtunk ejdmast.

PIRKA. Nem akar a tiszteletes asszony átöltözni? Trombitás! Kotródj a szobából. Várj rám a konyhában, majd ott velem eszel együtt.

SIMPLEX. Te meg Pirka néni velem iszol ejdütt. (El.)

MIKHÁL. Nincs mibe öltözzem. Málháinkat a rablók mind elvették.

PIRKA. Azon majd könnyen segítünk. Van ennél a háznál öltöny elég. Ebben az összeázottban nem jó lesz maradni. Cseréljük fel. (Más öltönyt hoz elő.)

HENRIK. (Int Mikhálnak.)

MIKHÁL. Köszönettel fogadom.

PIRKA. (Leveszi Mikhál ázott felöltönyét.) Oh hogy össze van fagyva szegény. Tán a havason keresztül jöttek? Vegye fel ezt a szép selyem rokolyát, így ni! mintha csak rászabták volna. Ezt a török övet is a derekára.

MIKHÁL. Köszönöm jó asszony, köszönöm.

PIRKA. Ne féljen lelkem tiszteletes asszony. Nem valami fraj viselte azt. Gyönyörű szép nemes asszony járt benne valaha. Annak is csak kétszer volt a testén. Olyan volt, mint egy virágszál! A gazdám ütötte le neki a fejét.

MIKHÁL. (Felszökik.) Irgalmas Isten. Ez egy kivégzett nő ruhája rajtam. Kicsoda ön?

PIRKA. Én egy hóhérnak az özvegye vagyok. Most gazda-asszony ebben a házban. Hol is fogadnának fel ilyen személyt másutt?

MIKHÁL. Hát ez kinek a háza?

PIRKA. Ez? A kis-szebeni hóhér háza. A kivel mindigárt beszélhet a tiszteletes asszony. (El.)

MIKHÁL. Henrik! Miért hoztál engemet ide?

HENRIK. Mikhál! Ez az én atyámnak a háza.

MIKHÁL. (Előre tántorog, térdre esik.)

HENRIK. Hallgass meg engem és ne utálj meg. Borzalom meghálni e házban és rettenetes szemébe nézni e ház urának, a ki énnekem atyám. Gyöngye gyermekkoromban az utálat üzött el innen. Megszöktem. Irtóztam apám mesterségétől. Vágyam volt a világban élni, emberektől szeretve, tisztelve lenni. Koldulva éltem panaszos kenyéren. Jártam a rongyban, a mit irgalom adott rám. Szolgáltam és tanultam. — Egyetlen jóltevőt találtam a földön, a ki befogadott, oktatott, felnevelt és nemesített. S én ennek az egyetlen jóltevőmnek elloptam a legdrágább kincsét, a leányát. Nem mondtam meg neki, ki az apám? ha megmondtam volna, nem adta volna nekem a leányát. Apámnak a családi nevét nem ismeri senki. Még nagyapja költözött e házba, az vette át e szörnyű hivatalt elődjétől, kit Vihodárnak hívtak s a név rajta maradt. De ő maga emlékezik a saját nevére s tudja jól, hogy azt

rajta kívül még egy ember viseli a világon. A vén Viholdár gazdag ember. De nem a kincseiért jöttem én ide. Hanem azért, mert megcsaltam atyádat. Hogy apám kiletét eltagadtam, azt adtam okul, hogy ő pápista. S ez nem igaz. Ő protestans. Canonaink szigoruak. Szülői engedély nélkül kötött házasság semmis. Nem lehet koczkáztatnom, hogy egy napon belépjen a bakó a templomba s megfogja palástom szegélyét és azt mondja: Én, Kaczenreiter Keresztély lerántalak e szent helyről tégedet, a fiamat, ki tilos házasságban élsz egy nővel, ki nem a tied. Nekem meg kell nyernem az atyám beleegyezését házasságunkba, különben becestelen vagyok én és az lész te, és házasságunk semmis. Értesz-e engem?

MIKHÁL. (Felszökik s az ajtónak fut.)

HENRIK. Mit akarsz?

MIKHÁL. Futni, futni, futni! míg egy mélységben elbukom.

HENRIK. Semmivé akarsz tenni engemet, magadat és atyádat?

MIKHÁL. (Megtörik.) Engedelmes fogok lenni.

HENRIK. A mit vétettem ellened, az, hogy nagyon szerettelek. Meg fogsz-e gyűlölni érte?

MIKHÁL. Szelid leszek.

HENRIK. Nem tart tovább egy éjszakánál a megaláztatás. Holnap reggel tovább megyünk. Senki sem fogja megtudni, hogy a nagylétai papnak ki volt az apja. Élni fogunk békességben és tiszteletben, Isten dicséretében.

MIKHÁL. Amen, Tanuljunk tűrni, tanuljunk küzdeni.

III. JELENÉS.

Előbbie. Keresztély. Pirka.

PIRKA. (Az alatt asztalt terít, a míg Keresztély meghívja Henriket a leülésre.)

HENRIK. Áldás, békeesség e házra és urára.

KERESZTÉLY. (Nagyot sóhajt.) Tisztelendőséged a nagylétai lelkész?

HENRIK. Én lettem kiküldve a megboldogult helyébe, ki szent-Görgy havában halt meg. Bocsásson meg patronus ur, hogy házánál alkalmatlankodom.

KERESZTÉLY. Nem szokatlan ez. A nagylétai lelkész gyakori vendége szokott lenni e szomorú háznak.

HENRIK. Ez pedig itt a feleségem.

KERESZTÉLY. Az asszonyok szeretik a látványokat. Foglaljanak helyet asztalomnál.

MIKHÁL. (Leülése előtt némán imádkozik.)

KERESZTÉLY. (Elrejtí arczát kezeibe. Mind asztalhoz ülnek.)

PIRKA. (Tölt Mikhál poharába.) Itt bort kell inni tiszteletes asszony, a kis-szebeni víztől golyvát kap az ember.

KERESZTÉLY. Tisztelendőségedet is megrabolták a gonosztévők?

HENRIK. Isten csudája által menekültünk meg magunk is.

KERESZTÉLY. Elveendik méltó jutalmukat. Holnapután meglátandja őket tisztelendőséged.

HENRIK. (Rábámul.)

KERESZTÉLY. Igen is. Hatot elfogtak közülök a katonák s azok holnapután fognak kivégeztetni.

HENRIK. (Még jobban bámul.)

KERESZTÉLY. Nos hát nem azért küldték-e ide tisztelendőségedet, hogy a szegény bűnösöknek, ha saját vallásbeliei találtnak közöttük, az utolsó vigaszt megadja?

HENRIK. (Homlokát törli.)

KERESZTÉLY. Mert az bizonyos, hogy ez a hivatal nem a legkellemesebb. Ezen szomorú alkalmaknál rendesen a nagylétai lelkész szokott velem együtt ülni a gyászszekéren, a bűnössel szemközt. Azért rendesen ennek a háznak a vendége szokott lenni.

HENRIK. (Félre.) Rám szakad ez a boltozat!

KERESZTÉLY. Nem tudta volna ezt tisztelendőséged? Hogy ez az ekklezsiája beneficiumaihoz tartozik. Egy márvány a keresztelest, kettő a temetést, egy körmöczi arany a szegény bűnösnek nyújtott vigasztalásért. Ez mind a létai lelkésznek a zsoldja.

HENRIK. (Hebegve.) Valóban nem kérdezősködtem a világi jótétemények felől.

KERESZTÉLY. De hát ha nem azért jött tisztelendőséged a holnaputáni vásár előnapjára, hogy a végrehajtandó véritéleteknél mint lelki atya fungáljon, akkor minek köszönheti az én szomorú házam ezt a szerencsét?

MIKHÁL. (Henrikhez.) Szólj!

HENRIK. Elmondom az én történetemet, patronus úr. Én ezelőtt tíz évvel kora gyermekségemben megszöktem atyám házából. Atyám szeretett, egyetlen fia voltam, még is elhagytam őt, mert nem akartam az ő mesterségét folytatni, magasabbra vágytam, tudományos, lelkészi

pálya volt a kivánságom. Tíz évig nem tudattam vele, hol vagyok. Ez alatt sok nyomort eltűrtem, de mindig első voltam tanulótársaim között. Fiatalon már megválasztottak lelkésznek s mielőtt káplán lettem volna, ekkleziáit adtak. Nagy kitüntetés. Megtettezte életem boldogságát az, hogy jóltevőm, a tudós tanár Fröhlich Dávid egyetlen leányát Mikhált hozzám adta nőül. Ekkor azt mondtam kedvesemnek: keressük föl az én jó öregemet, ki bús elhagyatottságban éli vénsége napjait, lepjük meg idegen képében. Az esküvő napján rögtön útrakeltünk; útközben rablók megtámadták karavánunkat, mindenünket elvették, mi magunk a hegyeken keresztül nagy kerülővel menekültünk idáig. Az idő ránk esteledett. A város kapuit zárva találtuk már. A rablóktól féltünkben nem mertünk a szabadban maradni éjszakára. Megláttuk e házat a városon kívül, bebocsáttatást kértünk. És most bocsánatot kérünk a háborgatásért.

KERESZTÉLY. Tehát csak a véletlen hozta ide tisztelendőségedet.

MIKHÁL. (Henrikhez.) Ne hazudj!

KERESZTÉLY. És így, a míg atyjának áldását meg nem nyerte tisztelendőséged, addig nem is vehette el házasa élete földi örömeit.

HENRIK. Melyet azonban még e napon meg fogok nyerni: mert ime otthon vagyok az én atyámnak házában. Az én nevem Kaczenreiter Henrik. (Feláll.)

MIKHÁL. Hitvesi hűség adj erőt nekem, küzd le az iszonyatot, hogy e rettentő kezet meg tudjam csókolni. (Oda borul Keresztély székének karjára s megcsókolja Henrik atyjának kezét.)

KERESZTÉLY. (Sziszegetve.) Szh — szh — szh! — Megcsókolta az én kezemet! Mintha égő vas érte volna azt! Az én kezemet egy ártatlan teremtés ajka!

HENRIK. Atyám!

KERESZTÉLY. (Csak Mikhálra ügyel.) Tehát nem azért jött ide ez a gyöngé teremtés, hogy ama szomorú látványt megnézze. Ezt szeretem. Mi a neve? Mikhál. És ezé itt? Henrik! Régen hallottam ezt. (Kezét Mikhál feje fölé emeli, mintha megakarná áldani, de midőn érintené, visszakapja azt.) Álljon fel ön. (Pirkáchoz fordul.) Baburáné! Hagyd abba dolgodat. Vidd ezt a gyöngé teremtest háló szobájába, mesélj neki, feledtesd el vele, hogy hol van? A tiszteletes még itt marad egypár szóra.

MIKHÁL. (Henrikhez.) De te is utánam jössz nem sokára.

HENRIK. Mihelyt atyám áldását kinyerhetem.

MIKHÁL. Ha soká késel, érted jövők.

HENRIK. (Atyjához.) Nagyon szeret engem.

MIKHÁL. PIRKA. (El.)

KERESZTÉLY. (Kulcsait leveszi övéről, felnyitja a szekrényt, pallosát kiveszi.) Térdepelj le. Imádkozzál. Meghalsz.

HENRIK. Atyám!

KERESZTÉLY. Nem atyád. Birád és bakód.

HENRIK. De hát miért akarsz engem megölni?

KERESZTÉLY. Azért, mert negyven év óta sok gonosztevőt elküldtem a másvilágra, de ilyen rettenetes bűnös, mint te, még nem került a kezem ügyébe.

HENRIK. Mit vétettem én?

KERESZTÉLY. Tolvaj vagy! Megloptad a jótevődöt, a ki házába befogadott. Álarczos vagy. Megtagadtad az apádat! Istenkáromló vagy! Meggyaláztad az oltári szentséget. Gyilkos vagy! kétszeresen, apagyilkos és feleséggyilkos! Mert soha kegyetlenebbül még ember meg nem volt ölvé, mint a hogy megöltél te engemet, azt az ártatlan asszonyt és ennek az apját. Meg kell neked hálnod.

HENRIK. De ha vétkes vagyok, akkor állítsanak bíraim elé! Olvassák rám a törvényt s ítéljen fölöttem a törvényszék.

KERESZTÉLY. A te számodra nincs törvényszék. Van az országnak egy törvénye a martalóczokról, a kik embert lopnak. Azt mondja e törvény, hogy a hol egy martalócz tetten kaptatik, hogy férfit vagy leányt rabolt, a bakó legyen a bírája s válaszszon számára a halál nemei közül. Martalócz vagy. Leányt loptál. Tetten kapattál. És én kegyelmes bírád akarok lenni, a midőn csak fejvesztésre ítéllek. Térdepelj le.

HENRIK. (Tréfára fordítja a haragot.) Jól van öregem. Eleget rám ijesztettél már. Untig volt a tréfából. Én se nem öltem, se nem raboltam. Apagyilkos épen nem vagyok. Tisztelem apámat, különben nem volnék most itten. Azért kérek, add atyai áldásodat s bocsáss a feleségemhez, a ki önkényt követett s nyugtalanul vár rám.

KERESZTÉLY. A leány, kit elhoztál magaddal, nem feleséged és hiába vár reád. Hajnalban erős kíséret mellett visszaküldöm őt atyjához, a te halálhireddelel együtt.

HENRIK. (Dühbe jön, oda ugrik, ki akarja a pallost csavarni az öreg kezéből.)

KERESZTÉLY. (Balkezevel térdre nyomja Henriket.) Még csak ez volt hátra! Hogy fel merd emelni a kezedet a te urad és

birád, a te apád ellen! Lelkipásztor! Melyik bibliából tanultad ezt?

HENRIK. (Térden odacsúszik hozzá.) Atyám! Kegyelem. Egyetlen fiad vagyok.

KERESZTÉLY. Egyetlen fiam, ki apját megcsufolta! Te elszöktél tőlem. Azt mondtad: az apám bectelen mesterséget űz, nem osztozom sorsában. Igaz, mert úgy van. Én az emberi fajzat szennyét tisztogatom. A kezem nem lehet fehér, mint a lilium. De egynek viselni kell azt százezrek között. Úgy terem a rossz ember, mint a kigyótojás. Le is tettem már egyszer e hivatalról. De a mint kezemet levettem a pallos nyeléről, fél év múlva nem lehetett utazni a vidéken, a városokat fényes nappal kirabolták. S én újra visszatértem dolgozni a vérben. Irtóztató munka. — De az mind nem fáj nekem. Egyedül az fáj, hogy a tulajdon fiam is megutált engem. A másvilágon ezereg rémalak, a ki ott vár rám, hogy levágott fejét hozzam vágja, nem fog megriasztani, hanem tulajdon fiam, a ki arczul fog ütni, — az lesújt a pokolra.

HENRIK. Nem, atyám. Esküszöm az élő Istenre, nem utállak meg. Te is az emberiségnek szolgálsz, mint én. Én is azt a rosszat irtom, a mit te. Te vassal, én Isten ígéjével.

KERESZTÉLY. Hát te azt hiszed, hogy ez megfér együtt. Hogy apád bakó legyen, te meg lelkipásztor? Hogy a csöcselék ujjongva kiabáljon utánunk, mikor együtt megyünk ama gyászszekéren: ahol megy a bakó, meg a fia: a pap! Az öreg ketté vágja a bűnöst s a fia összeragasztja a lelkét! S aztán kaczagjanak az én pallosvágásomon úgy, mint a te imádságodon. Vagy nem azt akarod? Hanem eltagadni továbbra is, hogy ki volt az apád? Mindennap egyet hazudni elébb s aztán felmenni a szószékbe és hirdetni az örökigazságot. Nem akadna-e a torkodon ez a szó: «mi atyánk». Hirdetnéd a feltámadást s retteggve gondolnál rá, vajha az apád fel ne támadjon, a kit te eltemettél. Ezért meghalsz. (A mellékszobából áthangzik Mikhál est éneke.)

MIKHÁL. Szeretem és áldom az ur Istent,
Mert meghallgatá az én kérésemet,
Könyörgésemre hajtá kegyes fülét,
Melyért imádom őtet örökké.

HENRIK. (Az ima alatt a földre borulva zokog.)

KERESZTÉLY. (Pallosára támaszkodva hallgat. Az ima végeztével.) Akarsz élni?

HENRIK. (Repeső örömmel kél fel térdéről.)

KERESZTÉLY. Szánod azt a nyomorult teremtetést?

HENRIK. Szeretem őt, mint a lelkemet.

KERESZTÉLY. Sajnálod az apádat?

HENRIK. Isten a tanum rá, hogy tisztellek.

KERESZTÉLY. Sokszor veszed a nyelvedre annak a nagy Urnak a nevét! Tehát ha szeretsz élni, ha sajnálsz engem, ha szánod azt a szegény teremtetést, akkor ülj az asztalhoz és írd, a hogy mondani fogom. (Írószert tesz elé.)

HENRIK. (Leül, ír.)

KERESZTÉLY. Nagytiszteletű Fröhlich Dávid urnak. Kézsmárkon.

HENRIK. Megismeri az irásomat.

KERESZTÉLY. Ne hidd. A kezed reszket. — «Uram, önnek a vejét, Kaczenreiter Henriket, ma a rablók a Farkasvölgyben megölték. Mikhál leányát magukkal vitték». — Punctum. Írd alá nevedet.

HENRIK. (Bámulva.) A nevemet?

KERESZTÉLY. Nos hát nem tudod a nevedet? Vihodár!

HENRIK. (Ír. — Félre.) Hiszen csak ma kiszabadulhassak innen szép szerével, nem lát többet engem ez a szomorú hajlék!

KERESZTÉLY. És most pecsétet rá! (Pallosa markolatának végét rányomja a levélre.) Most meghaltál. Ujra születhetsz. (A szekrényből egy skarlát piros dolmányt vesz elő és bőrtüszőt, meg egy zacskót. — A zacskóból kimarékol egy csomó aranyat.) Ezt az arany pénzt tedd el. Ez feleséged móríngja lesz. És most igyál egy pohár bort. — Még egy pohárral igyál. No még egygyel.

HENRIK. Sok lesz.

KERESZTÉLY. Igyál, ha mondom.

HENRIK. Kire köszöntsem azt?

KERESZTÉLY. Bolond! Kire köszöntened? A halálra! Az a te gazdád. Most jer velem.

HENRIK. Hová?

KERESZTÉLY. Majd megtudod. (Elöl megy, a pallos kezében.)

MINDKETTEN. (A jobb ajtón el.)

IV. JELENÉS.

Mikhál. Pirka.

MIKHÁL. Milyen soká jön Henrik. Elment az apjával innen.

PIRKA. Majd én utána nézek, s visszajövök a hírrel.

MIKHÁL. Soká ne hagyjon egyedül. — (Egyedül.) Tehát ez a bakó háza. Ez az én férjem atyjának a háza. — «Hogy adnád a kezedet, lelkész leánya, egy embernek, a kinek az apja ártatlan juhok ölésére volt hivatalos!» Ez emberek öl. — Háza a városon kívül, uradalmának határköve a bitófa. Azok a kerekos póznák az út mellett, az ő mértföld mutatói. Az a rablósereg az ő érett buzája, a mit pallosával lekaszál, kötelével kévébe köt, kerekével megőröl. Ő a legfelsőbb bírása az embereknek. Tekintélyes nagy úr, a kinek az emberek levett fejjel köszönnek. Oh, mily irtóztató család ez! — Minő éjszaka. Hogy vijjong a háztetőn a kuvik!

PIRKA. (Visszajön.) Már kibékültek, gyémántom.

MIKHÁL. Megbocsátott neki az apja?

PIRKA. Össze is csókolóztak már.

MIKHÁL. S mit csinál most a férjem?

PIRKA. Most tanítja neki az apja a maga mesterségét.

MIKHÁL. Irgalmas Isten! A férjem a hóhér mesterséget tanulja?

PIRKA. Azt bizony, drága tulipántom.

MIKHÁL. De hát akkor mire valók az amuletek? mire valók a szentek karai az égben, ha ily iszonyattól meg nem tudnak bennünket védeni.

PIRKA. Hahaha. . . gyémántom. Ugy van ám az, hogy több az ember e világon, mint a szent a másvilágon; nem jut mindenkire egy; ördög pedig minden ember számára van hét. Engem is így lopott ám el az uram hazulról. Azt mondta mikor megkért, hogy timár. Én voltam a bolond, hogy meg nem kérdeztem tőle, micsoda bőrből dolgozik? Hopp hírével! De sokszor megfizettem én neki ezért az «egy» csalásért. Most aztán boszorkány vagyok. A kivel akarom, jót teszek, a kivel akarom, rosszat teszek. De még a kivel jót teszek, az is megbánja. Itt jön már az ifju úr, drága kincsem. Nem lesz ebből többet már létai pap. Jó éjszakát virágszálom! (El.)

V. JELENÉS.

Mikhál, Henrik, később Pirka.

MIKHÁL. (Szobája ajtajába vonul remegve.)

HENRIK. (Jó tántorogva, asztalba, székre ütközik, visszaretten, megpillantja a szekrényt, s visszaborzad tőle. Mikhált észreveszi, ingadozva felé közelít.)

MIKHÁL. (Indulatos kitöréssel.) Ki mer ide jönni? ez az én uramnak, a nagylétai lelkésznek az ágyas háza! Másnak nincs mellettem helye! (Eltaszítja Henriket, befut az ajtón s azt bezárja kulccsal.)

HENRIK. (Arcát eltakarva kezével, fut kifelé.)

PIRKA. (Az ajtón bedugja a fejét.) Hehe! Te alamuszi! kidobott a feleséged az ajtón? Ugy kell neked! Nyir bíró leánya kell neked, nem feleség! — No! — Nézd. Ott van az asztalon még egy pohár. Ne szánd meg! — Köszönts fel az ördögöt vele.

HENRIK. (Felkapja a poharat s azzal dühösen rent az ajtónak, melyet Mikhál bezárt előtte, vállát neki veti, betöri azt; benn sikoltás hangja. Percz mulva erővel hozza ki Mikhált, karjai közé szorítja, ittasan, durván.) Én vagyok a te urad! A kinek te engedelmességgel tartozol! Ha én szeretlek: te is úgy szeretsz! (Tüszőjéből kiontja az aranyakat az asztalra.) Itt van móringod. Csupa arany. A Vihodár fia nem koldul! — megfizet. (Mikhált megcsókolja, leteszi az öléből, s eltántorog.)

MIKHÁL. (A székről lerogy a földre s kezeivel a székre kapaszkodik, sir, főlemelkedik.) Letépte anyám ereklýjét. Leszakította nyakamról erőszakkal azt az ereklýjét, a mit anyám készített násznapján s atyám örökké szívéen viselt. De hát minek nekem már az ereklye? Milyen pestistől óvjon ez meg engem, ha ettől a dögvétsztől meg nem óvott? (A galambkalithoz lép.) Te vagy oka mindennek. Mért nem tudtalak megölni akkor? Fojtottalak volna meg, vágtam volna el a torkodat, most nem volnék itten. Már most eredj haza. Vidd vissza az amuletet. Kössük a nyakadba. Vidd haza atyámnak. Tégedet védjen meg az uton vércséktől, atyámat otthon az én keserű sóhajtásaimtól. (Kibocsátja a galambot az ablakon.)

VI. JELENÉS.

Mikhál. Pirka.

PIRKA. (Lopózva bejő.)

MIKHÁL. (Észreveszi.) Babura Pirka! Azt mondtad az előbb, hogy a hol két asszony van együtt, ott mindig hárman vannak.

PIRKA. A harmadik az ördög. Az Asmodeus.

MIKHÁL. Mondd meg nekem, mit csinál akkor az asszony, hogy ha nem szereti az urát?

PIRKA. No — ahoz én értek egy kicsit.

MIKHÁL. Hát akkor mit csinál egy asszony, hogy ha mást szeret?

PIRKA. De már ahoz meg nagyon értek.

MIKHÁL. Hát akkor mit csinál egy asszony, ha nem hisz többé a mennyországban?

PIRKA. No ahoz meg már tökéletesen értek. (Kivül fölhangzik a tárogató sipon a Bálint nótája.)

MIKHÁL. Oh! Ez az ő kedvencz dala volt. Az ő pajtása hangoztatja ezt. Az küld nekem üzenetet benne. (Pirkához.) Ki fújja a tárogatót oda künn?

PIRKA. Valaki, a ki már nagyon jól ismeri az utat a pokolba és onnan vissza.

MIKHÁL. Küldd el innen! Ne legyen e háznál.

PIRKA. Nézd, rubintom, mennyi arany van itt a földön elszórva.

MIKHÁL. Szedd fel, s add oda útravalónak.

PIRKA. (Néma nevetéssel mutatja, hogy: aha! értek mindent!)

MÁSODIK FELVONÁS.

(Konyha a Vihodár házában, baloldalon tűzhely, középett csapóajtó; hátul kerek kút. Jobbról nagy ruhás szekrény.)

I. JELENÉS.

Mikhál.

MIKHÁL. (Egyedül.) Egyedül maradtam a házban. Csak a kapus van még az őrtoronyban. — Minden ajtó zárva. — Férj, apa, legények, mind elmentek rettentő mesterségüket végezni Eperjesre. — S ez a némaság még borzasztóbb ebben a házban, mint a mindennapi durvaság volt. Milyen nyögés, huhogás van ebben a kéményben. — S még is jobb szeretek itt lenni a konyhában, mint háló szobámban. — Utálok azt a szobát! — Azt a börtönt, a mi-ben hozzá vagyok lánczolva egy emberhez, a kitől irtózom! — Remény nélkül, hogy innen valaha kiszabadulhassak! — Fáj a gondolat, hogy atyám elfelejtett s még jobban fáj az, hogy kedvesem még most is emlékezik rám, azt hiszi, hogy boldog vagyok, átkoz magában és még is szeret. (Fát rak a tűzre.) Beszélgetek fennhangon magamban, hogy ne féljek olyan nagyon. Felelgetnek a pattogó hasábok. Egész éjjel rakom a tüzet. Vízet forralok. Ha valaki megtámadna, ezzel védelmezném magam. — Már öt napja vagyok egyedül és bezárkózva. — A Babura Pirkának itt kellett volna maradni és elhagyott. — Hogy mehetett ki a bezárt ajtón? azt nem tudom. Bár legalább az volna itt! — Még az ördögi csábszavait is inkább elhallgatnám, mint ezt az örökös kisértetsirást, huhogást, a mitől meg kell örülnöm. (Fazekat vesz a kezébe.) Elfőtt a vizem, frisset kell meríteni. (A kúthoz megy s a kereket kezdi hajtani.) Oh bárcsak hozná a lidércz azt a Babura Pirkát! Nini, ez a veder magától jó fel, mintha hajtaná valaki!

II JELENÉS

Mikhál. Pirka.

PIRKA. (Kiemelkedik a kútból.) Akkor jövök, mikor hínak.
MIKHÁL. Isten segits!

PIRKA. (Kíngrik a vederből.) Hopp szép asszony! Ugy-e, hogy nem lehet a boszorkányt kizárni a házból? ott jön az be, a hol akarja.

MIKHÁL. (Bámulva.) A vízből jön elő s minden ruhája száraz.

PIRKA. A tűzből is jövök s egy szál hajam sincs elperzselve. (Félre.) Eperjesről a vesztőhely alól, a hol az én kedvesemet megölte a te férjed, de a te hóhér apádat is megölte az én kedvesem. (A tűzhelyhez megy.) Jaj, de nagy vacsora készül itt! (Minden fazékba belenéz.) Ez is víz, az is víz, csupa merő forró víz. No, az egyikbe tegyünk valamit, hogy legyen belőle jó leves. (Papír czédulákat vet a fazékba.) Száz esztendő kalendáriumából kivágott nevek. A melyik legelőbb felbukkan, az a szeretőnknek a neve. (Szűrő kanállal kimeríti a czédulát, s Mikhálnak adja.)

MIKHÁL. (Felsikolt.) Bálint! (Tűzbe dobja a czédulát.)

PIRKA. Hahaha! Nem ég az meg. Hopp izibe. Fitty mássánt, megint itt van. (A markában mutatja a czédulát.) Ez is Bálint! Hát hogy mulatott az én szép asszonykám? Nem kívánta, hogy bár csak itt volna már a Pirka?

MIKHÁL. Nem tagadom.

PIRKA. No hát, mivel gyönyörködtessem a szép asszonykát? Mesét mondjak, vagy kártyát vessek?

MIKHÁL. Vessen kártyát.

PIRKA. Hanem aztán a ki hisz a kártyavetésnek, az megadja az árát; de a ki nem hisz neki, az még jobban megadja az árát.

MIKHÁL. Majd meglássuk.

PIRKA. (Leül a gyékényre, s elkezd kártyáit keverni.)

MIKHÁL. (Zsámolyra ül mellé s megemeli a kártyát.)

PIRKA. (Kiveti.) Hüh, de nagy dolgok állnak itt! Ez itt az öreg Vihodár, ez itt a rabló, ez a Vihodár fia. — A vén hóhérnak halál áll, koporsó. Ezt megöli a rabló.

MIKHÁL. Képtelenség. Hisz ő végzi ki a rablót.

PIRKA. Nem én mondom. A kártya mondja. (Félre.) De én láttam. — Az ifju úrnak győzelem áll és hatalom. Ő megöli a rablót s az apja hivatalába emeltetik. (Félre.) Ott voltam, láttam.

MIKHÁL. (Nevet.) Az már nem igaz. Henrik ugyan itt hagyná e házat, ha az apja egyszer meghalna. Kimenne Németországba professornak, a hol senki sem ismeri. Nekem százszor megfogadta. Ez egy hit tartja még bennem a lelket, hogy innen elmenekülhetünk. Elmegyünk a nagy

világba új életet kezdeni. Ha ezt nem hinném, rég beleölte volna magamat e kútba.

PIRKA. No, én nem tudom. Csak azt mondom, a mit a kártya mond. Lássuk csak: ez itt a szép asszony. Huh, micsoda nagy öröm vár rá. A kedves közel van hozzá. Ez a rózsza az égő szerelem; ez a kutya a hűség, ez a galambos ház a «boldogság». — Még ma összetalálkozik vele.

MIKHÁL. Eredj Pirka! Ez is olyan bolond beszéd, mint a többi.

PIRKA. No no, asszonykám! A kártya nem hazudik. Még az éjjel összetalálkozik vele.

MIKHÁL. Messze van az!!! Ki tudja hol jár?

PIRKA. Nekem van egy bakkecském. Ha én azt elbo csátom s azt mondom neki: hozd ide kecském azt a szép deli ifjut, a kire az én asszonyom gondol, hát a milyen igaz, hogy én innen a kút fenekéről ide jöttem, olyan igazán elhozza a bakkecske azt az ifjut, ha Törökország szélén volna is bár.

MIKHÁL. Ne kísérts sátán!

PIRKA. De biz azt mondom én, hogy jó lenne hozzá készülni. Mikor a szép asszony kedvesét várja, háromszor öltözik, hogy szebbnél szebbnek találja. Először gyenge rózsaszínűbe, azután buzavirág színbe, utoljára császárpírosba. Aranyfüggőt, aranylánczot, kösöntyűt mind felrak magára, gyöngyös fésűt tesz a hajába. Készítse csak elő ezeket a pompás ruhákat. Hóhér gazda hordta azokat a feleségének, még egyszer se voltak rajta. Hej de nagyot ugrunk benne.

MIKHÁL. Hiszek is, nem is. (Előveszi a szekrényből a ruhákat, a kösöntyűket.) Gondolod, hogy szép volnék, ha rám venném? Melyikben volnék a legszebb? (Künn kúrthang rivall.)

MIKHÁL. (Felriad.) Látod, hogy a kártya hazudott! Ez a férjem kürtjeladása. Henrik érkezett meg. Eredj, nyisd ki az ajtókat, én addig a ruhákat dugom el. Utálom őt. S most még is örülök, hogy haza érkezik. Lelkemet nagy kísértetbe eséstől menti meg.

PIRKA. (Ajtot nyitni siet.)

MIKHÁL. (Ruhát, ékszeret egy göngybe csavar s azt a szegletbe dobja.)

III. JELENÉS.

Előbbek, Simon.

MIKHÁL. (Eléje siet az érkezőnek s aztán visszadöbben tőle.) Hah! Simon! Az öreg legény!

SIMON. (Ledobja kalapját a tűzhelyre s leül.) Adj innom, szép asszony, mert ma már sokat ittam s attól szomjazom.

PIRKA. (Kupa sert ad neki.)

SIMON. Tőled is elfogadom, banya, ha ital! (Iszik.) Jó híreket hozok szép asszony. Legelőször is az öreg Vihodárt elvitte az ördög. Beleharapott az ördögös rablóvezér, mikor meg akarta kínozni, a mérges fogával s az öreg rögtön meghalt.

MIKHÁL. (Főle.) Ezt megmondta a kártya!

SIMON. Most már a te urad lesz gazda a háznál. Minden kincs az övé! De még a méltóság is. Ott rögtön megtette őt a szepesi gróf az apja helyébe az egész felföld urának, pecsétes levéllel ellátott hóhérnak s azonnal le is tette a remekét a gonosztevő Jankón, Eperjesen. Ne vess neki, Pirka! A te szeretőd volt ez!

MIKHÁL. S ezt Henrik tette! Átvette önként az apja rettentő hivatalát. Az egykori lelkész át tudott alakulni és ezzel elzárt minden utat előlem, megszabadulhatni ebből a pokolból. Oh ez irtózatos! És mindezt megmondta a jósnő kártyája!

SIMON. Az egész piacz tapsolt neki s tizenkét asszony elájult, a ki nézte. — De nagy fizetés jár ám ezzel, ifju asszony. A szebeni Vihodár fizetése felér a szepesi gróféval, tizenhárom prédikátor és professor annyit nem keres egész életében, mint a Vihodár egy jó esztendőben, a mikor nagy az aratás, mint most. Tarisznyával hozza haza a tallért, tüszővel az aranyat!

MIKHÁL. Tehát az aranyra éhezés és a vérre szomjazás együtt jár! Most már nem kényszeríti őt szigorú apa, hogy felcserélje a fekete talárt iszonyú jelmezével, s ő mégis megtartja a skarlát köntöst, mert aranynyal van himezve, viseli a emberek utálatát, mert pénzt adnak érte. És én elhagytam érte egy hü szívet, a ki azt mondta: kivívom az emberek becsülését előbb, hogy azt megoszszam veled. Ez utolsó csalódásom. S most már várhatom őt haza, hogy öleljem, asztalához üljek! Oh atyám, ha tudnád, mit tettél velem!

SIMON. No de most már, ifjasszony, ezért a sok jó hírért én is megvárom a jutalmamat. A ki legelőbb hírül hozza a Vihodár feleségének, hogy az urát felcsapták mesternek, az jutalmat kap tőle. Ez a privilegium!

MIKHÁL. Mi a jutalmad? Szólj!

SIMON. Száz arany, meg egypár csók.

MIKHÁL. (Kiveszi a szekrényből erszényét s elszórja a földre az aranyat.) Nesze kétszáz arany s pusztulj.

SIMON. (Mohón neki esik az elszórt aranynak.)

PIRKA. Mit cselekedtél? szép asszony!

MIKHÁL. Ez az én möringom volt! Eldobhattam. (Indul a kút felé.)

PIRKA. Hová futsz? szép asszony!

MIKHÁL. El a világból! Le oda a kút fenekére.

PIRKA. No oda legjobb helyre még. (Felkiált.) Hozzad kecském, hozzad!

IV. JELENÉS.

Előbbie, Bálint, Simplex.

BÁLINT. SIMPLEX. (Felmerülnek a kútból.)

MIKHÁL. (Felsikolt, aléltnan esik Pirka karjai közé.)

SIMON. (Az aranyszedés közben.) No, szép asszony, most azt a csókot!

BÁLINT. (Oda ugrik hozzá, megragadja a nyakát.)

SIMON. Au jaj! de erős keze van.

SIMPLEX. (Felrántja a csapó-ajtót.) Sak figyelj pajtas, hojd fedjedre eselsz; ne labadra eselsz, mert megsántulsz magadnak.

BÁLINT. (Simont letaszítja a pinczébe.)

MIKHÁL. (Magán kívül rohan Bálint karjai közé.) Bálint. Egyetlen egy Bálintom!

PIRKA. (Tenyerébe tapsol.) Megérkezett a kecském!

MIKHÁL. Bálint! Hogy jössz te ide?

BÁLINT. Ne kérdezd! Mit tudom én? Én most azt sem tudom, hogy van-e még rajtad kívül világ? Csak azt tudom, hogy karjaim között vagy.

PIRKA. Csak tartsd is ottan. Ne féljetelek, nem jön most ide a Vihodár.

BÁLINT. És ha jönne is. Néznék a szemébe! Készebb vagyok rablóbandát alakítani s hadat izenni az egész emberiségnek, mint tégedet elhagyni, tőlem valaha elszakítani.

MIKHÁL. Én pedig megyek veled az erdőbe, a viharba, a halálba, a kárhozatba! angyalom! királyom! napvilágom!!!

SIMPLEX. Ujd lesz jó. Kezdjünk mindjárt azon, hogy kiraboljuk hoher házat!

BÁLINT. Oh te bolond Simplex, hogy mindig téled kell az eszemet visszakapnom! Dehogy viszlek én téged az erdőre jó angyalom, dehogy leszek én rablóvezér. Nem jöttem én ide csodamódon. Ezen a kuton leereszkedve, találunk annak a gádorában egy ajtót, mely egy folyosóra nyílik, azon át az erdőbe lehet jutni. Ezt az alagutat azért építették, hogy ha egyszer a rablók megtalálnák rohanni a hóhér kastélyát, ellehessen előlük menekülni. Pirka vezetett bennünket e folyosón keresztül a kastélyba. Ugyan ez uton el is távozunk. S aztán én hazaviszlek atyád házához. Válopert indítunk férjed ellen, ki csalással vett nőül, lelkésznek hazudva magát. A törvény az ilyen házasságot megsemmisíti. Akkor aztán Bálintod, mint kérő, ismét megjelen s tudom, hogy nem fog kosarat kapni.

PIRKA. Csak ti a papra bizzátok magatokat, meg a bíróra! Akkor majd jól jártok aztán. Vihodár Henrik állít nektek tizenkét tanút maga mellett, készített hamis pecsétés leveleket s még Bálint urfit fogják elmarasztalni, mint nőrablót. Ne menjetek ti a törvény elé, mert ott nem jó dolgotok lesz. Mást gondoltam én ki a számotokra.

MIKHÁL. Igen, de én felesége akarok lenni az én Bálintomnak, nem kedvese.

PIRKA. Felesége fog lenni a Bálintjának a szép asszony, csak rám hallgasson. Tudja már, hogy az én kártyám mindig igazat mond. Van itt a Szepeességben egy város: Bártfa. Ott az a rend van behozva, hogy ha esteli harangszó után egy legény megszólít egy leányzót az utcán, vagy ha rajta kapják, hogy egy leánynyal a kapuban este szót vált, azt a leskelődő fogdmegek rögtön nyakon csipik, viszik a városházára s másnap minden szokásos teketóriák nélkül megesküdtetik egymással, s csak mint férj és feleség mehetnek ki a városházból. A kit Bártfán össze nem esketnek, mondja magát szerencsegyermeknek s a bártfai házasság érvényes az egész országban.

MIKHÁL. De hát ha az egyik fél már házas?

PIRKA. Akkor azt halálra verik. Hanem gondoskodtam én már rólatok. Henrik nem fogja a feleségét keresni. Lesz oka rá. A szép asszony apja azt hiszi, hogy férjhez

adta a nagylétai paphoz. Az pedig nem létezik többé. Vihodárnál nem keresi. A szép Mikhál eljön velem Bártfára, ott én mint a saját leányomat beszélgettem szolgálónak. Az urfi máshová beszélődik béres legénynek. Akkor aztán rajtatok áll, hogy siettessétek a végét. Onnan aztán ki nem menekülhettek másképen, mint férj és feleség, s mehettek haza: — hova is?

BÁLINT. Ka . . .

SIMPLEX. (Közbe vág.) Kolozsvárra. (Bálinthoz.) Halteas mauilium! Non dicas währheitum coram boszorkania. Non sciat ubi tu lakozabis?

PIRKA. No hát mehettek haza Kolozsvárra. Előmutathatjátok a házassági levelet, azt mondjátok: «bártfai esküvő» — s minden ember megnyugszik benne. Tetszik-e a mit mondtam?

MIKHÁL. (Bálint keblére borul.) Kedves Bálintom.

SIMPLEX. Ezt is neked kedves Bálintod, Pirka néni! (Nyakába borul Pirkának.) Látod: te most öszvedj asszony lettél magadnak, szeretodnak most vagta le a herr Vihoder a nyakadat neki: ejnim nyakadat még meg van nekem, aztán tudod, hojdd jobb ed lud nak két tuk naknál.

PIRKA. Eredj! Nè bomolj! Még sok dolgunk van. A szép asszony nem mehet ám ezzel a tejszinű arczczal szolgálónak, mert mindenütt azt fogják kérdeni, hogy melyik palotából szöktünk meg? Üljön le ide a székre, majd befestem az arczát barnára. Olyan lesz, mint egy cigány leány.

MIKHÁL. Jaj, de fog-e engem Bálint szeretni, ha rút leszek?

PIRKA. Fog az már téged *түгеләс* kincsecském, ha oly csúf leszesz is, mint Belzebub öreg anyja. (Leülteti egy székre, háttal a nézőtérnek s elkezd Mikhál arczát kendőzni.)

SIMON. (Alant elkezd a pinczeajtót döngetni.) Bocsássatok ki, mert betöröm az ajtót!

SIMPLEX. No ha te dobolsz, akkor én trombitálok. (Széket tesz a pinczeajtóra, ráül s a Bálint nótáját elfujja.)

SIMON. (Üti az ajtót.)

SIMPLEX. Jobban taktust tarts! (Fujja tovább. — Bálinthoz.) Ezzel a nótával elcsaltam én tégedet a világ végire.

PIRKA. Készen vagyunk. (Oda állítja Mikhált Bálint elé.) Tetszünk-e így?

MIKHÁL. (Arcza cigányosan barnapirosra van festve.)

BÁLINT. (Megöleli.) Mindenképen enyim vagy te. Enyim maradsz.

PIRKA. No, de most már igyekezzünk innen. Leányom, lelkem, szedd össze, a mit közel érsz s aztán hozd magaddal.

MIKHÁL. Isten őrizz ^{en} engem attól, hogy én ez átkozott házból egy fillért érőt is elvigyek magammal. Megyek abban az öltözetben, a miben ide jöttem.

BÁLINT. Pirka anyó! Kend se vigyen el innen semmit. Jó tanácsért, jó szolgálataért háladatos leszek. Fogja ezt az erszényt. Kétszáz arany van benne. Anyám adta. — Aztán, ha jól végeztünk, elválunk. Mi megyünk Erdélyországba, kend pedig menjen Lengyelországba.

PIRKA. Értem szivecském! Szeretsz nagyon, mint az anyádat. De még is jobb szereted, ha két ország fekszik közöttünk. Ne féljetelek, soha sem fogtok többé látni. Siesetek! Eredj, te ördögök diákja, bocsásd le őket a vederrel.

BÁLINT. MIKHÁL. (A kút kámvájába lépnek.)

SIMPLEX. (A kerékekkel lebocsátja őket.) Pirka néni! Én már megyek a pokolba. Siesd utánam magadat, mert várnak. (A felérkező vederbe lép s a lánczba fogódzva leereszti magát.)

PIRKA. De biz ezt a sok drága ruhát nem hagyom itt veszendőbe. Ugy is por és hamu lesz belőle. (Egy csomóba köti.)

SIMON. (Dörömböz oda alant.) Pirka! Bocsáss ki, mert megöllek.

PIRKA. Fázol denevérem oda lenn? No majd csinállok neked meleget. (A székeket összehalmozza a pinceajtó fölé. A tűzhelyről egy üszköt vesz föl s azzal a felhalmozott máglyát meggyújtja.) Így áll boszút a boszorkány. Te Vihodár megölted az én szeretőmet, a rablót, én meg elszóktetem a te feleségedet s csinállok neked kivilágítást az utadra, hogy el ne tévedj, mikor haza jössz. Hopp hírével. (Felugrik a kútkámvára a hátára kapott battyuval. A lesüllyedés alatt.) Köszönteti a drómo ördög az idefenn valókat. (Az égő máglyából tűzfény árad el.)

SIMON. (Ordít.) Jaj! Megégek!

HARMADIK FELVONÁS.

Diszes polgári lakszoba.

I. JELENÉS.

Sára. Mikhál.

SÁRA. Áldott legyen az az óra, melyben te a házunkhoz jöttél, kedves jó leányom. Pedig mennyire ellenzettem Bálintnak, hogy utánad járjon. Meg isátkoztam egyszer s megfogta átkom. Utánad indultában elfogták a martalócok s eladták a töröknek. Pedig hát megérdemelted azt a fiut. Soha sem láttam ilyen engedelmes, szófogadó, munkában nem válogató, szerény, tisztaságszerető, koránkelő, későnfekvő, nyájaskedvű, otthonülő, alázatos és szerelmes asszonyt, mint te vagy.

MIKHÁL. Oh édes anyám. Nagyon is sokat mond rólam.

SÁRA. De még többet is mondok. Mert kipróbáltalak ám. Mikor ide jöttél, mindenért szidtalak s te még azt is megköszönted.

MIKHÁL. Az anya pirongatása paradicsomi zene. Én soha sem ismertem anyát. Most van legelőször anyám. S attól még a szidás is édes.

SÁRA. Maga Bálint is egészen más ember azóta. Megváltozott a természete. A mit az iskolában elmulasztott, itthon igyekszik utólélni. Tanul. Már annyira vitte, hogy várnagygyá tették. Még azt is megéri, hogy arra a polczra jut, a miben szegény boldogult jó atyja meghalt; a ki főbirája volt Kassa városának. Te! ha azt megérnök!

MIKHÁL. Én nem kívánok neki dicsőséget, csak boldogságot, s ez a kettő nem jár együtt.

SÁRA. Eredj! ki tanított téged ilyen okosan beszélni, paraszt szolgáló létedre? Pedig hát épen ma van a bíróválasztás. Te! Ha száz polgár egyszerre csak a mi Bálintunkat találná megválasztani bírónak! Te Mikhál! Akkor czifrán fel kellene ám öltöznöd. Van is mibe. Ide nézz csak. Itt vannak az én egy esztendő menyecskekorbeli ruháim. (Felnyitja a szekrényt.) Hagynék bennök válogatni. Melyik tetszenék neked jobban? Ez a selyem? Ez a török

posztó? Ez az aranynyal himzett? Melyik kell hát? Neked adom valamennyit. — Tied biz ez! Neked adom, ha soha se lesz is Bálintból kassai bíró.

MIKHÁL. (Megcsókolja Sára kezét.) A cifra ruháknak nem örülök nagyon, hanem hogy kegyelmed adja, annak nagyon örülök.

SÁRA. Hallod csak! Kopogtatnak az ajtón. Tessék! Tessék belül kerülni.

II. JELENÉS.

Előbbiek. Zurdoki.

SÁRA. Alázatos szegény szolgálója, kegyelmes főkapitány uramnak! Minek köszönhesse szegény házam ezt a nagy szerencsét?

ZURDOKI. Ah. Jónapot Sára asszony! (Mikhálishoz.) Eszem a szivedet, te szép virágszál. Azért jöttem ma ide, Sára asszony, hogy meghijam magamat ide ebédre. Hiába, a ki egyszer jól akar ebédelni, az csak Sára asszonyhoz jön. Sehol olyan kürtös fánkot, meg olyan tárkonyos becsináltat nem lehet találni, mint nemzetes Kalondainé nagyasszonyomnál.

SÁRA. Rendkívüli megtiszteltetésnek veszem kegyelmes uramtól. A mi az én szegénységemből telik. Mindjárt megyek magam a konyhára. Megtetszik engedni? Csínálhatok-e egy kis fain bosporos levecskét is? Addig majd a menyem elmulattatja a kegyelmes urat. (Mikhálishoz.) Aztán te Mikhál, okosan viseld magadat. El ne áruld, hogy paraszt vagy. Ne nézd mindig a cipőd orrát s ne csavargasd a kötényed szalagját az ujjad körül; hanem felelj rá, a mit kérdez ez a nagy úr. Bizonyosan fontos dologban jött az uradhoz. Ügyeskedjél egy kicsit. Aztán válogasd meg a beszédet: egy-egy német szót is ejts el beszédközben, hogy lássa, hogy nevelt személy vagy. S ha valami szépet mond neked, ne süsd le a fejedet, hanem add vissza a komplimentet, csinálj neki szép pukedlit és mondjad neki nyájasan «ké czum tajfel!»

MIKHÁL. Meg lesz velem elégedve kedves jó anyám.

SÁRA. No megyek már! Mert ha én nem vagyok a konyhában, hát nem lesz semmi. Karsamadiner! kegyelmes uram. Punctum tizenkét órakor asztalon lesz a leves. Csak ilyen jó úr volna még több a világon! Karsamadiner! (El.)

ZURDOKI. Csak hogy már egyszer szólhatok veled szép galambom.

MIKHÁL. Kegyelmes uram. Engem idegenek nem szoktak tegezni.

ZURDOKI. Hisz én nem vagyok idegen. Én a te férjednek kapitánya vagyok s ő én nekem szolgál, a ki én nekem tisztelettel tartozik.

MIKHÁL. Nekem pedig uram. És én asszony vagyok, a ki iránt még a férjemnek az ura is tisztelettel tartozik.

ZURDOKI. Ej galambom! olyan czifrán beszélsz, mintha papkisasszony lettél volna valaha.

MIKHÁL. (Megretten. — Félre.) Vigyázatlan voltam.

ZURDOKI. No jer, ülj le mellém ide a kerevetre. (Megfogja Mikhál kezét.) Hej, ezeknek a finom kezeknek de kár munkában feltörni.

MIKHÁL. Hozzá vannak már szokva.

ZURDOKI. Ugyan mitől tehát ilyen puhák?

MIKHÁL. Kalácssütőnél szolgáltam s attól pedig a kéz puha lesz.

ZURDOKI. Hej csak a te szived lehetne az enyémnek élesztője!

MIKHÁL. Záklyás czipó lenne belőle, kegyelmes uram.

ZURDOKI. Ej ha, de hamar kisütöd számomra a vakarcsot.

MIKHÁL. Kinek milyen kalapja van, olyannal köszön kegyelmes uram.

ZURDOKI. (Félre.) Majd megtudom én, hogy ki vagy te? (Fenn.) Tudod-e galambom, hogy mi különbség van az én kalapom, meg az urad kalapja közt? — Az, hogy az én kalapomon hétágú korona van, mert báró vagyok; az uradén pedig csak ötágú, mert csak nemes ember. De megtehetnéd, hogy egyenlők legyünk, ha még két ágat toldanál a koronájához a kedvemért.

MIKHÁL. (Haragját türtetve.) Ezt nem értem.

ZURDOKI. De érted biz azt; mert elpirultál.

MIKHÁL. (Sírva fakad.)

ZURDOKI. Hahaha! Már sír is! Ez jó jel. Mikor a várórség a fehér zászlót kibontja, akkor már nem messze van a kapitulációtól.

MIKHÁL. Istenem! De hát mivel érdemlem én meg ezt a megaláztatást?

ZURDOKI. Nono, drága szép galambom! Tudod azt, hogy «hej a ki megszomorít, meg is vigasztal még». — Add

ide a kezecskédet és hallgass rám. S aztán te légy az én urnóm, én meg a te szolgád. (Letérdel előtte.)

III. JELENÉS.

Előbbiek. Simplex.

SIMPLEX. (Berohan, dob a nyakában, dobverő a kezében.) Vivát! Victoria! Rataplan! (Körülnyargal a szobában.) Vivat Kassovia! vivat Patres centum! Habemus Papam!

ZURDOKI. (Haraggal.) Trombitás! Megbolondultál? Hogy mersz ide berohanni? Mikor én itt vagyok.

SIMPLEX. Nincs nekem most itt vagyok senki! Nem vagyok én regement trombitás tovább! Vagyok város dobos! Victoria! (Elkezdi a dobot verni.) Adatik tudtára mindeneknek: nemes Kassa városa száz polgara mai napon megvalasztotta Kalondai Balintot főbirájának! Rataplan, rataplan, rataplan.

IV. JELENÉS.

Előbbiek. Sára.

SÁRA. (A palacsintasütővel kezében szalad be.) Seregeknek ura! Mi van a háznál?

SIMPLEX. (Megöleli.) Victoria! Fra mám Sára asszony. A főbíró megválasztott a Kassa városát Kalondai Bálintnak.

SÁRA. Micsoda? az én fiam főbíró! Az én Bálintom az apja helyén! (Odarohan Zurdokihoz, nyakába borul zokogva.) Oh kedves édes kegyelmes úr, micsoda nagy örömnep ez! (Összevissza csókolja.)

ZURDOKI. (Félre.) No ez szép ajándék a sorstól. Mosta szép menyecske helyett megkaptam a nagyasszonyt.

SÁRA. Hadd sirjam agyon magamat!

ZURDOKI. De nagyasszony, mind összekezeni a palacsintával a mentémet.

SÁRA. Jaj, mikor azt se tudom, hogy mit csinálok? Ugy futottam be a konyhából a nagy ijedségre. Már harangoznak! Már hallom a török muzsikát! Erre hozzák! Hat lovon hozzák! Gyere frissen Simplex, hadd adom rád a selyemszoknyát! Kegyelmes úr, kössön frissen tiszta kötényt, szaladjon a konyhába, a tűzön hagytam a bosporos levest, mind elfut! Oh édes Istenem! Azt se tudom, hol a fejem? Azt se tudom, mit beszélek? Mikhál! Mikhál

leányom! Hát hol vagy már? Mit keresteted magadat mint a tűt? nem hallod mit mondok? Szaladj a szobádba, vedd fel a selyem ruhádat! Nem azt! A török posztót — köss kötenyt. Maradj a konyhában. Vigyázz a kürtös kalácsra!! Ne menj sehová. Gyere ki velem az erkélyre, lásuk, hogy hozzák az apádat, vagy mit mondok a fiadat a hatlovas szekéren? (Mikhált magával ragadjá.)

ZURDOKI. (Utánuk kullog.)

SIMPLEX. Az egész háznál csak nekem maradt meg az eszedet, a kinek soha se volt.

V. JELENÉS.

Bálint. Főrektor. Zurdoki. Mikhál. Sára. Tanácsbeliek. Polgárok. Simplex.

POLGÁROK. (Mesterségeik jelvényeit nagyított alakban hozzák kezükben, ollót, háromszöget, kereket, zubolyt, kaptát, mozsarat, taglót, gyalút.)

FŐREKTOR. Kalondai Bálint. Ma tégedet Kassa városa polgárai megválasztottak szabadakaratiukból főbirájukká. Ezen eszközök, a miket velünk hoztunk, a mi gyarapodásunk jelképei; a miket a te őrizetdre bizunk egy évig. Mindnyájunk kenyere, békessége a te kezedbe lesz letéve egy esztendeig. Azon a szekéren pedig, melyen téged ide hoztunk, találsz tizennyolcz szál deszkát. Abból hat szál van szánva koporsódnak, ha városunk és hazánk hű szolgálatában meghalnál ez idő alatt; tizenkettő pedig szolgálandó máglyádnak, ha áruló lennél hazád és szülőtte városod ellen!

SÁRA. (Mikhálhoz.) Én nem tudom, de úgy örülök, hogy a fogam is vaczog bele — s a hideg is lel.

MIKHÁL. Én is épen úgy vagyok.

BÁLINT. Polgárok! Én a megválasztást köszönöm és elfogadom. Nem költ az bennem büszkeséget, mert jól tudom, hogy nem érdemeim nagysága emelt erre a pölczra, hanem azon veszély nagysága, a mely városunkat fenyegeti; ha lecsap, a kit legfelyül talál, annak a fejét éri. Eléje állok s ha lehet, feltartom; ha lesújt, elfogadom. A polgárság hadd vigadjon azért; elég, ha mi ismerjük a bajt. Nekem még ma azonnal útra kell mennem a város ügyében. Titeket jó anyám, hű nőm helyettem megvendégel.

MIND. Vivat Kalondai Bálint főbiró urunk!

MIKHÁL. (Bálinthoz.) Te elakarsz minket hagyni?

BÁLINT. Csak rövid időre édes. A dolog sürgős. A nádorispány hivatott Pozsonyba. Sietek vissza hozzád. A mit megígérttem egykor, hogy te érted ki fogom vívni az emberek becsülését, hogy azt megosztaszam veled, ma az lett valóvá. És ezt mind neked köszönhetem. Te nemesítetted szívemet, te oktattál, emeltél magasra. És ezt nem tudja senki. Elég, ha mi ketten tudjuk.

MIKHÁL. Oh csak ma ne hagynál itten!

BÁLINT. Hiszen veled anyám — és az Isten!

MIKHÁL. De az ördög is közel van. Nézd azt az embert. (Zurdokira mutat.) Ettől rettegek én.

BÁLINT. Ne félj, ettől megszabadítalak. A svéd követ levelével, melynek titkát számomra megoldottad, kiugratom őt ma Kassa városából. (Csendesesen suttognak együtt.)

SIMPLEX. (Sárához.) Fra mam, nagyasszony. Adja nekem kicsi azt a köszörű az oldaláról. (Megköszörűli vele az oldaláról kihuzott pallosát.)

SÁRA. Minek az, szógám?

SIMPLEX. En annak a Zurdokinak levágom a nyakadat neki.

SÁRA. Jeruzsálem! Ez a ficzkó megbolondult a nagy örömben.

SIMPLEX. Higyje el nagyasszony, nem jó helyen van neki a fejedet!

POLGÁROK. (Azalatt kivonultak, eszközeiket lerakva.)

SÁRA. Jöszte leányom, nézzünk a vendégek után.

SÁRA. MIKHÁL. (Legutól mennek ki.)

ZURDOKI. (Mikhálhoz igyekszik furakodni.)

BÁLINT. Kegyelmes uram. Főkapitány.

ZURDOKI. (Boszusan, dőlyffel.) Ah! kegyelmed vissza szólít engem.

BÁLINT. Eddig kegyelmed szólított vissza, mint főkapitány a várnagyát. Most főbíró lettem s én szólítom vissza kegyelmedet.

ZURDOKI. No hát halljuk a szép szót.

BÁLINT. Szép nem lesz. Hanem rövid lesz. Ur uram! Kegyelmed nem jóban törí a fejét itt minálunk.

ZURDOKI. Hogyan? Talán nagyon csapnám a leveg egy némely menyecskének?

BÁLINT. Nem menyecskéről van itten szó uram, hanem hogy micsoda levelezésben áll kegyelmed a svéd követtel?

ZURDOKI. No hát micsoda levelezésben állok?

BÁLINT. Ugyan elmondhatom, ha kívánja. Kegyelmed nagy fejedelme II-ik György.

ZURDOKI. Azaz, hogy mindkettőnk fejedelme.

BÁLINT. Még ma talán az, de holnap már nem az. Szövetkezni készül a svédekkel és kozákokkal, Lengyelország ellen, azért jutalmul kéri Lengyelországot, kegyelmednek igéri a gácsországi kormányzóságot, s hogy a római császár helybenhagyását megnyerje, oda kínálja neki az öt tiszáninneni vármegyét és Kassa városát!

ZURDOKI. Ki meri ezt állítani? Ez mind csak szó fia beszéd.

BÁLINT. (Levelet mutat neki.) Itt van a levél tartalma, a mit kegyelmedhez irt a svéd követ.

ZURDOKI. De hát hol vette azt kegyelmed? Ki tud Kassa városában cryptograhiát olvasni? Ki ért itt svédül?

BÁLINT. A kis ujjam.

ZURDOKI. (Félre.) Gyanum megerősül. A felesége mond meg neki mindent. Az nem volt cseléd, hanem professor leánya.

BÁLINT. Én pedig megmondom kereken és igazán ur uram, hogy tiszta örültség egy magyar fejedelemtől megtámadni a lengyeleket, a kik nekünk jó barátaink, s szövetkezni a kozákokkal, a kik nekünk ellenségeink. S ezért oda ajándékozni Kassa városát Bécsnek, a hol minket úgy szeretnek, majd megesznek.

ZURDOKI. De hát ki meri az én titkos leveleimet elolvasgatni? De mi köze a kassai főbírónak a fejedelmek politikájához? maradjon kiki a maga kaptafájánál s a magas politikát bizza másra.

BÁLINT. No hát azért is megmutatom, hogy van köze Kassa városának a magas politikához s ha II-ik Györgynek tetszik magyar vármegyékért lengyel földet cserebevélni, Kassa városának meg tetszeni fog becsukni a kapuit és be nem eresztetni, a kit nem akar. Kegyelmedet pedig, főkapitány uram, szívesen látta Kassa városa mindaddig, a míg védelmére volt; de a mai napon túl, a mikor árulása kiderült, bizony mondom, hogy minden szekérébe helyre vannak téve a kerekek, s kifelé vannak fordítva a rudak.

ZURDOKI. (Felfuvalkodva.) Bíró uram csak azért akar kiebrudalni, mert félti tőlem a feleségét.

BÁLINT. Nem félttem kegyelmes uram. Annyira nem félttem, hogy én most rögtön utra kelek s kegyelmedet itt

hagyom a házamnál . . . S hogy meggyőződjek kegyelmed, hogy mennyire lehetetlen az asszonyomat féltennem kegyelmedtől, van nekem egy kis könyvem, a mibe, ha kegyelmed figyelmesen beletekint, ki fogja belőle olvashatni, hogy Kalondai Bálintnak nem fájhat a feje Zurdoki Belizár miatt; mindjárt küldöm azt a könyvet. — Jobb erkölcsöket kívánok. (El.)

ZURDOKI. Ugyan miféle ördögös könyvet küldhet ez nekem?

VI. JELENÉS.

Zurdoki. Simplex.

SIMPLEX. (Egy könyvalakú tokot ad Zurdokinak.) A főbíró küldi ezt a kis katechismust.

ZURDOKI. (Felnyitja.) Mi ez? Egy tükör! Ez azt jelenti, hogy ilyen csúf pofától mint az enyim, nem féltheti a feleségét. Várj bocskoros nemes. Ezért keservesen meglakolsz. (Simplexnek a hátára vágja a tükröt, elrohan.)

SIMPLEX. Milyen jó fejed van neki! Milyen hamar kitálalta maganak. Hanem azért mégis levágom a fejedet, mert nem jó helyen van neki a fejedet.

VII. JELENÉS.

Simplex, szolgák, majd koldusnők.

1., 2. SZOLGA. (Kosárban páros zsemlyéket hoznak.)

3., 4. SZOLGA. (Nagy kancsókat hoznak.)

MIKHÁL. (Selyem köntösben.) Ugyan édes Simplex, gyere, segíts nekem. A míg édes anyám oda fenn az ebédlőben megvendégeli a polgár urakat, én meg addig a szegény koldusokat elégítem ki; hadd örüljenek azok is a mai napnak. Te töltségesd nekik a bort.

KOLDUSOK. (Sorban jönnek be az egyik ajtón s kimennek a másikon.)

1. KOLDUSASSZONY. Adjon Isten áldást, békességet.

2. KOLDUSASSZONY. Dicsértessék az ur neve.

MIKHÁL. Mindörökké. (Oszd nekik zsemlyét.)

3. KOLDUSASSZONY. Oh milyen drága szépség!

4. KOLDUSASSZONY. Oh milyen áldott teremtés!

5. KOLDUSASSZONY. Száz esztendeig tartsa meg az Isten életét.

6. KOLDUSASSZONY. Ezer annyit adjon érte vissza.

VIII. JELENÉS.

Előbbiek. Pirka.

PIRKA. (Koldusasszony-mezben, feje veres kendővel bekötve.) Dicsértessék — a szép asszony.

MIKHÁL. (Megretten.) Szent ur Isten!

PIRKA. Ha egyedül maradsz, visszajövök. (Eloson.)

MIKHÁL. (Szédülve tántorog hátra.)

SIMPLEX. (Oda fut, feltartja.) No no no! csak nem ájulsz ebbe a szép selyem ruhába? — Kiálttam Fra mámnak nagyot?

MIKHÁL. (Erőt vesz magán.) Ne, Simplex. Csak egy kis szédülés volt. Nincs már semmi bajom. Eredj innen. Hagyj most magamra. Ne szólj senkinek. Ne rémits meg senkit. Muló változás volt. Eredj fel a terembe. Mulattasd a vendégeket. — Én majd magamhoz térek a szabad levegőn.

SIMPLEX. Látod. Megártott az a sok áldás ettől a sok koldustól. No majd hozom ejnim muzsikát. Akkor neked jólesz. (El.)

IX. JELENÉS.

Mikhál egyedül.

MIKHÁL. Ő volt az! — Ez a két szűrő fekete szem. Az a fenyegető szemöldök. A Babura Pirka. — Álmaimnak megtestesült réme. — Azt hittem, hogy nyomomat veszté. És ime rám talált. — Oh mint reszket minden tagom! — Mit akarhat tőlem? Mivel váltsam meg magamat tőle?

X. JELENÉS.

Mikhál. Pirka.

PIRKA. Dicsértessék.

MIKHÁL. (Odafut s befogja a száját.) Csitt!

PIRKA. No ugy-e, hogy itt vagyok megint? Nos? Hát? Gondolkoztál-e felőlem sokat? Emlegettél az uraddal? Rám ismersz még? Egy cseppet sem fiatalodtam meg azóta.

MIKHÁL. Pirka asszony, nem beszélhetünk sokat, mert anyám észreveszi.

PIRKA. Ah — hát neked rajtam kívül is van anyád?

MIKHÁL. Kendnek pénz kell, azt jól tudom. Adok, a

mennyi tölem telik, aztán távozzék kend Isten szent hírével.

PIRKA. Nekem pénz nem kell. Van elég. (Erszényt csörtet a markában.) Van Zurdoki táskájában több is.

MIKHÁL. Zurdoki!

PIRKA. Az hát! Bizony nem is a magam mulatságára jöttem én a ti dohos Kassátokba, hanem azért, mért ide hittak, bogárkám. A derék ur, a kegyelmes gazdag ur azt mondta: Eredj Pírka hugám, keresd fel az én gyönyörűséges virágszálamat, a Kalondai Bálintnét, a te kedves leányodat, a kit férjhez adtál bártfai esküvővel, vidd el neki ezt a drága köves övet, kösse fel az én örömömre, hadd legyen tőle még szebb.

MIKHÁL. (Földhöz vágja az övet.) Nekem nem kell se az ajándéka, se ő maga a fertelmes vén ördög.

PIRKA. Ej ej no. A férfi soha sem fertelmes s az ördög soha sem vén! Ha rúttnak találod, majd adok valami бүvített innod, a mitől egyszerre olyannak fogod találni, mint Argýrus királyfit.

MIKHÁL. Eredj vele a pokolba! Nekem nem kell se rúttn, se szépen. Nekem van férjem, a kit szeretek.

PIRKA. Kettő is van, az a nagy baj! S az egyiket nem szereted. Az egyiket már megcsaltad. A kis szebeni kastélyban ott lovagol a kakason az első, az igazi férjed, a kit elhagyta a szebbért, jobbért. Már most folytasd.

MIKHÁL. Rettenetes asszony! Mit akarsz velem tenni?

PIRKA. Mit akarok veled tenni! Neked akarom adni az egész szép világot. Ha azt teszed, a mit én mondok, gazdagabbak leszünk, mint Dárius király. Ne félj. Ha rám bízod magadat, a lábad sem ütöd meg sehol. Ha pedig tölem menekülni akarsz, hiába vergődöl. Tudod, hogy csak egy megírott levelemben, egy kimondott szavamba kerül, s te el vagy veszve Bálintoddal együtt, s lesz belőled egy gyalázatos nő, s a kassai főbíró fejét leütik miattad, mert él még a hites urad s nem választottak el tőle, mikor a másikhoz nőül mentél.

MIKHÁL. Mit kívánsz tőlem?

PIRKA. Legelőször is, hogy ülj le erre a kis székre. Nem türhetem, hogy olyan halovány vagy.

MIKHÁL. Hát aztán?

PIRKA. Van nekem egy fáin szerem ilyen halovány asszonyoknak való. Ha ezzel bedörzsölöm egy kicsit az arcodat, olyan lesz az, mint a rózsa.

MIKHÁL. Az én arczomat akarod kifesteni?

PIRKA. No hát nem festettem már ki egyszer akkor barnára, most meg pirosra. Az akkori szeretődnek úgy tetszett, a mostaninak meg így tetszik.

MIKHÁL. Mit beszélsz?

PIRKA. Ejnye no — hát mindent előre meg akarsz tudni? A te imádó bolondod, a gazdag úr itt vár a városon kívül az eperjesi csárdánál, őt mokány ló fogva a szánkója elé. Odáig velem jössz az én szánomon.

MIKHÁL. Én? szökjem el innen?

PIRKA. Most teheted. Nincs itthon a férjed.

MIKHÁL. Az Isten irgalmára! Bocsásson el!

PIRKA. Ne emlegesd azt a nagy urat, mert megbántod vele az ördögöt; annak a barátságára pedig most nagy szükségünk van. Nincs sok idő a tanakodásra.

MIKHÁL. Távozz tőlem sátán!

PIRKA. No csak kiálts nagyot! csapj lármát, hogy öszszeszaladjon az egész ház, engem fogjanak el s aztán valatlattassanak ki, hogy micsoda ismeretségünk van egymás között. Az lesz a szép.

MIKHÁL. Könyörüljön rajtam és bocsásson el. Odaadom kendnek minden pénzemet, drágaságomat, csak ne veszítsen el.

PIRKA. Ejh, én nem ismerek irgalmat, kegyelmet. Nem tűröm, hogy valaki olyan kegyes templomba járó boldog asszony legyen, a kiből én magamhoz hasonlót csinálhatok; aztán meg boszorkányi szavamat adtam, hogy elviszlek; boszorkányi hirem, nevem áll rajta. És végtére dühös vagyok, a miért meg akartatok csalni. Más várost hazudtatok nekem lakhelyül, hogy rátok ne találjak. Ezután nem eresztelek ki a körmöm közül. Ha egyszer nekem adtad magadat, az enyim vagy, s ha az enyim vagy, az ördögé vagy. No jer velem.

MIKHÁL. (Tántorog, kezeivel támaszt keres.)

PIRKA. Ha elájulsz, annál rosszabb rád nézve. Akkor nyalábra veszek, úgy emellek el innen. Közel a szán, sűrű a köd, esik a hó, senki sem tudja meg hová lettél.

MIKHÁL. (Összeborzong, ájultan földre esik.)

PIRKA. (Oda rohan, hogy felemelje.)

XI. JELENÉS.

Előbbiek. Sára, utóbb szolgák. Simplex.

SÁRA. (Berohan az ajtón.) Megkaptalak istentelen gonosz boszorkány!

PIRKA. (Védi magát.)

SÁRA. (Megragadja a kezeit.)

PIRKA. Ereszsz el asszony! Ne fogj meg engem, mert bizony megbánod. Harapok! S a hogy én megharaplak, az rosszabb a veszett kutyánál, mert attól megvész az egész familiád. Magammal rántalak a pokolba, ha el nem eresztesz.

SÁRA. Dejsz körmölhetsz, haraphatsz, nem szabadulsz ki az én kezem közül. Legények! Simplex! (Simplex, cselédek berohannak, Mikhált fölemelik, Pirkát megragadják.)

PIRKA. Jaj ti nektek! Boszut állok én ezért az egész házatokon. (Elviszik.)

MIND. (El.)

SIMPLEX. Uezu! Kujda lelkit! It nagy paj van. Megfogtunk az ördögöt magunknak! Megfogtunk a Babura Pirkát. Ez most mindent kiárulkodik. Ez most fog hazudni igazat. No mos Simplex! Legyen eszed. Szaladj magadat Fröhlich professorhoz, föl Kézsmárkba. Annak van legtöbb eszed az egész országban. Most mondja el, hogy mit szól ehhez Paracelsus Teophrastus! — — Hanem elébb még is csak levágok annak a Szurdokinak a njakadat!

(Függöny legördül.)

NEGYESEDIK FELVONÁS.

Tanácssterem.

I. JELENÉS.

Bálint. Főrektor. Conrektor. Tanácsbeliek. Alabárdosok.

BÁLINT. (Az elnöki széken. Főrektor jobbról mellette. Conrektor balról ül mellette.) Uram, Nemes Tanács! E perczben érkeztem Pozsonyból s egyenesen a városházához jöttem. Elkerültem a házamat, nehogy a saját családomban eshetett baj elkerítse lelkemet, a melynek most egészen a város szolgálatára kell állni. Mert nehéz feltételeket hozok Pozsonyból. II. György nagyfejedelem csakugyan átengedte a békekötés ellenére Kassa városát a római császárnak. A török szultán pedig e fölötti haragjában ráereszté országunkra a krimiai tatárokat, a kik azt tűzzel-vassal pusztítják. Már most kettő között van választásunk. Vagy a németeket eresztjük be, hogy a tatárok ellen megvédelmezzenek; vagy a törököket, hogy a németek ellen védelmezzenek meg. Amazokkal együtt bejönnek városunkba a jezsuiták, emezekkel bejönnek a janicsárok. Válaszszának kegyelmetek a kettő közül.

FŐREKTOR. Kemény dió!

CONREKTOR. Nagyon kemény!

FŐREKTOR. Én inkább rakásra ölöm gyermekeimet, mintsem hogy török rabszolgává neveljem őket.

CONREKTOR. Én pedig inkább felgyujtom a házamat, hogy sem azt megérjem, hogy hozzám német katonát szálásolnak be.

JOBBRÓL ÜLŐ TANÁCSOSOK. Nekünk nem kellene a janicsárok!

BALRÓL ÜLŐK. Nekünk nem kellene a jezsuiták.

FŐREKTOR. Döntsön a főbíró uram véleménye.

BÁLINT. Ha kívánják, hogy szóljak, akkor én kimondom, hogy nekem se az egyik, se a másik nem kell. A római császáré nem lehet Kassa; mert azt nem volt joga György fejedelemnek az ország rendei tudta nélkül elajándékozni, nem is segítette őt a császár a lengyelek ellen. De a szultánnak sincs semmi köze Kassa városához, mert

ez az ő birodalmához nem tartozott soha. Az én hitem az, hogy ide sem a római császár, sem a török szultán hadai be nem jönnek, hanem bezárjuk a városunk kapuit, s a ki erőt hoz ellenünk, azzal szembe mi is erőt állítunk, a hogy apáink tették. Ha így kíván tenni a nemes tanács, rá teszem a fejemet s Isten legyen bíró felettünk. A ki velem tart, álljon fel székéről. (Feláll.)

MIND. (Ülve maradnak s a fejeiket csóváltatják.)

BÁLINT. Uraim szóljanak hozzá.

FŐREKTOR. Baj lesz ebből.

CONREKTOR. Nagy baj lesz.

BÁLINT. Úgy látom, hogy egyedül maradtam. Vezér hadsereg nélkül. Azért leteszem a bírói pálcát az asztalra; válaszszon a nemes város más főbíró helyettem, a ki alkalmasabb lesz nálamnál. (Előre jön az asztaltól.)

FŐREKTOR. Ej no, főbíró uram, nem kell mindjárt fel-fortyanni, tartsa meg köztünk a helyét. Gyávaság volna megfutni olyankor, mikor nagy a veszedelem. Elbujni a baj elől.

MIND. Maradjon főbíró uram.

BÁLINT. Hogy gyávának ne nevezzenek, itt maradok. De csak addig, a míg a dolgok új rendje bekövetkezik és a nehéz időket átéltük. Akkor válaszszanak új főbíró.

MIND. Vivat a főbíró!

FŐREKTOR. Annyival is inkább kíváncsi kegyelmednek helyben maradása, mert egy ítélet vár aláírásra, mely nem szenved halasztást. Adja elő konrektor úr.

CONREKTOR. (Iratokat vesz elő.)

BÁLINT. Minő ítélet az?

FŐREKTOR. Halálítélet.

BÁLINT. (Összeborzad.) Halálítélet! Erre nem is gondoltam, mikor e helyet elfoglaltam, hogy még embert is kell ölni. Hiszen embert ölni a csatatéren, embert, a ki ellensége a hazának, megölni, azt próbáltam elégszer. — De embert ölni hidegvérrel, puha karszékekben ülve, a ki tán jó ismerős, ki sápadt félelmében tán nevemen szólít, kegyelmet kér: ezt megölni, lábához dobni a ketté tört pálcát. — Ez megrendít. — (Fenn.) S ki azon ember?

FŐREKTOR. Az egy asszony.

BÁLINT. Még hozzá asszony is! Mit vétett?

FŐREKTOR. El akarta csábítani egy polgárnak tisztaságát Zurdoki Belizár főkapitány számára s midőn az nem engedett neki, erővel akarta elrabolni. E névtelen

gonosz tetteért elítéltetett a «hárum pálczárum» büntetésre, mely a hármassával megkoronáztatás s a piacon megégettetés büntetése.

BÁLINT. De talán nem tette ezt amaz asszony. Talán a csábított nő maga volt a hibás? Talán az adott neki biztatást?

FŐREKTOR. Szóljon kegyelmed maga, ha meglátja a vádlót. (Int.)

II. JELENÉS.

Előbbie. Mikhál.

MIKHÁL. (Lefátyolozottan belép.)

BÁLINT. Polgárnő. Egy asszonyt vádolnak előttünk azal, hogy tégedet bűnre akart elcsábítani. Nem adtál-e erre magad ürügyet és biztatást?

MIKHÁL. (Felemeli fátyolát arczáról, azután ismét némán arczára takarja.)

BÁLINT. Nőm! Mikhál! (az asztalhoz rohan, a tollhoz kap, aztán eltakarja arcát s elveti a tollat.) Most már épen nem irhatom alá az ítéletet. A hol saját magam vagyok a sértett fél, ott nem lehetek ítélő bíró.

FŐREKTOR. Várjon még csak kegyelmed. Az elítélt nő maga is kegyelmedre hivatkozott. Azt mondta, hogy jöj-jön csak haza a főbíró, az nem csak hogy nem fogja az ő halálítéletét aláírni, hanem szabadon is fogja bocsátatni s még ő fogja őt kimenteni a tanács előtt. Hozzák be az elítéltet.

III. JELENÉS.

Előbbie. Pirka.

PIRKA. (Meglánczott kezekkel, fején a háromágú korona.)

BÁLINT. (Meglátva Pirkát elszörnyed, székéről fölemelkedik, annak támlájába fogózva — félre.) Babura Pirka. Az egész világ a fejemre omlik. Most ne hagyj el férfibátorságom, mikor a föld ingadozik lábam alatt.

PIRKA. Bíró vétesd le ezt a koronát a fejemről, mert fáj.

BÁLINT. (Hidegen.) Megérdemelted. (A conrektorhoz.) Tegye ön elem az ítéletet. (Aláírja a nevét.) Helyben hagyatott. (Az eléje tett pálozát ketté töri s Pirka lábaihoz dobja.) Istennél a kegyelem!

PIRKA. Hát csak halálra ítélsz bíró!

BÁLINT. Hivjátok a bakót.

FŐREKTOR. Már elhivattuk.

IV. JELENÉS.

Előbbiek. Henrik.

HENRIK. (Belép skarlátveres ruhában, paláستtal, arca borvirágos, szakállá két csomóban terül el mellén, oldalán pallos, kezében sok ágú korbács, végein hegyes csillagokkal.)

MIKHÁL. Irgalom Istene! Ez Henrik!

HENRIK. Hittak. Jöttem.

BÁLINT. (Félre.) Ha a csontarczú halál támadna élém a földből, nem volna rám nézve oly iszonytató, mint találkoznunk neked ezzel az emberrel ezen a helyen. (Erőt vesz magán, merőn a szemébe néz Henriknek.) Vihodár mester. Ott az elítélt. Vegye ön át, s tegye szomorú kötelességét.

HENRIK. Ah! Te vagy az Pirka! Csak hogy kezem alá kerültél valaha! No megállj boszorkány! Most nem bujlsz ki a kuleslyukon! Megloptál ugy-e? Felgyujtottad a kastélyomat! Megölted a feleségemet! Még most is az ő ruhája van rajtad. No majd adok én neked szebb pirosabb ruhát. (A korbácsot megrázza.)

PIRKA. Megütsz hóhér? Visszaütlek hóhér! Én sütök a te pofádra egy olyan billogot, hogy ott viseled holtig! Megkoronáztál három szarvú koronával. Adok neked helyette két szarvat. Viseld holtig! Te kakaslovag! Feleséged nem halt meg, hanem elszökött tőled s most annak a birónak a felesége ott ni! Ott áll előtted az asszony! (Elviszik az örök.)

MIND. (Elszörnyedve felugrálának.) Mi ez? Szörnyűség. Borzasztó.

MIKHÁL. (Felveti fátyolát arczáról.)

HENRIK. Az én feleségem!

BÁLINT. Most már leszállok a birói székről s átmegyek a vádlottak helyére. Ítéljenek önök felettem. (Mikhálhoz megy.)

MIKHÁL. A mitől mindig féltem, megtörtént. Most légy erős. Ha el kell vesznünk, vigasztaljon az, hogy együtt veszünk el.

BÁLINT. Van egy erős védelmem. Az, hogy első házasságod nem volt érvényes, mert csalással kötöttetted. Ez megsemmisíti azt.

MIKHÁL. És én arra kérlek, ne mondd el ezt a védelmet. Gondolj atyámra. Akkor őt is ide hívnák a törvényszék elé s megtudna mindent. Megtudná, hogy a férj, kivel

atyai hatalma összekötött: ez irtózatoss ember s a lelki fájdalom megölné őt.

BÁLINT. Nekem pedig anyám van. Hát arra ne gondolkodjak?

MIKHÁL. Annak csak a szive fog megszakadni s üdvét feltalálja az égben. Ő nem oka balsorsunknak. Mindig ellenezte azt, hogy engem magadévá tégy. De atyámat a sirig üldözné az a tudat, hogy ezt az egész balsorsot ő idézte leánya fejére s ez még a menyország kapuját is elzárná előle. Anyánk csak a világot és a rossz embereket fogja átkozni sorsunkért; de atyám az Istent, az eget és saját magát. Oh ne vidd a kárhozatra atyámat.

BÁLINT. Igazad van. Hallgatni fogok.

MIKHÁL. Hasztalan is védenéd magadat, elitélnének bizonyynyal, nem a bünöd, hanem az érényeid miatt. Ki van az rád mondva. Nem azért, hogy engem szeretsz, hanem azért, hogy szereted hazádat. Hogy utjában vagy azoknak, a kik el akarják adni városunkat s félnek tőled, hogy harciba viszed őket. Bünöd az, hogy egy fejjel kimagasodol polgártársaid közül; ezért kell a fejedet elveszítened.

BÁLINT. Bátran fogadom a csapást.

V. JELENÉS.

Előbbie. Sára.

SÁRA. (Keresztül tör az alabárdosokon.) Menjenek az utamból. Mit akartok engem feltartani? — Bolondok! — Istentelenek! Rágalmazók! Ürügyöt kerestek, hogy a fiamat elpusztítsátok, az egyetlen igaz, erős lelkű hazafit a várostokban! Még azt is meritek róla mondani, hogy ő elszöktette a kis-szebeni hóhér feleségét s most együtt él vele tilos házasságban. — Istentelenek! Mit nem találtok ki még? — Hogy a kénköves tüzeső emésztszen el benneteket! — Ki a vádló? — Ki a védő? — Senki sincs. — Majd védem én hát gyermekeimet! — Nem kell hozzá prokátor! — Hazugság, gyalázatos koholmány az egész! Hogy az én menyem Mikhál valaha a kis-szebeni bakónak lett volna a felesége! Állj elő te veres ruhás pojácza, és mutasd elő azt a házasságlevelet, a mely szerint az én menyem Mikhál valaha tégedet, a kis-szebeni peczéért választott volna törvényes férjének! Tégedet, te veres szelindek, ez a jámbor teremtés, a ki olyan mint egy angyal. Vagy add elő, ha tudod, nevezd meg itt azt a papot, a ki ezt az angyali

lelket itt te veled, pokol fajzatjával, emberek kinzójával az oltár előtt összeeskette volna.

HENRIK. (Félre.) Ez a bolond asszony még feltaszít. Velem, mint bakóval valóban nem esküdött meg Mikhál.

MIKHÁL. Jaj nekem, ha kimondja atyám nevét.

BÁLINT. (Mikhálhoz.) Ne félj, (Fenn.) megtiltom kendnek, hogy e kérdésre feleljen, senkinek semmi köze ahhoz. Minő titok van köztem és feleségem között? azt nem tudja meg soha senki. Mi igaz a vádban, mi nem? arról csak Istennek felelek és az ő boszuálló cherubinjainak!

FŐREKTOR. E földön pedig nemes Kassa városa törvényszékének. Kegyelmed ismeri a törvényt. Tudni fogja, hogy a tilos házasságban élés büntetése halál.

BÁLINT. Tudom.

FŐREKTOR. Azt is tudni fogja, hogy ha a főbíró követ el halálos bünt, annak a számára a piacz közepén máglya rakatik ama tizenkét szál deszkából s azon ég meg bűntársával együtt.

BÁLINT. Azt is tudom.

FŐREKTOR. A mi megítéltetett!

BÁLINT. (Mikhált átölelve.) Megnyugszom benne.

SÁRA. De én appellálom az ítéletet!

FŐREKTOR. Hova mi tőlünk?

SÁRA. A nagyfejedelemhez!

FŐREKTOR. Az fogságban ül Lengyelországban.

SÁRA. A királyhoz! A császárhoz!

FŐREKTOR. Az pedig meghalt.

SÁRA. Tehát appellálom az Istenhez!

HENRIK. (Kihívó daczczal.) Az meg alszik!

MIND. (Elszörnyedve felzúgnak.) Ez Istenkáromlás! (Könn tárogató szól: az ismeretes dallam.)

MIKHÁL. Halld, ez a mi dalunk.

BÁLINT. Ez bucsudal nekünk.

SÁRA. Vigyetek hát engemet is magatokkal.

VI. JELENÉS.

Előbbieik. Simplex. Dávid.

SIMPLEX. (Jobbra balra taszigálja az alabárdosokat.) Félre szaladj utamból, mert átugorlak. Megálljatok még egy kicsit! Addig nem kell senkit felakasztani. Itt gyün, a ki mindent tud! Elhoztam ötet onnan pokolbul felülről Kézsmárkbul! Itt tudós professor a Dávid Fröhlich.

MIKHÁL. (Felsikolt.) Az atyám!

DÁVID. (Belép.) Nemes tanács! Az Isten soha sem alszik. Azt mondja szent Ágoston. Ezt jöttem megmondani. — Én a Mikhál leányomat a kis-szebeni Vihodárhoz soha nőül nem adtam. Itt a matricula: elvette őt a nagylétai lelkész. Azt pedig a hazamenetel alatt megölték a rablók a Farkas-völgyben. Ime a kis-szebeni Vihodár bizonyítványa, mely ezt megerősíti.

HENRIK. (Félre.) A saját kezemmel ver meg! Ez a tulajdon levelem.

DÁVID. Ha tehát a leányom férje meghalt, minthogy Aristoteles szerint a mi nincs, az nem is lehet, úgy ő mint özvegyasszony ment férjhez Kalondai Bálinthoz és így semmi vétket el nem követett Verböczy tripartituma szerint.

SIMPLEX. (Henrikhez.) No most Herr Vihodár vagd el magad magadnak a njakadat.

FŐREKTOR. E csalhatatlan tanúbizonyság mellett Kalondai Bálint polgárt az ellene támasztott vád alul ünnepélyesen feloldjuk.

MIND. Eljen Kalondai Bálint.

FŐREKTOR. Kalondai Bálintné asszonyt megsértett tisztessége helyrehozásául ünnepélyes deputáció kísérfje a városon keresztül házáig.

DÁVID.	} Ölelkeznek.	{ Leányom!
SÁRA.		{ Fiam!
BÁLINT.		{ Atyám!
MIKHÁL.		{ Kedves anyám!

FŐREKTOR. Te pedig kis-szebeni Vihodár, az Istenkáromlásért, és a tanács fejének rágalmazásáért, álorczásságért — rab vagy s lakolni fogsz.

HENRIKET (Alabárdosok elvezetik.)

BÁLINT. (Simplexnek.) Ez a te munkád volt megint! Te sietél Fröhlichet tudósítani a bajról. Most még egy dologban légy segédem. Még egy emberrel van számadásom — Zurdokival. Annak most levágom a fejét.

SIMPLEX. Nem levágsz annak Szurdokinak a fejedet Pálint pajtás.

BÁLINT. Miért mondod, hogy ne vágjam le?

SIMPLEX. Hát tudod, mikor megpantotta felesigedet, nem voltal otthon, paratsag jussa parancsolta nekem, hogy én hijam ki heleted egy szál kardra. Aztán én le találtam

neki vagni a fejedet. Aztan nincs van neki több annak az egy fejednél.

BÁLINT. (Megöleli.) Áldja meg az Isten a te németbe ojtott magyar lelkedet.

FŐREKTOR. Kalondai Bálint. Foglalja el kegyelmed ismét a főbirói széket. S aztán tanácskozzunk arról, hogy mit tegyünk városunk védelmére? S ha Isten úgy akarja, hogy fegyverre keljünk, vezessen kegyelmed bennünket a harczba.

MIND. Vivát Kalondai Bálint!

SIMPLEX. Vivát a szép Mikhál!

(Függöny legördül.)

Vége.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A BOLONDOK GRÓFJA

ÉNEKES BOHÓSÁG HÁROM FELVONÁSBAN

Országos Széchényi Könyvtár

Személyek.

KOROMFI.

BALKON, tisztartó

GERŐ, kulcsár

JENŐ, jáger

BENŐ, kocsis

PETŐ, komornyik

} a grófnál.

IRINGA, grófkisasszony.

MÁRTHA, a dajkája.

KALAZÁNCZIA, baronessz.

FULGENCIA, nevelőintézet-főnökné.

1. 2. 3. 4. mamzell.

PITYPALATY, bakter.

Cselédek, falusi nép, leányok. Történik Koromfi falusi kastélyában
a jelenkorban.

ELSŐ FELVONÁS.

Szintér: Terem egy urasági kastélyban, középén szárnyajtó; két oldalajtó; baloldalt, a középajtó mellett falra akasztott vadászfegyverek, agancsok, jobb oldalon, a szögletben, magas majolika kemencze, idább mosdóasztal, virágokkal festett spanyolfallal takarva; azon innen falba épített szekrény, pipaállvány, dohányos börbönczével. A baloldalon ablak, színes üvegzettel; bőrpamlag, antik álló óra, virágállvány. Középen nagyobb tölgyfa-asztal, balról íróasztal; börszékek; a szín elején két szemközt lévő arczkép a falon; egy korosabb férfiú diszmagyar ruhában s egy fiatal szőke hölgyé, divatos báli öltönyben. A plafonról kiterjesztett szárnyú sas függ alá: a pamlag előtt leterített medvebőr.

I. JELENÉS.

Koromfi, Gerő, később Jenő, Benő, Pető.

KOROMFI. (Uti köntösben, kamáslik a lábán, egyik kezében vadászpuska, másikkban hosszuszárú csibuk, nyakában oldaltáska, középajtón belép.) Szerencsésen megérkeztünk. Jó, hogy a zsebemben van a bal-esetek elleni biztosítás bárczája! legalább, ha a nyakamat töröm, nem töröm ingyen. Az országotat most «kősziklázák». Ha olyan ügyes kocsisom nincs, tizszer belefordultam volna az árokba. (Körülnéz.) Nagyon szép kastély! Egészen kedvemre való berendezés. — Csak itt rakjuk le a holmit. — Ön a kulcsár? Gerő a neve? — Támaszsza, kérem, ezt a puskát oda a szegletbe, Gerő.

GERŐ. (A puskával mindenféle katonai gyakorlatokat tesz, egyenesre fogja, keresztbe fogja, lábhoz ereszti mereven.) Hapták. Prezentirt. Bájfúsz! (Azzal a szegletbe támasztja.)

KOROMFI. (Ránéz meglepetve, fejcsóválva.) Ezt a csibukot megtegye oda a pipaállványra.

GERŐ. (A csibukkal is ugyanazokat a mozdulatokat teszi.)

KOROMFI. Ugy látszik, hogy a megboldogult gróf katonás regimet tartott a háznál. Hát most, kulcsár barátom, «rexum!» bal lábbal előre «marsch» s küldje be nekem a vadászt.

GERŐ. (El, katonás léptekkel.)

KOROMFI. (Lerakja a nyakába akasztott utitáskát, megnézi az óráját, hozzá hasonlítja az álló fali órához.) Az enyém a prágai időt mutatja. Alkalmazkodjunk a magyarországihoz. (A saját óráját igazítja, meg füléhez tartja.) Pláne nem is jár. Itt annyi cselédet látok,

hogy egyet arra tarthatok, hogy mindennap felhúzza a chronometeremet, mert én mindig elfelejtem.

JENŐ. (Urasági vadászjelmez, marczona arcz, sűrű szemöldök, fekete bajusz, szakáll, homlokra lenőtt haj, széles vállú, czipóhátú, kevély magatartású alak.)

KOROMFI. Maga a vadász!? Ugyan mondja csak, miféle szerzet ez a kulcsár, a ki nekem itt prezentirozott?

JENŐ. (Mogorván, büszkén.) Az egy bolond. Bolondokhoz nekem semmi közöm.

KOROMFI. Ahá! Ezek orrolnak egymásra. Cseléd antagonizmus. Vigye ki csak azt a lankastert, s tisztítsa ki a csövét; az úton egészen átnedvesedett: a töltényeket szedje ki belőle, aztán tegye bele a bőrtokjába.

JENŐ. Én tudom a kötelességemet, s elvégzem azt minden parancsszó nélkül.

KOROMFI. Ah! Ez önérzetteljes férfiu. [Szabad kérdez-nem a becses nevét?

JENŐ. (Pathetikusan.) Nevem Jenő, különben én vagyok a mingréliai herczeg.

KOROMFI. Szappermán! Ezt a szerencsét nem reménytettem. No hát édes princz Dadian, kandidálja ön ki magát innen, és igyekezzék nem tünni fel többé a politikai láthatáron, a míg nem invitálom.

JENŐ. (Kinegy.)

KOROMFI. Ez a ficzkó erősen be van kvártélyozva! Itt, úgy látszik, nagyon jó szilvapálinkát termesztének. Valjon akad-e a sok cseléd között egy, a ki hitével és rangjával megegyezőnek találja a bőröndjeimet felhozni a kocsiból?

BENŐ. (Simára borotvált arcz, mogorva, bánatos, fekete öltönyben, kalapján hosszan lecsüngő gyászfátyollal, két bőröndöt hoz; azokat leteszi az asztalra és egy tábori székre.) Dicsértessék!

KOROMFI. Mindörökké! Tegye csak le oda a székre. Mi is a neve? Benő? Jól van Benő. Ön is tudja a kötelességét, ugy-e bár? A lovakat meg-kell jártatni, s a kocsit megmosni. Ez ugyan nincs a berlini congressus határozataiban, de bevett szokás. A köpenyegem hagyja odakünn, mert sáros. Az inas tisztítsa ki, ha ugyan politikai meggyőződése nem ellenzik. — A vadászszal már megjártam. Az füge gyerek! Ugy-e bár, szokott az a ficzkó inni? Érttem: borfélét, pálinkát?

BENŐ. Nem, uram, az soha sem iszik. Bolond az. Nem is tűri a bort. Nagy bolond.

KOROMFI. Na, akkor csakugyan nagy bolond.

BENŐ. (Nagyokat fohászkodik, a bőröndöket elhelyezi.)

KOROMFI. De furcsa kalapja van ennek a kocsisnak. Három rőf gyászfátyol lóg le róla. Ugy járunk, mint ha «pompe funébre» vitetne bennünket. Ugyan édes Benő, talán gyomorgörcsei vannak, hogy olyan nagyokat fohászkodik? Az egész úton azt tette. Szolgálhatok egy kis cognaccal. Ez nagyon jó.

BENŐ. Köszönöm a gráciát, uram, nem fáj nekem semmim. Ép kéz láb vagyok. De itt belül viselem a malomkövet.

KOROMFI. Mit! Valami gyász érte önt? ön gyászolni látszik!

BENŐ. Igen is. A testvérbátyámat. (Tarka zsebkendőjével megtörli a szemét.)

KOROMFI. Az nagyon szép. Mostanában halt meg?

BENŐ. Tizenkét esztendeje.

KOROMFI. Tizenkét esztendeje?

BENŐ. Nagy eset volt az. Meggyilkolták.

KOROMFI. (Megdöbbenve.) Mi, meggyilkolták? S meg lett büntetve a gyilkos?

BENŐ. Soha sem.

KOROMFI. Nem tudják ki ölte meg?

BENŐ. Egyedül én tudom.

KOROMFI. Hát mért nem adja fel?

BENŐ. Mert én magam voltam a gyilkos.

KOROMFI. (Elszörnyedve.) Micsoda? Ön gyilkolta meg a bátyját? De bizonyosan haragból, első felgerjedésében?

BENŐ. Nem. Álmában, mikor legédesdedebben szunynyadott.

KOROMFI. De bizonyosan szerelmi féltékenységből? vagy valamely politikai véleménykülönbség miatt?

BENŐ. Nem! Alacsony birtokvágyból; hogy az ő rá eső örökséget elfoglalhassam.

KOROMFI. No már ez elég alávalóság volt! De csak meg volt ön érte büntetve? Reménylem, leülte a büntetését Illaván?

BENŐ. Soha. Nem tudta meg senki. És én viselem itt belől a maró férget. Nem tudok aludni tőle. Mindig a fülembe hangzik: «gyilkos, gyilkos, gyilkos». (EL.)

KOROMFI. No, ez szép felfedezés volt. A kocsisom letéteményesévé tesz a titkának, hogy ő megölte a bátyját. Már most én mit csináljak ezzel a ficzkóval? Feladjam? Becsukassam? — Nagyon jól hajt; tud banni a lovakkal pom-

pásan. Ha egyet szól nekik, bárányok lesznek; ha másikat szól, sárkányokká válnak. Hát minek járjak én az ő gyilkossága után? Nem vagyok én szolgabíró. És ha szolgabíró volnék, akkor meg épen nem járnék utána. Úgy látszik, hogy megbánta a bűnét, s nem szándékozik több testvérgyilkosságot elkövetni. De igazán szeretném, ha ezt valakinek másnak mesélte volna el, nem épen nekem.

PETŐ. (A baloldali ajtón jön nevetve.) Hahaha! hozta Isten a méltóságos urat! Szívszakadva vártuk. Félünk, hogy az úton valami baja esik. Átkozott rossz út! Hahaha! Az utibiztos nem ért rá a választások alatt, hahaha. Ő volt a főkortes. Nem ért rá az utat csinálni. Hahaha!

KOROMFI. No, hála a papnak, hogy már egyszer egy nevető arcot látok a háznál. Ez ugyancsak tele van örömmel. Hogy hívják önt, kedvesem?

PETŐ. «Pető» hahaha! Szolgálatjára.

KOROMFI. Ejnye, de összeválogatták önök a neveiket! Gerő, Jenő, Benő, Pető!

PETŐ. Az ám, mintha csak vers volna! Hahaha! (E közben a bőröndről leoldja a szíjakat.)

KOROMFI. (Felnyitja a bőröndöt.) Hát talán vacsorával is vártak önök itten?

PETŐ. Hahaha! Természetes! Azaz hogy ebéddel.

KOROMFI. Nem, Pető! Én este vacsorázni szoktam, nem ebédelni. (Kiveszi a bőröndből a kabátját, s leveti az uti bundáját.)

PETŐ. (Felsegíti az urára a kabátot.) Hahaha. Az sokkal jobb így. Reggel: reggeli, délben: ebéd, este: vacsora! Hahaha!

KOROMFI. Örülök, hogy az izlésünk így találkozik. Kaphatnék valami mosdóvizet?

PETŐ. Igen is, készen van. (Egy világos festett üveg spanyolfalat félre von, a mögött látszik a mosdó-asztal.)

KOROMFI. (Oda megy a mosdó-asztalhoz, a kezét megmosni.)

PETŐ. Az alatt a kamáslikat legombolom, hahaha! míg a méltóságos úr megtörülközik.

KOROMFI. Csak arra kérem, hogy engem ne hívjon méltóságos úrnak, se nagyságosnak, se tekintetesnek, mert én a czimeket utálok. Szólítson egyszerűen uramnak. Vagy ha már falusiasan akarnak megtisztelni, hát mondják azt, hogy «hallja kegyelmed!»

PETŐ. (Egy pillanatra hosszúra szalad az ábrázatja. Magában.) Hisz ez bolond! (Az alatt legombolja az ura kamásliait.)

KOROMFI. (Törülközés közben.) És most hozzon ön be valami világító eszközt, lámpást vagy mit, mert már sötét van.

PETŐ. Igen is, hahaha, nagyon korán sötétedik. (Kimegy.)

KOROMFI. (A toilette táskáját kibontva.) No, ez fidélis ficzkó lehet, csak ne nevetne olyan sokat. Ez itt hálószoza. Ez kijárás valami folyosóra. Ez szép darab kemencze, de én kandallót tétetek a helyére. Sas uramat pedig felcseréljük egy három ágú lámpással. — A képek maradhatnak művészi becsükért. A grófé Benczur Gyula. A grófnée Makart. Mindent tudok.

PETŐ. (Visszajön két lámpával, a lámpások be vannak takarva sodronyhálóval, leteszi az asztalra és a közép asztalra.) Hahaha! Jó estét kívánok! Parancsolja uram, hogy betegyem a táblákat?

KOROMFI. Hagyja csak. Én szeretem, ha a holdvilág be-
süt. Az ablakomon úgy sem nézhet be más, mint a bagoly.

PETŐ. Hahaha! Senki más, mint a bagoly. Hahaha.

KOROMFI. Hahaha! (Félre.) Még magamra is elragad a nevetés. Egészen elfelejtkeztem arról a másik ficzkóról. Hallja, Pető, miféle ember az az én kocsisom: azzal a szomorú pofával?

PETŐ. Jaj, az egy nagy bolond. Hanem azért igen becsületes ficzkó. Soha sem részeg.

KOROMFI. Ah! Csupa józan cselédek! Ez gyanus! Talán ön is csak vizet iszik?

PETŐ. Víz? Soha! (Elkomolyodik.)

KOROMFI. Ni, hogy elkomorodott ettől a szótól! úgy látszik, a víz valami kellemetlen emlék lehet rá nézve. (A lámpást szemügyre veszi.) De micsoda furcsa lámpások ezek?

PETŐ. Az ám; nagyon furesák. Hahaha.

KOROMFI. Be vannak húzva sodronyhálóval, mint a Davy lámpások.

PETŐ. Az ám, mint a Davy lámpások. Hahaha.

KOROMFI. Hahaha! Mintha csak köszénbányában járnánk.

PETŐ. Szakasztott! Mintha csak köszénbányákban volnánk.

KOROMFI. Hahaha!

PETŐ. Hahaha. (Mind a ketten két oldalára az asztalnak támaszkodva, nevetnek.)

KOROMFI. Kikaczagtuk már magunkat?

PETŐ. (Folyvást nevetve.) Én, kérem, sohasem kaczagok.

KOROMFI. Hát csak mosolyog? Ez önnél csak mosolygás?

PETŐ. (Folyvást nevető arcczal.) Én instálom nem is mosoly-

sok. Hogy engedném én meg magamnak azt az arczátlan-gágot, hogy az uraság előtt nevessek? Én tudom az illemet.

KOROMFI. Hát önnek tudomása sincs arról, hogy nevet? Talán ön az a «L'homme qui rit!» a kit Hugó Viktor leirt.

PETŐ. Én, instálom, nem vagyok semmi féle lom kiki-riki, s sem a Hugó, sem a Victor urat nincs szerencsém ismerhetni.

KOROMFI. No hát már most mosolyogja ki a böröndö-met, s kaczagja ki az öltönyeimet, aztán vigyorogja ide nekem a tisztartó urat.

PETŐ. Hahaha! Egy momentum alatt. A tisztartó úr már itt van a szalonban. Azonnal felakasztom.

KOROMFI. Csak nem a tisztartó urat?

PETŐ. Nem! A kabátokat. Hahaha! Most már csak-ugyan bátorkodtam nevetni. Hahaha. Nagyságod, azaz hogy «kegyelmed» maga adott rá okot. S ezt a megboldo-gult gróf is megengedte, hogy olyankor kaczaghatok, a mikor ő maga megneveltet, de máskor, — Isten őrizz! Én igen szerény ember vagyok. Hahaha. (A böröndöt összenyalá-bolja és kiviszi.)

KOROMFI. No ez szép társaság, mondhatom!

II. JELENÉS.

Koromfi. Balkon.

BALKON. (Bejön a középajtón, hóna alatt számadásos könyvek.) Adjon Isten, uram. En vagyok Balkon tisztartó.

KOROMFI. Fogadj Isten, uram. (Kézét nyújtja.) Igen szere-tem, hogy ön így egyszerűen «uramnak» szólít, nem kell a nagyságos, méltóságos czimekből mosakodnom.

BALKON. Én ezt megszoktam odakinn Schweitzban, a hol a gazdászatot tanultam. De különben is kombinálhat-tam önnek a hozzám irt leveléből: a melyben egyszerű «i»-vel írja a nevét, nem ipsilonnal.

KOROMFI. No, mert az nekem nem is kompetál. Az én ne-vem csak fordított név. Az apámat tíz év előtt Ruszsohnnak hitták, akkor magyarosította meg. Az ügyvédje csinálta belőle ezt a magyar nevet. «Rusz»: korom, «sohn»: fi. Koromfi. Én ugyan azt ajánlottam az apámnak, hogy sok-kal népszerűbb volna a nevét «Suvikszy»-ra magyarosi-tani: ez az igazi fia a koromnak, de az öregnek jobban tetszett a Koromfi. — Ön nem nevet rajta?

BALKON. Igen ritkán szoktam.

KOROMFI. Nincs is oka rá. Mikor az apám, a ki becsületes bankár volt, visszahúzódott az üzlettől a magán életbe, kitett elejbém ötszázezer forintot s azt mondta: no fiam, mit vegyek neked rajta? Képviselőséget, vagy báróságot? Én azt feleltem rá, hogy nekem bizony nem kell se az «alsó ház», se a «felső ház». Hanem inkább kell egy kis csinos falusi «kastély», egy kis jól rendezett birtokkal, a hol én elgazdálkodhatom. Így vettem meg ezt az eladó uradalmat. (Leülnek a mellékasztalhoz.)

BALKON. Mondhatom, hogy igen jól helyezte ön el a tőkepénzét. tszázezer forint a vételár, s a hogy ön a velem hozott számadási könyvekből meggyőződhetik, a birtok tízévi átlagból kiszámított tiszta jövedelme negyvenezer forint.

KOROMFI. Tehát nyolcz perczent. Ez földbirtoknál halhatlan.

BALKON. Ezt csak úgy lehet elérni, hogy az egész gazdaság a legczélszerűbben van berendezve, s egyuttal gyár-
iparral is összekötve. Az uradalmat átszelő patak fel van használva liszt- és fűrészmalom hajtására; az erdő terményeit magunk értékesítjük.

KOROMFI. Ön egész okszerű gazdaságot követ: ehez van nekem is kedvem. — A gazdaság mai nap valódi tudomány.

BALKON. Csak hogy némelykor igen rossz tudomány: sok birtokos tönkre megy az által, hogy tudományos gazdakar lenni. Experimentál, s azt is elveszti, a mije van.

KOROMFI. Nagyon okos beszéd! Én is így gondolkozom. Nem minden föld terem meg minden növényt.

BALKON. Termesztünk búzát is, de főgondot fordítunk az állattenyésztésre: kitünő tehenészetünk van, nagyszámú birkanyájunk, mi készítjük a «kárpáti juhturót.»

KOROMFI. A «kárpáti juhturót». Hisz ez az én kedven-
czem. Ez a királya a sajtoknak. Mit? királya? A «Brutusa» a sajtoknak! No, erre büszke vagyok. Ez lesz az én predikátumom. «Koromfi de Kárpáti juhturó!» (Szivartárczáját előveszi.)

BALKON. (Ijedten.) Kérem, uram, ha szivarozni kíván ön, akkor menjünk ki a szabadba.

KOROMFI. Hogyan? Ön nem sziveli a szivarfüstöt? Akkor elhagyom. Én nem vagyok rabja az élvezeteimnek. Ha önnek alkalmatlan, akkor nem szivarozom.

BALKON. Ön nagyon kegyes. Holnap reggel talán körülnézzük a birtokot, még marad időnk a fűrészmalmot és a faragó-intézetet is megtekinteni; a tehenészet itt van a közelben. Azután elmegyünk a gyümölcsaszalóhoz.

KOROMFI. Ez mind van az uradalmunkban? Nagyszerű! S az mind az ön alkotása? Ön remek ember. Igazi klenodium. Siettetni fogom a reggelt. Puskát is viszünk magunkkal.

BALKON. Ön szokott vadászni?

KOROMFI. Szenvedélylyel.

BALKON. Most épen fajdkakasokra lehet lesni.

KOROMFI. No azt még nem próbáltam. Azt mondják, nehéz. Ugy kell egyik fától a másikhoz ugrálni, a míg a fajdkakas «dörget».

BALKON. Majd a vadász beleoktatja önt abba.

KOROMFI. Ez az én vadászom? A mingréliai herczeg?

BALKON. Igen. Az a rögeszméje, hogy ő a mingréliai herczeg. Különben igen hűséges, bátor és éber cseléd, a kivel a boldogult gróf gyakran vadászott medvére is; egyszer ő mentette meg az életét egy maczkótól.

KOROMFI. Hát ennek csakugyan van valami hóbortja? A többi cselédeken is vettem észre némi furcsaságot: a kulcsár egyre prezentiroz, akármit adok a kezébe; a kocsisom gyászt visel, egyre fohászkodik, s utoljára kivallja előttem a titkát, hogy ő tizenkét év előtt megölte a testvérbátyját, azt siratja; a komornyikomat pedig nem tudom sehogy megengesztelni, hogy ne nevéssen mindig.

BALKON. Hogyan? hát önt nem értesítették volna erről, mikor a birtokeladást megkötötték?

KOROMFI. Miről?

BALKON. No, arról, hogy ennek a kastélynak az összes cselédsége mind bolondokból áll.

KOROMFI. (Elképedve.) Bolondokból?

BALKON. No — kigyógyult bolondokból.

KOROMFI. Hát hogy kerültek ezek itt egy rakásra?

BALKON. A megboldogult grófnak volt az a sajátságos szenvedélye, hogy mindenféle tébolyultakat gyűjtött maga körül, azokat tanulmányozta, gyógyította, és valóban nagy sikerrel; embert csinált ismét belőlük. A kocsisa olyan kórságos volt, a ki búskomorságból minduntalan elakarta magát ölni s ezt annyira vitte, hogy most már csendesén megvan, legfeljebb sirdogál, ha a nagy bűneire gondol, a miket soha el nem követett.

KOROMFI. Hát nem igaz, hogy a bátyját megölte?

BALKON. Sohasem is volt semmi testvére. A kulcsár dőre volt; a ki beszélni is alig tudott; ebből is hasznavehető embert idomított a gróf. A vadász dühös őrzöngő volt, azt annyira vitte, hogy a szemejárásával igazgathatta. S most nem árulja el más a rögeszméjét, mint az örültek rátartó büszkesége. A komornyikját pedig épen mint gyógyíthatlan bolondot hozta ide, a ki bukfenczeket hányt és ordított, és most, ha az ember hozzászokott az ártatlan nevetéséhez, igen jól kijöhet vele. — De hát én nagyon csodálom, hogy az ügyvédje nem figyelmeztette önt erre a körülményre.

KOROMFI. Mondott az nekem annyit, hogy az eladási feltételek között van egy terhelő záradék. A vevő tartozik a gróf régi cselédségét, gazdatisztjeit mind megtartani, de én arra azt mondtam, hogy én nekem ugy is szükségem van cselédre, gazdatisztre.

BALKON. De még valami más is van abban a záradékban. Az új birtokos tartozik a kastély kertre néző szakaszát, és magát a virágos kertet az orangeriával együtt a gróf leányának menhelyéül meghagyni, a míg az meghal, vagy kolostorba megy.

KOROMFI. No már «konteszre» csakugyan nem volt szükségem. De reménylem, hogy ez a grófkisasszony csak nem örült?

BALKON. Fájdalom, hogy az. Ennek meg az a monomániája, hogy nem akar beszélni. Egész nyolcz éves koráig vidám, csevegő leány volt; akkor nagy katasztrófa érte a családot, s ettől fogva a leány soha többé nem volt rábírható, hogy megszólaljon, csupán dalol. Önnek egyébiránt semmi alkalmatlansága nem lesz vele, mert a kerten kívül sehová ki nem jár.

KOROMFI. E szerint én öt örülttel lakom egy házban!

BALKON. E biz úgy van. Ez magyarázza meg, hogy ön ötszázezer forintért kaphatta meg ezt az uradalmat, mely negyvenezeret hoz. Megvették volna ezt nyolczszázezerért is, ha az a fatális teher nem lett volna hozzákötve. De a mint ezt megtudta a vevő, rögtön odább szelelt.

KOROMFI. No hát én meg fogom mutatni, hogy van anyyi kemény szívem, hogy nem fogok a jó birtokomtól elszaladni. Hisz akkor én volnék a futóbolond. Hanem annak a pesti ügyvédnek, a ki ezt a tréfát elkövette velem, csakugyan megmosom a fejét.

BALKON. Azt ön jogosan teheti.

KOROMFI. Kérek írószereket.

BALKON. Ott az íróasztal. (Felnyitja az írószekrényt.)

KOROMFI. (Neki ül, ír.) «Tisztelt uram» — Nem! Kitörölöm azt, hogy «tisztelt». Ezért csak nem pörölhet be, ugye bár, hogy a tisztelt szót kitöröltem a czíme előtt? «Ön engem czudarul» — nem — ez sok lesz, «gyönyörűen» — ez meg kevés, — «prokátorosan», ez a helyes, «megtréfált». — «Megvétetett velem egy Bedlamot. — En most önnel nagyon goromba tudnék lenni, ha boszuságomat nem enyhítené az a körülmény, hogy egy olyan derék tisztartót kaptam, mint a minő Balkon úr. Hanem ez nem az ön érdeme. A többit majd ha összetalálkozunk sajátkezüleg megmondom. Semmi szolgája Koromfi». Így ni: Ezt tudom, nem teszi ki az ablakába. Most kérek egy kis spanyolviaszkat.

BALKON. (Elképedve, szorongó hangon.) Spanyolviaszkat?

KOROMFI. Igen. Spanyolviaszkat.

BALKON. Minek kérem az a spanyolviaszk?

KOROMFI. No, hát a levelet lepecsételni.

BALKON. Jobb lesz az ostya. Ezt nem lehet olyan könnyen felbontani.

KOROMFI. Bizony bánom is én, ha minden postaállomáson felbontják is a leveletem s elolvassák belőle, hogy én az ügyvédet nem tisztellem. Én spanyolviaszkat használok mindig.

BALKON. Akkor kérem, méltóztassék a másik szobában lepecsételni a levelet.

KOROMFI. De miért? Mikor itt is elvégezhetem.

BALKON. (Növekedő szorongással.) Azért — mert ez a szoba — tele van gázzal.

KOROMFI. Gázzal? Hisz nincs itten gázvilágítás. Honnan jön ide a gáz?

BALKON. (Tétovázó tekintettel.) Azt én lehelem ki.

KOROMFI. Micsoda?

BALKON. Meg kell önt ismertetnem a bajommal. (Mereven maga elé bámuló tekintettel.) Én fiatal koromban egyszer egy kőszénbányába rekedtem a légrobbanás által eltemetve. Negyvennyolcz óráig voltam az omladékok között s ez alatt a tudóm szervezete oly kémiai átalakulást nyert a sok beszívott könlégtől, hogy azóta folyvást hydrogént lehelek ki; ez pedig a szabad léggel vegyülve, világító gázzá változik át.

KOROMFI. (E beszéd alatt megrökönyödve húzódik az asztal tulsó végére.) Hisz ez (félre) a bolondoknak a «nagy mogulja»! Ez az archibolond.

BALKON. (Hirtelen feléje fordul.) Már most tudja ön az okát, uram, hogy miért vannak ebben a szobában a lámpások «Davy-féle» sodronyhálóval felszerelve.

KOROMFI. Tökéletesen megértettem. Méltánylom az indokait, a melyek miatt nem lehet leveletem spanyolviaszkkal lepecsételni. Nem is küldöm el már most ezt a levelet. (Széttépi és eldobja.) Nagyon örülök, hogy szerencsém volt önnel megismerkedhetni. Majd holnap folytassuk az ismerkedést. Tessék csak szépen haza sétálni. Mert hátha még valaki ide talál jönni, a ki megint oxygént lehel ki a tüdejéből. A hidrogénből meg az oxygénből összevegyülve víz lesz, hogy uszom ki belőle. (Kikomplimentirozva Balkont.)

BALKON. (A számadásos könyveket hóna alá csapva, elmegy.)

III. JELENÉS.

Koromfi egyedül, majd Mártha.

KOROMFI. (Fel s alá jár boszusan.) No, én szépen jártam! Megvettem a bolondok házát. Már most mit csináljak? Itt hagyjam nekik a régi kastélyt, építtessenek magamnak ujat? Akkor én is bolond leszek; mert a kastély-építés a legnagyobb bolondság. — Nem megyek. Tartok egy jó husángot, s végig verem vele mind, a ki előttem bolondoz! — Ejh! ugyan ki ütne meg egy örültet? Eladom megint az egész birtokot, s rászedeck vele egy harmadikat. — Nem! Én még a börzén sem csaltam meg senkit soha; pedig az ott virtus. (Megáll a gróf arcképe előtt.) Hogy néz le rám onnét a rámából, mintha mondaná: «egy bolondommal megint több van». — (Kinéz az ablakon.) Ni, hogy grimászol a szemem közé ez a sajtképu holdvilág. Ez is a bolondok pátronusa. Ugyan hány óra lehet? (Meghúzza az órásszínort, számlálja az ütéseket.) Egy, kettő (egész harminczig.) Jól van, harminczkettő, harminczhárom. Kedd, szerda, csütörtök, szombatra csak elvégzi. (Leheveredik a pamlagra. A pamlag elkezd muzsikálni, Koromfi felugrik, a pamlag megszűnik muzsikálni.)

KOROMFI. (Szétnéz a szobában, keresi, hogy ki muzsikált itt? megint lefekszik a pamlagra: a pamlag újra elkezd muzsikálni.)

KOROMFI. (Észreveszi, hogy a pamlag muzsikál, felugrik, feldönti a pamlagot.) Ezer milliom syndicatus! Hisz itt még a butorok is meg vannak bolondulva! Bolondok az órák, a pamlagok,

a képek. De hát majd megmutatom én, hogy én nem vagyok bolond. Se el nem szököm a házamtól, se el nem adom a jószágot, hanem kihányok mindent az ablakon, a mi nem akar észére térni: képeket, órát, ágyat, inast, tisztartót. Kezdenek ők aztán ellenem pert birtokon kívül. Van nekem egy derék prókátorom Budapesten, a ki husz esztendeig el tudja húzni a pert. Majd megmutatom én, hogy ki itt az úr a háznál? (A székeket dobja előre hátra.)

MÁRTHA. (Bejön, szónélkül a felfordított székeket helyre állítja, s az asztalt megteríti, tányért, étszereket felrak.)

KOROMFI. Hallja maga galambom, magát nem Zenőnek hívják?

MÁRTHA. Nem, az én nevem Mártha.

KOROMFI. Azt hittem, hogy ön is rímez a többihez. Hanem azért ön is bolond, ugy-e bár? Csak mondja meg kérem mindjárt, hogy miben áll a bolondsága, hadd legyenek tisztában az egész collectiómmal.

MÁRTHA. Igen, uram, én is bolond vagyok, s a bolondságom abban áll, hogy ezek között a többiek között hűségesen megmaradok, és tűröm a bolondságaikat.

KOROMFI. Régen itt van már?

MÁRTHA. Tizenkét esztendő óta.

KOROMFI. És miféle minőségben?

MÁRTHA. Eleinte mint a kis grófleány játszó dajkája, most pedig mint gazdaasszony.

KOROMFI. Tehát ön még akkor jött ide, a mikor a többiek nem voltak itt, s a mikor még a grófkisasszony is vidám, csevegő kis leány volt. Ugyan mondja meg, mitől vesztette el beszélő kedvét? Ez hölgyeknél rendkívüli dolog.

MÁRTHA. Szívesen elmondom, s szeretem, ha ön a valót megtudja. Látja ön ezt az arczképet? Ez volt Klárándy Albin gróf. Itt átellenben a falon, ez a fiatal szőke hölgy volt második neje. Könnyűvérű divathölgy volt. A gróf nagyon szerette és hitt neki vakon. Egyszer a leánya, a ki akkor nyolcz éves lehetett, véletlenül benyitott a boudoirba, s meglepte a mostoháját kedvesével a tilos légyotton. A grófnő rárivallt a leányra: «ha egy szót mersz szólni, megöllek!» És ettől a percztől fogva a leány megszünt beszélni. A rájövő télen a grófnő a korcsolyázásnál tüdőgyulladást kapott és meghalt. Hanem azért a grófleány sohasem beszélt többé.

KOROMFI. Megálljunk csak. Ha a grófkisasszony attól a

percztől fogva megszűnt beszélni, csak dalol, hogyan tudhatta ön meg, hogy ez így történt?

MÁRTHA. Annak igen egyszerű kulcsa van. Mi ketten tudunk egymással beszélni.

KOROMFI. Némák betűivel?

MÁRTHA. Nem, dalokkal. Ön tudja, hogy minden magyar népdalnak van dallama és szövege.

KOROMFI. Hogyne tudnám? Magam is ösmerek legalább kétszázat. Bolondja vagyok a népdaloknak.

MÁRTHA. No hát akkor figyeljen rám. Majd én megmutatom, hogyan tett ő? (A női arczkép előtt áll, dallamot hallatva csupán, de kézmozdulatokkal és arczkifejezéssel jelezve a tartalmát.) «Végig mentem» stb. Nos? Ismeri ön e dalt?

KOROMFI. Hogyne ismerném. Hiszen ez akkor nagyon könnyen érthető, a ki ezt tudja.

«Végig mentem egy asszonynak az udvarán,
Véletlenül betekinték az ablakán,
Mostohámat láttam, más karján találtam.
Verje meg az Isten! de meg is utáltam!

Hisz ilyen formán még én is tudnék diskurálni a grófkis-asszonnyal.

MÁRTHA. Csakhogy arra önnek nem lesz alkalma. Bocsanat; a konyhába megyek, s hozom önnek a vacsoráját.

KOROMFI. Ez a historia most nem is tetszik olyan bolondnak. A meghalt grófnak a rendkívülisége is érthetővé kezd lenni előttem. A mint a leánya elmeháboráról meggyőződött, ki akarta azt gyógyítani s azért szedte össze maga köré ezt a sok mindenféle fajtájú örültet, hogy azokat tanulmányozza. Azt gondolta, hogy ha a többinél le tudja győzni az örütség dæmonát, majd a leányánál is sikerül az. Mikor aztán meggyőződött róla, hogy az elme-kórt szelidíteni lehet, de végkép elúzni lehetetlen, akkor úgy rendelkezett, hogy halála után menedéket biztosítson a leánya számára, körülvéve szerencsétlen társaitól. — Nemes emberekhez illő gondolat volt. — Az a kár, hogy én nem vagyok nemes ember, én kalmár fia vagyok, ezt az experimentumot nem folytatom. (Leveti magát egy székre, háttal az asztalnak.)

MÁRTHA. (Visszatér, kezében egy tállal, abban sült kappan felszelve, leteszi az asztalra.) Szabad önnek jó étvágyat kívánnom?

KOROMFI. Köszönöm. Jóllaktam én már boszusággal. Ez a kakas is bizonyosan veszett kakas volt; s ha megeszem, elkezd a hasamban kukorékolni. Nem étkezem itt-

hon. Mondja meg a szakácsnénak. Főzzön csak a cselédek számára. Majd én magam lejárok a koresmába, ha megéhezem.

MÁRTHA. (Félre.) Fél, hogy megmérgezik.. — Legyen ön megnyugtatta uram. A grófkisasszony el fogja hagyni a kastélyt, lehet, hogy még ez órában; s akkor biztosítom felőle, hogy a többi bolondok is mind utána szöknek.

KOROMFI. No hát én nem tartóztatom őket. Mind a vizig szárazon!

MÁRTHA. (A tálat kiviszi.)

KOROMFI. Nem. Én regényt nem csinálok s theátrumot nem játszom. Ahoz nagyon praktikus vagyok. (Menni készül.)

IV. JELENÉS.

Koromfi, később Iringa. Mártha, később Jenő; aztán Benő, majd Pető, utána Gerő, végül Balkon.

IRINGA. (Kívül éneke hangzik. A dallam: Te Tihanynak riadó leánya.)

KOROMFI. (Figyelmes lesz a dalra, visszatér.) Ah! Ugy tetszik, mintha ide jönne. Ha a kapun ki akar menni, akkor minden esetre ezen kell átmennie. Kíváncsi vagyok rá! (Elrejtőzik az üveg-spanyolfal mögé.)

IRINGA.

Csendes erdők, puszta bérczek, szirtok!
Harsogjátok jajjaim.
Ti talán több érezéssel birtok,
Hogysem embertársaim.
Kik keblökből számkivetnek
Es magok közt gunynyal emlegetnek
Egy szegény boldogtalant.

KOROMFI. (Félre.) Csinos kis portéka. Ha bolond nem volna, még engemet tenne bolonddád.

IRINGA. (Atyja arcképe elé megy, letérdel, kezait összekulcsolva a képre fekteti s a dalt szöveg nélkül, arckifejezéssel tolmácsolja, utóbb szöveggel énekl.)

El kell válnom tőled édes,
Soha többé meg se látlak.
Bárhol járjak
Távol tőled.
Szívem mindig
Itt lesz véled.
E világon nem lesz nyugtom nékem,
Legyen üdv teneked ott az égben.

KOROMFI. (Félre.) Nagyon szerethette az apját! szegény gyermek. Tőle bucsuzik. Hisz ez nagyon érthető; fül kell hozzá. Most a másik arczéptől vesz bucsut, a mostohájától.

IRINGA. (Dalol.)

Nem átkozlak, nem szokásom,
De sok sűrű sohajtásom
Felhat a magas egekre
Hej! te felelsz meg mindezekre.

KOROMFI. (Félre.) Ezt a dalt meg már a «Szökött katonából» ismerem. De hát ide illik. S ha a szerzői törvény szerint négy sort plagizálni szabad. . .

A BOLONDOK KARDALA. (Künn.)

Hajlong sajkám, verdesi a hullám,
Mely örvény nyílik alá.
Felém ijesztőleg
Tornyosodik a hab; csónakomba csapott
Be egy darab.
Hiába evezek, sülyedezek.

KOROMFI. (Félre.) A bolondok bucsudalt énekelnek a gróf-nőjüknek.

PETŐ. (Berohan Iringához.) Grófkisasszony! Mit hallok!? El akarja hagyni a kastélyt? Oh ne tegye azt. (Térdre esik előtte zokogva.)

KOROMFI. Nini! A nevető bolond sir!

BENŐ. (Bejön.) Drága jó kisasszonyunk. Azt mondják, hogy fogjak be azonnal, el akar utazni! Ugy-e csak tréfál? Meg akar ijeszteni bennünket? (Elkezd nevetni, eléje térdel.)

KOROMFI. (Félre.) A siró bolond nevet!

JENŐ. (Bejön, oda térdel Iringa elé.) Miért akar itt hagyni bennünket, grófkisasszony? Megbántottuk? Szófogatatlanok voltunk? Verjen meg, ha megharagítottam, de ne pártoljon el tőlünk, hű cselédjeitől.

KOROMFI. (Félre.) Ez meg elfelejti, hogy ő a mingréliai herczeg!

GERŐ. (Bejön.) Grófkisasszony. Szánjon meg bennünket. Ne hagyja itt a kastélyt. Boldogult atyja erdőn, mezőn, ingoványban szedett fel bennünket, emberré tett, megjavított. Ha ön elhagy minket, mi megint szét futunk, nádakba, erекbe, senki se könyörül rajtunk többet.

KOROMFI. (Félre.) És a hülye milyen okosan beszél.

IRINGA.

Itt maradnék véletek, kikkel együtt szenvedek.
Mikor innen tovaszállok fáj a szívem!
Ki szeret majd úgy, miként ti, olyan hiven?

BALKON. (Bejön.) Grófkisasszony! Én is a szegény boldogtalanok könyörgéséhez csatolom az enyémet. Higgye el ön, hogy nekem is vágyam volna eljutni innen, elmenni a tengerre, a hol nem talállok bezárt falat, ha ön itt nem volna. Higgye el ön, hogy az új földes urunk igazi nemes szív, több a nemesnél, emberi szív. Ő nem fogja önt megbántani soha. Tisztelni fogja, a mit mindenki tisztel, a szerencsétlenséget.

KOROMFI. (Előlép az üvegfal mögül.) Ugy van, tisztartó úr. Helyesen mondta azt. Bocsánat, hogy hallgatóztam; saját szobámban. Meg akartam győződni a valóságról. Átlátom, hogy a grófnak helyes okai voltak úgy intézkedni, a hogy tette. Elfogadom azokat a szerződés aláírásával, s tisztelni fogom. De miután az együttmaradás ebben a kastélyban mind a két félre nézve kellemetlen, én leszek az, a ki innen kimegyek. Majd elfoglalom az ispánlakot; nekem az is elég lesz; a grófkisasszonyt pedig felkérem, tartsa meg a saját lakosztályát, kedves virágos kertjével együtt.

MIND. Éljen az új földesurunk.

KOROMFI. Ugy, majd beszélek én azon a nyelven, a melyet megértesz. (Dalol.)

«Maradj itt. Ne menj el,
Ne vidd a nyugalmam el,
Nem bírok a szívemmel.»

IRINGA. (Öröme derül az arcza, mikor a dalt megérti, kíváncsi megtudni, vajlon tovább is kitalálja-e a megszólító e dana értelmét.)

Szép állat a hattyu,
Magát megmossa.
Orrával tollait
Felborzogatja.

KOROMFI.

Kis kertedben,
Ligetedben
Hogy ha lehetnék,
Édes kedves rózsám
De boldog volnék.

IRINGA. (Mutatja, hogy abból semmi sem lesz, folytatja danázva a kötődést.) Lalla, lalla.

Kis kertemben nyílnak sok szép virágok,
 De azok közt dupla szegfűt nem látok.
 Hol nyílik a dupla szegfű,
 Hol terem a hű szerető,
 Én is azt
 En is azt
 Keresem.

KÖROMFI. (Dalol.)

Ha te engem olyan könnyen elhagynál,
 Ha engemet megcsalni nem sajnálnál,
 Száz forintot adtál volna —
 Még se szerettelek volna —
 Angyalom — kicsikém — előre.

ÍRINGA.

Haragszom én azon szóra,
 Mely a szép lányt így megszólja.
 Mert a szép lány álló csillag,
 Mindig magas égen csillog
 Soha le nem száll.

KÖROMFI.

Haragszom én azon szóra,
 Mely a legényt így megrójjá —
 Hogy a legény bolygó csillag
 Egyik lánytól másához ballag
 Sehol meg nem áll.

ÍRINGA.

Ezen az úton le menjen kend,
 A másikon feljöjjön kend.
 (Az ablakomnál hogy ha meg is áll,
 Ott is félre forduljon kend,
 Mert benézni tiltva van.) (Kétszer.)
 Nappal ne járjon e tájon,
 Sok az irigy a világon.
 (De ha éjszaka, arra visz útja.
 Alljon meg az ablakomnál
 Es benézni is szabad.)

(Friss, együtt.)

Fülemile addig dalol éjszaka,
 Míg a párja a kis fészkét megrakja.
 De ha egyszer (kicsi fészkét) megtalálja,
 Elhallgat és az éneklés nem bántja.

(Kétszer.)

BALKON. Hisz, úgy látszik, hogy ön már egészen tud az ő nyelvén beszélni.

KÖROMFI. Én is a dajkámtól tanultam. S már most miután ilyen szépen megértettük egymást (dánál.)

Az én babám kis gunyhója
 (Aztán ketten.) Többet ér mind Budavára.

IRINGA. (Átveszi a dal végét stb.)

MIND. (Utána dalolják.)

(Budavára az országnak
De a gunyhó a rózsámé.)

KOROMFI. Én tehát elfoglalom a gunyhómat, s hagyom a várat az országomnak. (Indul.)

V. JELENÉS.

Pittypalatty.

PITTYPALATTY. (Fején bóbitás süveg, hátán két galléros köpönyeg, kezében alabárd.)

MIND. Ah, ah! Pittypalatty! Pittypalatty! Mi van a kucsmád alatt?

PITTYPALATTY. (Oda plántálja magát Koromfi elé.)

KOROMFI. Ne te ne! Te is az én bolondom vagy?

PITTYPALATTY. Nem. Én a falu bolondja vagyok. Én vagyok a bakter. (Rázendíti.)

Midőn minden állatsereg
S az emberek nyugosznak,
Csak a kísértet ténfereg,
Csak a rossz lelkek kullognak.

MIND.

(Én lándzsám kezembe ragadom,
A várost bebarangolom.
Hu, hu, hu, hú! — hu, hu, hu, hú!
Kiáltom.
Hu, hu, hú!

MIND. (A strófa második felét utána éneklik.)

KOROMFI. Ez mind igen szép, de hát miért jössz te nekem ide huhukolni?

PITTYPALATTY. Azért, mert még azon kívül postás is vagyok.

MIND.

Pittypalatty, pittypalatty
Mi van a kucsmád alatt?

PITTYPALATTY. (Leveszi kucsmáját, s annak a béléséből előkutatja a levelet, átadja Koromfinak.) Itt az express!

KOROMFI. (Felbontja, olvassa.)

IRINGA. (Sejtő aggodalommal mutat a levélolvasóra.)

Este jött a parancsolat
Violaszín pecsét alatt.

KOROMFI. (Boszusan összegyűri a levelet.) No még csak ez hiányzott.

IRINGA.

Isten hozzád, többet nem szólt,
Nyakamba borúlt, megcsókolt.

BALKON. Gyász hír?

KOROMFI. Sőt valóságos párticzédula. A menyasszonyom tudósít, hogy utánam fog jönni.

BALKON. S ön fél a menyasszonyától?

KOROMFI. Rettegek.

BALKON. Tán nem rangjához méltó?

KOROMFI. Au contraire. Baronessz.

BALKON. Talán az is bolond?

KOROMFI. Au contraire. Nagyon okos. Az tud ám beszélni, de nem madár hangon, ha az ide jön, mind a kettőnket némává beszél. Rettegek tőle. Egy gyöngé órámiban házasságot ígértem neki. — Most már nem megyek ki a kastélyból. Itt maradok a bolondjaim között. Ide csak nem jön utánam.

MÁRTHA. De akkor ön is fog egy titulust kapni. A néhai földes urat úgy hívták, hogy a «bolondok grófja.» Ezen túl önnek a czíme lesz a «bolondok grófja».

KOROMFI. Lefizetem érte a taksát.

BALKON. De mit fog ön csinálni a bolondjaival? Ön tudja, hogy ezek itt mind örültek.

MIND. (Egyik a másikra mutat gúnyosan.)

KOROMFI. (Félre.) Ez a derék! Valamennyi mind tudja azt, hogy a többi bolond, saját magát nem tartja annak egyik sem. (Fenn.) Hát én megteszem azt, a mi a boldogult grófnak nem sikerült. Kigyógyítom őket a bolondságaikból tökéletesen.

BALKON. (Gúnyosan.) Valamennyit?

KOROMFI. (Félre.) Még téged is. (Fenn.) Igen. Valamennyit.

MIND. (Erre a szóra egyszerre a saját rögeszméik szerinti arckifejezést, mozdulatot vesznek fel.)

GERŐ. (Kikapja a Pittypalatty kezéből a dárdát, s prezentíroz vele.)

PITTYPALATTY. (A markát tülöknek formálja, belefujva.)

JENŐ. (Daczosan ököltre szorítja a két kezét.)

BENŐ. (Mellét veri és sír.)

PETŐ. (Vigyorog, térdeit verve tenyereivel.)

«Nyolczan vannak a mi ludaink
Három fehér, három fekete

(Gunár a ketteje,
Szabad a mezeje.)
Hej gunár, gunár, gunár, gunár, gunár, gunár.
Gunár a ketteje,
Szabad a mezeje.
Arra kérem kegyelmedet
Ne kísérgessen engemet
Hej gunár, gunár gá!
Hej gunár gá!

MIND. (A végszónál fűgöt mutatnak Koromfinak.)
KOROMFI. Én leszek, a ki utoljára nevet.

(A függöny legördül.)

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

MÁSODIK FELVONÁS.

Szintér: Ugyanazon terem, mely az első felvonásban. A virág-állvány üres. Az asztalon egy Werndl-puska. Lámpák meggyújtva.

I. JELENÉS.

Gerő. Pető. Jenő. Benő.

JENŐ. (Mérgesen.) Ki meri hát azt mondani, hogy én bolond vagyok?

PETŐ. } Én nem!

GERŐ. } (Egyszerre.) Hogy is mondaná?

BENŐ. } Ki merné?

JENŐ. (Fenyegedőzve.) Csak azt próbálja nekem valaki mondani, hogy nem én vagyok a mingréliai herczeg. Lesz dolga a vadászkésnek! —

MIND. Éljen!

JENŐ. (Büszkén.) Oroszul mondjanak nekem éljent. «Zdravavujtje.» —

MIND. (Próbálgatják.) Zád — zrad — zdar — r r r —

JENŐ. Tanulják meg, ki tudja, mikor vesszük hasznát. — Ha pedig én nekem találja ez az úr szememre lobbantani, hogy nevetek, olyan három cigánykereket vetek itt előtte, hogy egyszeribe átlátja, hogy komoly ember vagyok.

BENŐ. Ti csak beszéltek, de én tenni fogok. Én tettekkal fogom bebizonyítani, hogy a mit én érzek, az meg van érezve.

JENŐ. Mi lesz az, hires?

BENŐ. Hires? Bizony hires. Felakasztom magam ide erre a sásra, hadd lássa meg, mikor kijön a szobából, hogy nem tréfáltam.

MIND. (Nevetnek.)

BENŐ. (Komolyan.) Megteszem én! ide ennek a sasnak a két körmére, hadd vigyen el magával, mint a keselyű a báránykát. Hát nem teszem meg? Gerő! emelj fel, hadd érem el a nyakravalómmal. (Leoldja a nyakravalóját és hurkot köt rajta.) Szervusz világ!

GERŐ. (Felemeli Benőt és prezentíroz vele.) Hapták! Prezentirt! Bájfusz! (Ledobja.)

MIND. (Nevetnek.)

PETŐ. Mást mondok én! Nem annyira minket akar ez kigyógyítani, mint a tisztartót.

JENŐ. No, az már csakugyan bolond.

GERŐ. Miért? Te!

JENŐ. Mert nem mer pipára gyujtani.

GERŐ. Én pedig azt mondom, hogy ez a mi új földesurunk legjobban szeretné kigyógyítani a mi grófkisasszonyunkat a bolondságából.

JENŐ. Miféle bolondságából?

GERŐ. Hát hogy mindig énekel, nem akar beszélni. —

PETŐ. Hát az bolondság? Hisz az virtus! Hát a ki azt akarná, hogy a fülemile gágogjon mind a lúd.

MIND. (Bákiáltják.) Az volna a bolond!

BENŐ. Segítsd felkötni a nyakravalómat.

GERŐ. Linksschaut. Linkszum. Einzzwei.

BENŐ. Isten fizesse meg.

PETŐ. Oldalról csengettek. (Beszalad, mindjárt kijön.) Az a parancsolat, hogy a Gerő hozza fel az üvegházból azt a fikust, a melyik elsárgult, ő majd kigyógyítja . . .

JENŐ. Még a fikust is kigyógyítja? Talán az is bolond?! — (Középen kiszaladnak.)

II. JELENÉS.

Koromfi, majd Gerő, Pető, Benő, Jenő.

KOROMFI. (Házi kabátban.) Az én embereim erősen tartják magukat. A bolondság makacsul szokta védeni az álláspontját. A princzem azóta nem is hallja, ha szólok hozzá, gyilkosom a lovak fülébe sóhajtozik, a komornyikom most már tánczol is, nem csak nevet, a tudós chemikusom meg respirátort hord a száján. — Hát még ez a kis megháborodott tündér? Azóta majd felveszi a házat a dalolásával. — Ki akarnak fogni rajtam.

GERŐ. (Bejön, egy fikust hoz a kezében.)

KOROMFI. No hát, kezdjünk hozzá az operációhoz; trepanáló furó nélkül. Gerő! Tedd le azt a virágcserepet oda az állványra.

GERŐ. (A fikussal kezében prezentál.) Hapták, prezentirt, bájfusz.

KOROMFI. Te nagyon szereted a katonásdit.

GERŐ. Imádom.

KOROMFI. No hát «her stellt! Richt euch.»

GERŐ. (Oda áll katonásan salutálva.)

KOROMFI. (Egy Werndl-féle puskát nyújt neki.) Tetszik neked ez a puska?

GERŐ. Nagyon. (Csinálja a tempót a puskával.) Haptacht, prezen-tirt, bájfusz.

KOROMFI. Hadd lássam, hogy tudsz masirozni? Vállhoz! Egy, kettő.

GERŐ. Csak németül hallom.

KOROMFI. Hiszen több szót sem tudsz németül. Na hát schultert! Einz, zwei, einz, zwei.

GERŐ. (Masiroz.)

KOROMFI. Halt!

GERŐ. (Megáll.)

KOROMFI. Rechtszum Marsch!

GERŐ. (Sarkon fordul.)

KOROMFI. Einz, zwei, eins, zwei. No! az orromra ne lépj!

GERŐ. (Egész odáig léptet, a hol az ura ül.) Hát tessék mondani, hogy «halt!»

KOROMFI. Halt! Tudsz-e még valamit?

GERŐ. Mindent! (A puskával manővrizoz.) In di balancz! Slagt an! hock! (czéloz.) Feuer! B..! (Hirtelen a sugólyuk felé czéloz a puskával.)

KOROMFI. (Megkapja a kezét.) De azt meg ne lödd! Mert akkor végünk van. Hiszen te nagyon jól érted ezt. Hány esztendős vagy, Gerő?

GERŐ. Úgy negyven körül.

KOROMFI. Nagyon derék! Olvastad már a népfölkelési törvényt?

GERŐ. Nem én.

KOROMFI. Pedig ki van szegezve a városház kapujára.

GERŐ. Én nem járok olyan gyanus helyeken.

KOROMFI. No hát az a törvény elrendeli, hogy minden férfi, a ki még a negyvenkét évet meg nem haladta, beálljon népfölkelőnek, fogja a mangalétát, és menjen a muszkára. Mehetsz te is népfölkelőnek.

GERŐ. (Megretten.) Népfölkelő. Punye puska. (Eldobja a puskát és eloldalog, egyszerre föllábú lesz, beesett mellű és térdben lágy lépésű, csámpás, az ajtóból kiált vissza.) Negyvenhárom esztendő vagyok. (Köhé-cselni kezd.)

KOROMFI. Hát csak gyere nekem még egyszer prezen-tirozni. Majd én megabriktollak!

JENŐ. (Arra lép be, hogy Gerő eldobja a puskát.) Nini, a bolond eldobja a puskát, ezzel valami történt.

KOROMFI. Vedd fel azt a puskát.

JENŐ. (Megvetőleg néz le a puskára.) Ezt? (A czizma orrával rúg felé.) Hisz ez egy katonapuska. Mi közöm nekem a mangalétához? Vegye föl a ki eldobta. Én csak a vadászfegyvereket kezelem.

KOROMFI. (Haraggal.) Te elfelejtetd, hogy ki vagy?

JENŐ. (Nyugodt méltósággal.) A mingréliai herczeg.

KOROMFI. Az én alattvalóm. Mert én meg Samil fia vagyok, a csecsenczek fejedelme.

JENŐ. (Megrökönyödik, fejét félre rántja.) A csecsenczek fejedelme. Az már más.

KOROMFI. (félre.) A Cotilion rend megtette.

JENŐ. (Térdet hajt.) Uram és fejedelmem!

KOROMFI. Mit csinálnak a csecsenczek az olyan alvezérel, a ki fejedelmének nem engedelmeskedik?

JENŐ. Főbe lövik.

KOROMFI. No hát, vedd fel azt a puskát. Ott az asztalon a töltények: tégy bele egyet, aztán add a kezembe.

JENŐ. (Felveszi a puskát, megtölti, Koromfi kezébe adja.)

KOROMFI. Most hallgasd meg a parancsomat. Te jelölve vagy a bolgár trónra, s azt el kell foglalnod. Itt a távirat a hirlapban: olvasd. (Hirlapot ad Jenőnek.)

JENŐ. (Csunyánl fintorítja az ábrázatját, olvasás közben megrázza a fejét: „nagyon keserű.”)

KOROMFI. Most te azonnal elmegy Zsófiába.

JENŐ. (Vékony hangon.) Hol lakik az a Zsófi?

KOROMFI. Nem menyecske az, hanem város. Ott ribilliót csinálsz, a szobranjét szétugrasztod, a hadsereget szétvered, a trónust elfoglalod.

JENŐ. (Szeme-szája elmered.) Hogyan, kérem?

KOROMFI. Azt te tudod. — Az én dolgom a parancsolás, a tied az engedelmeskedés. Ha tétovázol, lőlek főbe.

JENŐ. (Hol az orrát huzogatja, hol a fülét, hol a szakállát, huzódozik, végre csak kirukkol.) Fenséges fejedelem! Tudja, én csak minden holdtöltén vagyok mingréliai herczeg.

KOROMFI. Úgy-é?

JENŐ. (Tovább megy a concessiókban.) Akkor is csak, ha a holdtölte pénteki napra esik.

KOROMFI. No hát, léleknyargalta ficzkója! Nekem ezentúl huszonhét napon át Jenő jáger légy, a huszonnyolczadikon aztán mehetsz trónkövetelőnek, mert...

JENŐ. (Meghunnyáskodva.) «Fenséges fejedelem.» Hadd legyen én azon a 28-ik napon is a «tekintetes úrnak» a jágere. Nem kell nekem az a Zsófi.

KOROMFI. No most vidd innen azt a dióverőt. (Oda adja neki a puskát.) Aztán szólj ki a Petőnek, hogy hozzon nekem egy pohár friss vizet.

JENŐ. (Hátra czammog, vissza-vissza tekintgetve.)

GERŐ. Nini. A kevély bolond, hogy megjuhászodott!

JENŐ. } (A háttérben összekerülve, mutogatják jelekkel, hogy nagy mester

GERŐ. } az az ő új gazdájuk.)

III. JELENÉS.

Előbbie. Benő.

BENŐ. (Rohan be ijedt arczczal, elfuladva megáll, reszketve Koromfi előtt, didereg, a fogai vaczognak.) Vavavavava.

KOROMFI. No hát téged megint mi lelt?

BENŐ. Jaj! nagyságos uram! Úgy reszketek, mint a miskolci kocsonyában a béka.

KOROMFI. Azt látom. De hát mi lelt? A rézorrú bagoly kergetett meg?

BENŐ. De bizony egy «izé» jött be az udvarba: egy puskás, kardos ember, a ki én utánam tudakozódott. Azt gondoltam, hogy zsandár; de hála az Istennek, csak fináncz.

KOROMFI. Hát te azt hiszed, hogy ha az embert a fináncz látogatja meg, arra azt kell mondani, hogy «hála Istennek».

BENŐ. Én nem félek a fináncztól. Én nálam még szüz dohányt sem találhat. Nem is pipálok. Rajtam nincs mit keresni a fináncznak.

KOROMFI. Dehogy nincs, jámbor atyafi. Nézz csak ide, mit mutatok neked. (Fizetési meghagyás ívét bontja ki.)

BENŐ. Mi az?

KOROMFI. Szerelmes levél, a melyet a fináncz szokott osztogatni. Fizetési meghagyás. Tartozol 89 forint 33 és fél krajczárral az adóhivatalnak.

BENŐ. Én? Miért?

KOROMFI. Hát örökségi illetmény fejében. Az új adófelügyelő kikutatta, meg befundolta, kiszámította, itt van: fizethetsz.

BENŐ. (Felförmedve.) De már ez több, mint rablás, ez tatár pusztítás, ez a kormány...

KOROMFI. No nó! Csak ne tarts te filippikát a kormány ellen; nem vagy te képviselő; hanem fogd meg az orrod, te vagy a bűnös, a miért eltitkoltad, hogy örököltél ezelőtt 12 évvel. Most az illetéknek a kamatját is fizeted.

BENŐ. De hiszen nem örököltém én soha életemben egy vad greschlit sem!

KOROMFI. Ej, ej, édes atyámfia. De rövid az emlékezeted. Hát az a bizonyos bátyád, a kit éjszaka álmában megöltél, hogy a vagyonát örököld, — hé?

BENŐ. A bátyám?

KOROMFI. Igen. Az a mindennap megsiratott bátyád.

BENŐ. (Néma arczjátékkal fejezi ki a belső küzdelmet, az őrült rögeszme és józan ész között: arca rángatózik, fogait összeharapja, ökleit mellére szorítja, a homlokához kapkod, a tenyerébe ütöget a kezével, mutatva, hogy hisz ez lehetetlen, elvigyorodik, majd megint vadul forognak szemei, mereven néz valami látványra: ismét mutatja, hogy nincs ott semmi, utoljára győz a téboly, arczára csapja a kezét.) Igen, én megöltem őt.

KOROMFI. Akkor hát, édes atyámfia, fizeted az öröksége után járó százalékot. Ez a törvény. Nincs mit rugódozni ellene. Vedd az írásodat. Nesze. Félesztendei béréd utána megy.

BENŐ. (Oda sandít az írásba, elkezd a jobb füle tövét az őt körmével vakarni. Körülmeleg a fején egész a bal füléig; utoljára nagyot kaczag.) Hiszen nem volt nekem soha semmiféle bátyám! Igazán nem! Akkora sem volt, mint a kis ujjam.

KOROMFI. E szerint nem is ölted meg?

BENŐ. Hogy öltem volna meg, mikor nem volt? Csupa hamisság ez az írás. — No! ilyen kormányt! A ki rám küldi a pénzczt, hogy fizessenek a bátyámtól százalékot, a ki se nem született, se meg nem halt! Volnék csak képviselő.

KOROMFI. No hát, viseld a magad becsületes képét ezen-túl, azt mondom, mert ha nekem még egyszer azzal a halálmadár pofával állasz elé, mint egy halált bemondó bőrharang, mindjárt itt terem a pénzc.

BENŐ. Ne adj Isten. (Letépi a gyászfétyolt a kalapjáról, s nevetve mutogatja a másik kettőnek.)

KOROMFI. (Félre.) No, ebből is kiugrattam az ördögöt. A régi világban kineveztek volna prófétának.

IV. JELENÉS.

Előbbie. Pető.

PETŐ. (Hoz egy tálcán pohár vizet és palaczkot, nevetve, szokása szerint, a mint meglátja Benőt, elámul.) Nini, a siróbolond visszabolondult.

BENŐ. (Nevet.) Nincs ám bátyám!

PETŐ. Nincs? Nekem sincs. Hát kvittek vagyunk. (Viszi a tálczáat nevetve Koromfihoz.) Kegyeskedjék. Friss forrásvíz.

KOROMFI. (Gyanusan.) Úgy? Friss forrásvíz. Tedd ide. Aztán hozz még egy poharat.

PETŐ. (Kimegy, távoztában a többiek.) Ejnye, de nagy bolond ez a mi gazdánk. Két pohárból akarja inni a vizet.

BENŐ. Már az igaz, hogy nagy bolond. Ember ki nem fundálna ilyesmit helyes észszel.

GERŐ. Vagy több, vagy kevesebb van neki egy kerékkel a fejében, mint kellene.

JENŐ. Ezt már becsukják valaha a bolondok házába.

PETŐ. (Visszajön, tálczáan üres poharat hoz, nevetve meg Koromfihoz.) Instálom alássan. Üres pohár.

KOROMFI. Jól van. Tölts bele vizet.

PETŐ. (Tölt.) Tessék.

KOROMFI. Az egyik pohárral te iszod meg.

PETŐ. (Megretten.) Én? Miért?

KOROMFI. Azért, hogy meggyőződjem felőle, hogy nincs-e benne méreg?

PETŐ. Méreg?

KOROMFI. Igen. Méreg. Nekem az én lavateri tudományom azt sugalja ebből a te nevető arczodból, hogy te engem meg akarsz mérgezni.

PETŐ. Én? A méltóság Kegyelmedet?

KOROMFI. Igen, igen: az ilyen oknélkül nevető arczok jellemzik a méregkeverőket. Én láttam Londonban a híres viaszokabinetben a hirhedett méregkeverők, Lafarge, Brinvilliers képmásait; mind ilyen kegyetlenül nevető arczaik vannak. Ugyanezek a küllőalakú nevetőránczok a szemek szegletei körül; az a kigyóvonal az orrtól az állig lefelé! Ez a fölfelé szaladó szemöldök. Én azt hiszem, hogy te engemet meg akarsz mérgezni.

PETŐ. Uram!

KOROMFI. Ha ártatlan vagy, merd kiinni ezt a pohár vizet.

PETŐ. (Arcza hosszúra nyulik, megiszsza a vizet, s nagyon szomorú lesz utána.)

KOROMFI. Jó volt a víz?

PETŐ. Rosszabb, mint a méreg.

KOROMFI. (Maga is iszik a másik pohárból.) Köszönöm. Ezentul, jegyezd meg magadnak, hogy valahányszor nekem vizet hozasz, mindig két poharat tégy a tálczára; mert ha ezt

a méregkeverő vigyort látom az arczodon, nem merek addig hozzá nyúlni, a míg magad nem ittál belőle.

PETŐ. (Néma komolysággal bókol, s iparkodik arczáról lesimogatni a kezével a gyanúsított ránczokat.)

ÖTÖDIK JELENÉS.

Előbbiek, Balkon.

BALKON. (Bejön az esernyővel a kezében.)

GERŐ. (Elveszi az esernyőt, kifeszíti, úgy teszi le.)

JENŐ. (Lehuzza a sárczipőket a lábáról.)

BALKON. (Elbámulva Koromfihoz.) Miféle csoda történt itten? A Gerő nem használja puskának az esernyőmet, a Jenő lehuzza a sárczipőket a lábáról, a Benő arcza ragyog s a mi megszokatlanabb, a Pető egyszerre komoly lesz.

PETŐ. (Koromfihoz.) Instálom uram. Ha bort méltóztatik parancsolni, akkor is két poharat hozzak a tálcán?

KOROMFI. (Felkaczag.) Nem! Pető, akkor egy is elég lesz. (Balkonhoz.) Látja ön? Még akkor sem neveti el magát, mikor a legjobb oka volna rá. (Székkel kínálja Balkont.)

BALKON. (Leül.)

BALKON. On csakugyan csodákat mivelt a bolondjaival.

KOROMFI. Hát én az ellenkező methodust követtem velük, mint a megboldogult gróf. Ő azt tette, hogy mind-egyiknek bántatlanul hagyta a kedvencz rögeszméjét; azt elnézte, mintha egészen rendes állapotnak venné. Egyéb dolgaiban aztán úgy bánt velük, mint okos emberekkel. Én pedig ellenkezőleg, magát a tébolynak a tyukszemgyökerét vágtam ki a késsel. Kirántottam belőlük az ördögöt a szarvánál fogva. (Hátra szól.) Hol van a mingréliai herczeg?

JENŐ. Elment Kukutyinba.

KOROMFI. Gerő! Querausz!

GERŐ. Obsiton vagyok.

KOROMFI. Pető, hozz egy palaczk badacsonyit. (Balkonhoz.) On ezt szereti, úgy tudom.

PETŐ (kimegy).

BALKON. Nem árt ha van. (Merőn, kihívóan néz Koromfira.) A négy elmebetegét hát sikerült kigyógyítania?

KOROMFI. (Félre.) Minő kihívó tekintetet puskáz felém. Mintha azt mondaná, hogy ezzel a sok együgyű bolond-dal csak el tudtál készülni, kiűzted belőlük a jámbor os-

toba ördögöt, de birkozzál meg az én dæmonommal; a tudományos ördöggel.

BALKON. Bárcsak megtudná ön gyógyítani az ötödiket is.

KOROMFI. Ez az ötödik örült alatt a grófkisasszonyt érti. De majd kigyógyítom én a hatodikat is. (Fenn.) Épen azért voltam bátor önt magamhoz kéretni; ha van ideje hozzá.

BALKON. Mindenkor szolgálatára állok önnek.

KOROMFI. (Balkonhoz.) Foglaljon helyet uram.

PETŐ. (Jön, tálczán egy palaczkot és három poharat hoz: egy poharat tele tölt borral, nagy resignatióval kihörpenti.) Nincs benne méreg, uram.

KOROMFI. (nevetve.) Jól van Pető! Ebben az eljárásban logika volt! Most hozz lámpásokat.

PETŐ (a tálczát leteszi az asztalra, kimegy). (Félre.) Eképen fogom mindenkor bebizonyítani az ártatlanságomat.

BALKON. Talán ennél a beszélgetésnél nem volna szükségünk ezekre az emberekre itten?

KOROMFI. De igen. Valami dolgom van velük. Aztán meg két tanura is van szükségem egy szerződés aláírásánál, a melyet önnel akarok kötni.

BALKON. Velem szerződést? Mi iránt?

KOROMFI. Majd elolvashatja ön. Csak hozzák be előbb a lámpást.

PETŐ. (Bejön, a lámpást az asztalra teszi.)

KOROMFI. (Petőhöz.) De furcsa lámpás!

PETŐ. (Komolyan.) Szolgálatjára uram. (Balkonra mutat.)

BALKON. (Nyugtalanul.) Parancsoljon velem.

KOROMFI. Épen a lámpákról van szó. Én a petroleum helyett a gázvilágítást fogom kastélyomban behozni.

BALKON. (Gúnyosan.) Experimentálunk? Az olyan sokba fog kerülni, hogy nem fizeti ki magát. Egész gázfőző műhelyt felállítani; ahoz szakértő munkásokat, felügyelőt szerződtetni: az nem futja ki a mi jövedelmünkből.

KOROMFI. Ellenkezőleg. Én nagy megtakarítást akarok vele elérni. Nekem nem kell a gáz előállításához semmi kazán, se kőszén, se destilláló.

BALKON. Hát hogyan jutunk hozzá?

KOROMFI. Nagyon egyszerűen. Én most hozattam egy nagy kaucsuk zsákot Budapestről; hozzátok ide.

MIND A NÉGYEN. (Oda czepeklik a zsákot.)

KOROMFI. Ez az, a mi iránt kegyeddel szerződést akarok kötni. Mivelhogy ön kilélegzés útján, estétől reggelig tökéletesen megtölt egy szobát világító gázzal, én csak ezt a zsákot vitetem be abba a szobába, aztán telefujtatom a

szobában levő gázzal, azt valaki vállára veszi, s abból aztán nekem csak a csőbe kell eresztenem a gázt, s meggyújtani a végét.

BALKON. (Felugrik a helyéből, s nyugtalanul jár alá s fel.)

KOROMFI. Úgy hiszem, hogy önnek ez ellen nem lehet ellenvetése. Ön úgy is kárba veszti ezt a használható produktumot; én pedig megfizetek érte becsülettel. Egy évre adok önnek a terményért ezer forintot. — Itt a szerződés. Irjuk alá.

BALKON. Nem! Az lehetetlen. Én azért pénzt nem fogadhatok el.

KOROMFI. No én pedig ajándékba nem szoktam elfogadni valamit.

BALKON. Egy semmit? A lélekzetemet adjam el?

KOROMFI. Micsoda semmi? Hát az operába járhatok-e ingyen? Pedig ott sem kapok mást, mint levegőt. A trilla is csak levegő. Hát az urnak a tüdőjéből világító gáz jön elő, azt olyan joggal eladhatja, mint a tenorista a hangját. Nekem gázt senki sem produkál ingyen. Önnek van, én megveszem. Tessék, itt az ezres bankó. (Kivesz egy bank-jegyet.) Ön okos ember. Tudja, hogy jó dolog ezer forintot tisztességes úton megszerezni.

BALKON. (Belső küzdelemmel.) Igen, de ez! (Leveti magát a karszékre, magában motyogva.) Hát ha nem igaz? Eladjak valamit, a mi nincs? De igaz! A lelkembe van növe ez a hit, ez a tudat. Nem hagyom belőle kitépni!

KOROMFI. (Félre.) Hogy küzd benne a két szellem egymással! Az örültség dæmona s a becsületérzés. Homlokán a veríték gyöngyözik. Az egyik nem engedi megtagadni, a mit egész életén át hitt, a rögeszmét; a másik nem engedi megdönteni, a mit egész életén át szerzett, a becsületet. (Fenn.) Uram! határozzunk. Itt a szerződés. Itt a toll. Irjuk alá. Komoly üzlet ez, nem tréfálok. A pénzt letettem.

BALKON. (Kezébe veszi a tollat, a szerződésre teszi a kezét, reszketve; majd elveti a tollat a földre, felugrik.) Nem, inkább repüljek a levegőbe. Ha igazam van. De a becsületem nem kockáztatom. (Lekapja a sodrony-borítékot a lámpáról és lehajítja.) Legyen vége! Nem való. Kiszakad a szívem! (Szívéhez kap, a székbe rogyik.)

KOROMFI. Nehéz küzdelem volt. De mégis a becsület szelleme győzött, a téboly lelke fölött. Elájult bele, midőn kiszakadt ez a hozzánőtt polypus a szívéből. Pető! Hozz friss vizet!

PETŐ. (Aggódva.) Most is két pohárral hozzak?

KOROMFI. Nem! Csak egygyel. Már magához tér. Nos, uram! nézzen ön szét. Nincs már Davy sodronyburok a lámpán. Szabadon lélekezünk. Hogy érzi ön magát?

BALKON. Mint a ki más világról jött vissza. Minő álom volt az, a miből ön fölébresztett! Egy kinzó, örökké nyugtalanító lidércznyomás. Hát olyan ember vagyok, mint más. Nem kell magamtól félnem, se mást ijesztenem. Uram, engedje, hogy kezét megcsókoljam.

KOROMFI. Ez volna az igazi bolondság. Én csak egyféle csókot acceptálok; a többit nem honorálok.

BALKON. Azzal a legdrágábbal fogok önnek megfizetni.

KOROMFI. El lehet vinni e kaucsuk-tömlőt.

NÉGYEN. (Elczipelik a tömlőt.)

BALKON. Uram, az ön processusa meg van nyerve. De még nem egészen. Öt idiótát ki tudott ön gyógyítani. De a hatodik még hátra van, s ez a legmakacsabb. Pedig ennek a meggyógyítása tenné fel az ön munkájára a koronát.

KOROMFI. A grófkisasszony?

BALKON. Igen, Iringa. Tudja ön, hogy önhöz senki se illenék olyan jól, mint az a leány.

KOROMFI. Az ám, csak ne volna bolond. De ha nem lehet rábírní, hogy beszéljen, hanem megmarad a mellett, hogy csak dalol, akkor bajos a férjhezmenetel. Gondolja csak ön el: ha az oltár elé járulna a vőlegényével, s mikor a pap kérdi: «szereted-e ezt a keresztény férfiut, a kinek a kezét fogod?» akkor rákezdene a nótát, hogy «szeretem én magát nagyon; mert fekete szeme nagyon, szemöldöke sugár nagyon, az enyémhez illik nagyon!»

BALKON. Az már igaz.

KOROMFI. De még későbbi időkre való tekintetből is. Hiszen az ember sehová sem mehetne, senkit sem fogadhatna el olyan feleséggel, a ki beszéd helyett mindent népdallal fejezne ki. Képzelve ön, ha a nagynéném meglátogat, s akkor a feleségem azzal fogadná, hogy «ugyan édes komámasszony, mért kend olyan sovány asszony? Hogy tudott így elfogyni?»

BALKON. (Nevetve.) Tökéletesen úgy van.

KOROMFI. Aztán meg egy másik akadály is van az utamban. Már említettem, Kalazánczia baronessz.

BALKON. Onnek a régi menyasszonya.

KOROMFI. Az ám.

BALKON. Kellemetlen önre nézve e viszony?

KOROMFI. Tudja ön. Nekem nem engedi a becsületérzé-

sem, hogy én nőkről rosszat beszéljek. Nem is tudok a baronesszról semmi rosszat. Csak hogy nem egyezik a természetünk. Ő nagy aristokrata, én pedig egyszerű ember vagyok. Ő szereti a nagyvilági pompákat, gyönyöröket, én pedig attól már holtra csömörlöttem s a falusi örömekért rajongok. Ő sokat beszél, sokat tud, mindent olvasott, én pedig szeretem a csendességet, s leborulok azok előtt a nők előtt, a kik nem tudnak se chemiát, se archæológiát. Ő neki nyughatatlan ambíciói vannak, minden áron képviselővé akar tenni, én pedig utálok a politikát, s inkább kiskutya-fésüléshez kezdek, mint hogy egy dikiót bemagoljak. Mi boldogtalanok leszünk egymással.

BALKON. Írásban kötelezte ön magát?

KOROMFI. Hiszen ha írásban köteleztem volna, akkor perre ereszthetném a dolgot; van én nekem egy derék prókátorom Budapesten, a ki elnyujtaná a processust úgy, hogy épen az unokáink kelnének egymással házasságra; de becsületszavam adtam neki. S tudja ön, uram, a becsületszónál nincs Ausgleichsverfahren.

BALKON. Teljesen értem a dolgot. Hátha oda lehetne vinni a baronesszt, hogy önként maga mondjon le a menyasszonyi jelöltségről?

KOROMFI. Ez már becsületes expediens volna. Akkor aztán lehetne arra a másik megoldásra is gondolni.

BALKON. No hát, én magamra vállalom mind a kettőt. S ez lesz az ön iránti hálám teljesítése. Csak a segítségét kérem.

KOROMFI. A mit én szívesen felajánlok. Mert őszintén megvallom, én sem találtam még olyan kedvem szerint való társat, a kivel az életet végig duettezni jól esnék, mint ez a kis grófnénk. Csak más recitátívot lehetne vele bemagoltatni.

BALKON. Előbb meg kell önt ismertetnem a helyzettel. A meghalt gróf oldalrokonai nagyon érdekükben állónak találják, hogy Iringa mentül előbb egy zárdába temesse el magát. Akkor ennek a birtoknak a vételára, némi csekély évjáradék terhe mellett, egészen osztályra kerülne. Félmillió szép pénz. Megérdemli, hogy az ember az égiekhez fohászkodjék érte. Az égiek alatt értem a lilaszínű nénéket. Ezek fognak idejönni a grófkisasszonyt áhítatos magányuk számára megnyerni. A dolog már csaknem bevégezett tény volt. A mint a birtok el lett adva, Iringa maga kívánságából el akarta hagyni a kastélyt. Ön talál-

kozott vele, s ő itt maradt. Én erre a körülményre építem az egész tervemet. Ha sikerülne Iringát arra bírni, hogy tagadja meg a kolostorba lépést, s maradjon itt a kastélyban továbbra is; akkor aztán majd kitalálnám én, hogyan lehetne ezt a mi hatodik betegünket is kigyógyítani.

KOROMFI. És engemet hetedik beteggé tenni.

BALKON. Igenis.

PETŐ. (Bejelent.) A lilaszínű nénék.

KOROMFI. Már itt vannak? — Bocsásd be.

VI. JELENÉS.

Előbbiek. Fulgentia. Négy lilaszín hölgy.

KARDAL.

Ez a kis lány de árva,
Nincsen neki hazája.
Nincs senkije, ki várja.
(Bezárja
Majd a zárda,
Piros arczát
Senki többé nem látja.)

KOROMFI. Minek köszönhetem ezt a nagy szerencsét?

FULGENTIA. Kicsoda ön? hogy igényt tart a mi látogatásunk szerencséjébeni részesüléshez?

KOROMFI. Én Koromfi Árpád vagyok, a kastély új birtokosa.

FULGENTIA. (Gyanusan.) Koromfi Árpád? Új földesúr?

KOROMFI. (Elérte a gyanut.) Kérem, nem vagyok az, a minek tetszik gondolni. Az őseim a szaraczénok ellen harczoltak Bouillon Gottfried alatt, egy nagybátyám mólki apátúr volt. Az apám a Szent István társulat buzgó tagja.

FULGENTIA. Akkor megengedem, hogy itt maradhasson. Én a grófkisasszony gondnokát keresem.

BALKON. Az én vagyok. Balkon tisztartó.

FULGENTIA. Valóban különös marott volt a néhai gróftól, hogy tisztartóját nevezze ki egyetlen leánya gondnokának, a midőn ott volt a legközelebbi rokona, unokaöccse, Waldemár gróf.

BALKON. A ki saját vagyonát már elpazarolta.

FULGENTIA. Egygyel több ok, hogy az unahugáét kezelje.

BALKON. A ki maga is gondnokság alatt van.

FULGENTIA. Kettős ok, hogy az unokahugának jól gondját tudja viselni.

BALKON. A ki a tízparancsolat valamennyi paragrafusán keresztül vétkezett teljes életében.

FULGENTIA. Háromszoros ok, hogy az unokahugát az erény útjára vezesse. A mint, hogy vezeti is; minket kérve föl, hogy a gróf kisasszonyt vegyük anyai gondjaink alá. Azért jövenk, hogy őt elvigyük intézetünk boldog édenének csendes falai közé.

BALKON. Hanem ehhez a grófkisasszonyunk beleegyezése szükséges.

FULGENTIA. Hát hiszen itten csak nem maradhat a bolondok házában!

BALKON. Kérem, itt nincsenek bolondok. Tessék megkérdezni a házi urat.

KOROMFI. Az én cselédeim mind épeszű, rendes emberek.

FULGENTIA. (Balkonhoz.) Hisz ön maga is bolond, a ki gázleget lehell ki.

BALKON. (Szivarra gyűjt.)

FULGENTIA. Mit? Ön szivarra gyűjt? az én jelenlétében!

BALKON. Csak be akarom bizonyítani, hogy nem lehellek világító gázt.

FULGENTIA. Elhiszem szivar nélkül is. De a grófkisasszony maga csak tébolyodott?

BALKON. (Leteszi a szivart.) Én nem tartom annak.

FULGENTIA. Ha nem akar soha beszélni.

BALKON. De beszél az. Csakhogy olyan nyelvet, a mit nem minden ember ért meg. Azért még nem bolond az ember. Hátha egy japáni vetődnek közénk, azt mondanók-e reá, hogy bolond, azért, mert nem értjük, hogy mit beszél? jöhet egy másik japáni s akkor mindjárt érthető beszéd lesz, a mit mond.

FULGENTIA. S van itt olyan japáni, a ki a grófkisasszony nyelvén tud beszélni?

KOROMFI. Vagyok olyan japáni, kegyelmes asszonyom.

FULGENTIA. No, erre kíváncsi vagyok.

KOROMFI. Jenő, eredj Mártha asszonyhoz, mondd neki, hogy kérje ide a gróf kisasszonyt.

JENŐ. Már megtettem.

KOROMFI. Lássá, kegyelmes asszonyom. Az én inasom olyan okos ember, hogy még a gondolatomat is kitalálja.

FULGENTIA. Kikérem magamnak az inasomtól az ilyen okosságot.

VII. JELENÉS.

Előbbiek, Iringa, Mártha.

KOROMFI. Elmégy rózsám?

IRINGA. El biz én.

KOROMFI. Itt hagysz engem?

IRINGA. Itt biz én.

KOROMFI. (Nem szánsz engem?)

IRINGA. Nem biz én.

MIND EGYÜTT. Talán meg is halok én.)

FULGENTIA. Kommentárral én is értem.

KOROMFI, NÉGYEN. (Utána éneklik a szöveget.)

Minek nekem ez a világ
Ha nem vagyok benne virág.

Minek nekem ez a város
Ha nem vagyok benne páros.

FULGENTIA. Nagyon értem. Ime maga is lemond a világról. El akarja hagyni a várost. Igen érthető nyilatkozat.

KOROMFI. (Énekli.)

Barna piros kis szüzecke
Mit álmodtál a mult este?

IRINGA. (Énekli.)

Nem álmodtam én egye-be-rebet
De rád gondoltam eleget.

FULGENTIA. Bizonyosan bosszúsággal gondolt rá.

KOROMFI. (Énekli.)

Kerek az én kis kalapom de drága,
Nem köszön ez a leánynak hiába.
(Adj egy csókot éjszakára:
Az lesz a kalapom ára, galambom.)

IRINGA. (Énekli.)

Kerek az én gyöngyös pártám de drága,
Nem rabolja ezt el senki hiába,
(Csendes zárda szent oltára
Lesz a gyöngyös pártám ára, galambom.)

FULGENTIA. Nagyon érthető nyelv. Világosan érthető japáni nyelv. Ime kolostorba akar menni.

IRINGA. (Énekli.)

Ne mondj engem galambodnak,
Engem azzal meg se fognak.

(Mert a galamb tova szállhat.
Hej de a lányka el nem válhat.)

KOROMFI. (Danál.)

Kinek van, kinek van, karika gyűrűje,
Annak van, annak van, barna szeretője.
Nekem is van kettő
Cseréljünk meg véle,
A melyik többet ér
Fizetek melléje.

KOROMFI. (Énekli.)

Zavaros a Tisza,
Keskeny híd van rajta.
(Ne menj rá galambom
Mert leesel róla.)

IRINGA. (Énekli, s átmegy.)

Nem esem én rózsám
A Tisza vizébe,
(Inkább esem rózsám
Veled szerelembe.)

FULGENTIA. Ezt már nem értem.

KOROMFI.

Zajjal tajtézkzik a Maros,
Hányszor szívem oly zavaros.
Kökényszemed sugárzatja
Zajló szívem föltisztítja.
Tisztítja
Tisztítja
Zajló szívem feltisztítja.

FULGENTIA. (Balkonhoz.) Hisz ez impertinentia, uram, gondnok úr, hogy engedheti meg, hogy a grófkisasszonyhoz így daloljon egy, egy — szabadkőműves?

BALKON. Nekem japánul van. Mit tudom én, mit beszélnek ők egymással, japáni nyelven?

FULGENTIA. Ne engedje ezt visszautasítás nélkül, kontesz! Feleljen meg neki egy áhitatos dallal.

IRINGA. (Áhitatosan danáz.)

Hozd Istenem az aratást!
Hozd el aztán a bornyomást.
(Hogy majd egyszer a farsanggal
Paphoz menjünk a rózsámmal.)

Nincsen semmi olyan jó,
Mint a friss fehér cipó.
(Hej az a férjhez menés
Édesebb az, mint a méz.)

FULGENTIA. Botrány! Ilyen profán nyilatkozat egy grófné szájából, skandál!

BALKON. Hiszen papról énekelt.

FULGENTIA. Tant pis pour moi! Mesalliance egy Klárándy grófnő, meg egy Koromfi bankár fia között! Ha ezt Waldemár gróf meghallja, szégyenében a föld alá fog bujni.

JENŐ. Csak nem a bumszti pinczébe?

FULGENTIA. Kend meg ne találja ki az én gondolatimat.

BALKON. Láthatja, kegyes asszonyom, hogy a gróf kisasszonynak semmi szándéka sincsen a fátyolt felvenni.

FULGENTIA. Mit mond ehhez a fényes Klárándy család utolsó férfi ivadéka, Waldemár gróf? a máltai lovag! — Czimerének utolsó fentartója.

IRINGA. (Danáz.)

A nagyhirű dédapának -nek -nak
Fényes zászlói valának -nek -nak
De már a dédunokára -re -ra
Nem maradt más, csak a szára -re -ra.

MIND. (Ismétli.)

FULGENTIA. Jól van! Ha mindent elvesztett is a nagy név birtokosa, de a büszkeségét meg kell az utolsó napig tartania a jött-mentek irányában.

IRINGA, MIND. (Utána éneklik szövegét.)

Áttila, Lehel, Árpád,
Elmult dicső unokád,
Nem hallik a magyar név,
Oda a boldogult év.
(Más lett urrá idebenn
Magad lettél idegen,
A mit szerzett ős apád,
Azt magad elkoptatád.)

FULGENTIA. Hallatlan eset! Hogy egy hajdani zászlós úr leánya egy részvénytársaság iránt érezzen szívhevüléseket. A holtak megfordulnak erre a katafalkjaikban.

KOROMFI. S az élők a kataszteri hivatalban.

KOROMFI ÉS A FÉRFI NÉGYES.

Ifju varju keresztről
Csak azt kiabálja:
«Ur vagyok, lábam nyomát
A tornyokon találja».
A vén varju hallja,
A boglyáról azt mondja:

«Telelj ki csak csak csak csak csak,
 Telelj ki csak.
 A ló is, míg paripa
 Angol nyereg alatt jár,
 Ha megvénül, taliga-
 Vonó lesz mint a számár;
 Így már sok — mágnások
 Lettek taligások.
 Akkor tudták csak csak csak csak
 Mivé lettek — csak!

FULGENTIA. Már ennek a gonosz hangulatnak véget kell vetni egy ájtatos zsolozsmával. (Maga körül gyűjti a lilaszínűeket.)
 ANDANTE, NŐI KAR.

«Beborula jaj elmula
 A nap fényes világa.»

IRINGA. (Egyszerre rá kezdi az allegrót.)

Gyere be rózsám, gyere be,
 Csak magam vagyok ide be,
 Két cigány legény hegedül,
 Csak magam járom egyedül.

IRINGA. (Átkarolja Fulgentiát, körülforgatja a strófa alatt.)
 KAR. (Folytatják.)

Csicseri borsó, vad lencse,
 Feketeszemű menyecske,
 Most adott Isten kezemre,
 Hej el is járom kedvemre.

KOROMFI. (Megforgatja Fulgentiát.)

MIND. (Folytatják.)

«Kassai hajdu vagyok én,
 A falu végén lakom én,
 Szeretnek engem a lányok
 S a menyecskéknek a lángjok.»

MIND. Gyere be rózsám stb.

BALKON. (Megforgatja Fulgentiát.)

FÉRFIAK. (Tánczba kerekítik a lilaszínűeket.)

(A friss zene ismét visszatér az első andantéra.)

«Zöld erdőben, zöld mezőben —
 Gerliczék zengedeznek» stb.

IRINGA. (A kapellmeister.)

FULGENTIA. (Dühösen.) Bolondok háza! Örültek kongressusa. Boszorkányszombat! Panaszt teszek, petitiót kül-

dök! Megyek a szolgabíróhoz, megyek az alispánhoz, megyek a miniszterhez, megyek az országgyűléshez. Küldjenek ki enquétet, vizsgálják meg, mi történik ebben a Sodomában és Gomorában! (Elrohan.) (Visszajön, még egyszer szót kér.) Interpelláltatni fogok!

KAR. Gyere be rózsám. stb.

(A függöny legördül.)

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

HARMADIK FELVONÁS.

(Az előbbeni terem.)

I. JELENÉS.

Koromfi, Balkon.

KOROMFI. Sorsát senki sem kerülheti el, Kalazánczia jön.

BALKON. Honnan tudja ön?

KOROMFI. En azt előre megérzem. Mikor már egy mér-földnyi közelben van hozzám, el kezd borsódnai a hátam, a kezem hideg lesz, mint a jég, a talpam csiklandja valami. Mikor a város széléhez ér, elővesz az ásítás, s mikor a kocsija begördül az udvarra, én ezt megérzem, mint a macska a földindulást; s mikor a lépcsőn feljön, én már hallom a hangját. No hát mit mondtam?

II. JELENÉS.

Előbbiek. Kalazánczia, Gerő, Jenő, Benő, Pető.

GERŐ, JENŐ, BENŐ, PETŐ. (Mind skatulyákkal, bőröndökkel, utitáskával megrakva jönnek Kalazánczia után.)

KALAZÁNCZIA. (Harmincz év körüli hölgy, feltűnő divatú öltönyben. Kezében hosszunyelű en-tout cas. A szerepét már a színpalak mögött jóval elkezdte.) Oh kérem, nem kell nekem elejbém a kastélyban útmutató. Ismerek én ebben minden zeget-zugot. Gyakran voltam én itt a bárónő mamával, mikor még a boldogult grófnő élt. Nem az én barátném volt, hanem a bárónő mamáé, én akkor csak tiz esztendőös leányka voltam. Mennyit játszottunk együtt a kis kontesszszel! Bekötött szemmel is el tudnék igazodni. Igaz, hogy tizenkét esztendeje. Jó estét! God bye! Nos hát szavamnak álltam, ugy-e, hogy meglepem önt a kastélyában? Nem hitte. Még pedig egyedül, se társalkodónőt, se nagynénit nem hoztam magammal. Jegyesek között fölösleges ez. Aztán még én madame Girardinnal tartok: hogy egy fiatal hölgynek legjobb garde-damja saját büszkesége. Ön nem hitte, hogy el merek jönni? A levelében azt írta, hogy körül van véve excentrikus emberekkel, a kiket kötelezettsége magánál tartani. Azt hitte, hogy megijeszt vele. Azt mondja madame Stael,

hogy egy szerető szív nem látja maga előtt az akadályokat. Én szokva vagyok az excentrikus emberekhez. Az apám, a báró, azt képzelte magáról, hogy üvegből van s a mikor kezet csókoltam neki, mindig arra intett, hogy vigyázzak, el ne törjem. — A mamám, a bárónő, mindig este kelt föl reggelizni: éjfélkor ebédelt, hajnalban vacsorált, s aztán lefeküdt aludni, besötétített szobák mellett. Egy tanteom, a főispánné, úgy irtózott a tolltól, hogy ha egy hölgynek a kalapja mellett egy tollat meglátott, elájult. Az onklím a tengerészkapitány, mikor penzióba lépett, nem tudott másképp aludni, mint egy olyan ágyban, a mit egy titkos mechanizmus folyvást lóbált, mintha a viharos tengeren volna. Egy cousienem pedig úgy forgatta a nyelvét, hogy minden szónak a kezdőbetűjét felcserélte a másikkal: ha például azt akarta mondani: mit csinál, kedves bárónő? azt úgy fordította: «csit minál bedves Karóné?» Aztán volt egy keresztanyám, a hercegnő, annak meg olyan beszélési mániája volt, hogy én egy ízben három napig voltam nála s egyszer sem tudtam tőle szóhoz jutni. (Ezalatt folyvást gesztikulált s beszéde végéig egész a szélső spanyolfalig szorítja Koromfit, a mellett pedig Balkon kabátjának egy gombját megfogva, ezt sem ereszti el.)

MIND. (Egyszerre.) Lehetetlen.

KALAZÁNCZIA. (Koromfihoz.) De olyan hallgatag ön most.

KOROMFI. Kérem, még nem került rám a sor. (Be akarja mutatni Balkont.) Szabad bemutatnom.

KALAZÁNCZIA. (Eléje vág.) Oh kérem. Önnek a levele után mindenkit van szerencsém ismerni a háznál. Balkon tisztartó úr! A ki a hydrogént lehelli ki. Nagyon eredeti. Nekünk is volt egyszer egy nyugalmazott jószágigazgatónk, a ki meg azt képzelte magáról, hogy ő egy pezsgős palaczk, s valahányszor megszólalt, mindig előbb egyet nagyot pattintott a szájával, mintha a dugót ugratná ki belőle. Igen mulatságos ember volt. Az en-tout-cas-mat!

PETŐ, JENŐ, BENŐ. (Egyszerre ugranak átvenni a napernyőt.)

GERŐ. (Kapja el.)

KALAZÁNCZIA. Eredeti fiuk! Én nagyon szeretem az excentrikus cselédeket. A báró papának volt egyszer egy komornyikja, a ki verseket irt. S azt hitte magáról, hogy ő Petőfi. Nekem igen sok multságom lesz ezekkel. Azt mondja Chateaubriand: az ember akkor érzi magát legokosabbnak, a mikor bolondokkal van körülvéve. A papának, a bárónak is volt egy bolondja, a ki azt hitte magá-

ról, hogy ő Mátyás királynak a fia. Mi leányok sok tréfát csináltunk vele: himeztünk neki koronás süveget, aranyos palástot, úgy mutattuk be a vendégeknek. De az mind semmi ahoz, mint mikor egy műkedvelői előadást rendeztünk a papa, a báró névünnepén, szent Nepomuk napján: a hol egy medve is előjön, a ki egy princeaszt üldöz, s aztán egy levente által megöletik. Mi a Jancsit öltöztettük fel a medvének, aztán csináltunk a számára egy hosszú szerepet, a mit be kellett néki tanulni, hogy majd medvéfővel elmondja. (Ez alatt Balkont beszélt be a tulsó szegletébe a szobának.) Ilyen tréfát majd itt is rendezünk. — De hol van a mi kedves kis grófnőnk? Ah itt jön.

III. JELENÉS.

Előbbiek, Iringa, Mártha.

KALAZÁNCZIA. (Iringa elé fut, megöleli.) Ah édes kontesz, Iringa. Hát emlékezik még rám? Mikor együtt játszottunk a cache-cache-t? On még olyan kicsiny volt; épen mint én. Hogy megnőttünk azóta. A gyermekkor emlékei a legboldogabbak, a hogy madame Dudevant mondja. De hogy ön nem akar beszélni, csak mindig danol, nagyon jó. Így mi nagyon jól fogunk itten mulatni, ön a melódiákat énekli, én pedig hozzá a recitativot. Mások, meg lehet, hogy ezt különösnek találják. De én nekem nagyon tetszik. Én azért is fölakarom önt kérni, hogy legyen én nekem nyoszolyó leányom. — Nos? nem énekel rá valami választ? — En pedig azt vártam, hogy erre majd nekem válaszol, elfogja énekelni a nyoszolóleány dalát:

«Hopp itt a tisztán!
A padló deszkán;
Nem leszek többet
Nyoszolóleány.»

KALAZÁNCZIA. De hát most nem is danol Iringa grófné?

BALKON. A grófnőnek nagy baja van. Elvesztette a lelkét.

KALAZÁNCZIA. A lelkét? Ez új dolog. Azt már hallottam, hogy hölgyek elvesztették a szivüket, azt is, hogy férfiak elvesztették fejüket, hanem hogy valaki elvesztette volna a lelkét, ilyet még nem is olvastam soha.

BALKON. Ez pedig valósággal így van.

KALAZÁNCZIA. És hát, hogy vesztette el a lelkét?

BALKON. Hát úgy vesztette el, hogy mikor a boldo-

gult gróf haldokolt, megcsókolta az ajakát. Ez pedig veszedelmes dolog; mert olyankor a haldoklónak a lelke magával ragadja a megcsókolóét. És azóta a grófkisasszonynak nincsen lelke.

KALAZÁNCZIA. (Koromfihoz.) Hallja! Ez a maga tisztartója kezd nekem «unheimlich» lenni.

KOROMFI. Engem is nyugtalanít a szemforgatása.

KALAZÁNCZIA. (Koromfihoz.) De ön csak nem hiszi ezt komolyan?

BALKON. Annyira hiszem, sőt positive tudom, hogy már a bajnak az orvoslásáról is gondoskodtam.

KALAZÁNCZIA. (Leül a pamlagra.) Ah! ön lelket akar adni annak, a kinek nincs. Hisz akkor ön Faust, vagy Mefistó, vagy épen (Leül.) Hermes Trismegistos. Kíváncsi vagyok rá, hogyan kezd hozzá?

BALKON. Hát azt bizonyosan hallotta a bárónő, hogy ha egy fiatal leány vérszegénységben szenved, annak az ereibe egy piros pozsgás parasztlánynak az ereiből át-szivattyúzzák a vért.

KALAZÁNCZIA. No, nekem ehhez nem volna kedvem, hogy az én ereimben egy parasztleánynak a vére szökdeljen.

BALKON. Hát épen ezen a módon lehet egy emberbe, a kinek nincsen lelke, egy másik emberből, transfúzió útján, a lelket áthelyezni.

KALAZÁNCZIA. (Hátrahúzódva Koromfihoz.) Hallja, ez a maga bolondja kezd nagyon mulatságos lenni. (Balkonhoz.) De hát hogyan képzei ön az ilyen lélek-transzfúziót?

BALKON. Igen egyszerűen. (Int.) Hát például itt van a mi derék új földes urunk, a kiről mindenki elismeri, hogy igen nagylelkű ember.

KALAZÁNCZIA. Igen; de a lélek nem osztható fel, mint a vér; az egy darabban van.

BALKON. Nagyon természetes. Igen helyesen elmélkedik a bárónő. En is felvettem ezt a számításomba. Csak az egész lélekkel történhetik meg a transfúzió. Én ezt eképen készítettem elő: Veszünk egy nagy retortát, azt megtöltjük szinig spiritusszal, abba belemerítjük a mi nagylelkű urunkat; a retorta csövénél aztán felfogjuk egy üvegbe az elillanó lelket, s akkor aztán ugyanazt a léleknélküli grófnő száján át egy ruganyos tömlő segítségével átszivattyúzzuk.

KALAZÁNCZIA. Uram! Ne tréfáljon! Mert megijeszt vele.

BALKON. Semmi tréfa, már itt hozzák a retortát.

GERŐ, JENŐ, PETŐ, BENŐ. (Egy nagy szeszfőző-gőrebet hoznak, azt a háttérben leteszik; azzal körülfogják Koromfit.)

KALAZÁNCZIA. (Koromfhoz.) Uram, ez veszedelmes situatio kezd lenni. — Igyekezzék ön kiszabadulni belőle.

BALKON. (Koromfhoz.) Uram, szabad önt felkérnem?

KOROMFI. Bocsánat! Én a lelkemet nem adhatom, oda másnak; mert arra nekem magamnak is szükségem van.

BALKON. Ugyan már mi szüksége volna önnek rá? Veszi ön a lelkének valami hasznát? — Kérdem, hány lelketlen embert látunk járni-kelni, grasszálni a világban! — És föltéve, de meg nem engedve, hogy ez az ön mostani porhüvelye csakugyan nem tudna tovább tengődni, ha a lelkét elvesztené, hát nem elég szép nyereség lesz-e az önre nézve, ha egy ilyen bájos, kedves új testet kaphat jövődő lakhelyéül, a melyben tovább élhet? Hogy újjá születhetik?

KOROMFI. De én egészen meg vagyok elégedve a mostani porhüvelyemmel.

BALKON. (Lábával dobant.) De ennek meg kell lenni! Mi úgy akarjuk mind!

PETŐ, GERŐ, JENŐ, BENŐ. Igen, mi úgy akarjuk!

KOROMFI. No most szép kelepczébe estem. A bolondjaim recividáltak.

KALAZÁNCZIA. Mondtam úgy-e, hogy ne komázzék ön az örültekkel! Itt van ni. Most megkapta a magáét. Minek vette magát körül bolondokkal? Itt van az ostoba nagy philantropia! Már most birkózhatik velük.

GERŐ. Ahá! Most mi csiptük meg a mestert!

JENŐ. Hát azt hitte, hogy legyőzött bennünket?

PETŐ. Hát ki kaczag utoljára?

BENŐ. Most beszéljen a megölt bátyámról.

BALKON. Lássuk hát, hogy mi az a lélek? Oxygén-e vagy hydrogen? Vagy talán jó, avagy épen chlor?

MIND. (Megragadják karjait Koromfinak.)

KALAZÁNCZIA. Uraim! Barátaim! Az Istenért! ne siesse nek olyan nagyon. Engedjék meg neki legalább, hogy testamentumot tehessen. Önök öten vannak: aláírhatják mint tanuk. (Koromfhoz.) Uram, itt vége van mindennek. Siessen ön végrendelkezni, míg nem késő. Ezek a bolondok fellázkodtak ön ellen.

PETŐ. Megálljunk! Testvérek! Nekem egy módosítványom van. Ez így még sem jó lesz, a hogy a doktor mondja. Hisz a grófkisasszony leány, az urunk pedig

férfi. Ha férfi lelket töltünk bele, úgy fog érezni és gondolkodni, mint egy férfi; az pedig nagy veszedelem. Én azt mondom, hogy női lelket kell bele átfundálni. Hát hisz itt van a bárókisasszony. Az övé mindjárt jó lesz.

JENŐ. Nagyon helyes! Tudom, hogy akkor mindjárt fog beszélni a grófkisasszony.

MIND A NÉGYEN. Éljen. Elfogadjuk.

KALAZÁNCZIA. (Megrettenve.) Kérem, uraim! Tisztelt polgártársak! Az én lelkemet oda ne adják a grófkisasszonynak. Nekem igen rossz lelkem van. Irigy, házsártos, veszekedő vagyok. A cselédjeimet felpofozom; minden embert rágalmazok; valóságos eleven Hárpia vagyok. Ha az én lelkemet töltik bele; ő is épen olyan lesz. Balkon úr! adjon igazat.

BALKON. Igaza van a bárónőnek. Mi egy ilyen selejtes szellemet, mint a milyen az ő alkotmányát fentartja, a mi szeretett urnónkbe át nem költöztethetünk. Ő egy irigy perlekedő, rágalmazó lélek.

KALAZÁNCZIA. (Oda menekül hozzá és karjába kapaszkodik.) Úgy, úgy! Édes okos, aranyaszájú tisztartó úr, szóljon le előttük erősen.

BALKON. Kaczér. Csélcsap és csapodár-lélek.

KALAZÁNCZIA. Azt ugyan nem mondtam; de azért az is mehet!

BALKON. Ilyen közönséges lélekkel mi a mi imádott grófnénkat meg nem ronthatjuk.

KALAZÁNCZIA. Úgy, úgy, csak maradjanak önök annál a másiknál, az nagy és nemes szív. Csupa jóság, csupa nemesség.

KOROMFI. Szép! Engemet feláldoz, hogy magát megmentse.

KALAZÁNCZIA. No hát persze. Ha ön elvész, marad még philanthroph elég. De ha én elveszek, egy bárónővel kevesebb lesz a világon.

JENŐ. Én egy másik módosítványt adok be. Tudjuk jól, hogy férfi és feleség, vőlegény és menyasszony, egy test, egy lélek. Kössük össze mind a kettőnek a lelkét. S úgy öntsük át a mi úrnőnk szívébe. Így egyik a másiknak hibáját kiegyenlíti.

MIND A NÉGYEN. Így lesz jó! Nagyon helyes. Elfogadjuk.

KALAZÁNCZIA. (Kézze-lábbal tiltakozik.) Nem, nem! Mi nem vagyunk se vőlegény, se menyasszony; én nem vagyok

egy test, egy lélek az önök urával. Nem akarok róla semmit tudni. Én nem vagyok az ő menyasszonya.

BALKON. (Koromfihoz.) Akkor, uram, sajnálom; de nem tehetek másként. Önnek kell magát rászánni. Tegye meg jó szívvvel. Mert ha nem teszi, erőszakot fogunk használni. Ott van a nagy üst, tele spiritusszal. — Nem tart tovább, három másodpercig. Meglátja, milyen jó lesz.

MIND. (Megragadják Koromfit.)

IRINGA ÉS MÁRTHA. (Némajátéka ez alatt, a míg Balkon a lélek transfuziójáról beszél.)

IRINGA. (Megijed, Mártha kezét megragadja.)

MÁRTHA. (Kezeit tördeli, mintha ő is megijedt volna.)

IRINGA. (Márthát biztatja, hogy lépjen közbe.)

MÁRTHA. (Ugy tesz, mintha el akarna szaladni.)

IRINGA. (Visszatartóztatja.)

MÁRTHA. (Unszolja, hogy szóljon már közbe.)

IRINGA. (A szájához kap; mutatva, hogy szívesen beszélne, de nem tud.)

MÁRTHA. (Arczát két kezével eltakarja, mintha sirna.)

IRINGA. (A mostohája arczképe felé fordulva, azt néma taglejtésekkel megátkozza, hogy ő az oka az ő szerencsétlenségének.)

MÁRTHA. (Felkarolja, elvonja onnan, ki akarja magával hurocolni.)

IRINGA. (Kiragadja magát Mártha kezéből s az atyja arczképéhez fut, az előtt veti magát térdre, összekulcsolt két kezét annak a kezére téve, a midőn már Koromfit hurocolni kezdék az üst felé, akkor felsikolt és odarohan, megszólal.) Nem! nem engedem őt megöletni. Én szeretem őt!

KOROMFI. Ah! Hát te tudsz beszélni?

IRINGA. Szeretlek. Szeretlek. Szeretlek!

KOROMFI, IRINGA. (Megcsókolják egymást.)

BALKON. Ezt nevezik lélek-transzfuziónak. Hát most az egyszer nem világító gázt leheltem én ki a szájamon?

PETŐ. (Örömlükét manifestálják.)

JENŐ. Megtalálta a lelkét!

BENŐ. Megtalálta a szavát.

GERŐ. Megszerették egymást! . .

BENŐ. (Koromfihoz.) Uram! engedje meg, hogy most az egyszer kisirhassam magamat — fináncz nélkül.

KOROMFI. (Kezét nyújtja neki.)

PETŐ. Uram, engedje meg, hogy kikaczaghassam magamat, pohár víz nélkül.

KOROMFI. (Kezét nyújtja.) Ezt ti szereztétek nékem.

KALAZÁNCZIA. (Elámulva.) Ugy látom, hogy ebben az egész társaságban egyedül én jártam bolondul, a kinek magamnak van helyes eszem. Hiszen nekem kellett volna azt

csinálnom, a mit az a másik leány tett, akkor most az enyimek volnának a tapsok és a csókok. — Uram!

KOROMFI. Bárónő! Miután ön maga lemondott rólam...

KALAZÁNCZIA. Nem is szándékom reklamálni. Nem rám nézve lett volna szerencse. (Csipősen.) Ámbátor most már lesz önnek egy előkelő czíme, melyet a zápor sem moshat le róla: «a bolondok grófja».

KOROMFI. Sokkal jobb szeretem, mint ha úgy hivnának, hogy a «grófok bolondja».

KALAZÁNCZIA. Megesz a méreg. Még vissza mer vágni. Önt nem látom meg többé. De önön, kontesz Iringa, valóban csudálkozni tudok, hogy ennyire el tud felejtkezni magáról.

IRINGA. Kérem, mi mind a ketten itthon vagyunk.

KALAZÁNCZIA. Hogy otthon vannak azt látom.

IRINGA. (Felindulással.) Hála neked kegyelmes ég, hogy nyelvetem feloldád. No hát elmondom én majd önnek Kalazánczia bárónő, hogy ki van itthon. Tizenkét éve annak, hogy önt legelőször a kastélyban megjeleni láttam. Nem az én látogatásomra jött, hanem a mostoháméra. Annak a barátnéja volt ön, nem az enyim.

KALAZÁNCZIA. Ez casus belli! Én, tizenkét év előtt a grófnő barátnője!

IRINGA. (Folytatva hevesen.) Az ön megjelenésére itt e kastélyban kezdődött el a mi családunk szerencsétlensége. Ön mindent tud, mert mindenhez hozzájárult. Engem örüllté tett a felfedezés, melyhez a véletlen juttatott, s azóta némán, szavamat eltagadva éltem éveken keresztül; és önök nevettek rajtam, kikiáltottak bolondnak, pedig nem tettem mást, mint megtiltottam a nyelvemnek azt, hogy családunk gyalázatát kibeszélje.

KALAZÁNCZIA. Szent Isten!... Ez a báró de Manx vadász kürtje, a kiben a hangja belefagyott, s most egyszerre enged ki.

IRINGA. Mit tett az atyám? Kizárta magát a világból, a melyben az okos emberek laknak. Az okos emberek, a kik a családi szentélyt meggyalázzák, a meggyalázottat kinevetik, s a kinevetettet pisztoly végére állítják és agyonlövik; s körülvette magát a társaság számüzötteivel, a bolondokkal, hisz saját leánya is az volt. Azoknak a gyógyításában töltötte el egész életét; a míg őt magát is kikiáltották bolondnak, bolondok grófjának.

KALAZÁNCZIA. Nem hágy szóhoz jutnom.

IRINGA. (Folytatja, Kalazáncziát a tulsó szegletbe bele beszéli.) Az okos emberek üldözték őt ki a világból, a hol nem szerette őt senki más, csak a szegény bolondok. S akkor aztán a bölcsek, a józan eszűek összerakták a tudományukat, hogy egy útkjba tévedt árvát hogyan adjanak át a megsemmisülésnek. Megirigyelték tőlem az én népdalaimat, egyedüli beszédemet! Énekeljem helyette «de profundis». Akkor ide küldött a jó sors egy «egész embert» — nem nevezem különb szóval, csak egész embernek, a ki ezt az egész nyomorultak csoportját, mint az erdön talált fészket, felfedezve ápolta, velem együtt, gondozta, gyógyította, megszabadította; bolondok grófjának kiáltották ki őt az okos emberek. Csak én tudtam az igaz nevét, s hogy én ezt a nevet most nyíltan kimondom, hogy őt drága, szeretett uramnak vallom: az botrány, az gyalázat.

KALAZÁNCZIA. Agyonbeszélt! Megnémultam, most már én kezdek el — dalolni. (Dalol.)

Nincsen olyan friss menyasszony,
Mint bizonyos, mint bizonyos grófkisasszony;
Maga játsza el a regényt,
Azzal csalogatja a vőlegényt.

Megtiltom önnek a vers végét ellenem fordítani!

IRINGA. (Ugyanannak a népdalnak a végét lalálával mondja el, csupán mimikával jelezve a szöveget.)

Nem kell nekem a kend lánya
Bécsi piros pirosítás az orcája.

KALAZÁNCZIA. (Szikrázó szemekkel.) Önnek nem vőlegény kellene még, hanem nyelvmester, tánczmester, zongoramester, guvernante, ön még csak egy backfis.

IRINGA. (Dalol.)

Azt szokták szememre vetni
Kicsiny vagyok még szeretni,
De tudom őket nevetni,
Hiszen a kis csupor
Még hamarabb felforr,
Nem csuda hát
Ha a kis lányt
Szintugy tüzei Amor.
Azért bármit beszéljenek
Az irigyek: csak kérjenek,
De én bizony férjhez megyek

(Ugy ugrom menyecske-
Fővel mint az őzecske,
Csak nevetem
Ha mellettem
Ott marad sok nénike.)

KALAZÁNCZIA. (Elképedve.) Én nénike! Ki segít elájulnom?

MÁRTHA. (Odaugrik átkarolja.) Szolgálatjára állok, bárónő.

MIND. (Kardal.) Múlik mint az árnyék ez az élet stb.

KALAZÁNCZIA. (Feltámad.) Biz én fölöttem ne énekeljeteK halotti zsolozsmát. (Leül a pamlagra, a pamlag elkezd muzsikálni: „Az asszony ingatag“.) Az nem igaz, a férfi ingatag. Az ántukámat!

GERŐ. (Tartja kezében az ernyőt, Koromfihoz.) Uram, csak most az egyszer legyen szabad népfelkelés nélkül. (Prezentíroz.) Hapták, prezentírt, bájfusz. (Átadja az ernyőt Kalazáncziának.)

KALAZÁNCZIA. No, kedves Koromfi, ime a jegygyűrűjét visszaadom. (Antukája végére dugva a gyűrűt, átnyújtja Koromfinak.) S engedje meg, hogy gratuláljak önnek a kivivott sikerhez, hogy vissza tudta adni a kis grófnőnek a beszélő hangját; mert a milyen szónoklati tehetség ennél kifejlődött, olyan nincs a magyar országgyűlésen. Jó híremet itt hagyom. (Elrohan.)

PETŐ, BENŐ, GERŐ. (Szaladnak utána a sok uti skatulyával.)

KOROMFI. (Jenőhöz.) Eredj te is. Légy szolgálatára a bárónőnek.

JENŐ. (Dölyfösen.) Uram! Csak most az egyszer legyen szabad még szót nem fogadnom — Zsófia nélkül.

BALKON. (Koromfihoz.) No, uram! Ezt a csudát csak megtette ön, hogy megszólaltatta a kis grófnőjét, de hogy fogja elnémitani?

KOROMFI. Ezt a csudát is megmutatom. (Karjait kitarja Iringa felé.)

IRINGA. (Átfut hozzá, keblére borul.)

BALKON. Csakugyan el tudja némitani, valóságos csodadoktor. Ennek elkérem a receptjét!

PETŐ, JENŐ, BENŐ, CSELEDEK, PARASZTOK, LEÁNYOK. (Ez alatt besereglenek.)

KARDAL.

Andante. Múlik mint az árnyék ez az élet,
Észre sem vesszük, hogy semmivé lett.

Allegro. Hej bizony esztelen a ki búsul, mikor örömök közt
Múlathat és vigadhat.
Észre sem veszi elsuhan élete
Elenyészik
Mint az őszi lenge köd.

Megszaporodik ez az életfonál
A kotyogó keblű kancsónál.
Jöjjetek ide szaporán ti azért,
Kikbe szivetek az örömhöz ért.
(Fogj nosza kulacsokat
Tölts tele finakokat
A fekete bajokat
Öntsük le.)

Ismét Andante. (Mulik mint az árnyék ez az élet.)

(A függöny legördül.)

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

VILÁGSZÉP LEÁNYOK

ÉNEKES NÉPSZINMŰ HÁROM FELVONÁSBAN

Országos Széchényi Könyvtár

Személyek :

BARABOLY TAMÁS, patakmolnár.

KLÁRA, második felesége.

CAPÓ PETI, molnár-legény, Klára fia első házasságából.

CZICZA, Baraboly Tamás fogadott leánya.

SELYEM ZSUZSI, legszebb leány a faluban.

AZARI MISA, végzett kukta, szalmakomiszárus, verbungvezető, török dervis, bukott színházdirektor, hegedűvirtuoz.

CSIBOR NIKODÉMUS, fűszerszámos, népies nevén «Megeszemenaszt».

MOGYORÓS IZSÓ, rektor, népies nevén «Netartsderre».

HIÚZ ÁRON, pandurhadnagy, népies nevén «Csakmáscsizmáthúzó».

FAKOVÁCS, hegedűs.

HURKANYÉL, bőgős.

MITUGRÁSZ, klarinétos, később Ál-Peti.

MIKULÁSNÉ.

KÁNYÁNÉ.

VARJÚNÉ.

CSÓKÁNÉ.

KAKASNÉ.

PANNIKA, } idei menyecskék.
MARKA, }

EGY PARASZTLEGÉNY.

Verbungos huszárok, ujonczok, legények, leányok, molnárinasok.

(Történet-hely : Bozonka, biharmegyei falu ; történet ideje az I. felvonásban 1849-ik év tavasza, a II. és III. felvonás 1860-ik év ősze. A két első felvonás játszódik a patakmalomban, a harmadik a község házában.)

ELSŐ FELVONÁS.

Színhely: Patakmalom belseje. A háttérben magasban az emelet, melyben a garad látszik a malomkövel, a koronggal, s az azt hajtó fogas kerékkel, egész működésben. A kerék alatt a kád; a koronghoz köthető pitle, mely a lisztszítalót rázza. Az alsó szintértől mellvéd zárja el. A malom felső részének folytatása van a jobboldali felső tornácban, mely egész a szín elejéig nyúlik. Az oda felvivő lépcsőzet a magasabb részével a nézőtér felé emelkedik, úgy, hogy ez a haránt deszkázat egy rekeszformát képez. Faoszlopok tartják a lépcsőt és a felső építményt s azoknak a közei meg vannak rakva kereszbe tett lisztes és gabonás zsákokkal. A háttérben nagy kapu, rajta kis ajtó. Csoport jelenéseknél a bejövetel és kimenettelkor az egész kaput nyitják ki. Legelöl balról oldalajtó. Az alanti szakasza a szintérnek csinos lakószoba. Kihuzó szekrény; üveges almárium, mennyezetes nyoszolya; elöl varróasztal. Almárium belseje és teteje megrakva főkötőtartókkal, s azokon minden alakú főkötők. Az asztalon főkötőbábon készülöben levő táritoppas debreczeni főkötő, varróvankosok, czérnagombolyag, pántlikák, szabóolló, kólmizó-vas, tüzesítőjével; reczézó furfang, tűbehúzó nagyító golyó. A szögletben egy pár férfi-csizma. A falon tálas tányérokkal, kancsókkal. Egy kancsóban búzavirág-bokréta, közepébe tűzve néhány pávatoll.

I. JELENÉS.

Klára, Czicza, Kányáné, Varjúné, Csókáné, Kakasné, Pannika, Makka, Mikulásné, Peti.

(A függöny felhúzásakor már valamennyi asszony mind teljes veszekedésben van Barabólnéval.)

KÁNYÁNÉ. Az én uramat is a molnár bolondította el.

VARJÚNÉ. Soha az én uram még a kártyát sem ismerte dig, azt se tudta, mi fán terem az adutt.

CSÓKÁNÉ. Az én uram meg se látta a kocsmacégért.

KAKASNÉ. Az én uram rá sem nézett más asszonyra, rajtam kívül.

MIND (egyszerre Barabólnéhoz). Mind a kegyelmed ura vette őket rá a rossz életre. A drágalátos mákvirág!

KÁNYÁNÉ. Most is négy napja már, hogy oda van a szalontai vásáron; az én uram is vele csavarog.

VARJÚNÉ. Az enyém is ott tekereg velük. Ez óta megvehették volna csonka tornyot.

CSÓKÁNÉ. Bizonyosan valami fain menyecskékre találtak.

KAKASNÉ. Azokat is mind jól ismeri a molnár. A minap is ott láttam táncolni egy ilyen édesmindnyájunkéval a népkertben.

MIKULÁSNÉ. Hát kegyelmed mit keresett a népkertben? Talán az olvasóját vesztette ott el?

KAKASNÉ. Kend meg nénémasszony, ne fecsegen. Majd ha én úgy megvénülök, mint kelmed, majd én sem járok a népkertbe, hanem inkább kiállok a buzafield közepébe.

MIKULÁSNÉ. Talán azt mondja kelmed, hogy madár-ijesztőnek? Akkor is kelmedet ijesztem meg legjobban.

KAKASNÉ. Talán azt akarja vele mondani, hogy «jó madár» vagyok. Kikérem aztat. Nekem becsületes uram van.

CSÓKÁNÉ. Az ám a «jobbik», a kivel a többit ijeszgetik.

KAKASNÉ. Csak van olyan, mint a kelmed kancsija, a ki most is minden este a Varjúné kis kertjén keresztül jár haza.

VARJÚNÉ. Micsoda? Az én kertemen? Hazugság! Álnokság. Nem én járok a kártyavetőnéhez, igazat mondatni, hanem kend, meg a Kányáné.

KÁNYÁNÉ. Mi köze kelmednek hozzá? Azért nem én vagyok az az asszony, a ki megfőzte a hangyabojt a «szólatlan» vízben; azt itatta meg az urával, hogy a hűsége viszsztatérjen.

VARJÚNÉ. A Mikulásné tanított rá.

MIKULÁSNÉ. Ki mondja azt?

KÁNYÁNÉ. Én is mondom.

MIKULÁSNÉ. Hát boszorkány vagyok én?

MIND (összevissza feleselnek). Én nem hagyom a becsületem! Van is kendnek! Több, mint neked! Ki az a te! Te vagy a te! Ezt nekem még senki se mondta!

PETI. (Odafenn a malomgépben hozzá köti a pitlét a koronghoz, az elkezd nagy zajjal kelepelni.)

ASSZONYOK. (Mind igyekeznek a kelepelő pitlét túlkiabálni. Belefáradnak.)

PETI. (Meglassítja a malomkerék forgását, úgy, hogy a kelep csak a taktushoz üti a kiséretet, a zenekarban. Dalol.)

«Ha zörög malmom,
Szívesen hallom:
Molnár vagyok:
Vígán vagyok!
Szívem dobog: tik ták
Tiki taki ták.»

(Ismét.)

KLÁRA. No lám! A pitlés malomnak a zörgése el nem birta őket hallgattatni; hanem ha egy legény el kezd dalolni, arra aztán egyszerre mind elhallgatnak.

PETI (dalol).

NŐK (együtt dalolnak).

•Hogyha menyecske
Jön, locska-fecske:
Hölgyem danál,
Malmom darál;
Szivem dobog: tik ták
Tiki taki ták.»

NŐK (mind nevetnek).

KLÁRA. No hát csak azért jöttek ide hozzám kegyelme-
tek, hogy az uramat szidják előttem?

KÁNYÁNÉ. Jaj, dehogy azért jöttünk. Hájszen nem szól-
tuk mi meg az ifjaszszonka urát. Csak hát már az a min-
dennapi kenyere az asszonyembernek, hogy kitegye a lel-
két. Hát még ne is beszéljünk? mi? Beálljunk hallgató
barátnak? Inkább azért jöttünk, hogy meglesz-e hát az a
főkötő az ünnepre? Az én bodros főkötőm?

VARJÜNÉ. Az én tárítoppos főkötőm? az arany paszo-
mánttal.

CsÓKÁNÉ. Az én blond csipkés sasakom? az a pesti
módi!

KAKASNÉ. Az én antallásos debreczeni főkötőm?

VARJÜNÉ. Az enyimen elől hátul, két oldalt máslinak
kell lenni.

KÁNYÁNÉ. Az enyimen hat sor bodor menjen végtül-
végig.

CsÓKÁNÉ. Az enyimnek a pántlikája a csipőmig lelógjon.

KAKASNÉ. Az enyimbe ezüst rezgők legyenek dugva, két
oldalt boglárok üveggyöngyből, a homlokán egy nagy ra-
nunkulus piros zseniliából, a két fülénél egy bodor ezüst
csipke.

TÖBBI ASSZONYOK. Nekem is olyant! Épen olyant, mint
a Kakasnénak.

KLÁRA. Jól van! Mért nem jönnek kegyelme-
tek az utolsó nap, gyertyagyújtáskor? Hát ezermester vagyok én, hogy
most egyszerre az utolsó héten rázzak ki a ruhám újjából
négy új fejkötőt?

ASSZONYOK. (Mind körülfogják, hiszelkednek, csírogatják.) Csinálja meg
az ünnepre! Csak az én főkötőmet. Barabolyné. Dárga
Barabolyné.

MIKULÁSNÉ. No már látom, hogy én itt szóhoz nem juthatok. (Megrángatja Barabolyvét.) Öcsémasszony! Én elmegyek. Nem maradok itt tovább. Hazamegyek. Megnézem a kötést. Ma kell neki kiköltetni. Istennek ajánlom. Mondok, hogy elmegyek már! Dehogy hallja. Azt mondom, hogy elmentem! (El duzzogva.)

KLÁRA. No jól van. Én elvállalok minden munkát. Pedig nincs hozzá egyéb segítségem ennél a haszontalan kis leánynál. Hanem azt kikötöm, hogy nekem ünnep vasárnapjáig egy teremtet lélek se jöjjön ide tereferélni; mert akkor nem lesz a munkából semmi. No hát Pannika, Makka? Nektek is kell-e valami? Ti még csak új menyecskék vagytok. Nektek még az első esztendőben csak a «csepesz» dukál; mert ti még «tánczoltok».

PANNIKA, MAKKA (egyszerre). Az ám. Van kész új csepesz?

KLÁRA. No hát Pannika! Hogy «vág a bajusz!»

PANNIKA. Hát hiszen semmi panaszom az uramra. Tele a kamránk, pinczénk, van cifra ruhám, elég a majorságom. Kevés a dolgom, csak a készhez ülök le; hanem aztán (izetlenkedve) üm-hüm.

KLÁRA. Hát ti nálatok, Makka hugám?

MAKKA. Bizony sok ott a szükség. Nem dobjuk el a kenyér haját a kutyának, hanem magunk eszszük meg. Magad uram, ha szolgád nincs. Estig nem szakad ki a dolog a kezemből. Hanem aztán (dicsekedve). Ahán!

CZICZA (a varrásból feltekintve). Mamuskám. Mit tesz az, hogy «üm hüm» meg «ahán».

KLÁRA. Az diákul van. Te csak nézz a varrásba.

CZICZA (danol).

«Elvette nénémet
Cifra szabólegény.
Engemet is elvett
Szegény juhászlegény.
Öröme nénémnek
Cifra szabólegény.
Siralom én nekem
Szegény juhászlegény.
Bottal költi nénémet
Cifra szabólegény.
Engem galambcsókjával
Szegény juhászlegény.
Örömöm én nekem
Szegény juhászlegény.
Siralom nénémnek
Cifra szabólegény.»

KLÁRA. Te is mindenre tudsz nótát, mint a Selyem Zsuzsi. Jaj! Nem kell az ördögöt a falra festeni. Már itt van.

II. JELENÉS.

Előbbiek. Selyem Zsuzsi.

ZSUZSI. (Nagy virágú szoknyában, selyem köténnyel, virágos pártával, keresztül kötött selyem kendővel, széles pántlikába font hajjal, piros pillangós cipővel, karján kis kosárral. Dalol.)

Én vagyok az, én vagyok az eprész lányka;
Szeretóm ha megkívánja:
Ha az erdőn nem találom,
Ajkamon egy: megkinálom.

«Hajjah bizony megérett a meggy!
Van szeretóm nekem, de csak egy;
Mentül jobban érik a meggy
Annál jobb a meggy, meggy, meggy,
Mentül jobban kéri a lányt
Annál jobban megy, megy, megy.»

Hoztam pedig nénémasszonynak epret is, meggyet is kóstolóba, felyül az ananász számóca, alul a spanyol meggy. Magam szedtem, válogatva. Tudom, hogy megosztja a Petivel. A kosarat pedig nem kérem vissza, (célzással félre) Van nekem otthon már abból egész gyűjteményem!

KLÁRA. No Zsuzsi hát téged mi szél hozott ide? «kár-látóba» jöttél-e, vagy «susogóba»? Leány vagy-e már, vagy még csak menyecske?

SELYEM ZSUZSI (dal).

«Nem vagyok én szelidecske
Sem leányka, sem menyecske.
Mert én égi harmat vagyok.
Este a virágra szálllok
Hajnalig rajta uszkálok.»

Egyébiránt pedig azért jöttem nénémasszonyhoz, hogy csináljon nekem ünnepekre egy szép ujdонат új pártát.

KLÁRA. Ujdонат új pártát? Szükséged van rá, ugy-e? No hát milyen legyen? Piros bársonyból legyen. Skofiummal varrott legyen?

SELYEM ZSUZSI. Nem bánom én, akármilyen lesz, csak egy sor búzavirág legyen végtől végig rajta.

KLÁRA. Hallod-e Zsuzsi lelkem. Búzavirág a termékenység jelképe; az nem való leánynak pártára.

CZICZA (beleszól). De hisz a búzavirág a mamuskám kedvencz virága. Hát mért ne volna az jó a pártára?

KLÁRA. Ne kotyogj bele mindenbe. Mit értesz te ahoz?

SELYEM ZSUZSI. No hát nem bánom. Legyen rajta egy sor rózsabimbó. De mindeniken egy Katalinka bogárka legyen.

KLÁRA. Ugy-e, te is szeretnéd már, ha a Katalinka bogárka megjövendölné, hogy merről érkezik a leánykérő?

SELYEM ZSUZSI. Tudja azt kelmed, jobban, mint én. (Dalol.)

«A Tisza, a Duna de zavaros,
A szívem, a molnár de haragos.
Ne haragudj — szívem molnár
Tied vagyok, tied leszek szüret után.»

KLÁRA. No látod. Nem danolta utánad a nótádat a «Szívem molnár».

SELYEM ZSUZSI. Nem danolta utánam az én nótámat! Lelke rajta! Ez volt az utolsó próbám, a mit vele tettem. Majd danolom hát én az ő nótáját; de annak, tudom Istenem, hogy sírás lesz a vége. Ha a Peti nem akar az én utamon járni, majd járok én az ő útján.

KLÁRA. Miféle útja van az én fiamnak, te Zsuzsi?

SELYEM ZSUZSI. Bizony nem az, a melyiken a búzavirág terem. Nem is az az út, a melyiknek «térjmeg-utcza» a neve. Hanem az az út, a melyet édes anyák öntöznek fel sűrű könyeikkel.

KLÁRA. Ne rémítgess, Zsuzsi lelkem! Én vigyázok az egyetlen fiamra. Nem töri az olyanban a fejét, a mivel az anyját megkeserítse, mert annak igaz a lelke.

SELYEM ZSUZSI. Épen azzal fogja megkeseríteni, hogy nagyon is igaz a lelke. Tudom én már jól a titkát. Nagy farsangolás lesz itt rövid időn! Egy menyasszony, hét vőlegény. Egy lakodalom és hét gyász! Sírás rívás muzsikaszó mellett? Tánczolunk, hogy belehalunk.

KLÁRA. Megháborodtal te Zsuzsa!

SELYEM ZSUZSI. Rövid nap megtudja kegyelmed a dolgot. Én már tudom: csak titkolom. A szemem nevet, a szívem sír. A míg danolok, belül emészttem magamat. — Hát csak ne csináljon kegyelmed a számomra pártát. Majd tudom én, hogy mit teszek a fejemre.

KLÁRA. No csak tollkoszorú ne legyen.

SELYEM ZSUZSI. Bizony pedig toll lesz rajta. Majd meglátja azt kegyelmed. De már akkor késő lesz a bánat.

KLÁRA. Micsoda találós meséket találsz föl itt nekem?

SELYEM ZSUZSI. Törheti kelmed azon a fejét. Majd kitalálja, a hogy én kitaláltam a magam kárán. (Énekel.)

«Füvel van az utcza végtől végig behintvel,
Akármí hírt hallasz, édes rózsám ne hidd el.
Kard, trombita, dobszó, szomorú hangot adnak
Talán akkor már a temetésemre hínak.»

Ezt sem dalolta utánam.

CZICZA (varrás közben. Danol.)

«Zöld erdőben zúg a malom,
Ott öröl az én galambom.
Oh be kedves nyári este,
Megnyugszik a rózsám teste.
Jobban alszik azután.» (Ismét.)

PETI. (Fenn a garatnál dalolja ugyanazt a dalt.)

KLÁRA. Lám, ennek a nótáját vissza danolta, pedig e még csak «béka».

CZICZA. Oh bizony nem vagyok már béka.

KLÁRA. Béka vagy, ha mondom.

CZICZA. Engem szeret a Peti, mert bátyám.

KLÁRA. Látod, hogy béka vagy!

SELYEM ZSUZSI. Nem bucsuzom, visszajövök nem sokára.
De akkor nem ismernek rám. (El.)

III. JELENÉS.

Előbbiek, Mikulásné.

MIKULÁSNÉ. (Berohan egy kendővel letakart szakajtókosárral a kezében.
Jaj nekem! Jézus Mária! Odavagyok.

KLÁRA. Mi történt? Kiesett a világ feneke?

MIKULÁSNÉ. Jaj, ez az infámis rossz leány. Ez a kelmed Cziczellája. Micsoda csúfot tett belőlem! Szent Iván napján ültettem meg a kotlómat, kilencz kacsatojást raktam alája. Odajön ez a setrekata! Aszongya, mit csinál né-némasszony? Mondok kotlót ültetek meg kacsatojásan. Aszongya, megálljon né-némasszony, hozok én kelmednek olyan kacsatojást, a milyent most kapott apám uram Pestről, az állatkertből, a kiből olyan kacsa lesz, hogy struccztoll nő a feje búbján. Struccztoll! Kapok rajta, kicserélem a kilencz kacsatojást az ő specziálításaival. Lesem mind e mai napig, hogy mi lesz belőle! Nézze kegyelmed, mit csinált velem az istentelen! Leszedte a képmény fölül a golyafészekből a golyatojásokat, azokkal

cserélte ki az enyimeket. Ma keltek ki. Itt a kilencz házi gólya a tyúkültetőben. (Feltakarja a kosarat, a miből fiatal gólyák fejei bólingatnak elő.) Jaj átkozott kis boszorkány! — Kinek kell ez a sok kicsi gólya?

ASSZONYOK (mind elszaladnak). Jaj! Nem kell a gólya! nem kell semmi gólya! (Ki a kapun.)

CZICZA (kiváncsian). Anyámasszony. Mért félnek ezek az asszonyok mind úgy a gólyától?

KLÁRA. Jobb lesz, ha nem jár a nyelved.

MIKULÁSNÉ. Már most én mit csináljak ezzel a kilencz gólyával?

KLÁRA. Nevelje fel őket nénémasszony. Jó lesznek azt a sok kigyót békát megenni, a mit kegyelmed szokott más emberek után kiabálni.

MIKULÁSNÉ. Ez már czifra gorombaság! Soha se látnak engem többet ennél a háznál. Megállj te gólyaköltető rossz leány! Hátra fordítom a fejedet. (El.)

IV. JELENÉS.

Klára, Czicza, Hiúz, később Mogyorós, majd Csibor.

KLÁRA. No most láss hozzá az öltögetéshez, a fodrot duplán áttűzd, az ajnszatzot ki ne hagyd, az antallást krájezstichehel varrd össze, különben kibomlik, a czérna végét jól elvarrd. Égjen a munka a kezed alatt!

HIÚZ. (Bekukkant az oldalajtón, meghököl.) Ohó! Van itt már valaki?

KLÁRA. Van; de nincs!

HIÚZ. Mingyárt visszajövök, csak más csizmát huzok. (Visszavonul.)

MOGYORÓS. (A hátulsó ajtón toppan be.) Nincs itthon a molnár?

KLÁRA. Akar valamit lejáratni a garaton rektram?

MOGYORÓS. Igenis. A búbánatom.

(Dalol.) «Simonyiban van egy malom,
Bánatot örölnék azon.
Nekem is van búbánatom
Oda viszem, lejáratom.»
Oda viszem, lejáratom.

KLÁRA. No hát csak vigye oda.

MOGYORÓS. Ne tartsd erre! (Vissza a hátulsó ajtón.)

CSIBOR. (Az oldalajtón jön be, hosszú, sarkig érő kabátban, fején óoska csilinder-kalap, a féllábára sántít.) Talán korán is jöttem? Itthon már a molnár?

KLÁRA. Jaj, a halálmadár jön. Mirossz hírt tetszett hozni?

CSIBOR. Hajh! Nagyon megverték bennünket!

KLÁRA. A kártya-asztalnál?

CSIBOR. Nem bizony. A csatatéren.

KLÁRA. Kiket vertek meg?

CSIBOR. A magyarokat.

KLÁRA. Akkor nem kelmeteket verték meg, mert kelmed görög.

CSIBOR. De azért igaz magyar szív dobog a keblemben.

KLÁRA. Hát még nincs itthon a molnár. (Félre.) Muszka spion vagy!

CSIBOR. Hát ha már idáig fáradtam, majd csak itt maradok, s megvárom, míg összejönnek. (Odamegy a rekesz alatti asztalhoz, kihúzza a fiókot, kiveszi a kártyát, oszt, hív, üt, számlál.) Pagát, ultimo, volàt!

KLÁRA. Ez már aztán a bolond passió! Egymagában is tud kártyázni.

CSIBOR (magában). Ez már nevezetes. Még mikor magamban játszom, akkor is vesztek! Az úr renonszot adott megint! Belenézett a kártyámba. Nem! Ilyen csaló gazemberekkel nem játszom együtt. Nézzük meg, mit csinál a Peti odafenn. (Felmegy a garathoz.)

CSIBOR (fenn a garatnál). Hát Peti, téged nem vittek még el honvédnek?

PETI. Nem is visznek. Ha kell megyek magam.

CSIBOR. A kocsmában ugyan tánczolnak a legények a verbunkosokkal.

PETI. Nekem dolgom van; nem érek rá tánczolni.

CSIBOR. De arra csak ráérsz, hogy ezt a proklamációt elolvasd: a magyar kormánytól.

PETI. Dugja kelmed oda a szelemenfa alá, majd ha végzem a dolgom, belenézek.

CSIBOR. (A gerenda alá dugja az írást.) De derék katona lenne pedig belőled, magad megennél három kozákot. Nézzünk ki a padlásablakon, jön-e már apád? (Felkapaszkodik a padlásablakhoz.)

V. JELENÉS.

Előbbieik, Baraboly.

BARABOLY. (Molnárszín ruhában, oldalán tarisznya, kezében hosszú pálcza.) No megérkeztem szerencsésen. Jó napot, gyémántom.

KLÁRA (Cziczához). Ha kedves a farkinczád, (Czicza czopfiját megfogja.) meg ne próbálj mukkanni. (Úgy tesz, mintha nem venné észre a férje megérkeztét.)

BARABOLY. No drága tulipántom, hát azt sem mondod mikor megjövök az útról, hogy «papucs!»

KLÁRA. (Hallgat, a gyertya hamvát elkoppantva.)

BARABOLY. Idehaza is mindig esett az eső? Én most is csuron víz vagyok.

KLÁRA. (Hallgat, csak a czérnát szakítja a fogával.)

BARABOLY. Nem keresett valaki azóta, hékám?

KLÁRA. (Hallgat, tübe húzza a czérnát.)

BARABOLY. Nem volt itt az árendás a malombérletért?

KLÁRA. (Hallgat, a czérnát pattogtatva.)

BARABOLY. Nincs semmi újság a faluban?

KLÁRA. (Hallgat, sebesen öltögetve.)

BARABOLY. (Szétnéz a szobában, elkezd keresgélgni, kihuzza a subláda-fiókokat, nem találja, a mit keres, pálczájával kikotorja az ágy alját, ott sem találja, egy pár csizma van a szegletben, azokat is felfordítva megrázza, nincs benne. Széket tesz az almárium elé, arra felhág, minden főkötd-bábot megmozgat, nem leli, a mit keres, utoljára odamegy a varróasztalhoz, felemeli a varróvánkost, utoljára a főkötd-bábot.)

KLÁRA. (elmérgesedve, felkiált). Ugyan mi a tüzes millióm istennyilat keres már kend előlhátul?

BARABOLY. (Nagy örömmel.) Hála legyen szent Jeremiásnak, hogy megtaláltam! A te nyelvedet keresem, kedves oldalbordám. Azt hittem, elveszett.

KLÁRA. (felpattan a helyéről). No ha csak az volt a baja kegyelmednek, hogy a nyelvem nem találta, hát teljék kedve. Legelőször is hát «papucs». A második kérdésére: igen is volt eső, zegernyezápor, istennyila, minden! Harmadszor: igenis keresték kelmedet a három drágalátos mák- virágok, a kártyaczimborái, negyedszer: az árendáért igenis itt voltak s én azt kifizettem a magam keserves keresményéből, ötödször pedig, nagy újság van a faluban, szörnyű nagy újság! az, hogy Baraboly Márton uram haza- érkezett a szalontai vásárból: Ugyan kérem hány mérföld ide Nagy-Szalonta?

BARABOLY. Épen három, meg egy darab.

KLÁRA. S azt négy nap alatt szokták megjárni a magyarok?

BARABOLY. Ne pattogj, feleség. Értsd meg a dolgot. Tudod, hogy tíz zsák lisztet vittem Szalontára. A mint a piacra megérkezem, rögtön ott terem a kormánybiztos, s rám parancsol, hogy a hadsereg számára rögtön le kell vinni a magam szekeren mind a lisztet az aradi táborba.

KLÁRA. Hogy a kakas csipje meg azt a magyar kormányt. Minek neki a nagy tábor?

BARABOLY. Hát hogy az ellenséget megverje vele.

KLÁRA. Hát mért nem békül ki az ellenséggel? Megesnék bele, ha az ember mingyárt verekedni menne az ellenségével. Alkudjon ki vele s aztán menjen kiki haza.

BARABOLY. De a mi ellenségünk nem megy ám haza, hanem elfoglalja az országunkat, s mindnyájunkat rabokká tesz.

KLÁRA. Oh bár regulázná meg egyszer valaki kenteket; de rájuk férne!

BARABOLY. Ne kísértsd az Istent az ilyen beszéddel aszszony, mert bizony megbánod. No hát ne zsémbelj. Szalontán tizenkét forintot kínáltak a zsák lisztért, a magyar kormány pedig fizette tizenhat forintjával.

KLÁRA. No akkor hát az Isten áldja meg azt a magyar kormányt. No de hát Aradra egy nap, vissza más nap, hol van még a másik két nap?

BARABOLY. Hát visszatérett meg a magyar kormány parancsolatjára komisz posztót kellett szállítanom Makóra a szekeremen.

KLÁRA. Még Makón is volt kelmed? Hát Jeruzsálemben nem volt? Hogy a bagoly rugja meg a magyar kormányt.

BARABOLY. No csak ne tüzelj! A fuvarért fizettek ötven forintot.

KLÁRA. Akkor hát engedelmet kérek a magyar kormánytól. Hát hol van a bugyelláris? Hadd lássam a pénzt.

BARABOLY (átadja a tárczáját).

KLÁRA (számlálja a pénzt). Itt csak százhatvan forint van, pedig mikor elment az uram, akkor is volt benne öt egyes, meg hat tíz krajczáros bankó. Hát az ötven forint mire kelt el?

BARABOLY. Azon neked vettem vásárfiát, hékám.

KLÁRA. Ugyan miféle vásárfiát talált ki, hadd hallom?

BARABOLY. Hát, hoztam egy gyűszűt. (Átadja a papírba takart gyűszűt.)

KLÁRA. Nagyszerű! Négy napig oda van. Bejárja Szalontát, Aradot, Makót, Jeruzsálemet s hoz nekem haza egy rézgyűszűt! Ez aztán a «gróf»!

BARABOLY. No csak nézd meg azt a papirost, a mibe a gyűszű takargatva van, aztán beszélj.

KLÁRA. Áh! Egy ötven forintos bankó! Ilyet még nem láttam. No hát akkor szent a béke.

BARABOLY. No már most csak kapok hát hozott Isten fejében egy csókot.

KLÁRA. Ah, illik is az ilyen öreg embereknek, mint mi. (Meghagyja magát csókolni.)

BARABOLY. Hát te töled, Czicza, nem kapok egy csókot? CZICZA. Még én nem kaptam vásárfiát.

BARABOLY. No nézd! Nem előlegez. No hisz neked is hoztam — egy pár török papucset. (Kihúzza a táskájából.)

CZICZA. Jaj, de szép papucs. Azt én csak a templomban huzom fel, odáig mezitláb megyek.

KLÁRA. Oh, már ugyan minek volt annak a rossz leánynak ilyen czifra papucset hozni. Mind elkapatja kegyelmed a nagy szeretetével. Tán még a lábára is felhúzza neki maga.

BARABOLY. Fel biz én, ha te mondod. (Felhúzza Czicza lábára a papucset.)

KLÁRA. Úgy, úgy, csak bolondabbítsa ezt a leányt! A drága kis babácskát, mért nem veszi mindgyárt az ölébe? Aztán ringassa alá s fel, csicsijja babája.

BARABOLY. Azt is megteszem én, ha te úgy kívánod. (Felveszi a karjára Cziczát.) No hát kis aranyos Cziczuskám, tanul-e azóta valami új nótát?

KLÁRA. Nem is hiszem én, hogy ez kendnek fogadott leánya volna; mert ez igazi leánya!

BARABOLY. Hát 'szen az is virtus!

CZICZA. Nem! Nem! Én nem akarok az apuskának igazi leánya lenni.

BARABOLY. Miért nem te, kis czicza?

CZICZA. (Hamiskásan félrefordítja a fejét, nyelve hegyével megnyalja az ajka szélét, hüvelykujjával felfelé mutat a malomba.)

KLÁRA. (elérti az arcjátékot). No nézd! Hogy felnyilt a békának a szeme! Már nem szeretné, ha igazi testvérbátyja lenne a Peti! Leszállsz mingyárt onnan, annak a bolond embernek az öléből?

BARABOLY. (Helyére ülteti a leányt.) No te neked az se jó, ha kis leánynak veszik, az se jó, ha nagy leánynak veszik. Megyek én innen.

KLÁRA. Tudom, kártyázni. Megéheztek az újja hegyei, négy nap óta nem üthette a filkót.

BARABOLY. Hát kártyázni csak «kö!» Az ember nem élhet úgy, mint a barom. A sertések az ólban eléggé ráérnének kártyázni, mert semmi dolguk.

KLÁRA. Ha tudnának hozzá.

BARABOLY. Igenis, ha tudnának hozzá. Ebben különbözik az ember a baromtól, hogy tud kártyázni.

KLÁRA. Te meg ne nézegesd mindig a czifra papucsaidat! Láss a dologhoz. Magam varrjam meg mind ezt a sok bolond fejkötőt? Azt gondolod, neked nem kell megszolgálnod az ebédet, vacsorát? Azért tartalak itt, hogy gyönyörködjem benned. No már összerántottad a tintukot! mordiózom a lelked!

BARABOLY. No megállj! Ha te szidod az én leányomat, majd szidom én mindgyárt a te fiadat. — Micsoda zsákok ezek itten?

KLÁRA. Búzás zsákok.

BARABOLY. Hát mért nincsenek ezek odafenn a malomban? Hol lebzsel az a rossz kölyök?

KLÁRA. Ha nem volt, a ki felsegítse neki a vállára adni a zsákokat.

BARABOLY. Micsoda? Molnárlegénynek felsegíteni a vállára a zsákot. Ilyet sem hallottam még! Mikor én legény voltam, két zsákot tettem egymás tetejébe, úgy szaladtam vele fel a grádicson, s még danoltam mellette.

KLÁRA. Akkor volt az.

BARABOLY. Most is úgy van. (Felkap egy zsákot a vállára s felviszi a hágcsón.)

KLÁRA. Én bizony nem engedem a fiamnak a termetét megrontani a zsák-emelgetésben.

BARABOLY (fenn a malomban). No hát úrfi! Tudod-e, hogy mikor iszik a molnár «vizet».

PETI. Mikor nincs vize.

BARABOLY. S mikor iszik «bort» a molnár?

PETI. Mikor van vize.

BARABOLY. Hát, a ki áldója van, félvízzel dolgozunk?

PETI. Most vágtam meg a követ; nem lehet egész vízzel örölni.

BARABOLY. Hát, a ki lelke van. Nem tudod, hogy kővágás után árpát kell daráltatni, a míg lekopik a kő?

PETI. Hisz úgy is azt darálok.

KLÁRA. (Cziczához). Ha nekem ilyen hányd el ved el munkát csinálsz, mingyárt a tíz körmödre kötöm a czérnát s ott gyűjtöm meg.

BARABOLY. Ha én nekem annyi korpát csinálsz, bizony bele verem az orrodát.

CZICZA (pityereg).

PETI. Ugyan édes apámuram, mért szid kegyelmed engem olyan nagyon?

BARABOLY. Hát édes anyád mért szidja az én leányomat olyan nagyon?

PETI. (A malomkarzatról odaszól.) Anyámasszony! Kelmed odalenn «vet», én meg idefenn «aratok».

KLÁRA. (Elérti a szót, Cziczához.) No ne pityeregj, hiszen nem haragszom, csak hát tanítalak. No gyere, csókolj meg. (Megsókolja Cziczát.)

BARABOLY. No, hát ne dúzd fel az orrod minden szóért. Hát csak kell mutatnom, hogy jobban értek a dologhoz, mint te. Engem is mindig szidtak, mikor molnárlegény voltam. Azért nem haragszom ám rád. No most töltsd fel ezt a búzát, aztán ereszd meg a pitlét.

PETI. (A szítáló gépet megindítja, a malom kelepelni kezd.)

CSIBOR. (Leszáll a padlásablakból.)

BARABOLY. (Meglátja Csibort.) Hát az úr itt van?

CSIBOR. Hát az úr megjött? Mind itt lesem az ablakból.

BARABOLY. Hiszen nem onnan jövök, hanem innen.

CSIBOR. No hát tarokk geht vor! (Csibor lejön a lépcsőn, leül a kártyaasztalhoz.)

VI. JELENÉS.

Hiúz, majd Mogyorós.

HIÚZ. (A hátsó ajtón besettenkedik, lábhegyen a rekeszig lopózik, ott a kártyaasztalhoz leül, Csiborral szemközt.)

MOGYORÓS. (Bejön, szétnéz, egyik oszloptól a másikhoz ugorva eljut a kártyaasztalig s középre leül.)

BARABOLY. (Meglátja onnan felülről, hogy már itt van a három czimbora, ő is lelopózik a grádicson, s közéjük ül.)

PETI (az apja után kiált). Apám uram, hát aztán mit töltsék fel?

BARABOLY (siettében). Tarokk geht vor!

MIND A NÉGYEN. (Helyet húznak.)

HIÚZ. (Háttal fordulva jut Klára felé.)

MOGYORÓS. (Háttal a közönséghez.)

BARABOLY. (Szemben a közönségnek.)

HIÚZ. Ki oszt?

MOGYORÓS. Mindig, a ki kérdi.

HIÚZ (oszt.)

CSIBOR. Első dolog belenézni a szomszéd kártyájába.

MIND A NÉGYEN. (Néma jelekkel mutogatnak. Három felemelt új jelenti a hármast, kettő a kettőt, bütőkkel kopogtatás a kontrát. Játsszanak, ütik az asztalt.)

VII. JELENÉS.

Előbbiek. Mikulásné.

MIKULÁSNÉ. Jaj, az embernek meg kell itt siketülni.

KLÁRA. A már igaz. A malomzörgést még csak megszokná az ember. De hát kelmedet nénémasszony, — (szünetet tart) mi jó hozta vissza? (Malomzörgés elcsillapul.)

MIKULÁSNÉ. Hát lelkemadta teremtetten öcsémasszony, nem tudtam szóhoz jutni az elébb attul a sok locsperdi asszonynéptől. Pedig hát én is azért jöttem, hogy mikor csinálja meg már a számomra, lelkem öcsémasszony azt az új fejkötőt; meg azt az új slipfert, a mit régen ígért, még mikor susogóba jártam a molnárhoz. Épen ilyen legyen, mint ez a mostani, az új főkötő is, meg az új slipfer is, mert én már új módit nem kezdek. A főkötőn huszonnégy rőf csipke legyen, elől bodra, hátul lebernyegje legyen, a búbja kemény papirosbul legyen. A slipfernek a ráncza mind a háta közepén jöjjön össze, jó bő legyen, két nagy zsebe legyen, a gallérja kamukából legyen; a nyakán krézlije legyen, a majcza három rét legyen.

KLÁRA. Jó lesz nénémasszony, minden úgy lesz, a hogy kívánja.

MIKULÁSNÉ. (A kezével száját azon az oldalon eltakarva, a melyen a férfiak ülnek.) Aztán, mit is mondjak. Nem igaz ám az, hogy a komámék Aradon meg Makón lettek volna hosszú fubarba. Egész három nap három éjjel a zöld fában ültek, ittak és kártyáztak.

CZICZA (közbevág). Tudunk már mindent nénémasszony, apámuram minden pénzét elkártyázta, még adósságot is csinált.

MIKULÁSNÉ (félre). Hát ez már hogy találja ki, a mit én még csak most szándékoztam kigondolni? Te meg ne trécselj! Állj fel. Fogj legyet a leveli békának!

KLÁRA. Eredj. Ne legyen itt a füled!

CZICZA (feláll a varróasztaltól).

MIKULÁSNÉ. Már most csak azért sem úgy van, hanem inkább ő nyerte el a többieknek a pénzét, most felakarják a szolgabírónak adni, hogy «spiller». (Lassan suttog Klára fülébe.)

BARABOLY. Tizenkét tarokk tuletroa pagát ultimo.

HIÚZ. Köszönteti a kuruti plébános.

BARABOLY. Rekontra!

MOGYORÓS (Csibor fülébe kiált). Aztán a molnár ultimót mondott, a pandurhadnagy megkontrázza, nemzetes úr hív ki. Aztán okosan azzal a csepp észszel!

CSIBOR. Hát aztán ki játszik? (Kihív.)

MOGYORÓS. Tudtam, hogy bakot lő! Hát hosszú színt kell hini ilyenkor? A partnert kell meghajtani?

CSIBOR. Ángol ész!

MIND A HÁROM JÁTSZÓ. (Üti ököllel az asztalt.)

HIÚZ. Mint a kijáró kutyát!

BARABOLY. Azt hagyom a szent ekklézsiának.

CSIBOR. Megeszem én azt.

MOGYORÓS. (A míg az ütéseket szedi, jól rásűjt a kezére Csibor.) Auja! Az az én csontom volt!

BARABOLY. Hát ezt kibírja?

HIÚZ. Hegyibe a gémmel!

MOGYORÓS. Ütni, hini!

CSIBOR. Vulpest, vulpest!

MOGYORÓS. Tarokkot neki.

HIÚZ. Skiz, vagy semmi!

BARABOLY. Magam az öreg!

CZICZA. (Odalopózik Hiúz mögé s a kopasz fejről egy legyet fog el.)

HIÚZ (a fejéhez kap). Hüh, mit csinálsz te leány?

CZICZA. Csak egy legyet fogtam el a leveli békánk számára.

HIÚZ. De ne nézd az én koponyámat vadászterületnek, mert én foglak el. (Kártyát dob az ütésbe.)

CSIBOR (felugrik mérgesen). Hát pubot kell én nekem smirolni az ütésbe?

HIÚZ. Mikor az a leány legyet fogdos a fejemen!

CSIBOR. Úgy játszott az úr, mint egy pudli!

MOGYORÓS. Ne tessék veszekedni. Épen így lett a molnár «harminczhárom».

HIÚZ, CSIBOR, MOGYORÓS. (Nagy hahotával kacagnak.)

KLÁRA. Te apjuk! Hallod-e? Hát igaz, hogy te annyi pénzt nyertél a kártyán?

BARABOLY. Hagyj nekem most békét, mikor épen dritte káfbán «bika» lettem.

KLÁRA. Ezt nem tudom.

MIKULÁSNÉ. Jaj, el ne áruljon öcsémasszony az urának, hogy én tőlem hallotta. Megyek, megyek, sietős dolgom van.

KLÁRA. Te Czicza, kísérd ki nénémasszonyt, hogy meg ne ugassa a kutya.

CZICZA. Hiszen nem harapja az meg.

KLÁRA. Nem is azért, hanem hogy ő találja megmérgezni a kutyát.

CZICZA. (Kikiséri Mikulásné, csufondárosan utánozva annak a féloldalra tipegő lépéseit.)

MIKULÁSNÉ. Jaj, te gonosz csont, ne kísérsz olyan közelről! Le ne lépd a papucsot a lábamrul! Valami csudát oda ne tűzz a fejem búbjára!

CZICZA. (Azért is odatűz neki a fejkötőjébe egy nagy pávatollat.)

MIKULÁSNÉ (magát hajtogatva). Minden jót kívánok mind közönségesen. (Kimegy.)

CZICZA (kikiséri).

BARABOLY (felkiált a malomba). Te Peti te!

PETI. Tessék parancsolni.

BARABOLY. Kivetted a vámot a Varju koma lisztjéből?

PETI. Igen is kivettem.

BARABOLY. Itt volt a koma, mikor kivetted? Láttá?

PETI. Igen is nem volt itt.

BARABOLY. No hát ha eljön, vedd ki a vámot még egyszer a szeme láttára, nehogy azt higgye, hogy megcsalta az ember. — Valakin csak ki kell vásálnom az ultimo buktit!

CSIBOR. (Kever, a kártyát Baraboly elé teszi.)

BARABOLY. Ütöm!

CSIBOR. Meg ne üssön az úr, mert visszaütöm.

BARABOLY. A kártyát ütöm!

CZICZA. (Visszajön, Klára háta mögé lopózik, elkezd Mikulásné hangján.) «Ugyan édes lelkemadta teremtetted öcsémasszony, még egy kicsit visszajöttem.»

KLÁRA. (Ijedten felugrik). Jézus Mária! Már megint itt van. (Meglátja Cziczát.) Elmenj nekem innen mókázni, mert úgy nyakon teremtelek, hogy! . . .

CZICZA. (Odaborul a nyakába, átöleli.)

KLÁRA. Igy tesz velem mindig az infámis, mikor meg akarom verni, átnyalából, összecsókol. Nem tudok rá mérgeledni. (Az utcán verbunkos zene szól, egyes rikkantások.)

CZICZA (az ablakhoz szalad). Jaj! A verbunkosok jönnek.

KLÁRA. No csak vigye őket a szerencse akárhova; ide mi hozzánk ne jöjjenek.

CZICZA. Bizony pedig épen ide tartanak. (Ott künn pisztolydurranás hangzik.)

CSIBOR. Nini. Lőtték !

MOGYORÓS. A bizony. Az úr ultimójának lőtték.

CSIBOR. Hiszen még nálam a skiz !

HIÚZ. De fogom a fülét a huszonegyessel (üt).

CSIBOR (elbámulva). No még az sem történt velem, hogy a skizemet elfogják !

VIII. JELENÉS.

Előbbiek.

(Azari, hat verbunkos huszár, parasztleányok, piros szalagos kalapokkal, Fakovács, Hurkanyél, Mitugrász, Vargáné, Csókáné, Kakasné, Mikulásné, Pannika, Makka ; parasztleányok, zászlóvivő. Mind az ujanérkezők a hátsó kapun betódnak. Zeneszóval, dalolva.)

Katona vagy rózsám, az lettél,
Nekem ugyan nagy bút szereztél,
Felkötötted rózsám kardodat
Viselje az Isten gondodat.

Sárga csizmás Jancsi sárba jár,
Panni patakon túl reá vár
Ne várd Panni Jancsit mert nagy a sár
Sárga csizma sárban járni kár.

(1809-iki insurgens induló.)

AZARI. (Viktoria-dolmányban, pitykés rajthúzlival, pörge kalapjáról széles vörös szalag csügg alá két rétbén, vörös struccztolla a hátát veri, felkötött kardja a hónaljáig ér, nagy felkötött sarkantyú a lábán. Bajusza kacskaringósan megsodorva. Lépése tekintélyes, beszéde öblös. Folyvást móríká.) Áldás és háború ! Légy üdvöz magas keblű honleány.

KLÁRA. Kérem, ne tessék az én természetemre viczczelni. Ki fia az úr ? Mit akar itt az úr ? Ez itt nem kocsma ; hanem malom. Mit jön ide négy cigányadmagával muzsikálni, meg énekelni az úr ?

AZARI. Az én nevem : major Azari. Itt létem czélja : önnek, lelkes szívű honleány hódolatomat lábaihoz tenni, bajtársaim nevében, kiket most toborzottam a csikós huszárok ezredébe.

CZICZA. Nini, mamuskám, hisz ez a faczipós barátoknak a kuktája, a ki tavál bucsut vett a kapufélfátul.

AZARI. Ejnye de hamis debreczeni szemed van, te kis béka. Hát azért adtam én neked annyiszor páskát ? Tavaly csak olyan kurta bajuszom volt, lefelé álló, most meg kacskaringós, még is rám ismert ! Hát persze, hogy az

voltam a rabszolgaság korszakában, kukta! De mióta a szabadság hajnala felderült, a honfiúi erények jutalma is elkövetkezett, mostan major vagyok.

KLÁRA. Ugyan miféle zászlóaljnál?

AZARI. A két szuronyos batallionnál.

KLÁRA. Talán bizony a vágómarháknál?

AZARI. El méltóztatott találni. Annál. Nem kell lenézni pedig az ökörbatalliont a hadjáratban, mert a nélkül győzni lehet, de jölni nem. (Dal.)

«Ha kifáradt a csatában a honvédnak a marka
A legelső kérdése az, no most hol van a marha?
A gulyáshúst megteremti tábortűznél a Marcsa.
De csak úgy, ha szét nem futott a csatában a marha.
Az ökörre nagy szükség van! Csupán az a nagy baj, ha
Mind a generalstabnál van egyesítve — a marha.»

S mivel az ökör majorság, azért vagyok én major Azari.

KLÁRA. De ebből még mind nem tudom, hogy hogyan került az én malmom a kegyelmetek talpa alá?

AZARI. Felvilágosítást adok, példányképe a Gracchusok anyjának. Kegyelmednek van egy lelkes fia. Druszája a második magyar királynak.

KLÁRA. Dejsz azt nem viszik el kegyelmetek katonának. Az soha sem volt se korhely, se verekedő; még csak káromkodni sem tud. Semmi katonai virtus nincsen benne. Aztán nekem egyetlen egy fiam. Azt én nem azért neveltem, hogy annak kezét lábát ellövellőzzék. Az egész malomnak a gondja ő rajta van. Nézzék; az uram most is ott ül a korhely-kompániában, egész nap üti a filkót. Ha az én Petim nincs, megáll a malom, nem eszünk kenyeret. Csak tessék odább masirozni. Innen senki sem áll be katonának.

AZARI. Már pedig az velünk fog jönni, nyomatékos polgártársnő. Danoljátok el neki fiuk azt a harczy nótát. (Kardal.)

«Nyakamban van már a tarsoly, galambom.
Harminczhárom éles töltés van abban:
Eles töltés hadd nyugodjon magába.
De a kardom nem húzom ki hiába.»

AZARI. Peti öcsém, hej! Szállj le onnan a malomból.

PETI. Mingyárt lemegyek; de a mit a garatra feltöltöttem, annak előbb le kell járni.

KLÁRA (odafut az urához). Ember! El akarják vinni a fiunkat!

BARABOLY. De nagyobb baj az, hogy el fogják az én pagát ultimomat.

KLÁRA (dühösen). Hogy a sistergő ménykő pusztítsa el az egész kártyákat! (Kikapja az ura kezéből az egész csomó kártyát s kidobja az ablakon.)

MOGYORÓS. No már most tessék tovább játszani!

KLÁRA. (túzesen). Tessék az uraknak idejönni! Itt van a derék játék. Emberfejekbe megy. (Mind valamennyitől elkapkodja a kártyát s utána dobálja a többinek.) Itt tessék kontrázni, meg rekontrázni.

CSIBOR. (Kinél egyedül maradt meg a kártya.) Mi az? Ki játszik?

KLÁRA. A Petit el akarják vinni a háborúba!

CSIBOR. Mondja azt, hogy «czupász». — Inkább a felebarátom!

HIÚZ (felkiált Petihez). Ne félj semmit, Peti öcsém. — Látam én már muszkát, a mint a nagy érett uborkát ette a lóháton. Nincsen abban lélek, mert az szecskával él, egy magyar legény tizet a tarsolyába gyűr belőle. Az ágyútól meg épen ne félj semmit, nem egyéb az, mint egy nagy bolond bodzafapuska rézből; a mint elsütötték, vége van, megdöglött. (Éljenzés.)

MOGYORÓS. Én pedig egy jó tanácsot adok neked, Peti öcsém. Ha azt akarod, hogy a háborúban soha meg ne lőjjenek: azt vigyázd meg, hogy a legelső ágyúgolyóbis hol csap le a földre. Te akkor abba a lyukba állj bele, a matematikai proportio szerint úgy áll mint egy a 32198-hoz, hogy ugyanabba a lyukba több golyót bele nem fognak lőni. (Nevetés.)

AZARI. Ne félj semmit, Peti öcsém! Csupa merő mulatság az egész harczháború a mi csikósezredünknel. Ez ellen a mi karikásostorunk ellen nem bir semmi fegyver hadakozni. Aszongya a svalizsér, mikor az én csikós huszárommal összeakaszkodott s csúful megretirált: «Isz tasz ferflukter Kerl Ter Csikóshuszár. Haut mi rex mi te Karikás, parir i rex, krig i watsen linx! haut mi kerl Csikóshuszár linx, i parir linx, krig watsen rex. Nix will mer Karikás!» (Nevetés.)

PETI. (Lejön a lépcsőn a malomból.) Most már lejárt a garad, vége a munkának. Apámuram! Én az egész moltert, a mi rám volt bízva, leőrlettem; rendbe van téve külön a mundliszt, a kenyérliszt, a vörös liszt, a korpa. Be lehet számolni. Most azután gondoskodjék kegyelmed más molnárlegényről. Én megyek honvédnek.

BARABOLY. No no Peti fiam! Ne légy olyan hirtelen haragú!

KLÁRA. Mondtam ugye, hogy mi iszszuk meg annak a keserű levét, hogy az urak tánczolnak. Akkor megmondtam már, mikor illumináltuk a falut a szabadság örömére. Vérontás annak a vége s a mi vérünk folyik benne.

PETI (anyjához). Édes anyám, lelkem. Idja meg az Isten. Ha valaha megkeserítettem, bocsásson meg érte. Talán visszahoz megint a jó Isten.

KLÁRA. Jaj! Szívtől szakadt egyetlen egy fiam! Csak nem akarod itt hagyni anyádat?

PETI. Anyámért anyámat. A haza is édes anyám. Engem ahoz hinak. Hagyják el a toborzást, őrnagy uram! Fölösleges az itt. Az egész falu fiatalsága siet a sereghez. Magam beszéltem őket rá. Nem kell nekem se biztatás, se itatás, se muzsika, se szónoklat. Elég azt nekem tudnom, hogy a hazám veszedelemben van. Azzal se ámítsanak engem, hogy az ellenség ilyen olyan gyáva. Nem kérdés az! Tudom én azt, hogy az ellenség is csak olyan jó vitéz, s a fegyverrel még jobban tud bánni, de azért mi még is jobbak leszünk nála; mert mi a hazánkat védjük s a szabadságunkat, a mi ő neki nincsen! (Hangos éljenzés.)

KLÁRA. Édes drága fiam, hát itt hagynál engem? Háborúba akarsz menni?

PETI. Hisz oda is azért megyek, hogy téged védjelek. Ha mi fiatalok száz meg százezeren szembe megyünk a ránk rontó ellenségre, s fegyvert fogunk, akkor mi eszszük azt meg, de ha itthon maradunk s bevárjuk a kuczkonkban, majd az esz meg minket. S akkor aztán nem lesz se haza, se ház.

BARABOLY. Jól beszél a kölyök! A szivemből beszél! De még én is megyek! De mind veled megyünk! Nekem is van egy puskám. (Lekapja a falról a puskáját.)

KLÁRA (megijedve). Ugyan hová menne még kelmed is a vén csontjaival?

PETI. Kelmed csak maradjon itthon édes apám, s ápolja, gondozza az én jó anyámat. Majd ha végét érjük, hírt adok magamról. Addig áldja Isten!

CZICZA. (Egy himzett inget visz Petinek.) Édes Peti bátyám: nézd, ezt a patyolat inget te neked varrtam, vállban kihimzettem, ezüst, arany fonállal, névnapodra szántam. Vidd el most magaddal, s emlékezzél meg felőle a te szegény kis bohó Czieza hugodról.

PETI. Vigyázzanak rád az ég szentjei, kedves kis ártatlan galamb te! Bizony nem szakad el ez az ing hamarább mint én magam porrá válok. (Dalt.)

«Minek varrják nekem a gyoles inget?
Ha már engem katonának visznek.
— Ha megvágna, jó lesz a sebemre.
Ha meghalok, eltemetnek benne.»

MIND (éneklik a dalt).

Nem félek én kozák dárdájától,
Nem félek én ágyú golyójától;
Jó az Isten, egyik se ér hozzám,
Attul félek, hogy elfeledsz rózsám.

MIKULÁSNÉ. Nesze, édes Peti fiam, ez a piros kendő, a sarkába van kötve három ezüst huszas, viseld egészséggel.

AZARI. Jaj édes Peti öcsém, te ezzel a sok okos beszéddel, meg ezekkel a keserves nótákkal mind elrontod ezt a vígjátékot. Mind megsavanyodik tőle a publikum. Már nekem kell ezen fordítani. Hát te hatodmagaddal beszél-tél össze, hogy beállsz huszárnak? no nézd, én még egy hetedik rekrutát fogtam.

IX. JELENÉS.

Elébbiek, Selyem Zsuzsi. Később Mikulásné.

ZSUZSI. (Huszárnak öltözve, panyóka mentével.)

AZARI. Itt van a hetedik rekrutám.

KLÁRA. Mi az? Te huszárruhában?

ZSUZSI. Hát ugyan hová legyek? Hat legényt visznek el a faluból. Mind a hat azt ígérte, hogy engem vesz el a farsangon. Azt vártam, hogy egy csak itthon marad. De hát az is elmegy, a kit legjobban kívántam, hogy itthon maradjon. No hát akkor én is vele megyek. (Dal.)

«Söprik a pápai utcát,
Masiroznak a katonák.
Tizenhat esztendő barna kis lány
Elment a regement után.

Hová hová barna kis lány?
Kérdi tőle a kapitány.
Hejh ne kérdje tőlem a kapitány!
Megyek a szeretőm után.»

PETI (vállára borul).

CZICZA (odamegy Petihez).

ZSUZSI (elhárítja Cziczát). Eredj innen! Te nem vagy igazi szeretője! Te maradj itthon, sírni, imádkozni érte: én majd vele megyek, s a véremet ontom érte. Megosztom a nyomort, az inséget vele, mikor fegyverrel támadják, mellette harczolok s magammal hozom, ha megsebesítik, vagy vele halok én is. Már most tudod, hogy mi a különbség közöttünk?

AZARI. Éljen a hős amazon! Te légy a mi zászló-tartónk!

MIND (éljeneznek).

INDULÓ.

ZSUZSI. (Dalolja előre.) (49-iki nemzetőri induló.) (Utána dalolják.)

MIND.

Indulj csapatom
 Harczi utadon
 Bátran, szabadon:
 Diadal nyomodon!
 Trombita szól dob pörög,
 Harczi láрма égre tör,
 Reng a föld, az ég dörög
 Ezredünk küzdésitől.
 Áldást zeng szája,
 Hogyha eszébe jut hazája.
 Nem kiméli a drága vért
 A honáért s a szabadságáért,
 Nem a vért!
 Majd ha visszatérünk,
 Hősi babér lesz diadalbértünk,
 Hogyha összetörve lesz minden láncz
 Győzelemmel harsogtatjuk: «a magyart ne bántsd».

(Zenekar ismétli az indulót.)

KLÁRA. Ha visszahozod a fiamat, áldásom köt össze benneteket, Zsuzsi leányom. Rá emlékezz!

ZUZSI. Följegyeztem ezt a szót a szivembe.

PETI. Hát most csak arra kérem, major uram, hogy eressze szét ezt a bandát. Engem ne kísérjenek utcahosszant. Ne mondja senki, hogy engem cigány muzsikált bele a haza iránt való kötelességembe. Utálom az olyan embert, a kinek csak bolond fővel van helyén a szive.

FAKOVÁCS, HURKANYÉL. (Nyájasan kilöketnek.)

MITUGRÁSZ. (Az általános izgalom alatt bebújik a nyoszolya alá.)

BARABOLY. De mi valamennyien elkísérjük a Peti fiamat a falu házáig, a hol beasszentálják őket.

CZICZA (anyjához). Hadd menjek el én is, édes szülém.

KLÁRA. Ugyan minek mennél? hisz neked nem igazi bátyád. Te itthon maradsz szépen házőrzőnek. Az utczaajtót én zárom be, a kertfelőli ajtót te tartsd zárva; de azután egy teremtet léleknek se nyisd ki, a míg mi vissza nem térünk. Az alatt kikólmizod ennek a főkötőnek a fodrait. Tudod.

MIND. (Az önkénytes indulót énekelve, elmennek a hátulsó kapun, az bezárul, dal ott künn elenyésszik.) (Függöny lebecsáttatik, tíz percnyi szünet után ismét felgördül.)

X. JELENÉS.

Czicza, Mitugrász; végül Fakovács, Hurkanyél.

CZICZA. (Szomorúan leül a varrőasztalhoz.) Az egyik azt mondja: «eredj innen, neked nem igazi szeretőd!» a másik azt mondja: «eredj innen, neked nem igazi bátyád!» Bárcsak sántán, bénán jönne vissza; bárcsak elcsufitanák az arcát; akkor senkinek se kellene, akkor aztán csak én szeretném. Hát mért jobb az a másik? Azért mert olyan sok szép nótát tud. Én is tudok, ha jó kedvem, vagy ha rossz kedvem van. Mindig szidnak érte. Most nem hallja senki, hát most kikesereghelem magamat. (Dalol.)

«Kidült a fa mandulástul
El kell válnom a rózsámtul,
Úgy elszakadtam szegénytül,
Mint ősszel fa levelétül
Meggválík».

Hát nem olyan szép nóta ez, mint az övé?

MITUGRÁSZ. (Kidugja fejét az ágy alól.) Nem bizony!

CZICZA. Mi a! Ki beszél itt? (Meglátja.) Hát te mit csinálsz ott az ágy alatt, hej?

MITUGRÁSZ (fenyegető hangon). Meg ne nyikkanj, macska! mert megfojtalak.

CZICZA. Te fojtasz meg engem? Ejnye te, akasztanivaló tökmag-zacskó! Majd adok én neked ágy alá bujkálni. (Felugrik, felkapja a nagy szabó-ollót, odarohan Mitugrászhoz.) Egyszeribe levágom a füledet!

MITUGRÁSZ (megijed). No no te leány! Ne bolondozz.

CZICZA. Levágom én! Csak merj előbujni onnan az ágy alul. (Hajába markol s az ollót kattogtatja.) No vágjam, vagy visszabujsz!

MITUGRÁSZ. Jajj! Ez nem tréfál! Sohase láttam én ilyen bolond leányt, a ki a tolvajtul meg nem ijed.

CZICZA. Ha szebb volna a pofád valamivel, akkor talán megijednék; de ettől a rücsköstül ijedjek meg? Marsch vissza az ágy alá.

MITUGRÁSZ. Megyek már, csak a hajamat ereszd el.

CZICZA. Hát mit csinálsz te ott az ágy alatt?

MITUGRÁSZ. Hát kérem szépen, sétálok.

CZICZA. Hogyan kerültél oda?

MITUGRÁSZ. Megijedtem, hogy engem is elvisznek katonának.

CZICZA. Lopni akartál, úgy-e?

MITUGRÁSZ. Azt se tudom, hogyan kell!

CZICZA. No hát már most ott maradj szépen, a hol vagy. Majd ha apámuram megjön, tudom, hogy dohányzacskót csinál belőled.

MITUGRÁSZ. Jaj, nem kívánom én azt a dicsőséget. Ereszsz ki szépen az ajtón!

CZICZA. Nem szabad ám. Anyámasszony megparancsolta, hogy egy teremtettt léleknek se nyissam ki.

MITUGRÁSZ. Nem vagyok én teremtettt lélek; én csak olyan magátul lett lélek vagyok.

CZICZA. Csitt! odalenn az alsó parlamentben! Egy szó se legyen több. Nekem most kolmiznom kell. (A melegítőben felhevíti a kolmizó vasat s a főkötő bodrait fodrozza vele.)

MITUGRÁSZ. Valamit mondok, te leány! Én tudnék ám neked egy szép nótát tanítani. A «madárnótát», tudod.

CZICZA. Hallottam én azt egyszer; de nem tudom, hogy jól tanultam-e el. No hát fujd el.

MITUGRÁSZ. Itt az ágy alatt csak nem fujhatom.

CZICZA. No hát nem bánom, gyere elő. Hanem aztán eszedbe legyen, hogy a markomban van a kolmizó vas.

MITUGRÁSZ. Hanem lábbal megyek előre, hogy le ne vághasd a fületem. (Kibujik az ágy alól, akkor egyszerre odarohan Cziczához.)

CZICZA. (Eléje tartja a kolmizó vasat.)

MITUGRÁSZ. (Megkapja a vasat s megégeti vele a markát.) Ajajaj, hisz ez tüzes.

CZICZA. Hát hiszen mondtam, hogy kolmizó vas.

MITUGRÁSZ. Én azt gondoltam palacsintasütő.

CZICZA. (A kolmizó vassal folyvást csiklandva a nyakát Mitugrásznak.) Oda állj! Abba a szegletbe. Onnan meg ne moczczanj! Mert megsütögetlek. Aztán még csak a gyengébb fegyvereimet ismered. Az ollót, meg a kolmizó vasat. De látod

ezt a tíz körmöt itt, ni! A kinek kedves a két szeme világa, az ne kívánjon velük megismerkedni! aszondom. Ez ám az igazi repetáló fegyver!

MITUGRÁSZ. Jaj de átkozott leány ez! Ezt kellett volna elvinni katonának, nem a bátyját.

CZICZA. No hát próbáljuk el azt a nótát. Ha megtet-szik, kapsz tőlem egy molnárpogácsát, aztán szalad-hatsz vele.

Madárdal.

Ha én kicsiny madár volnék,
Mindenkinek máskép szólnék.
Hogyha jönne szép menyecske
Nyalka szeretőt keresve,
Azt mondanám: pittypalatty!
Pittypalatty
Pittypalatty.
Keresd ott a fák alatt
Lalla lá, lilla lalla lallalá.

(A betanított fűj énekén.)

S hogyha féltékeny férj jönne,
Én tőlem kérdezősködni:

Azt mondanám rá: kakukk!
Kakukk
Kakukk

Mért nem látnak a vakok?

A pávának száz szeme van, még se lát,
Oly csunyán azért kiált

Páon, páon, páon!

De ha jönne a kedvesem,
Annak szólnék szerelmesen,
Fülemile énekén

Annak így énekleném:

Tyiú! Tyiú! Tyiú! Jó fiú!

Gyűjj, gyűjj, gyűjj, gyűjj, gyűjj

Idegyűjj, idegyűjj.

Az én kis fészkenre ül.

Rosz, rossz, rossz, rossz, rossz fiú!

Szép, szép, szép, szép, szép, szép leány,

Halavány,

Mit kíván?

Csók, csók, csók, csók, csók, csattog, csattog, csattogó.

Szeri száma nincsen csók.

Semmi mást az nem kíván.

Nem talán.

Nem? Talán.

Nem? Talán.

Sziv, sziv, sziv, sziv, — szakadás!

Mért nem vagyok kis madár? Erdőn járó kis madár?

CZICZA. No jól van. Nem bánom. A nótáért hát szabadon eresztelek. — Jaj, de anyámasszony megtiltotta, hogy a kertfelőli ajtót csak egy teremtet léleknek is kinyissam.

FAKOVÁCS. (Az ajtón kívül elkezdi a macskanyávogást utánozni.)

MITUGRÁSZ. De nem teremtet lélek előtt nem tiltogat meg, hogy kinyisd. Hallod, a kis macskád kérezkedik be. Milyen szépen mondja: «mernyau!» A mikor azt beereszted, akkor én kiillanhatok.

CZICZA. No az igaz. A kis cziczámat csak szabad beeresztenem. (Az ajtóhoz megy, azt kinyitja.)

FAKOVÁCS, HURKANYÉL. (Bengranak az ajtón.)

CZICZA. (felkiált.) Zsiványok! Hozzám ne nyúljatok. (Egyik kezében a szabó-ollóval, másikkban a kolmizó vassal védi magát vitézül Fakovács és Hurkanyél ellen, megcsippenti, sütögeti a megtámadóit.)

MITUGRÁSZ. (Hátulról átnyalábolja Cziczát, felkapja az ölébe s kifut vele.) Ahán, most nem haraphatsz, nem karmolhatsz. Viszlek.

CZICZA (küzd, sikoltoz). Segítség! Édes apám! Édes anyám! Gyilkosok! Segítség!

MITUGRÁSZ. (Kiviszi az oldalajtón Cziczát.)

FAKOVÁCS. (Felkapja a csizmapárt, s elszalad vele.)

HURKANYÉL. (Az ágytakarót lerántja s magára takarja, a bodros főköttöt felcsapja a fejére.) Ez jó lesz az én feleségemnek! (Elszalad a többiek után.)

XI. JELENÉS.

BARABOLY, KLÁRA. (Bejönnek a hátsóajtón. Háttal fordulva megállnak.) (Künn a távozó ujonczok éneklük a nemzetörindulót.)

BARABOLY. Elvitték őket.

KLÁRA. Most már csak egy gyermekünk maradt.

BARABOLY. (Megfordul, nem látva Cziczát az asztalnál, megreppen.) Hát az hová lett?

KLÁRA. Jézus Mária! Nincsen itt!

BARABOLY. (Meglátja a nyitott oldalajtót.) Elrabolták. (Megpillantja a Czicza elejtett felpapucsát a földön.) Csak a félczipőcskéje maradt itt. Megyek a zsiványok után! visszaszerzem a leányomat; a világ végeig kergetem őket. (Lekapja a puskáját s az oldalajtón elrohan.)

KLÁRA (székébe rogyik). Most már aztán üres maradt a ház. (Távolban az elenyésző indulódal.)

(Függöny lehull.)

MÁSODIK FELVONÁS.

Színhely ugyanaz a díszlet, a mi az elsőben.

I. JELENÉS.

Mogyorós, Klára, Mikulásné.

MOGYORÓS. Csendesen. Attánzion! Nincs itt valami spitzli elbujva? Most kaptam meg a tárogató újság legújabb számát, a mit külföldön nyomtatnak, s úgy csempészik be léghajóval. (Előveszi zsebéből a hirlapot.)

KLÁRA. Jaj! Mi jó hírek vannak benne?

MOGYORÓS. De magunk között maradjon ám! Mert ha a Schulráth megtudja, hogy mi tudjuk, mindnyájunkat befütyörész.

MIKULÁSNÉ. Oh kérem, tetszik tudni, hogy én milyen titoktartó vagyok? Mint a sírverem!

KLÁRA. No rektram, mi van hát megírva jó abban az újságban?

MOGYORÓS. (Olvas a Vasárnapi Újságból.) A háború küszöbön áll. Az orosz és török seregek hadi zsoldot kapnak.

KLÁRA. Mi az a hadi zsold?

MOGYORÓS. Az a dupla zsold. A muszka kap béke idején egy kancsukát, háborúban kettőt. A török katona kap béke idején semmi zsoldot; háborúban annak a duplomossát.

KLÁRA. Hát még mi van?

MOGYORÓS. Admirális Barbier de Tinán azzal fenyegeti Persano admirálist, hogy ha moczezanni mer, fenékebe löveti. Veszedelmes fenyegetés egy borbélytól.

KLÁRA. Bánom is én.

MOGYORÓS. Itt jön egy jó: Napoleon herczeg hat pár magyar sarkantyús csizmát rendelt meg magának Debreczenben. Ez már jelent valamit!

KLÁRA. Mit ér nekem mind ez a sok háborús hír; ha az nincs közöttte, hogy a menekültek hazajöhetnek-e már a számkivetésből.

MOGYORÓS. No hát az is benne van. Jönnek már! Itt állnak a határon; csak arra várnak, hogy mi magyarok is

adjunk valami életjelt magunkról; hogy nem aludtunk el végképen.

KLÁRA. De hát hogyan adjunk életjelt?

MOGYORÓS. Épen annak a felderítése végett voltam bátor a tisztelt hölgyeket idekéretni a nagyasszony malomhelyiségébe, a hol gyanútalanul megjelenhetnek. Mert ezt a dolgot a hölgyeknek kell a kezükbe venni; hogy a hatóság semmit ne gyanítson.

MIKULÁSNÉ. Értem. Mindent értek.

MOGYORÓS. Tehát országszerte tüntetések fogunk rendezni.

KLÁRA. Tüntetések? Van valami nagy emberünk, a kit eltemessünk?

MOGYORÓS. Az most nincs; hanem itt vannak a szükölködő görögök.

MIKULÁSNÉ. Mi baja van az úrnak a görögökkel?

MOGYORÓS. A kik az egész világot ellátják szabadsággal.

MIKULÁSNÉ. Én csak sáfrányt szoktam tőlük venni; de azzal is mindig rászednek. Vad sáfrányt kevernek közé.

MOGYORÓS. A dicső görögök az idei rossz szilvatermés következtében éhínséget szenvednek. Annálfogva, ha mi egy műkedvelői hangversenyt rendezünk a szükölködő görögök felsegélésére, ebből meg fogják érteni a hatalmasok odakinn, hogy Bozonka nyilatkozott a szabadság érdekei mellett. Mert a görögök alatt értjük a mi kívándorlottainkat s a mi pénzt összedeklamálunk és énekelünk, azt azoknak küldjük ki Olaszországba.

KLÁRA. S akkor az én fiam is hazajöhet?

MOGYORÓS. Minden bizonynyal.

KLÁRA. Oh én Istenem! Adjad, hogy beteljesüljön. Hisz mindennap imádkozom érte, mindennap elsíratom újra. Soha sem látom én többet az én jó egyetlen fiamat.

MIKULÁSNÉ. Dehogy is nem, kedves öcsémasszony. Épen az éjjel álmodtam vele. Ugyanaz a piros pruszk volt rajta, a miben innen elvitték negyvennyolczban, az a deli piros kendő tűzve a szíja mellé, a mit én adtam neki, a csücskéjébe három huszas. Be is tettem a lutriba rögtön 49, 23, 19; meglátja, hogy beteljesedik. Nekem a terno, kegyelmednek a Petykó. Csak betoppán egyszerre. Akkor aztán neked is meghozza a jegygyűrűjét, Zsuzsi hugom.

ZSUZSI. Hagyja el, édes nénémasszony. Nem jön az már vissza többet. Ott voltam én az ő szomorú eseténél, magam láttam, soha el sem is felejttem.

MIKULÁSNÉ. Oh mondd el, édes Zsuzsi lyányom, még egyszer. Ugy gyönyörködöm benne, mikor valami szerencsétlenséget hallok elbeszélni. Hogyan volt hát? Mikép történt?

ZSUZSI. A debreczeni szerencsétlen csata alatt volt az, hogy a mi huszárcsapatunkat megrohanta egy kozákezred. Én ott voltam a Peti mellett, nekem szürke lovam volt, ő neki fakó. Én voltam az ezred trombitása. A kapitány rohamot fuvatott velem: «rajta magyar, rajta!» azzal rohogva csapott össze a két fegyveres osztály, az emberi ordítást elnyomta a kardok csattogása. Ilyenkor az ember azt sem látja, hogy mi történik vele. Huszárok, kozákok összekeveredtek, most is látom a hosszú dárdákat, a mik a fejem fölött elsüvöltöttek. Egynek a gazdáját a Péter úgy sújtotta főbe a kardjával, hogy rögtön lefordult a lórul. A tomboló paripák összetaposták a lebukott sebesültet. Én egyre fujtam a trombitát, se látva, se hallva; míg egyszer azt láttam, hogy a tisztacon vagyok. A mint szerte néztem: a kozákság szét volt ugrasztva, a huszárok egy csoportban. Keresztül törtünk rajtuk. Diadalt ordított az egész csapatunk. De a másik pillanatban már egy orosz üteg kezdett el közénk tüzelni. Egy granát ott pukkant szét a Péter lovának a lába előtt; a feltépett homok még nekem is a szemem közé szóródott. Mire a szememet kitörültem, oh bár vesztettem volna el inkább a szemem világát örökre, mint hogy azt kelle látnom, Péter lovastul együtt a földön hevert.

KLÁRA. Jaj! Ne mondd tovább. Mert meghasad a szívem.

MIKULÁSNÉ. Jaj de szép. Nagyon szép! Folytasd tovább.

ZSUZSI. Én hirtelen aláhajoltam a nyeregből s a kezemet nyújtottam neki, s azzal kirántottam a lóva alul, s felvettem magam elé a nyeregbe.

MOGYORÓS. Derék leány! Kapitális egy leány!

ZSUZSI. Meg vagy-e sebesülve? kérdém tőle. «Csak a lábam marjult ki!» felelt Péter. Takarodót fujj! kiálta rám a kapitány. Én fogom a trombitát s elkezdem a szomorú «tra dra, tra ri ra ra!» hangot, mire a huszárcsapat elkezdett az ágyúk tüze elől visszavonulni. Ekkor aztán az összevergődött kozákcsapat ismét üldözőbe vett bennünket. Én a kettős teherrel a lovamon leghátul maradtam. «Dobj le engem innen!» kiáltott a Péter. «Inkább veled halok» mondtam neki. «A trombitásnak nem szabad

elmaradni!» kiálta ő ismét, s a mint újra a számhoz emeltem a trombitát, egyszerre csak leveté magát a nyeregéből, lekapva a kápáról az odaakasztott karabélyomat. Engemet a lovam elragadt magával. A mint visszanéztem, még egyszer láttam őt, féltérden; a karabélylyal a felé rohanó kozákra célozva, s ezt a végső kiáltását hallám: «Csókold meg helyettem az édes anyámat!»

KLÁRA. (Odaborul Zsuzsi vállára s megcsókolja.)

MIKULÁSNÉ. Nagyon szép volt. Már tizenkettedszer hallok ezt a történetet; mindig másképen mondja el a Zsuzsi lelkem, de egyik szebb a másiknál.

ZSUZSI. Azóta egyik farsang a másik után mulik. Én csak várom egyre a Péteremet vissza s kiadok egyik kérőm után a másikon; míg utoljára itt maradok tőkét húzni vén leánynak.

MOGYORÓS. Azonban hát térjünk vissza a szűkölködő görögökre s a mi tűntető hangversenyünkre. Itt a programm. Legelőször is: én fogok szavalni egy tréfás verseményt Kakas Mártontul, a minek a titkos értelmét később megmagyarázom. Azután lesz hegedű és fuvolaverseny.

KLÁRA. Nem tud a mi falunkban senki muzsikálni.

MOGYORÓS. Majd akad rá gazember. Végtére pedig a Zsuzsi hugom fogja énekelni azt a szép nótát, hogy «Szememből könnypatak csereg».

KLÁRA. Azt, azt. Attól szakad meg az én szívem.

ZSUZSI. Jajh! El is felejtettem én azt már! Csak a Petivel tudtam én azt párosan énekelni. Régen volt az, talán nem is igaz. Nem énekli ő azt velem soha többet. (Sirva fakad, elfut az oldalajtón.)

MIKULÁSNÉ. Hhaj. bizony. Tenger sok idő elmúlt azóta. Olyan nagy idő, hogy azóta már az én kedves öcsésszony azt a főkötőt is elkészítette, meg azt a slipfert, a mit nekem ezelőtt tíz esztendővel ígért.

KLÁRA. Hát bizony lassan megy a munka. A szemeim úgy elromlottak a sok sirástól, hogy csak pápaszemmel látok. Hanem azért készen van a fejkötő is, a slipfer is, felpróbálhatja asszonyonéném. (Előveszi a szekrényből a slipfert és főkötőt.)

MIKULÁSNÉ. Nagyon jól van. Nagyon kedves. Csak azt a fodrocskát szeretném még, ha jobban előre húznák, hogy jobban eltakarná az arczomat. Tudja, kedves öcsésszony, mikor fiatal voltam, még a hajamat is mind hátrafésültem, hogy mentül több kilássék az arczombul; de

most már úgy tartom, hogy elég ha az orrom hegye látszik ki a főkötebül. Karácsony ünnepén ebben megyek a templomba. No már most egy kicsit hazamegyek, aztán majd ha kávé ideje lesz, megint visszajövök. Istennek ajánlom, mind közönségesen. (Kifelé megy.)

ZSUZSI (az ajtóban megjelen). Vigyázzanak! Itt jön a Schulráth! (Visszavonul az ajtóból.)

MOGYORÓS (ijedten). Frissen! Dugjuk el ezt az újságot, hogy meg ne találja.

MIKULÁSNÉ. Hová, hová?

KLÁRA. Ide a korpásládába! (Eldugja az újságot a ládába.)

II. JELENÉS.

Elébbiek (Zsuzsi nélkül) Csibor.

CSIBOR. Ah! Áh! Mester uram! Konventikulumot tartunk? Konspirálunk már megint?

MOGYORÓS. Ugyan már kivel? Ezzel a két tisztos matrónával itten?

CSIBOR. Dejszen most láttam innen elugrani a Zsuzsát! Az honvédhuszár volt, minden ember tudja. Ilyenek kezdik a lázadást mindig.

MOGYORÓS. De Csibor koma!

CSIBOR. Én önnek «nagyságos Schulráth» vagyok. Az ön előljárója. S ha ön nem ügyel fel az iskolás gyerekeire, annál jobban ügyelek én. Az ön discipulusai mindeféle rosszat tanulnak az iskolában.

MOGYORÓS. Ugyan már mit?

CSIBOR. Hát mikor az ablakom alatt elmennek, ezt a nótát füttyülik. (Füttyöli a „Jaj de hamis a német“ nótáját.)

MOGYORÓS. Hát azzal nem bántanak senkit.

CSIBOR. Hát tegnap mit irtak a házam falára: veres krétával! Azt irták oda, hogy «éljen a haza!»

MOGYORÓS. Hát nem szabad a hazának élni?

CSIBOR. Szabad, de nem muszáj. De mért írják ezt épen a Schulráthnak a falára?

MOGYORÓS. Mert tudják, hogy ön a legjobb hazafi Bozonkán.

CSIBOR. Azért sem tudják. Majd megmutatom én, hogy ki vagyok! A gyerekeknek is, meg a mesterüknek is. Nyomában vagyok a conspirationak. Tudom, micsoda levelek érkeznek az úrhoz a postán. Proklamációk!

MOGYORÓS. Tessék a házamat felkutatni.

CSIBOR. Tudjuk! Tudjuk! Otthon nem tartogatja őket; hanem ide hordja a malomba. Itt jól el lehet rejtegetni a gyujtogató iratokat.

KLÁRA. Oh bizony az én házamnál nem rejteget senki gyujtogató iratokat. Tessék kikutatni a padlástól a pinczéig minden zeget-zugot; s ha talál valamit a Schulráth úr, veressen vásra, úgy kísértessen fel Nagy-Váradra.

CSIBOR. Meg is fogom találni. (Felmegy a malomlépcsőn.)

MOGYORÓS. Végünk van, ha ez a spitzli kiszaglászta a szűkölködő görögök titkát.

CSIBOR. (Előhúzza a nyomtatványt a gerenda alól, a mit az első felvonásban odadugott.) Hehe! Hát ez micsoda? A magyar kormány proklamációja: «Fegyverre honfiak!»

KLÁRA (ijedten). Hogy került ez oda?

CSIBOR (lejön a lépcsőn). Itt van ni! Megéreztem a szagárul!

MIKULÁSNÉ. Jaj de szeretném, ha most boszorkány volnék, s kibújhatnék a kulcslyukon.

CSIBOR. No nagyasszony! Erre tessék most kadenciát mondani. (Kézében mutatja a proklamációt.)

MOGYORÓS. Mi ez? Hiszen ez még 49-ből való proklamáció.

CSIBOR. Annál rosszabb! Hogy azóta mindig rejtegetik.

KLÁRA. Én nem tudom, hogyan került oda.

CSIBOR. No majd mingyárt jön a zsandárzugführer a Beczirkerrel, az majd kivallatja.

III. JELENÉS.

Elébbie, Hiúz.

HIÚZ (bejön danolva).

«Megy a baka lefelé, lefelé
Az ázsió fölfelé, fölfelé
A Beczirker kifelé, kifelé,
A szabadság befelé!»

CSIBOR. Megörült ez az ember?

HIÚZ (beüti Csibor czilinderét). Szervusz czilinder!

CSIBOR. Mit jelent ez? Ez felségsértés!

HIÚZ. Azt jelenti, hogy felvirradt a szabadság hajnala! Megjött az alkotmány! Helyre vannak állítva a régi vármegyék! Összehivatott az országgyűlés Budára! A Beczirker, zsandár, fináncz talyigázik hazafelé! Nincsenek többé Csehek Magyarországon. Van szűz dohány! Most jövök Nagy-Váradrul. — Restauráltunk. — A sok köszö-

rús, trombitás helyébe beültették a régi viczispánt, szolgabírákat! Én is visszanyertem a pandurhadnagyi hivatalomat. A zsandárok loholnak haza Morvaországba a Bachuszárokkal együtt, s most már énekelhetjük, hogy «Legyen úgy, mint régen volt!»

CSIBOR. (Megrűkönyödve, vékony hangon.) Akkor engedelmet kérek a tekintetes úrtól, hogy a czilinderemet be tetszett ütni. Én magam akartam azt beütni. Oh milyen örömnap virradt ránk. Tanúm rá a tiszteletes rektor úr, hogy én milyen jó hazafi vagyok. Épen most fűtyültem el azt, hogy (fűtyüli az ismert nótát). S a házam falára nagy veres betűkkel irtam föl, hogy «éljen a haza!»

HIÚZ. No hát akkor nagylelkűek leszünk s megbocsátjuk, hogy Schulrath voltál, spitzli voltál, muszkaahagyás voltál, hanem most énekelj el velünk a régi nótát.

(Trio.) HIÚZ, CSIBOR, MOGYORÓS. (Éneklik.)

«Legyen úgy, mint régen volt. (Ismét.)
Süvegelje meg a magyart (Ismét.)
Mind a német, mind az oláh, mind a tót,
Legyen úgy, mint régen volt,
Hogy ne legyen a magyarnak
Se dolmányán, se jó hírén semmi folt.
Legyen úgy, mint régen volt,
Tele legyen a magyarnak
Mind itczéje, mind pinczéje, mind a bolt.

KLÁRA. Hát már most az én fiam is hazajöhet, ugye bár?

HIÚZ. Természetes! Föltéve, hogy nincs a másvilágon! Mindenki amnestiát kapott. A muszka czár hazabocsátotta a foglyokat, a kiket elvittek Siberiába. Ha azok megérkeznek, lesz annyi díszlakoma, hogy csak győzzük toaszttal.

CSIBOR. Éljen a haza, éljen Siberia!

MIKULÁSNÉ. De már most csakugyan szaladok a faluba. Ezt az örömhirt nekem kell legelőször kikürtölni. (Az ajtóban beleütközik Ál-Petibe, visszahőköl.)

IV. JELENÉS.

Előbbiek (Zsuzsi nélkül), Ál-Peti, Mitugrász.

ÁL-PETI. (Ugyanolyan öltözetben, a minőt Peti viselt az 1. felvonásban. Szemben találkozik Mikulásnéval, nyalábra kapja, összecsókolja.) Áldja meg az Isten! Kedves, édes Mikulásné asszonynéném.

MIKULÁSNÉ. Jézus Mária, szent Anna! 49, 23, 19! Beteljesült az álomom.

ÁL-PETI. (Klárahoz rohan, átöleli.) Kedves édes szülőanyám! (Hiúzhoz rohan.) Drága jó, tekintetes Hiúz bácsi! (Megöleli.) (Csiborhoz rohan, megöleli.) Csibor uram! Eljen a haza! (Mogyoróshoz fut, átöleli.) Édes jó, tiszteletes rektor uram. (Megáll a közepén, kifújja magát.) De csak jó is itthon!

MIND (elbámulva). Hát ez kiesoda?

ÁL-PETI. (Mikulásnéhez). Hát nem emlékszik már rám, né-némasszony, hányszor megkergetett a seprővel gyerek-koromban, mikor szilvát loptam az aszaló-deszkáról?

MIKULÁSNÉ. A szilvára emlékezem.

ÁL-PETI. Hát arra a napra nem emlékezik kegyel-med, mikor épen május 19-ikén elvittek honvédnek, né-némasszony egy deli piros selyemkendőt dugott a táskámba, abba volt kötve három szűz Máriás huszas.

MIKULÁSNÉ. Ez biz Isten, igaz.

ÁL-PETI. Hát a kis Czigza hugom, a ki azt a szép patyolat inget varrta a számomra.

MIKULÁSNÉ. Né! Még arra is emlékezik. Jaj azt ellopták a cigányok. Azt ne emlegesd az anyád előtt.

ÁL-PETI. De hisz az anyám még el sem fogadott fiának. Hát úgy megváltoztam, hogy a szülőanyám sem ismer rám? Hát nem emlékezik már rá, hogyan elsiratott, mikor katonának vittek, mind azt emlegette, hogy mikor gyerekkoromban a kakas megvágott a halántékomon, hogy az orcámat ellepte a vér, majd kétségbeesett. Nézze, most is itt a kakasvágás helye.

KLÁRA. Csakugyan ottan van. Hát hogy tudhatná más-kép, ha nem ő volna a Peti? Csakhogy az én Petimnek nem volt ilyen mangaliczaszőr forma göndör haja, mint neked.

ÁL-PETI. Jajh, kedves édes anyám. Mikor az ember hét esztendeig Afrikában lakik, ott olyan kemény a nap, hogy minden hajaszála összegöndörödik tőle.

KLÁRA. Mit szól hozzá rektram?

Mogyorós. A termetét csekélylem, az ábrázatját diffikul-talom, hanem a ruhái tökéletesen olyanok. De hát az én szemeim rosszak. Én is úgy vagyok már, mint az egyszeri palócz, a ki azt mondta, hogy «úgy elnézem ezt a kula-csot, azt gondoltam sonka, hát pedig sajt».

HIÚZ. A palóczoknak pedig tessék békét hagyni.

Mogyorós. De hát édes öcsém. Szörnyen megkisebbed-

tél te, a mióta innen elvivének. Akkor így néztem fel rád, most meg a kását is megehetném a fejedről.

ÁL-PETI. Jajh. Édes rektram! Mikor a muszkák elfogtak, felvittek Siberiába. Ott mentem így össze. Hiszen rektram maga tanította, hogy a hideg összehúzza a testeket. Jó hogy ennyi is megmaradt belőlem.

MOGYORÓS. De nagyon megbarnult a fizimiskád. Nem voltál te azelőtt ilyen vaskondér színű.

ÁL-PETI. Szerecsenországban barnultam így meg, a hol még éjjel is süt a nap. Ott minden ember kéményseprő.

HIÚZ. Hohó barátom! Én is értek a vallatáshoz! Hogyan kerültél te le Siberiából Szerecsenországba?

ÁL-PETI. A föld alatt.

HIÚZ. A föld alatt? Héh ez hazugság.

ÁL-PETI. Hazugság ám! Azért mert Bozonkán nem tudnak róla. (Kihúzza a táskájából egy képes könyvet.) Tessék: olvassák el azt csak. Utazás a föld alatt, Verne Gyulától. Ennek voltam én az inasa.

MIND. (Kézről kézre adják a könyvet, csodálkoznak.)

HIÚZ. Nyomatatva van; tehát igaz. — Hát aztán mi történt veled, meg a társaiddal, mikor kibukkantatok a föld alul Szerecsenországban?

ÁL-PETI. Biz a czimboráimat mind megették a vad emberek; mert azoknál ez a szokás; de én nagyon megtetszettem a szerecsenkirály leányának, azt hozzám adták feleségül.

MIKULÁSNÉ. No né! A mi Petinknek királyleány lett a felesége!

ÁL-PETI. A bizony. Huszonkét gyerekünk lett a boldog házasságból. Tizenhárom princez és kilencz princezsz.

MOGYORÓS. Huszonkét gyerek! Te Peti! Hét esztendő alatt!

ÁL-PETI. Hja! Hosszabbak ám ott az esztendők! Tetszik tudni, a meleg mindent kitágít.

MIKULÁSNÉ. No. Ezt megyek rögtön elbeszélni a Zsuzsinak. (Elsiet.)

HIÚZ. Hát aztán jó dolgod volt-e ott Szerecsenországban?

ÁL-PETI. Akár csak a paradicsomban. Gyalog soha sem jártam, csak mindig struczmadáron lovagoltam.

HIÚZ. Hát aztán mért hagytad el ezt a jó helyedet mégis?

ÁL-PETI. Nagyon meguntam a sok kolibrimáját, a mivel

traktáltak. Aztán meg ott az a szokás van, hogy a mikor az embernek egy fia születik, annak a nevét föltetoválják az apának a bőrére, hogy el ne felejtse (mutatja a felgyűrt karján a betűket). Utoljára azt mondtam, hogy biz én nem hagyok a bőrömből eleven kalendáriumot csinálni! Megszököm. Csakhogy Szerecsenországban soha sincs éjszaka, ott mindig süt a nap. Én tehát megvártam egyszer, mikor egy napfogyatkozás jött. Akkor olyan sötét lett, hogy a szerecsenek mind megvakultak. Én is hirtelen felkaptam a struczmadár-csödörömre, s egy vágatással áthajtottam Európába.

Mogyorós. Hát a Földközi tenger mit vétett, édes öcsém.

ÁL-PETI (csúfosan nevetve). Így van ám az, rektram, mikor az ember nem tanult egyebet a Hármas Kis Tükörnél. Hát nem hallotta hírét, hogy a dicső Lesseps a suezi csatorna által összekötötte a két világrészt egymással? Azon jöttem keresztül.

Mogyorós. No már a suezi csatornárul csakugyan hallottam; de még ilyen alaposan meg nem magyarázta senki, hogy az nem a száraz földet, hanem a tengert metszi keresztül.

Hiúz. Hát aztán hová kerültél?

ÁL-PETI. A legközelebb eső országba: Párisba. De ott nem volt maradásom; mert ott már olyan sok az ember, hogy felének nappal aludni kell, csak éjjel jöhetnek elő, mert különben nem lehetne járni az utcán. Én hát nagy hirtelen átvándoroltam Angliába.

Mogyorós. No most megcsiplek! S miféle alkalmatossággal mentél át Angliába?

ÁL-PETI. Hát mifélével? A magam két fakójával.

Mogyorós. Micsoda? Gyalog? Te! A calaisi csatornán keresztül! Nem vagy te a nagy Kristóf!

ÁL-PETI. Ejnye! bizony még meghazudtolnának. Hát nem olvasták még, hogy alagut van már a csatorna alatt csinálva?

Mogyorós. Annak biz ott van a képe a Vasárnapi Ujságban.

ÁL-PETI. Még ott sem maradtam. Egy kis sétaugrással átkeltem Amerikába.

Mogyorós. De már oda csak gőzhajón utaztál?

ÁL-PETI. Nem! Én oda a tengeri kigyón utaztam.

Csibor. Tengeri kigyón? Megeszem én azt!

MOGYORÓS. Ne egye meg, nemzetes uram! Az is benne van a Vasárnapi Ujságban.

V. JELENÉS.

Elébbiek, Zsuzsi.

ZSUZSI (lelkendezve jön). Mit hallok? Azt mondják, hogy a Peti megérkezett. Peti! Lelkem, aranyos egy Petikém. (Odarohan Ál-Petihez, mikor meglátja, visszahököl.) Hát ez a Peti?

HIÚZ, MOGYORÓS, CSIBOR. (Egymás után.) Ez a Peti.

ÁL-PETI. Hát galambom, tubiczám, gyémántos Zsuzsikám. Te sem ismersz már rám?

ZSUZSI (Klárahoz). Ez a kegyelmed Petije?

KLÁRA. Ez az én Petim.

ZSUZSI (vállvonítva). Lelke rajta. Ha a kelmetek Petije, akkor az én Petim is. Rücskös ugyan; de az utolsó kérmő, nem válogathatok benne, hát csak mellé állok. Hát szervusz Peti!

MOGYORÓS. Nem úgy van a. Ha te vagy a Zsuzsi régi szeretője, akkor neked tudnod kell azt a nótát, a mivel a Zsuzsit kísérgetted hajdanában: három cigány mellett.

ÁL-PETI. Hát tudom is. (Duet Zsuzsival.)

Hej Zsuzsikám, Zsuzsikám
Szeretsz-e még igazán.
Ha nem szeretsz igazán
Ne járass magad után.

MOGYORÓS. Bravo. Vivát. Most már megvan a mi concertünkhöz a duettező pár.

VI. JELENÉS.

Elébbiek. Baraboly.

BARABOLY (belép a hátsó ajtón). Micsoda nagy virginálás van ide benn? Lakodalom van itt, vagy mi?

KLÁRA. Örömünk van, édes uram. Nézd. Megérkezett a Peti fiunk.

HIÚZ. Itt a Peti.

MOGYORÓS. Itt a Peti.

CSIBOR. Itt a Peti.

ZSUZSI. Itt a Peti.

BARABOLY. (Csunyául fintorgatja az orrát.) Micsoda? Hát ez akar az én Peti fiam lenni? Ez a ragyabunkó?

ÁL-PETI. Régiben sem voltam apámuramnak nagyon az anyjére.

MOGYORÓS. Ez is trafál! Mindig ungorkodtak egymással.

KLÁRA. De mikor még a kakasvágásnak a helye is megvan a halántékán, a mit kis gyerek korában kapott.

ZSUZSI. Mikor még az én nótámat is el tudja danolni.

BARABOLY. No hát, üsse part! Ha ti ráismertek ebben a nyeletlen furkóban a mi Peti fiunkra, hát «legyen lúd, ha kövér!» Nekem úgyis szükségem van egy molnárlegényre. Álljon be, nem bánom. No hát Peti. Upre! Allo. Ott van egy zsák kukoricza. Kapd fel, vidd fel a malomba. Töltsd fel a daradra.

ÁL-PETI. (Felemeli a zsákot keservesen, nyögve viszi fel a malomba.)

BARABOLY. Dejsz az én hajdani Peti fiam füttyülve vitte fel a zsákot! De hát nem bánom, legyen itthon a «magagyütt János».

KLÁRA (Zsuzsihoz). Nagyon gyanús én nekem ez a nagy engedelmessége az én uramnak. Máskor nagyon is házsártos; most meg egyszerre beadja a derekát. Ennél van valami a saraglyában. (Fenn.) Hát édes lelkem apjukom, szerencsével járt kelmed a váradi vásárban?

BARABOLY. Nagyon is nagy szerencsével. Képzeld csak, én meg rátaláltam az elveszett leányunkra.

KLÁRA. A Cziczára.

BARABOLY. Hát ha te megtalálta az elvesztett pulyádat, én meg rábukkantam az elvesztett Cziczámra.

KLÁRA. Ezért van hát ez a nagy szelidség. Hogy jutott kegyelmed hozzá?

BARABOLY. Bizony nem valami nagyon dobra ütni való módon. (Körülnéz.) Nincs itt a Mikulásné? — Hát a váradi piaczon meglát a főszolgabíró úr. Az az új: — a régi. Rámismer. Azt mondja: No Baraboly uram, hát megkerült-e már a Peti fia? Igaz jó lélekkel felelhettem neki, hogy biz az még maig is oda van. Nem tudtam, hogy ti már megfogtátok. No hát mondok én kelmednek valamit, Baraboly uram. Én aligha rá nem találtam a leányára. Most fogtam össze egy banda kóborló cigányt, azok között van egy fiatal leány, a kinek a képe sokkal fehérebb, mint hogy cigányleány lehetne. Jöjjön fel a vármegyeházára velem. Odamentem. Felhivatta a leányt a subházból. Hát a mint meglátott az istenadta, egyszerre a nyakamba borult, édes apjának szólított; de a mi földolog, még azt a félpapucsot is elő tudta adni, a mi nála maradt, mikor el-

rabolták. Itt van nálam. A másik felét te tetted el a fiókba. Hasonlítsad össze.

KLÁRA. (Előveszi az asztalfiókból a papucs párját.) Ez bizony tökéletesen annak a párja. (Kézről-kézre adja a papucspárt.) Elhozta kegyelmed a leányt?

BARABOLY. Itt van. Bezártam addig a fáskamrába, hogy el ne illanjon.

KLÁRA. Hozza ide kegyelmed.

ÁL-PETI (lejön a malomból).

VII. JELENÉS.

Előbbiek. Czicza.

CZICZA. (Bedugja a fejét az oldalajtón.) Egy kis szép mesterségem van. Behozhatom?

BARABOLY. Hát te hogy jöttél ki a zárt ajtón?

CZICZA. Hát csak ráolvastam s kinyílt. Bibast dádé! Hát te azt hiszed, hogy be lehet zárni fáskamrába a cigányt?

BARABOLY. No hát kerülj belül egészen.

CZICZA. (Belép utcai táncos cigányleánynak öltözve.)

BARABOLY. No hát nem tudod, hogyan kell köszönni, mikor egy tisztességes házba belép az ember?

CZICZA. Dehogynem tudom. (Dalol és magyar magántáncot jár hozzá.)

Czigányasszony sátora
Kigyulladt a hátulja,
Beleégett a vajdája,
A vajdának a lyánya. Ihajja hajja.

En a vajdát nem bánom,
De a lányát sajnálom,
Piros bársony topánkája
Jó illet a lábára. Ihajja hajja.

A táncot végezve, felkap egy tányért az asztalról s elindul tányérozni, kéregetni.)

Ne sajnálják már azt a kis krajezárkát.

KLÁRA. (Kikapja a kezéből a tányért.) Hagyd el! Nem így kell azt! Jaj de rosszul szoktatták azok az Istentől elrugaszkodott cigányok. Azt kell mondanod, hogy adjon Isten jó napot kegyelmeteknek mind közönségesen, aztán kezét csókolni apádnak, anyádnak; a többi tisztességes személyeknek pedig szép pukedlit csinálni.

CZICZA. (Kezet csókol Klárának, Barabolyának, pukedlit csinál Hiúznak.)

Hiúz. No hát hogy hinak engem, ha rámismersz?

CZICZA. Te vagy az a híres «Csakmáscsizmáthúzők.»

MOGYORÓS. Ez is trafál. Hát én ki vagyok?

CZICZA. Te vagy az okos Netartds erre.

CSIBOR. Hát engem kinek hínak?

CZICZA. Megeszem én azt. Te vagy a görbe görög.

CSIBOR. A kártyámba látott.

CZICZA. (Zsuzsához). Te pedig vagy a világ szép rózsája;
a Selyem Zsuzsika. Ez meg, a kit itt ölelgetsz . . .

ÁL-PETI (Cziczához). El ne árulj, mert megöllek.

KLÁRA. No hát meg se öleled a Peti bátyádat?

CZICZA (gúnyosan). Nem akarok szívfájást csinálni a drága
szép leányasszonynak. Neki hagyom «ezt» a bátyámat.

ZSUZSI, CZICZA. (Egymást csufondáros mozdulatokkal gúnyolják.)

KLÁRA. Hát éhes vagy-e, leányom?

CZICZA. Ühüm! Csak én ahoz a füstölt szalonnához
odafenn a kéményben hozzáférhetnék!

KLÁRA. No hát van annál jobb is. Itt a délről eltett jó
töltött káposzta. (Kiteszi a szekrényből a tálát az asztalra.)

CZICZA (a kezével nyúl a tálba).

KLÁRA. No csak nem fogsz a körmöddel kiszedni a tál-
ból, mint a macska?

CZICZA. Hát ha nincs bicsakom. Elvették a pandurok.

KLÁRA. Kanállal szokás abbul kivenni szépen tányérra.
(Kiszedi neki tányérra az ételt.) Istenem, Istenem. Milyen okos kis
leány volt ez, a míg el nem lopták. No hát ülj le és egyél.

CZICZA. (Leül a földre, a lábait maga alá szedve, úgy eszik.)

KLÁRA. No majd mingyárt én teszem meg az igazi pró-
bát, hogy csakugyan Czicza leányunk-e valósággal ez a
czigányleány, vagy mi. Hát szógám; ha azt kérdezném
tőled, hogy kinek a fejkötője ez itt a falábon? meg tud-
nád-e mondani?

CZICZA. Hát ugyan kié volna másé, mint a Mikulásné
asszonynénémé. Ott meg az a slipfer ni, az ő kegyelme
hüvelye a fogason. (Utoljára eltünteti a kanalat, s az ujjával törli ki a
tányért, leszopja újjait.)

KLÁRA. No ezt csakugyan eltaláltad. No hát megint az
ujjaiddal törölöd ki a tányért. Hol a kanál?

CZICZA. Kanál? Kanál? Hát hol a kanál? (Felugrik a földről.)

KLÁRA. Te dugtad el valahová.

CZICZA. Keresse meg kegyelmed nálam.

KLÁRA. (Keresi nála a kanalat, nem találja.)

CZICZA. Tolvaj van ennél a háznál! Majd kisütöm én

azt. Hol egy rosta? hol egy olló, meg kilencz babszem.
(Rostát talál, ollóhegyen megpörgeti, babot hint bele.)

AL-PETI (főldre). Jaj! még elárul a gonosz csont!

CZICZA. Az ott a tolvaj ni! (Hiúzza mutat.)

HIÚZ. Micsoda? Hogy én loptam el a kanalat?

CZICZA. Keressék csak a csizmája szára mellett.

HIÚZ. (Odanéz a csizmája szájára, a kanál oda van bele dugva hátul.) De ez már boszorkányság. Alig voltam hozzá közel egy pillanatra. Sokat tud ez!

MIND (kaczagnak).

MOGYORÓS. Hát jövőndöt tudsz-e mondani?

CZICZA. Neked is mondok, ha kívánod. (Letérdel a földre, előveszi a tüsszőjéből a kártyáit, kirakja maga elé.) Te neked még ebben az órában ellopják azt a kincsedet, a mi neked legkedvesebb ezen a világon.

MOGYORÓS. Mi lehet az?

CZICZA. Nézz fel csak oda a mestergerendára, az alatt mondj el magadban egy hiszekegyet, aztán nézz megint az én szemembe, akkor mingyárt megtudod.

MOGYORÓS (felnéz a gerendára). Vajjon mi lehet az az én kedves jószágom, a mit a tolvajok ellophatnak? A méheim? Azt nehéz ellopni. A Vasárnapi Ujságom? Az nem kell a tolvajnak. A feleségem? Azt meg ki az ördög lopná el?

CZICZA. (Ez alatt kihuzza Mogyorós zsebéből a tajtpipáját. Kicsihol, rágyújt, szájába veszi a pipát.)

MOGYORÓS. (Odanéz, meglátja a pipát.) Utczu mákosrétes adta! Hisz ez az én pipám! Hol vetted, te gonosz?

CZICZA. Ott kinn találtam az utcán, azt gondoltam, vad pipa. (Visszaadja a pipát.)

KLÁRA. No már édes leányom, ezt a mesterséget itthon nem folytatod. Itt nem tánczolunk kalamajkát, nem sánzsírozunk kanalakat; hanem dolgozni kell.

CZICZA. Dolgozni. Mit?

KLÁRA. Hát példának okáért, varrni.

CZICZA. Varrni? Hisz azt a békák teszik; azok mondják

«Mit varrsz, mit varrsz?»

Papucsot, papucsot.

«Kinek? kinek?»

Uraknak-nak-nak-nak. Uraknak-nak-nak-nak.

KLÁRA. No majd megtanulod te azt szépen. (Varrótűt mutat neki.) Látod, mi ez?

CZICZA. Ez-e? Kis nyárs. — De nagyon kis nyárs ez! Hisz ezen még egy dongót se lehet megsütni.

KLÁRA. Nem nyárs ez, hanem varrótű. Ezzel fogsz magadnak a mostani maskarád helyett egy tisztességes öltözetet varrni.

CZICZA. Mi a? Hát a ruhát varrni szokás? Én azt gondoltam, hogy azt úgy szövik, aztán úgy szögezik össze kalapácsesal.

KLÁRA. No hát legelőször is fogd azt a fejkötőt, meg azt a slipfert, aztán vidd el a nénédasszonynak. Ha tudod, hol lakik.

CZICZA. Hogyne tudnám? Itt lakik a kert alatt. Nagy bodzafa van az udvarában. Jártam én ott eleget. (Kézét csókol, veszi a főkött, meg a slipfert s elsiet a hátsóajtón.)

KLÁRA (leül varrni).

BARABOLY. No urak, ne töltsük hiába a drága időt. Ki kezdi az osztást?

MOGYORÓS. Mindig, a ki kérdi.

BARABOLY. Te meg Peti, ha már csakugyan Peti vagy, mászsz fel a garadhoz, s segíts az inasnak; Zsuzsi hugom, eredj te is vele: akkor talán, ha te is segítesz darálni, hamarabb meg lesz örölte a kukoricza.

ÁL-PETI, ZSUZSI. (Felmenni a malomba.)

BARABOLY, MOGYORÓS, HIÚZ, CSIBOR. (Leülnek kártyázni.)

MOGYORÓS. Most már még ez a Czicza leány is énekelhetne a concertünkben a szükölködő görögök felsegélésére.

BARABOLY. Vagy koncertezzünk! vagy tarokkozzunk.

MIND. (Ütik az asztalt a kártyával.)

ÁL-PETI, ZSUZSI. (Fenn a malomban dalolnak.)

BARABOLY. (Felszól a malomba.) Te Peti! A nagy notifikálásban el ne égesd a lisztet. Ide érzem az égett szagot.

HIÚZ. Vagy kukoriczát öröljünk, vagy tarokkozzunk.

MIND (ütik az asztalt).

ÁL-PETI, ZSUZSI (dalolnak).

HIÚZ. De ez már mégis nagy malitia a szolgabirótul, hogy ő fogja el azt a cigánybandát, a kit nekem kellett volna elfogni.

MOGYORÓS. Vagy perzekutorkodjunk, vagy tarokkozzunk.

CSIBOR. Tizenkét tarokk, tuletroa, pagát ultimo.

MOGYORÓS. Hohó! Hiszen nálam van a pagát! (Nagy nevetés.)

CSIBOR. No még ilyen sem történt rajtam — ezen a héten.

MOGYORÓS. (Felugrik, kaczagva, odafut Klárához, mutatja neki a kártyáit.) Hahaha! A görög kimondja az ultimót, pagát nélkül, hahaha! (Körülforog nevettében.)

KLÁRA. Ugyan már hogy tud ennyi felnőtt ember ilyen semmiség felett ekkorát kaczagni?

CSIBOR. No ha ez így tart, magam is beállok szükölködő görögnek.

VIII. JELENÉS.

Elébbiek. Czicza.

CZICZA. (Mikulásné slipferében és fejkötőjében, annak a beszédmódját és gesztusait mímelve.) Szerencsés jó napot kívánok kedves édes öcsémasszonyának. Eljöttem, eljöttem, ha nem hitt volna is. Hallottam, hogy megérkezett a kis leánykája, a kedves kis Czicza leány. Jaj de nagyon szerettem teljes életemben.

KLÁRA. Hozta Isten, kedves nénémasszony. Hát biz én egyrészt azért kérttem, hogy jöjjön ide: adna valami tanácsot. Valjon befogadjam-e ezt a most idehozott leányt a mi elveszett leányunknak?

CZICZA. Hát mit csináljunk? édes öcsémasszony. Ha már Baraboly uram behunyta a jobbik szemét, mikor kegyelmed a feltalált Peti fiát prezentálta neki, hunyja be kegyelmed is a bal szemét, mikor a Czicza leányt elejbe állítják. Egyik kéz a másikat mossa.

KLÁRA. De mikor én nekem ez az egész Czicza leánnyal való históriája az uramnak sehogy sem megy a fejembe. A világ mindenfelét beszél.

CZICZA. Beszél biz az, édes öcsémasszony. Legjobban tudhatja saját magáról.

KLÁRA. Én magamról?

CZICZA. No tudja, még leánykorában — azzal a borbélylyal.

KLÁRA. Micsoda borbélylyal? Nekem semmi dolgom sem volt vele szegénynyel. Oda járt gitározni az ablakom alá. Be se eresztettem soha!

CZICZA. Tudom, tudom! De hát a világ olyan rossz! Mindent összevissza beszélnek. Hát mikor a szabó elvette, kedves öcsémasszony. Aztán a svalizsérkapitány; a ki egy esztendeig rostokolt itten Bozonkán.

KLÁRA. Kikérek magamnak minden gyanusítást. Nekem semmi közöm sem volt a svalizsérkapitányhoz.

CZICZA. Én elhiszem. Mindent elhiszek, de a gonosz nyelvek annyit össze-vissza darálnak. Hogy mindennap eljárt a svalizsérkapitány a leszakadt strupfliját felvarratni a szabónéhoz, hogy még narancsot is hozott neki Nagyváradra; meg egy süveg czukrot.

KLÁRA. Nem igaz. Hazugság. Nem láttam se a narancsát, se a czukorsüvegét.

CZICZA. Tudom én azt nagyon. De ilyen a világ szája. Megszólja az még a szenteket is. Hát mikor már a második urához került kegyelmed; jaj miket beszélnek. Nem győzöm védelmezni kedves öcsémasszonyt. Hogy a szolgabíró idejár a molnárnéval molnárpogácsát süttetni.

KLÁRA. Mit? Én velem molnárpogácsát?

CZICZA. No, csak molnárpogácsát.

KLÁRA. Jaj, mivel dugjam be a száját ennek a hárpiának? Még ellenem bőszi az uramat. Hagyjuk ezt el, nénemasszony. Nekem nincs annyi szénám, hogy minden ökörnek a száját bedughassam vele. Itt van a jó kávé. Tessék mellé ülni. Jó étvágyat kívánok hozzája. (Eléje teszi a csészét.)

CZICZA. (Szüresülgeti a kávé.) Bizony, bizony kell is a jó ápitus ehhez a kávécskához. Mert hát valljuk meg az igazat, mi tűrés-tagadás: ebben a kávécskában nagyon sokacska a czikoriácska.

KLÁRA. (Felpattanva, végelkeseredéssel.) Mit? Az én kávémban czikória! Ez már több a soknál! Elhallgattam a borbélyt, meg a svalizsérkapitányt, még a szolgabíró is, de hogy a kávémat czikóriának nevezi, azt nem szivelem el. Hagyja ott, ha nem kell! Engem ne gyalázzon azzal, hogy czikóriát teszek a kávéba. Nem ismerjük egymást. Mától fogva többet hozzám be ne lépjen, mert ha meglátom, hogy idejön: seprőt teszek az ajtón keresztbe.

CZICZA. (Felugrik, elhátrál feleselve.) Nem is maradok itt. Nem is kérek a kegyelmed kávéjából többet. Eddig is nagy erőmbe került legyűrni belőle egy csészével. A fejkötőjét is visszaküldöm, meg a slipferét is. Fuscher munka. Alászolgája. Engem többet nem lát ez a ház. (Hátulról ajtón el.)

KLÁRA. (Dühösen jár fel s alá.) Hüh, be elvadtott. Embert tudnék enni haragomban. Engem így meggyalázni a saját házamnál! Jó, hogy elment; mert keresztül gázoltam volna a lelkén, ha még itten marad. Hogy meri nekem azt mondani? Én becsületes asszony vagyok.

Mogyorós. Contra.

KLÁRA. Hallod-e te rektor! Mikor én azt mondom, hogy becsületes asszony vagyok, akkor kontrát ne mondj! mert úgy teremtlek nyakon, hogy valamennyi szeksta diákod se silabizálja többet össze a porczikáidat! — Jaj. Kit tépjek mostan össze?

IX. JELENÉS.

Elébbiek. Czicza.

CZICZA. (Az elébbi jelmezében.) Köszönteti a Mikulásné néném-asszony kedves édes anyámasszonyt, mindgyárt egybe itt fog teremni.

KLÁRA. Köszöntetem én a te gyorsan járó lábaidat: — épen most dobtam ki innen a Mikulásné nénédasszonyt. Hát te hol csavarogtál az alatt, hogy ő hamarabb itt volt, mint te az izenettel?

CZICZA (szerénykedve.) Hát az utam a buzaföld mellett vitt el. Megláttam ott a sok buzavirágot. Eszembe jutott, hogy az az én édes anyámnak a kedvencz virága; abból szedtem egy bokrétát. (A háta mögött tartott buzavirág-csokrot átadja Klárának.)

KLÁRA (elérzékenyülve). No most erről ismerek rád, hogy még is te vagy az igazi. Senki sem tudja azt már, hogy ez az én kedvencz virágom. Mégis te vagy az én leányom.

CZICZA. (Odafut Klarához, átnyalábolja.)

KLÁRA. Így ni! Így szoktál mindig tenni, mikor haragudtam rád. Átöleltél. Az ölembe bújtál. Ez volt a szokásod. Én meg aztán olyankor megcsókoltalak. Az volt az én szokásom. (Megcsókolja.)

CZICZA. (Leül a varróasztalhoz s elkezd varrni.)

KLÁRA. Hát tudsz te varrni?

CZICZA. Hogyne tudnék. Csak tréfa volt az mind, a mit eddig mutogattam. Bolondozni kell a cigánynak, mert azért fizetnek. Otthon a cigányok okos emberek. Örülök, ha dolgozhatom. Oh áldott varrótű!

KLÁRA. Bizony hallod-e, nincs is jobb mulatság a dolgozásnál. Csak azt tudom csodálni, hogy ezek a férfiak hogy tudják kiállni, hogy naphosszat ütik az öklükkel azt a csunya kártyát. Ha az alatt kendert tilolnának, ugyanannyi erővel mennyi kendert megtilolhatnak!

CZICZA. Vagy ha vaskondért kalapálnának, de sok vaskondért megcsinálhatnak.

KLÁRA. No most már megint benne vagy már a cigány-mesterségben? Nesze, varrd fel ezt a bodrot a tutyira. Nekem úgy reszket a kezem a méregtől, hogy nem tudok varrni sem. Hogy elmérgesített az a rossz boszorkány, a te Mikulásné asszonyonénéd az elébb. Ide jött. Az ördögök voltak vele. Mindent előhordott, a mit csak valaha rólam pletykát hallott, utoljára még a kávémat is detrektálta, hogy czikória van benne. No de ki is adtam neki az utat; ide, tudom, a képével sem fordul többet.

X. JELENÉS.

Elébbiek. Mikulásné.

MIKULÁSNÉ. (Bejön az oldalajtón.) Szerencsés jó napot kívánok mind közönségesen. Eljöttem, eljöttem, kedves öcsémasszonykám; ha nem hitt volna is ez a cigányleány; egyrészt a kávécskára; másrészt meg, hogy egyet-mást elmondjak az új fejkötőmről, meg az új slipferemről.

KLÁRA. (Dühbe jön felugrik.) De már ez plus quam disznóság! Az egyik ajtón kilököm, a másikon visszajön. Hallja maga Mikulásné! Végzett korcsmárosné! Uzsorásné! Czupringerné! Az én leányom nem cigányleány; az én kávémm nem czikória! Ha nem tetszik a főköttő, meg a slipfer, dobja le, hagyja itt! De engem többet ne kujonérozson. Azért hogy én valaha szép asszony voltam, menyecske nem voltam; azért hogy megvénültem, nem lettem boszorkány.

MIKULÁSNÉ. Jézus Mária, szent Anna! Mi lelte ezt az asszonyi állatot! Egy szóval se bántottam! S most hogy összeboszorkányoz, összeuzsorásnéz, összeczupringernéz. Még a kávécsészét is elteszi előlem!

KLÁRA. Nem vagyok itthon az asszonynak.

CSIBOR. Nekem úgy tetszik, mintha az asszonyságok nyájasságokat cserélnének ki egymással.

BARABOLY. A világért bele ne avatkozzék! Ezt a háborút lokalizálni kell.

MIKULÁSNÉ. No iszen elmegyek! Nem kell engemet kergetni. Háttal megyek ki ebből a házból. Bal lábbal lépek ki belőle. Még ha haldoklóhoz hínak orvossághképen, akkor sem kapnak belőlem többet. (Hátrafelé lépeget a hátsó ajtóig.)

XI. JELENÉS.

Elébbiek, Azari, Kányáné, Varjúné, Csókáné, Kakasné, Pannika, Makka.

AZARI. (Török basának öltözve, hosszú vándorbottal; azon ivó kobak, övében hosszú török olvasó, oldalán nagy iszák, melyből két hegedűnyak, egy trombita, meg egy fuvola látszik ki, jön be a hátsó ajtón.)

MIKULÁSNÉ (Azariba ütődik). Jézus Mária, szent Anna. Egy török basa!

KÁNYÁNÉ, VARJÚNÉ, CSÓKÁNÉ, KAKASNÉ, PANNIKA, MAKKA. (Egymást tasszigálva tódulnak Azari után.) Itt a török!

AZARI. La illah, il Allah, Mohamed razul Allah, Gül Baba, Szelámlik. Cselebim baksis!

MIKULÁSNÉ. Jaj, most már el nem mehetek innen, a míg meg nem tudom, hogy mit akar itt ez a török? Kedves édes öcsémasszony, megkövetem, ezer bocsánatot kérek kegyelmedtül, azért hogy lepocskondiázott. Ne haragudjon rám azért, hogy vén boszorkánynak méltóztatott nevezni! De már addig ne dobjon ki, a míg meg nem tudom, hogy mit akar itt ez a török?

KLÁRA. De hát valjon igazi török ez?

MIKULÁSNÉ. Hogyne volna az; hisz épen olyan, mint a zöld király a kártyában (a kártyázó asztalról felkapja a zöld királyt, az kézről kézre jár). Nézzék ezt a zöld királyt, né!

ASSZONYOK (mind). Szakasztott olyan, mint a zöld király.

CZICZA. (Utoljára az ő kezébe jut a zöld király, azt egy gombostűvel Azari hátához tűzi oda.)

HIÚZ. Én is bizonyíthatom, hogy igazi török. Nálam is volt: igazolta magát. Fermánja van a török szultántól. Gül Baba sírjához zárandokol Budára. Most jött Mekkából; úgy híják, hogy Ali Csavarogli Merremehet.

KLÁRA. Akkor hát ugyan el lehet fáradva, szegény. Hadd pihenje ki magát.

MIKULÁSNÉ. Jaj, de a török nem tud ám széken ülni. Ezt már én láttam a trafika ajtaján. Vánkost kell tenni alája a földre. (A pamlagról leveszi a vánkost s a földre teszi.)

AZARI. (Leül a vánkosra s elkezd az esti imát énekelni.)

ZSUZSI. (Fenn a malomban.) (Együtt énekel Azarival.)

Allah ho ó ho ó hó!

Allah ho ó hoó hoó!

Allah hohohó, hohoho hohó!

Allah! Razul Allah, Mahomet (Ismét.)

Allah!

Allah!

Allah

KLÁRA. Ez ugyan áhitatos egy török.

BARABOLY. De hiszen nagyon szépen elbeszélgethetünk mi ezzel a törökkel, hisz itt van a mi fiunk Peti, a ki hét esztendeig lakott Törökországban. Peti te! Gyere csak le, itt van egy török zarándok. Beszélj vele.

ÁL-PETI. Török zarándok? No hiszen csak az kellene még nekem. (Fenn.) Nekem most itt a törökbuzával van beszélgetésem: majd ha az lejárt, lemegyek. Várhatnak kentelek rám!

MOGYORÓS. Mi pedig folytassuk addig a magunk török kérdését: a tarokkot.

HIÚZ. De hol van a zöld király?

MOGYORÓS. Hová tették a menyecskék a zöld királyt?

ASSZONYOK (mind). Annál a leánynál volt utoljára.

BARABOLY. Czicza te! Hol a zöld király?

CZICZA (Azarira mutat). Ott van ni.

BARABOLY. Nem ez a hamis zöld király; hanem az igazi: a kártya.

CZICZA. Hát nem mondom, hogy ott van ni! (Odamegy a keresztbe vetett lábain ülő Azarihoz, azt a két vállán megfogja, s háttal kifelé fordítja: a hátára tűzött kártyára mutat.) Itt van a zöld király.

MIND. Hát ez már hogy került oda?

ÁL-PETI. (A mellvédről lenéz, szemben látja Azarit.) Hát ez az a török? Hisz azt én jól ismerem. No már ezzel tudok beszélni törökül. Gyerünk le, Zsuzsikám.

ZSUZSI. (Petivel együtt lejön a malomból.)

ÁL-PETI. Szelim aleikum.

AZARI. (Balját homlokára, jobbját mellére téve.) Aleikum unalla.

HIÚZ. Hát kérdezd meg tőle, Peti öcsém, honnan jön mostanság.

ÁL-PETI. Dzsehángir, effendim, ispahan, dolma bagdzse?

AZARI (komolyan). Kandahár bujukdére, atmeidán, kazarlik bokhara, Sahara, Mekka.

ÁL-PETI. Nagyon értelmesen mondja. Most jön a Sahara pusztán keresztül Mekkából a nagy karavánnal. Három hétig utaztak, majd meghaltak szomjan. Utoljára a tevéiket itták meg.

HIÚZ. Ejnye be rövid szavakkal mondá el. S valjon tán hol vagyon az ő hazája? Kérdezd meg törökül.

ÁL-PETI. Topinambúr csiflik, kapudán basa, topesider kaikdzsi bosztandzsi uléma?

AZARI. (Lehúzza a papucsát a lábáról, s annak a talpát megcsókolja áhítatosan.) Jildiz kioszk medresz, kadun kiet khuda kara güz nizám iftikhár, baltadzsi muezzin gökk sü csiragán kislár aga joldás.

ÁL-PETI. Szörnyű messzeségről jött: a hol a szentjánoskenyér terem, a kutyafejű tatárok országából, a mi olyan közel van már a naphoz, hogy az emberek mind megcsünnének, ha folyvást jeget nem ennének. Az, hogy a papucs talpát megcsókolta, azt jelenti törökül, hogy az az ő hazája. Így tesz a török, valahányszor a hazáját említi.

HIÚZ. No ezt nem csinálnám utána.

BARABOLY. Kérdezd meg, hogy szabad-e már a törököknek bort inni? Aztán ha szabad: hozd ide az orrost, s tölts neki egy pohárral.

ÁL-PETI. Afferum fermán, alkorán szúra ozmanli tepeleti sorbet?

AZARI. (Markával mutatja az ivást, s összefogott és szájához vitt újjaival a gyönyört.) Derebég szadakát offat millei szaffái. Allah buffái chrestinái. Padisah csok jahsa.

ÁL-PETI. Azt mondja, hogy szabad; de csak úgy, ha a kérdező is iszik vele, még pedig a szultán egészségére.

BARABOLY. No hát koczints vele.

ÁL-PETI. (Poharat tölt magának és Azarinak a korsóból.)

AZARI. (Koczint Petivel).

ÁL-PETI. Hodzsa bülbül.

AZARI. Bogcsa tütün.

MIND. Hát a mit tesz?

ÁL-PETI. (Titkolózva.) Ezt csak mi ketten értjük.

KLÁRA. Hát már most kérdezd meg azt tőle, Peti fiam, hogy vannak-e a török úrnak feleségei otthon és hányan. Leányok! Menjetek hátra! Nektek ezt nem kell meghallani.

ZSUZSI, CZICZA, MAKKA, PANNIKA. (Hátrahúzódnak, de azért oda-fülelnek.)

ÁL-PETI. Bairám odaliszk hárem feredzse, kadina aszszéki, valide szérály?

AZARI (fejét csóválja).

ÁL-PETI. A fejcsóválás törökül annyit jelent, hogy igen, a rábólintás pedig «nem», van neki hét!

AZARI (ujjain számlál). Sekerbuli, Sekerpára, Zoraide, Leila, Zuleika, Fatime, Atahualpa.

MOGYORÓS. Ohó! Svihákság van a dologban! Az Atahu-alpa egy mexikói császárnak a neve.

ÁL-PETI. No ha jobban tudja, rektram, hát beszéljen vele törökül.

MOGYORÓS. Beszélek is. Hát mi ez a krajczár törökül? (Egy krajczárt mutat neki.)

AZARI. Oszpora.

MOGYORÓS. No ez trafál. Hát ezt a piczulát hogy hívják?

AZARI. Piaszter.

MOGYORÓS. Igazán az. Hát ez a gyenge flóres micsoda törökül?

AZARI. Kajmesz.

HIÚZ. Mind igaz. Oda kell neki adni! (Elveszi a három pénzdarabot Mogyoróstól s Azarinak adja.)

CSIBOR. Hát ez a tízforintos micsoda törökül?

AZARI. Bim-oszpora.

HIÚZ. Úgy van; ezer krajczár. Oda kell neki adni.

MOGYORÓS, HIÚZ. (Elveszik Csibor kezéből a bankót s Azarinak adják.)

CSIBOR. Hát én mi vagyok akkor?

AZARI. Mameluk!

MIND. Ezt találta el igazán! (Nevetés.)

CZICZA. Megálljunk csak. Majd kiugrasztom én min-gyárt ebből a törökből az igaz magyart. Hol van az a kis leveli béka? Ezt beledugom neki a hátába. (Kiveszi az üvegből a békát s odaámpolyog Azarihoz, megczirógatja bal kezével.) Oh te kedves szép török bácsi, de szép szakállad van te neked; ha én ebből egy emlékfürtöcskét kaphatnék! (Jobb kezével a békát Azari hátába csusztatja.)

AZARI. (Ordítva felugrik, az egész szakálla Czicza kezében marad.) Ajajaj! A béka! (Ugrálni kezd.) A hátamban a béka. Jajajaj! segítség! Megöl az a béka! vegyék ki a hátambul a békát!

KLÁRA. Ninini. A török kiugrott a szakállából!

CZICZA. S hogy megtanult egyszerre magyarul attul az egy kis békátul. Na gyere ide, bimbasi! Majd kiveszem a hátadból a békát. Ne félj, nem esz meg.

AZARI (leül a vánkosra).

CZICZA. (Kiveszi a hátából a békát, Klárának adja.)

AZARI. No ha a szakállamat elvetted, hát nesze még a bajuszom is. (A bajuszát is leveszi és Cziczának adja.)

MOGYORÓS (ráismer). Hisz ez az az Azari!

MIND. Az az az az Azari!

BARABOLY. A hajdani kukta.

HIÚZ. A vitéz szalmakomiszárius.

Mogyorós. A tavalyi színházdirektor, a ki itt járt Bozonkán.

Azari. Hát persze, hogy az vagyok. Csakhogy tavaly a társaságom szökött meg én tőlem, most pedig én szöktem meg a társaságomtól. Kutyául ment a dolgunk Bálvány-Szakállason. A mi Napoleonnak volt Waterloo, az volt én nekem Bálvány-Szakállas. Tudjátok jól, hogy Világosnál én is leraktam a fegyvert. Az egész bataillionomat a muzsikák megnyúzták.

Baraboly. Az ökörzászlóaljat?

Azari. Igenis azt. Meg is ették. A kannibálok! Én akkor nemcsak a kardomtól váltam meg, hanem a leg-hősiesebb fegyveremtől, a bajuszomtól is. Mi lehessen az ember bajusz nélkül? Színész. Minden más pályához kell valami pozitív tulajdonság, egyedül ehez elég az a negatív virtus, hogy ha hiányzik a bajusz. Mindig director voltam. Én találtam fel a kollektív koplalást proportióra. Ez sem használt. A közönség egyre jobban demoralizálódik. Hiába hirdettem, hogy eleven czethalat fogok produkálni a színpadon; még az sem húzott. Nincs már lelkes hazafiság a nemzetiségnek. Egy szép este aztán felszedtem magamra a garderóbom legbecsesebb alkatrészeit, Abdurrahman basa öltözetét, beleraktam egy táskába az egész orchestrumot, s adieut mondva az egész Olympnak, neki indultam, hogy keresztül vádoljam az országot, mint mekkai zarándok, Gül Baba szent sírjához utazva, a mi mind a mai napig kitünően sikerült. Itt buktam meg vele először.

Csibor. Ohó! Ha az úr nem igazi török zarándok, akkor adja vissza a tíz forintomat.

Azari. La illah ill Allah! Mohamed razul Allah!

Mogyorós. Félre innen! Halljunk egy okos embert! Én beszélek! — Nagyon apropos érkezett Azari úr a mi periferánkba. Most már komplét a hangversenyünk. Van orchestrumunk is. Hol van az az orchestrum!

Azari. Itt van. (Előhuzgálja a táskából a hangszereket.)

Hrúz. Igen. De ki tud ezeken játszani?

Ál-Peti. Tudok én! Hegedülni is, meg furulyálni is.

Baraboly. Te! Peti? Hiszen soha se tudtál te világi életedben más muzsikát csinálni, mint harangozni, meg a macska farkát tekergetni.

Ál-Peti (félre). Utczu! No most majd elárultam magamat. Hát én ezt Szerecsenországban tanultam meg, ott a

hegedű a fegyver. Mikor két császár háborút akar folytatni egymással, szembe állítják a hadseregeiket, minden katonánál van egy hegedű; s azok addig hegedülnek egymásnak, míg a két sereg közül valamelyik elszalad.

HRÚZ. No! Ezt kellene nálunk is behozni!

KLÁRA. De én azt nem engedem, hogy az én fiam a hangversenyben hegedüljön. Akkor csakugyan azt mondaná minden ember, hogy valami cigánykontrás adta ki magát a Peti fiamnak.

AZARI. Nem úgy lesz az. Hanem ezt én másuttígy szoktam prakticálni. Kihirdetjük a színlapon, hogy a világhírű Ole Bull érkezett meg közénk, magát produkálni. Az Ole Bull én leszek, Barabolyné asszonyom csinál nekem hozzá kenderbül hosszú parókat; mert annak olyan van. Én aztán az egyik hegedűvel kiállok a színpadra s megcsinálom a virtuózok minden tempóit fölségesen (produkálja az egyik hegedűvel a groteszk fogásokat, a miket a cigányprimások használnak); a Peti meg az alatt a kulisszák között a másik hegedűvel húzza a nótát. A színpadon minden illúzió! Fődolog az illúzió!

MOGYORÓS. És e szerint komplét a programm.

BARABOLY. Már most még csak szükölködő görögöket kell valahol szerezni.

AZARI. Tessék azt rám bízni, arról majd gondoskodom én.

XII. JELENÉS.

Előbbiek. Parasztlegények.

LEGÉNYEK (kívül). Éljen a Csapó Peti!

BARABOLY. Micsoda zsivaj az odakinn?

ZSUZSI. A legények jönnek Petit üdvözölni, a hajdani honvédpajtásai, a kik együtt harczoltak vele a csatatéren.

BARABOLY (Cziczához). Akkor eredj, leány, hozz bort nekik, mert azoknak a torkát gyantázni kell. Szárazon nem lelkesedik a magyar.

CZICZA (kimegy).

LEGÉNYEK (bejönnek (dal).

Molnárlégény nem volna
Fehér cipő sem volna;
A garat lejárát
Minden gondot, minden bút.
Terabérittára
Ratabéja bu-bu-bu!

Szabólegény nem volna
Pitykés dolmány sem volna;
Elkezd az olló,
Végezi a vasalló.
Terabérittára
Ratabéja bu-bu-bu!

I. LEGÉNY. Szervusz Peti. Hozott Isten a hazádban!

ÁL-PETI (markába csap). Prószit pajtás! Hát emlékezel-e még, mikor a debreczeni csatában szét vertük a kozákokat?

I. LEGÉNY. Hogy ne emlékezném?

MOGYORÓS. Az volt aztán a hajcéczu! Peti maga hat kozákot vágott le a csatában.

MIKULÁSNÉ. Én már tizenkettőt számláltam meg.

ÁL-PETI. Mind megettük volna őket ottan, ha engem a lánczos ágyúgolyó lovastul el nem sodor.

LEGÉNYEK. Igaz! Úgy volt! Mi is láttuk!

KLÁRA. Jaj, milyen jól emlékezik rá a lelkem!

BARABOLY. Az ám; mert a Zsuzsi elmondta már neki az egész mesét odafenn a malomban.

KLÁRA. Kelmed csak megmarad hitetlen Tamásnak.

LEGÉNYEK. Éljen a Csapó Peti. A hős Csapó Peti!

CZICZA (visszajön Barabolyhoz). Apuskám. Nem tudok én azzal a lopóval bort színi a hordóbul.

BARABOLY. Nem tudsz a lopóval bort színi? Nem is voltál te akkor cigányleány soha, csak úgy dicsekedel vele. Nohát megyek magam. (Kimegy.)

HIÚZ (Klárához). Mondhatom, hogy ez a Peti fiú sokkal mulatságosabb gyerek most, mint az előtt volt. Akkor olyan mogorva, olyan nagyon böles volt. Most pedig olyan kontemfinter, olyan «natirlikus» ezimbora. Nagyon jót tett neki a vándorlás.

MOGYORÓS. Igazán örülhet neki a nagyasszony, hogy ilyen ünnepelt férfiú vált a magzatjából. A jövő országgyűlésre megválasztjuk képviselőnek; — ha csak valami jóltevő meg nem korrumpál bennünket, a mi nagyon kíváncsiak vagyunk.

KLÁRA. (Elérzékenyülve törli a szeméit.) Sohse hittem volna, hogy ilyen nevezetes ember lesz belőle!

I. LEGÉNY. Hát arra a nótára emlékezel-e még Peti komám, a mit a Zsuzsával szoktatok együtt énekelni a tábor-tűz mellett: tudod az a lengyel hősdal.

ÁL-PETI. Hogy ne emlékezném.

ÁL-PETI, ZSUZSI (párdalt énekelnek).

LEGÉNYEK (utánuk énekelnek).

All uhlán, a tábor öre,
Búcsúfényt vet a tetőre
A nap, és a málna-lányka
Jő, kosár karján.

«Málna-lányka, merre s honnan ?
 Oly sietve, oly osonva.»
 Rózsát szedtem
 A ligetben
 Haza tartok én. (Ismét.)

«Váltság nélkül nem bocsátlak
 Csókot kérek váltságárnak.»
 «Majd ha megtérsz győzelemmel
 Várlak csókkal én.»
 «Hátha elhullok hazámért
 Csókom elvész, nem kapok bért.»
 «Úgy kereszted
 Csókolom meg
 Hőszám éretted !»

MIND. (Általános mazurkára lelkesülnek.)

KLÁRA. (Sírva borul az Ál-Peti nyakába.) Édes drága fiam.

XIII. JELENÉS.

Előbbiek. Peti.

PETI. (Rongyos, kopott honvédruhában, vállra vetett szürke köpönyegben belép, előre jön, félkarja felkötve a nyakába.) Adjon Isten minden jót. De nagy vigasságra jöttem. Tán lakodalom van ma itt?

HIÚZ. Hát te, rongyos csavargó, mit akarsz itt?

PETI. Én itthon vagyok. Én vagyok a Barabolyné fia: a Csapó Peti. Most szabadultam ki orosz fogságból.

HIÚZ. No ez nagyszerű! Épen ebben az órában érkezik meg az igazi Csapó Peti, a mikor ez a gézengúz idecseppenik az égből, hogy magát beáffírolja a Csapóék elveszett fiának.

PETI. (Meglátja az anyját, az Ál-Petit ölelve.) Mi ez? Hát az anyám egy más ficzkót ölelget, csókolgat: azt hija édes fiának? (Meglátja Zsuzsit.) Hát te! Hajdani mátkám! Te Selyem Zsuzsi! Te sem jössz az ölelésemre?

ZSUZSI. Én bizony ilyen rongyos koldust nem ölelgetek. Nem láttam én kendet soha.

PETI. Soha sem láttál! Hát van Isten az égben!

HIÚZ. Ni még káromkodik! De már ezt a tolvajt elcsipem, s más csizmát sem húzok. Esküdt, pandur: kisbiró, füleljétek le, aztán a dutyiba vele!

KLÁRA (ijedten). Micsoda láрма van odahátul?

ÁL-PETI. Ejh, ne ügyeljen rá anyámasszony. Egy részeg duhaj tolakodott be a társaságba, azt utasítják rendre.

PETI (elkeseredetten). Hát senki sem ismer rám ennél a háznál?

CZICZA (odalép hozzá). Én rád ismerlek. A te Czicza hugád. S ha téged kivernek innen, verjenek ki engemet is veled; ha téged becsuknak a tömlöczbe, csukjanak be engemet is veled! Ha téged koldulni eresztenek, koldulunk ketten együtt. Akkor én sem vagyok a molnárék Cziczája; hanem vagyok a cigány Panna. Nem vagyok én a molnár fogadott leánya, hanem a cigányvajda leánya.

HIÚZ. No hát csukjátok ezt is melléje.

CZICZA (daczosan Zsuzsi elé lép). Most már tudod, hogy mi a különbség közöttünk? (Peti kezét megfogja s együtt elmegy vele a hátsó ajtón.)

PANDUR, KÉT LEGÉNY. (Kísérik a távozó párt.)

BARABOLY. (Bejön a kancsóval.) No legények itt van a bor. Most már dalolhattok vígan.

(Künn Czicza dala hangzik:)

Én a vajdát nem bánom;
De a lányát sajnálom;
Piros bársony topánkája
Jól illett a lábára
Jól illett a lábára,
Ihajja hajja.

BARABOLY (megütődve). Mi a?

HIÚZ. Ejh! Ne törödjék kelmed vele. Pohárra legények! Tánczra menyecskék.

LEGÉNYEK.

«Molnár legény nem volna» stb.

(Táncz.)

(Függöny legördül.)

III. FELVONÁS.

Szintér. A község ház terme színházzá átalakítva. A nézőtér zöld galyakkal díszítve, padokkal és székekkel megrakva, felét foglalja el a szintérnek. A színpad egy harmadát elzárja egy hosszú spanyolfal, a harmadrész képviseli az öltözőt, — a spanyolfal kulisszát. A színpad elején tizenkét méces háromszínű poharakban. Felülről egy csillár lóg le, három lécből összetákolva, minden szegletén egy mécs.

I. JELENÉS.

Azari, Mogyorós, Hiúz.

AZARI. (Egy kettős lajtorján áll, s a csillárra kötözi fel a virágkoszorúkat.)

MOGYORÓS. (Másik lajtorján áll, s arról szegezi a gerendára a guirlandokat és foulardokat.)

HIÚZ. (Szolgál, hol az egyik, hol a másik lajtorján állónak.)

MOGYORÓS. Adjon még több tapaczéros szeget, Hiúz koma.

HIÚZ (szolgál).

AZARI. Keressen valahol egy dekorátor fűröt, Hiúz sógor!

HIÚZ (szolgál vele). Szeretném én tudni, hogy miért vagyok én az egyiknek komája, másiknak meg sógora?

AZARI. A színpadon mind sógorok vagyunk.

MOGYORÓS. Nyújtsa fel Hiúz koma azt a csirizes tálat. Meg ne kóistolja, mert keserű.

HIÚZ. Kóistolja meg nagyapád! (Feladja a tálat.)

AZARI. Szaladjon egy kis madzagért, Hiúz sógor. Nem áll meg ez a veszekedett koszorú.

HIÚZ. Szaladjak? Mingyárt! Csak más csizmát húzok.

MOGYORÓS. Nézze csak, annak a gyertyának tolvaja van.

HIÚZ. Tolvaj! De már azt elfogom.

MOGYORÓS. De csak a koppantóval.

HIÚZ (elkoppantja a gyertyát, s egyúttal eloltja).

(Egyszerre sötét lesz a színpad.)

AZARI, MOGYORÓS (a létrákról kiabálnak.) Mit csinált? Eloltotta a gyertyát! Gyújtsa meg hamar.

HIÚZ (elkezd kicsiholni).

MOGYORÓS. Hát kicsihol? Nincsen gyufa a világon?

HIÚZ. A legújabb tűzrendőrségi szabályzat szerint tiltva van a gyufák használata a színpadon. Előbb kicsi-holunk, aztán a taplónál meggyújtjuk a kénfonalat; azzal a gyertyát.

MOGYORÓS. (Leszáll a létráról, előre jön, megbámulni a kész munkát.) Nagyszerű! No jöjjenek ide az urak is és bámulják. Ilyen kiállítás még a budai «hazafiság a nemzetiségnek» színházban sem volt!

AZARI. De már most menjünk ki mosakodni.

HIÚZ. Minek az?

AZARI. Hát ilyen malaczlábakkal csak nem fog az úr deklamálni a publikum előtt?

HIÚZ. Annál szaftosabb az. (Mindhárman balra el.)

II. JELENÉS.

Czicza, Peti.

CZICZA, PETI (a malomból jönnek alá a léposón).

CZICZA. No Petikém, megint itt vagyunk már. A nyámanyila pandurok azt gondolták, hogy ha ők ránk zárják a dutyi ajtaját, hát akkor be vagyunk zárva. Mintha nem ki tudnám én az ilyen zárt egy szál czérnával, vagy egy görbe szeggel nyitni.

PETI. De hát hol tanultad te azt: görbe szeggel kinyitni a zárat?

CZICZA. Bizony nem az anyám házánál. Már most keresni fognak mindenütt, csak itt nem. Azt se tudja senki, hogy a malom-zúgón keresztül is be lehet jönni. Most aztán addig ide a lisztes kamrába félrehuzódunk, a míg a mi jelenésünkre kerül a sor.

PETI. Hidd el Cziczám, hogy nagyobb kedvem lett volna a malomtóba ölni magamat. Hát ez az igazság a földön? Haza jövök sok szenvedés után, s a legelső hely, a hol megpihenhetek, a tömlöcz. Hiszen nem azért kesergek, hogy a nemzetem, a kiért véretem ontottam, nem jutalmaz meg. Vitéz tetteimmel dicsekedni, sebhelyeimet mutogatni nekem nem szokásom. Hanem az fáj nagyon, hogy az édes anyám egy jöttment kóborlót ölelget helyettem.

CZICZA. Megromlottak ám a szemei szegénynek, épen a te utánad való mindennapos sírás miatt. De ha egyszer a szavadat meg fogja hallani, meglásd, hogy rád ismer.

PETI. Még a mátkám is azt mondta, hogy nem ismer, és elfordult tőlem.

CZICZA. Nem ismert rád ezektől a rongyoktól, meg ettől a bozontos szakálltól.

PETI. Hát te mért ismertél rám ezekben a rongyokban ?

CZICZA. Mért én hugád vagyok.

PETI. Dejszen, fogadom Istenemre, csak úgy forduljon a dolog, a hogy én gondolom : cseréltek egymással.

CZICZA. Pedig fordulni fog, a mint apámuram előjön. Ha ő ott lett volna, nem hagyott volna téged becsukni. No most gyere velem ide a kamrába, ott vannak a te régi ruháid, miket itthon hagytál : azokat veszed föl ezek helyett a rongyok helyett.

PETI. Szemet szúr te nálad ez az én rongy gúnyám ?

Pedig óh ha tudnád, milyen drága rongy ez.

Kard tépte és golyó lyukgatta ezt rajtam.

De most én kérdezem, miféle maskara

Az, a mit te viselsz ? Ezt a talitarka

Gúnyát nem viselte soha magyar leány.

CZICZA. Előbb te felelj meg arra, a mit kérdek.

Azt a honvédhuszár ruhát hozod vissza,

Miben tíz év előtt innen elkerültél ?

El voltál nagy messze : Jégsiberiában,

A hol örök a tél. Nem fáztál meg benne ?

Idáig eltartott? még haza is hoztad ?

PETI. Te vallatóra fogsz ? Kétkeddel bennem ?

CZICZA. Tudom, édes bátyám : hogy ha vasfogóval

Akarnák belőled a titkod kivenni,

Ha fenyegetnének korbácscsal, pallossal,

Nem felelnél semmit : de én kérve kérlek :

Azért, mert szeretni, becsülni akarlak.

Mondd el az igazat ; csak nekem, ne másnak.

Közbe aztán én is elmondom, hogy velem

Mi történt azóta, hogy nem láttuk egymást.

Nyomorúság, szégyen, rémség és gyalázat.

Úgy mondom el, mintha dicsekedném véle.

PETI. Jó ! Neked elmondom. Úgy hogy ne hallja más.

Hogy fogságba estem kimarjult lábammal

Pihenni sem hagytak, vittek sántikálva

Előbb egyik fogolytársamhoz kötözve,

Majd mikor a lábam nem birt tovább vinni

Feldobtak egy szánra : úgy hurezoltak odább.

Nyár volt, a mikor a rabutat megkezdtém,

S tél lett, a mikor azt mondták «helyben vagyunk».
 Az volt Siberia, a hol féléken át
 Szép hajnal helyett az északfény világít
 S nem lát a szem: csupán havat, havat, havat.
 Itt lehúzták rólam a szép honvédruhát
 És adtak helyette bundát, jó meleget.
 Annak a hátára volt írva a nevem:
 Egy szám: a «numero 1660».
 Mindenem elvették, a mi a hazámra
 Vissza emlékeztet.

CZICZA. Az én himzett ingem?

PETI. Az nem veszett kárba. Sebemre kötöztem.

CZICZA. Sebeid is voltak?

PETI. Ne beszéljünk róluk!

Hisz szégyen a sebhely: eltitkolni való.
 Meglátja valaki: s azt kérdi «hol vetted?»
 De valamim mégis megmaradt hazámból.
 A mikor elhagytuk a határt, felvettem
 Ezt a kis kavicsot s eldugtam zsebembe.
 Ezt meghagyták nálam: kinevetek vele.
 Pedig hát ez nekem drága, drága kincs volt.
 Ha szivemre tettem, tenger éjszakán át
 Azt álmodtam tőle: megint itthon vagyok.
 Hallom az örölő malom keleplését
 Apám, anyám édes megszokott beszédét.
 S téged hajigállak nyitott ablakon át
 Pajkosan a mezőn szedett vad virággal.
 Nem hallottad néha csendes éjszakákon
 Mikor ablakodat kezem megzörrenté?

CZICZA. Hát van-e a cigánysátornak ablaka?
 Engem elraboltak kóborló cigányok,
 Azon nap estéjén, melyen te elmentél.
 S elvittek magukkal úttalan erdőkön,
 Folyókon és avar pusztákon keresztül.
 Lakásom volt zúgó erdők sűrű berke,
 Földbeásott putri, gizgazzal befedve.
 És a szellős kordé, mely pusztá közepén
 Emberjárhatatlan sárban odarekedt,
 Mikor a cigányok egy elesett hullán
 Lakomát ütöttek. Vendég is akadt rá.
 Távolságukból jöttek a keselyük
 Idegen formájú nagy szárnyú madarak.
 Azoktól kérdeztem: láttátok a bátyám?

Messze eget járó örökös utazók? —

— Nem hoztak hírt rólad : nem tudtak felőled.

PETI. Nem láttak ők engem ! Mély föld alatt laktam.

Az ólombányáknak rekedt odujában,

Hol a halott követ törtem kalapácsal.

Társaimmal együtt egyszer összeszóltunk

S megszöktünk a sírból. Ki a hómezőre.

A hősivatagból viharos tengerre.

A vihar megkimélt, fenevad nem bántott,

Hanem az emberek — azok elárultak.

Ólombánya helyett börtönbe jutottam.

Kezemre lábamra nehéz lánczot vertek.

A lánczaim végét a falba szegezték. [ennem.

— — Nem, nem panaszkodom. Hiszen volt mit

Volt jó társaságom, nem voltam magamban,

Volt egy pók laktársam. Az engem szeretett,

Bizalma volt hozzám. A hálója szélét

Én hozzám kötözte. S én nem szakítám el.

Mozdulatlan voltam. Aztán meg egy patkány,

A ki feljárt hozzám, ételem morzsáit

Megosztani velem. Ott szerettek engem.

Nem panaszkodom én. Jó volt a börtönben.

CZICZA. Én sem panaszkodom. A szegény cigányok

Megcsalnak mindenkit ; de a ki hozzájuk

Tartozik valahogy, ahoz hűségesek.

Herczegasszony lánya nincs olyan jól védve,

Mint a kit a vajda sárkányszeme őriz.

Jóizű falatjuk ha volt, nekem adták.

Czifra gunyát, klárist a számomra loptak.

Meg is tanítottak tánczolni, danolni,

Jövendőöt mondani, félkékalmárkodni.

De a mi enyim volt, az egyetlen kincsem,

Nem lopták el tőlem, s másnak el nem adták.

Nincs mit panaszkodnom szegény cigányokra.

Hugod vagyok most is, nem kell szégyenelned.

PETI. Te se szégyeld bennem elzüllött bátyádat,

Azért, hogy a börtönpenész érzik rajtam.

Egyszer oszt' a börtönéj is csak megvirradt.

Kihoztak a sötét föld alul, megmondták,

Hogy már szabad vagyok : mehetek hazámba.

Mi az a szabadság? Mi hát az a haza?

Tudok én még arról? El is felejtém már.

Hanem hát kilöktek. Odább kellett menni,

Lehúzták rólam a rabköntöst. Az másnak
Kell ám rögtön. A köntös a czaré.
Utánam egy herczeg fogja azt viselni.
Az ő neve lesz az 1660.

Az én számomra meg előkerestették
A nagy magazinból a honvédgúnyámat
A miben elfogtak. Megőrizték szépen,
Nagy ott a rend! Ez ott senkinek sem kellett,
Mert a ki fölveszi, kancsukát kap érte.

Így látod most rajtam, tiz esztendő múlva.
Most már tudod, miért oly rongyos ez öltöny?
Azt is tudod, mért nem szakadt el egészen?

CZICZA. Oh hadd csókoljam meg minden tépett rongyát.
Itt hatolt be a kard! Itt a kozák dárda!

Itt ütött rajta rést a kartács szilánkja,
Salatta rejtőznek égő, fájó sebek. (Csókolja Peti öltönyét.)

PETI. Nem! nem a seb fáj ott! Nem a sebhely éget,
Hanem, hogy a midőn a hazámba megtérek,
Kinevetik rajtam ezt a rongyos köntöst
S azt mondják: börtönbe veled, földönfutó.
Ez az én halálom! Mért is jöttem vissza?

CZICZA. Lesz még diadalod. Él az igaz Isten. [el.)
Siessünk. Valaki jön. Meg ne lássanak. (Oldalkamrába

HIÚZ, AZARI, MOGYORÓS. (A spanyolfal mögött.)

HIÚZ. (Ez alatt világosságot csinált.)

AZARI. Adja ide azt a gyertyát. (Meggyújtja a csillár mécseit.)

Maga meg gyűjtsa meg a lámpásokat.

HIÚZ. En? Lámpagyújtogató legyek.

AZARI. Hja! A ki az en direction alatt van, annak az
angazsmája mindenre kiterjed: énekelni, tánczolni, szin-
lapot írni és kihordani, bilétet szedni, kortinát festeni és
Hamletet játszani. Rendező úr, nézzen ki a hivatalos
lyukon, jön-e már a publikum?

MOGYORÓS (kinéz a spanyolfalon). Már csilleng.

AZARI. Addig nem kezdjük, a míg nem dörömböznek.
Ki van a cassánál?

MOGYORÓS. A görbe görög.

AZARI. No az minden piczulát becserél hamissal.

(A nézőtéren.)

LEGÉNYEK, MENYECSKÉK. (Bejönnek: a karzatot elfoglalják.)

MIKULÁSNÉ (bejön). A színházban mindig én szoktam a
legelső lenni. Én adom a jó példát. Igaz, hogy ánrét nem
fizetek; de a padokat én kölcsönözöm.

ÁL-PETI (mámorosan jön). Ez aztán a cifra élet! Tegnap a Hiúzéknál ittunk, tegnapelőtt a Mogyoróséknál, az előtt a görögéknél; ma meg a jó pajtásokkal csináltuk a murit. Nagy sor ezt kiállni.

MIKULÁSNÉ. Nos Peti öcsém, hát a Zsuzsit hol hagytad?

ÁL-PETI. A Zsuzsit? Hát azt valahol elhagytam.

MIKULÁSNÉ. Hát rendben vagy-e már vele?

ÁL-PETI. Rendben? Micsoda rendben.

MIKULÁSNÉ. Hát megverted-e már? Mert addig nincs rendben az asszonyféle, a míg jól meg nem verik, sőt azt meg is kívánja, addig el sem hiszi, hogy szereti a vőlegénye, a míg meg nem verte.

ÁL-PETI. De hát mért verjem meg?

MIKULÁSNÉ. Találsz arra okot könnyen. Hát a mint mostan találkozol vele, mondd neki azt, hogy adjon neked egy csókot. Ha azt mondja, hogy nem ad: akkor fogod azt a török meggyfa-pipaszárt, jól rászedsz vele, hogy miért makranczосkodik? Ha pedig megadja a csókot, akkor megvered azért, hogy nem szégyenli magát a vőlegényével csókolódni, mielőtt a pap megáldotta volna.

ÁL-PETI. Úgy teszek. Köszönöm a jó tanácsot. Ma úgy is nagyon verekedő kedvemben vagyok.

MIKULÁSNÉ (leül a legelső padba).

ZSUZSI. (Tunikás ruhában, divatosan öltözve.)

ÁL-PETI. Ejnye galambom, de kicsipted magadat.

ZSUZSI. Hát a koncerthez így szokás.

ÁL-PETI. Olyan csinos vagy, hogy szinte gusztusom van.

ZSUZSI. No csak ne legyeskedj! Ennyi ember előtt.

ÁL-PETI. Hajszen minden ember tudja, hogy vőlegényed vagyok. Szabad neked engem megcsókolni.

ZSUZSI. Szabad, de nem illik! A menyegző előtt, mit gondolsz? Megszólnak.

ÁL-PETI. Mit bánom én? Velem ne ellenkezz, mert tudod, hogy hirtelen kezű vagyok.

BARABOLY, KLÁRA, VARJÚNÉ, CSÓKÁNÉ, KAKASNÉ, KÁNYÁNÉ, MAKKA, PANNIKA. (Ez alatt bejönnek s a padban helyet foglalnak.)

ZSUZSI. Nézd csak: itt van apád, anyád. Viseld magad okosan.

ÁL-PETI. Majd ha olyan vén leszek, mint ők, én is okos leszek. Nekem egy csókot adj.

ZSUZSI. Jól van no. Csakhogy valami izgágát ne kezdj most. Hát nem bánom. (Csókra nyújtja az arcát.)

ÁL-PETI. Hát te orczátlan! Csak azt akartam tudni!

Nem szégyenlenél csókolózni papi áldás nélkül? No ezt az erkölcsöt kiverem belőled.

ZSUZSI. Az égre kérlek, Peti. Légy eszeden. Meg ne szégyenits itt a publikum előtt.

ÁL-PETI. De csak hadd lássák, hogy regulát tudok tartani!

ZSUZSI. Nem bánom. Ha egyszer megesküdtünk, mindennap megverhetsz, ha neked úgy tetszik, panaszt se teszek érte. De addig hagyj békét. Kivált ma, mikor énekelnem kell; ha sirok, elrekedek.

ÁL-PETI. De már én ma akarom felszentelni ezt a meggyfa-pipaszárat ezzel az új tunikás ruhával. Rászolgáltál: kikapsz. (Felemeli a pipaszárat.)

ZSUZSI. (Kikapja Ál-Peti kezéből a pipaszárat, rá húz vele a hátára hármat.) No hát nesze! esküvő előtt. Két vége van a botnak!

ÁL-PETI (a hátát vakarja). Köszönöm a tanácsot, nénem-asszony. Hát kellett ez nekem.

ZSUZSI. No ha kijózanodtál egy kicsit, hát nyújtsd a karodat s vezess fel a szinpadra.

ÁL-PETI. (Karját nyújtja Zsuzsinak s felvezeti a szinpadra.)

BARABOLY. Nini! Ez a productió nem volt benne a programmban.

MIKULÁSNÉ. Ezt úgy híják, ouverture.

HIÚZ (Ál-Petihez). Ejnye, Peti komám, miféle húzgálások vannak a hátadon?

ÁL-PETI. Ez a menyasszonyomnak a monogrammja.

MOGYORÓS (a spanyolfal-lyukon kinéz). Zsufolásig megtelt a színház. Kezdhethük az előadást.

AZARI. Addig nem, a míg a karzatot nem kezdi szét-szedni a kakasülő publikuma. Ez minden regula ellen volna.

CSIBOR (bejön, magával hozza a pénztárt). No ez tele van kongóval. Ha ezt elküldjük az inséges görögöknek, fizetnek érte kétszer annyi portót. (Leteszi a szinpad mellé a ládát s ráül.)

KÖZÖNSÉG A KARZATON (tombol, tapsol).

I. LEGÉNY. Lássuk már a medvét!

MIKULÁSNÉ. No most kezdődik az előadás.

III. JELENÉS.

Elébbiek. Sexta.

MOGYORÓS. Nagyérdemű publikum. Első productiónk léssen a Metternich herczeg udvari zenekara. Ez szokott

minden ebéd után tafelmusikot csinálni Metternich herczegnek.

BARABOLY. Hisz Metternich herczeg már régen megholt.

MOGYORÓS. Megholt? Hát tehetek én róla, hogy megholt?

SEXTA FIÚK. (Arany papirosból készült süvegekben.)

BARABOLY. Nini, hisz ezek a mi iskolás gyerekeink.

MOGYORÓS. Nagyérdemű publikum. Előre bocsátom, hogy az előadás lényeges reformot tanúsít az opera történetében. A pesti operánál az a regula, hogy a szöveget olaszul mondják, a zenét pedig magyarul fújják. No vagy csehül, a mi mindegy. Nálunk pedig a zene lesz magyar és a szöveg a német.

BARABOLY. Hisz ez ugyanaz!

KÖZÖNSÉG. Kivele, hisz ez komédia! (Almával hajigálják meg az előadó művészeket.)

MOGYORÓS. Most következik a második szakasz. Ole Bullnak, a svéd király udvari hegedűsének productiója, a ki Beethoven híres sonatáját fogja előadni: «Alusznak minden állatok; nyugszik föld és ég».

AZARI. (Előjön, hosszú szőke parókával, sarkát verő frakkban, hóna alatt a hegedűjével: stimmel, húrokat penget, poseokat csinál a hangjegy-támlány előtt. Félre Mogyoróshoz.) Itt van-e az a muzsikus Peti?

MOGYORÓS. (hozzá.) Itt van, de olyan részeg, mint a törkölylyel jól lakott kecske. A Zsuzsi most borogatja a fejét hidegvizes kendővel, hogy magához térjen.

KÖZÖNSÉG (tombol). Halljuk! halljuk.

MOGYORÓS (csendet int). Figyelmeztetem a nagyérdemű közönséget, hogy remek virtuózunknak legerősebb oldala a piano. Az ő pianói olyan nagyon pianók, hogy még Sarasate pianóin is túl tesznek.

AZARI (mutatja a hegedülés minden tempóját).

BARABOLY. Nem hallok én ebből semmit.

CSIBOR. Még én sem.

MOGYORÓS (fordítja a hangjegyet Azari előtt). No már megérkezett a Peti: hallom csuklani a spanyolfal mögött, most rákezdheti a stakkatót, meg a piccicatot.

AZARI (hegedülést mímél).

ÁL-PETI. (A spanyolfal mögött fuvolán fújja a nótát.)

(«Jer az ablakodra kedves, minden nyugszik már.»)

AZARI. (Megijed azon, hogy az ő hegedűje fuvolahangokat ad. Dühösen rohan a spanyolfal mögé.) Hát téged mi a sátán nyergelt meg,

hogy mikor én hegedülök, akkor te a flótát fujod. Hol a másik hegedű?

ÁL-PETI. Itt van, de nincs rajta húr!

AZARI. Akkor megbuktunk.

Mogyorós. Még nem, csak leleményesség. (Lerántja Azari fejről a parókát, frakkot, dalmányt cserélnek, a fuvalát nyomja Azari kezébe, úgy hurcolja ki magával.)

MIKULÁSNÉ. Ezt úgy hívják, hogy művészi pauza.

Mogyorós. Nagyérdemű közönség. Van szerencsém jelenteni, hogy sajtóhiba esett a programmban: nem Öle Bull fogja elhegedülni a Bethoven sonátát; hanem hirdett hazánkfia Nagy Jakab fogja előadni nemzeti hangszerén, a tilinkón.

AZARI. (Hozzá kezd a fuvaláshoz.)

ÁL-PETI. (A spanyolfal mögött a trombitával fújja el az egész notumot végig.)

KÖZÖNSÉG. (Énekli a trombitás-dalt.)

Jöjj az ablakodra kedves,

Minden nyugszik már;

Csak egy pár boldog szerelmes

Ide-tova jár.

Alusznak minden állatok. Nyugszik föld és ég,

Csak a vidám indulatok vagynak ébren még.

CSIBOR. (A halló tulókkel a fülében.) No még soha életemben ilyen hatalmas hangú flautát nem hallottam.

AZARI. (Dühösen kirohan a spanyolfal mögé.) Megölöm azt a gazembert!

ÁL-PETI. (Elfut előle a színpalak mögé.)

HRÚZ. No már látom, hogy nekem kell helyre ütnöm az eddigi kudarczokat. Jelentsd be rendező!

Mogyorós. «Bivalyfi úr kíván üdvözölni!»

HRÚZ. (Hátba vágja, előre lép, poszturába teszi magát.)

IV. JELENÉS.

Előbbiek. Pandur.

PANDUR (bejön). Itt van egy sürgetős levél, nemzeti uram, a főszoigabiró úrtól.

HRÚZ. (Felbontja a levelet, olvassa.) «Maga vontesövű számár! Elfogatja az igazi Csapó Pétert, meg az igazi Baraboly Ciczellát. Most rögtön bocsássa szabadon; különben azonnal felfüggesztem!» No ez is szép megtiszteltetés

«Vontcsövű számár!» (Pandurhoz.) Ereszd ki mingyárt azt a két deliquenst a kóterbul.

PANDUR. Nem lehet kérem ássan, mert már kiszöktek.

HIÚZ. Hát fogd el őket újra, csukd be újra, s úgy ereszd ki rögtön.

PANDUR. Mindenütt kerestem már őket, de sehol sincsenek.

HIÚZ. Hát keresd ott, a hol vannak.

PANDUR (elmegy).

HIÚZ. (Leszáll a színpadról a közönség közé.) Vontcsövű számár! Felfüggesztet. (Mikulásnéhoz.) Asszony néném! Volt már maga valaha felfüggesztve?

MIKULÁSNÉ (elszörnyed).

HIÚZ. (Csibor fülébe klált.) Látott már az úr vontcsövű szamarat?

CSIBOR (hizelgően). Ma láttam először.

MOGYORÓS. Nagyérdemű közönség. Most jön a java, most jön a «pièce de resistance», a hogy az anglus mondja. Zsuzsánna kisasszony és Péter úrfi fognak párdalt énekelni, hazai és külföldi költőktől, és végül a keserves hazafiúi melódiát: «Szememből könnypatak csereg, Emlékedre édes hazám».

MIKULÁSNÉ. Oh én azt is el tudnám előre énekelni.

MOGYORÓS. Majd csak utoljára énekelje el néném-asszony.

ZSUZSI. (Előhúzgálja a spanyolfal mellől Ál-Petit.)

ÁL-PETI (vonakodva).

HIÚZ. (Segít Ál-Petit kitolni a színpadra.) Hó! Megállj, hadd kefélem le a hátadról ezeket a vonásokat. (Kefével elsímogatja Ál-Peti hátát.)

ZSUZSI. No Peti. Legyen eszed! A mi nótánkon a sor. Szedd össze magad.

ÁL-PETI. Mit szedjek össze? Nem vagyok én szétszedve. Még azt merte mondani ez a kopczihér, hogy én részeg vagyok! Megállj te kukta! Te szalmakomiszárus! Te der-vis! Te bukott komédiásdirektor.

ZSUZSI. No hát bizonyítsd be, hogy nem vagy részeg azzal, hogy szépen megállsz mellettem és elénekeled a magad nótáját.

ÁL-PETI. El is énekelem. Tíz nótát elfújok egymásután, hogy a malomkő megindul bele. No hát mit énekeljek? Mi van a programban?

MOGYORÓS (sugja neki). Szememből könnypatak csereg.

I. LEGÉNY (a karzatról). Azt a «szemes» nótát.

MIND. Azt! azt! A szemes nótát.

ÁL-PETI ZSUZSIVAL (duett).

Eszemadta barna szűz
Ég a szemed, mint a tűz.
Ha az enyim úgy égne,
Száz aranyat megérne
Eszemadta!

I. LEGÉNY. Nem ez a! Másik szemes nótát.

ÁL-PETI. Másik «szemes» nótát? hát talán ezt?

ÁL-PETI, ZSUZSI (párdal).

Este virágzik a repcze,
Fekete szemű menyecske!
Kérlek: ne nézz a szömömbe
Meghalok szégyenletömbe!

I. LEGÉNY. Nem ez a! Másik szemes nóta az.

ÁL-PETI. Még is másik? Hát talán ez?

ÁL-PETI, ZSUZSI (párdal).

Nézz rózsám a szemembe:
Mit olvasol belőle?
Úgy ég: azt mondja
Úgy ég: azt mondja:
Te vagy az angyalom
Ragyogó csillagom.

I. LEGÉNY. Nem ez az! Nem ilyen az. Könypatakos szemes nóta az.

ÁL-PETI (dühbe jön). Hát azt gondolja a publikum, hogy én a maguk öt garasáért végig éneklek az egész zsoltárt!

HIÚZ. Peti! Ne garázdálkodj! Mert megfogom a nyakadon a bőrt!

ZSUZSI (csitítja). Ugyan Peti, ne csinálj kontrabontot.

ÁL-PETI. De ha nem tudom, hogy micsoda nótát követelnek rajtam?

ZSUZSI. Azt, hogy «Szememből könypatak csereg!»

ÁL-PETI. Az enyimből sose csergett. Nem tudok ilyet.

KLÁRA. Dehogy nem tudod fiam. Az az én kedvencz nótám, a mivel annyiszor megrikattad az anyádat. Még a hajdani rektramtul tanultad kukoriczafosztás alatt.

PETI, CZICZA (előjönnek a jobboldali rekesztékből).

Párdal.

Szememből könnypatak csorog
 Emlékedre édes hazám.
 Bár tatár rabszíjat fűz rám
 Szívem csak érted dobog.
 Bár még egyszer láthatnám
 Kéklő bérczed, kedves hazám,
 Vigan hunynám le szememet
 Majd ha egy hant eltemet. } (Ismét.)

KLÁRA (felsikolt). Ez az én fiamnak a hangja.

PETI, CZICZA (előre jönnek).

KLÁRA (odaroohan Petihez). Ez az én fiam! Az igazi fiam. Szerelmes gyermekem. (Áttöleli, csókolja.)

MIND. Ott van az igazi Csapó Peti.

KLÁRA (Cziczát megöleli). Senki sem ismert a szegény fiamra, még a menyasszonya sem.

PETI. De a menyasszonyom igen! Ez az én igazi kis menyasszonyom. (Áttöleli Cziczát.)

BARABOLY. Magam is úgy szántam.

CSIBOR. Én nem hallottam a nótából semmit. Kérem megfóráztatni! (Odamegy Petihez.)

AZARI. (A mint Csibor jön a pénztárral, odaugrik, hóna alá kapja.) Én a zürzavarban megmentem a kassát. Magam is szükölködő görög vagyok. (Elillan az oldalajtón át balra.)

HIÚZ. De hát ha ez az igazi Csapó Peti, akkor az a másik kicsoda? Ki ismeri őtet?

ÁL-PETI (félre). No most belekerültünk a csávéba!

KLÁRA. Én nem ismerem. Nem tudom kicsoda.

MIKULÁSNÉ. Én sem ismerem. Soha nem láttam.

CZICZA. No hát én ismerem, mert én vele jártam hét országon végig.

ÁL-PETI (Cziczához). El akarsz veszteni?

CZICZA (Ál-Petihez). Ne félj. Soha sem felejttem el, hogy kóborlásaink alatt mindig védelmeztél, soha nem bántottál, most megszolgálom. — Ez a legény itt a híres fuvola-művész: Csincses Márton, a ki a menyasszonyát, Selyem Zsuzsika leányasszonyt jött oltárhoz vezetni.

HIÚZ. Szerencsétlen furulyás.

MOGYORÓS. Egymáshoz illetek gyermekeim. Te furulyázol, te még énekelsz. Kezetekben van a világ kulcsa.

CSIBOR. És így zsák megellete foltját.

ZSUZSI. Isten neki. Ez az utolsó kérőm: felcsapok neki.

Ki tudja, mi jönne még utána? ezt már úgy is felszenteltem.

MIKULÁSNÉ. És én ezt mind megálmodtam. Ha még most sem jön ki a 49, 23, 19, hát soha sem. (Ugyanazon dalra : „Szememből könnypatak“ magyar szólótáncz zenéje gyorsabb ütemre, hozzá alkalmazott magyar táncczal.)

(Függöny legördül.)

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A GAZDAG SZEGÉNYEK

NÉPDRÁMA HÁROM FELVONÁSBAN

Országos Széchényi Könyvtár

Személyek.

KAPOR ÁDÁM, elbocsátott vasuti váltóőr.

KÖMÉNY ZSUZSA, mosóné, élettársa.

SZÜKÖL MAKÁR, diurnista az előljáróságnál, később adófelügyelősségi segédfogalmazó.

PARAJ JÁNOS, konstábler.

KRANYECZ FRANYÓ, mozgósított bögre- és bicsak-kereskedő.

GUGYORI MISKA, klárinétos cigány.

ZSIGA }
FERKE } fiai, hegedűsök.

GAGYULÁNÉ, kapu alatt áruló perecz-sütőnő.

RITKA PANNA, utczai hagymaáruló nő.

CSICSONKA, virágáruló leány.

LIZI kisasszony, varróleány.

TARAFÁS SPIRIDION, a «Zöld paradicsomhoz» címzett bérháznak a tulajdonosa, a melyben a fentebbiek mind együtt laknak.

Színhely: Kaporné mosókonyhája; idő: egy nagy hetes eső alatt.

ELSŐ FELVONÁS.

Szintér: mosókonyha, szegényes, külvárosi házban, lehullott vakolat alól téglá látszik ki, háttérben tűzhely, lugzó katlannal, a fölött a kürtő; jobbról feljáró lépcső a padlásszobába, balról haránt gádorajtó a pinczelakáshoz; ruhaszárító kötélén fehérneműk lógnak. Teknő háromlábú bakon, sajtár, öblögető, szenes kosár a tűzhely előtt; vasaló-pad két szék karjára téve, ruháskosár az előtérben. Szegényes bútorkészlet, két ágy, konyhaszekrény, asztal, szalmakarszék, falra aggatott főzőedények. Bejárat oldalt, jobbról.

I. JELENÉS.

Zsuzsa, Lizi.

ZSUZSA. (65 éves, jó kinézésű matróna, tiszta öltözetben, fején főkötővel.) Jaj de nehezen szárad ez a ruha az ilyen locs-pocs időben. Csak úgy szakad már megint az eső. Egy hét óta nem tudok kiteregetni: mind a konyhában kell a ruhát szárogatnom. A háziúr most már a padlást is kiadta lakásnak.

LIZI. (Fiatal csinos lány, kis asztalka mellett fehérneműre hímez monogram-mokat.) Szegény Kapor bácsi is, de összeázik most.

ZSUZSA. Hát hisz azt megszokhatta vasúti váltóór korában. Biz ott sem tartottak föléje paraplét. Bár még most is ott lehetne.

LIZI. Hát mért bocsátották el? Vétett valamit?

ZSUZSA. Nem vétett az semmi egyebet, mint hogy belelépett a hetvenedik esztendőbe. Öreg ember olyan helyre nem való már. Jöttek a napokban ezek a nagy vasúti szerencsétlenségek. A váltóór elaludt a kunyhójában, mikor a vonat jött, álmos fővel hamis vágányra igazította a váltót: az egész vonat neki ment az útban álló kocsiknak; iszonyú szerencsétlenség lett belőle, sokan meghaltak, megsebesültek; egy pillanat alatt annyi árva, annyi özvegy lett — és ez mind egy embernek a gyarlóssága miatt. Hiába, az öreg ember már mind gyarló. Nagyon igazságuk van az uraknak, hogy túladsz rajtuk. Előbb való a közönség élete. Legjobb is volna, ha úgy tennének nálunk is a vén emberekkel, a hogy a vadak tesznek, hogy mikor már nem képesek a maguk élelmét megkeresni, akkor agyonütik őket.

LIZI. Ej ej, Zsuzsa néni, már megint ilyeneket beszél!

Hát nem mondtam már, hogy nem kell mindjárt kétségbeesni?

ZSUZSA. Hiszen áldja meg az Isten azt az aranyos száját, a miért kibeszélte belőlünk azt a rossz gondolatot. De bizony nagyon el voltunk keseredve, mikor az uram kenyér nélkül maradt. A szegény öregem azt mondta, hogy ő odafekszik a vasuti vágányra, mikor a Blitzcúzúg jön s összemorzsoltatja magát; én meg aztán azt határoztam, hogy megiszom az egész palaczk lúgessentiát. S azzal vége lesz.

LIZI. No hát lássa, az pedig esztelenség! Én azt mondom, hogy a ki öngyilkos lesz, azt a feltámadás napján sem eresztik be se az égbe, se a pokolba.

ZSUZSA. No hiszen ezzel ijesztett ránk legjobban, hogy még a más világon sem lesz majd ingyen kvártélyunk.

LIZI. Aztán meg az öngyilkosokat odaviszik a Rókuszba, s a fiatal medicusok tanulnak rajtuk.

ZSUZSA. Ez meg még annál is rettenetesebb! De hát én sem győzöm már a munkát. Mikor esős idő van, minden csuklóm úgy fáj, hogy inkább szeretnék étlen-szomjan lefekünni, mint a mosóteknő mellé állni.

LIZI. Hát hiszen majd megpihenhetnek.

ZSUZSA. Igen, ha sikerül az, a mire maga, édes lelkem, vezetett rá bennünket: hogy hiszen van «szegények háza», vetessük fel magunkat abba. Épen abban jár most a szegény öregem; azt mondtam neki, hogy menjen korán, a mikor még senki sincs az irodában, ott várjon a tanácsos úrra. Már bizony visszajöhetett volna.

II. JELENÉS.

Zsuzsa, Lizi, Gagyuláné.

GAGYULÁNÉ. (Két nagy kosárral a karján, oldalajtón bejön.) Ugyan édes Kaporné szomszédasszony; engedje meg, hogy az egyik kosár perezemet ide tegyem a tűzhelyére: itt jó szárazon marad. Nálam beesik az eső a padlásra át. Elég lesz ma az egyik kosárral is. Ezt sem tudom, hogy adom el. Persze, ha nekem is butikom volna. De hát az már nagy uraság. Én csak úgy a kapu alatt árulok. Nálam csak a szegény emberek vásárlnak. Azok pedig ilyen esős időben inkább kevesebb perezet esznek, csakhogy több pálinkát ihassanak.

ZSUZSA. No csak tegye oda a kosarát a tűzhelyre, édes

szomszédasszony; nekem úgy is tüzelnem kell folyvást a vasaláshoz.

GAGYULÁNÉ. Hát a jó Kapor bácsi nem jött még meg a városházától?

ZSUZSA. Magam is ötlet várom.

GAGYULÁNÉ. No csak az Isten segítené meg a maga szándékában.

ZSUZSA. Köszönöm a jó kívánságot. Az Isten áldja meg. (Folytatja a vasalást.)

GAGYULÁNÉ. (Az egyik kosarat leteszi a tűzhelyre, a másikkal elmegy.)

ZSUZSA. Ennek is nehéz keresete van szegénynek! Hóban-vízben a kapu alatt ülni; egy fazék paráznál a kezét melengetni. Jó, hogy a szenes szekerekről annyi szén lehull, azt a gyerekei oda hordják neki. Aztán lesheti, míg jön egy késes tót pereczet vásálni.

III. JELENÉS.

Zsuzsa, Lizi, Franyó.

FRANYÓ. (Jön be oldaltajtón, furulyázva; öltözete fehér abaposztó ruha, booskor, újjatlan bőr-kosok, tűsző a derekán; nyakába vetve egy hordvánkos, tele szurkálva késekkel, bicsakokkal, a hátán másik kosár, tele főzőkanalakkal, furulyákkal. Kerekre nyírott haj, borostásra borotvált arc.)

ZSUZSA. Ihol van ni. Farkast emlegetünk s kert alatt jár.

FRANYÓ. Jaj kirem, nem vagyok én farkas, vagyok én csak birka. Dicsírtessik a Jézus Krisztus.

ZSUZSA. Mindörökké, ámen. Hát hogy maradt maga Franyó ilyen későre! A kamarádjai már mind elmentek.

FRANYÓ. Hát kamarádjaim a napszámosok. Azo knak parancsolja pallir. Kell nekik ugrani, mikor harangoznak. De én vagyok zúr! Nekem nem parancsolja senki: még montenegrói vladika sem! Mikor nekem tetszik megyek végig hosszú utcán, fújom tilinkómat, eladom kést, bicsakot, főzőkanalat. Nem vagyok paraszt. Tudok beszilni szakácsnékkal, még asszonyságokkal is.

ZSUZSA. Hát jól megy az üzlet?

FRANYÓ. Jó menne magát: csak az az átkozott sok pálinkás bolt ne gyűnne elejbém. Nekem kell itthon maradni utoljára, mert én vagyok kasszirus: én szedem be hálaspénzt kamaradoktól holnapra.

ZSUZSA. Hát aztán hányan hálnak abban a fáskamrában?

FRANYÓ. Bizony most csak huszonöten.

LIZI. Uram ne hagyj! Huszonöten egy fáskamrában.

FRANYÓ. Fizet mindenik négy krajczárt egy iszakára. E csak semmi! Hát mikor elmentünk keresztül a nagy pocsótán.

LIZI. Micsoda pocsótán?

FRANYÓ. Hát a ki van utjába Amerikának.

LIZI. Hát magának az atlanti ocean csak nagy pocsóta?

FRANYÓ. De nagyon nagy pocsóta. Már kétszer átgázoltam rajta. Hát ottan háltunk százan egy rakáson. Huszonöten fekütnék így keresztben, másik huszonöt hosszában: többi meg a falnak támasztva.

LIZI. Hát aztán mért nem maradt ott Amerikában?

FRANYÓ. Hát csak mert nem tetszette nekem. Píz van annyi, mint polyva. Krumpli is van. De nincs becsület.

LIZI. Hogyan nincs?

FRANYÓ. Hát úgy nincs, hogy minden ember goromba. Ugy níznek rám, mintha loptam volna. Volt náluk nagy árvíz: aztán ránk kiabáltak, hogy mink magyarok kifosztottuk halottakat. Ezt nem eltűröm. A ki engem idehaza csúfolja, hogy «te tót!» azt tudom, hogy csak tréfálja velem; de a ki nekem odakinn azt mondja: «te tolvaj magyar!» az gorombaság, azt nem eltűröm. Csak hiába, nincs olyan szip ország, mint a mienk Magyarország! Egisz Amerikában soha illetemben nem láttam egy embert, a kinek jó kedve van: itt minden embernek jó kedve van. Itt még a ki haragszik, az is danol. Aztán vagyom én rigi nagy familia. Az a híres Vojtina Matyas poeta, a kitül tanulta Arany Janos verseket írnya: az in nekem volt kuzinom. Mikor van kipviselő választas, akkor úgy hinak nekem, hogy «tisztelt hazafi!» Hum!

ZSUZSA. Jól van, jól, jámbor Franyó; de hát mondja meg, mért jött ide?

FRANYÓ. Hát szipen kirem a tensasszonyt: engedje meg, hogy itt hagyjam késeket, kanalakat. Ésőben megázza magát, rozsdás lesz.

ZSUZSA. Hát aztán ma mivel fog kereskedni?

FRANYÓ. Ma bögréket, csuprokat árulok. Partoljunk hazai industriát!

ZSUZSA. No hát tegye le az árúit oda a szekrényre. Nem számlálja meg, hogy hányat hagy itt?

FRANYÓ. Aj! Egyik szeginy ember másiktul nem lopja. Hanem ha dragalatos szip kisasszony ezt a kicsi kis bicsa-

kot, a kinek ez a rézsillagos nyél meg van, eltalálná lopni magának: hát azt én bizony Isten nem meglátnám. (Árus kosarát leteszi a szekrényre.)

IV. JELENÉS.

Előbbiek, Ritka Panna.

PANNA. (Hagymafonatokkal megrakott parasztmenyecske, bekötött fővel, százánczú piros szoknyában, átkötött zöld kendővel, dudoros újjú pruszlíkban, sarkas csizmákban.)

FRANYÓ. (Az ajtóban találkoзва Pannával, megosípi annak az ábrázatját.)

PANNA. (Jót húz a tenyerével a Franyó hátára.) Aarmaany ádtá butá tót Frányója!

FRANYÓ. Jaj de szereti engemet ez a magyar menyecske! Milyen szípen szólította meg nekem. (Elugrik.)

PANNA. Ugyán, eedes jó Káporné ásszonyom, engedje meg kee rem, hogy ide lerákhássám ezt á sok istenádtá hágymaat. Nem akarok maa vele visszaczáfátolni Pálo-taara. Májd ápraankint elhordogatom innen.

ZSUZSA. Hát talán már vége van a vereshagyma sze-zonnak?

PANNA. Veege bizony, eedes meezem. Válámenynyi pá-lotái kofaanák á kosára mind tele ván maa spaargaavaa. Nekem is ázután kell laa tnom, hogy spaargaocskaat káp-ják. Rosszul ment maa á hájmá nágyon. Eddig is csák egy dereek jó keepviselő úr tártottá benne á lelket, á ki min-dennáp vett tölem egy fentő hájmaat, áztaan meg is csipte áz orczoamát mellee, áztaan tíz krájezaarral többet ádot t eerte, mint maas. Nem tudom een, mit ákár ázzaa á sok hájmaavaa? De haat áz is elutázott.

ZSUZSA. Hát csak hagyja itt a hagymáját, kis menyecske. Elférünk töle.

PANNA. De áztaan meg ne egyeek á czigaanyok; mert ez szerbiai hájmá.

ZSUZSA. Hisz akkor meg épen nem is tudnának vele beszél ni a cigányok.

PANNA. Ejnye de treefaas kedveeben van má á nágy-ászszoney!

ZSUZSA. Bizony van okom rá.

PANNA. Haat megtette-e maa á vaaros Kápor urámát kaódúsnák?

ZSUZSA. Még nem; de éppen abban jár az öregem.

PANNA. No haat áz Istenke segítse raa Kápor urámát,

hogy megtegyik kaódúsnák. Jó egészseeget kivaanok. Kisztiánd frájla! (El.)

ZSUZSA. Jaj de sokat tudnak fecsegni ezek a palotai kofák.

V. JELENÉS.

Zsuzsa, Lizi, Gugyori Miska, Zsiga, Ferke.

MISKA (sánta klárinétos öreg cigány).

ZSIGA (hat esztendőös hegedűs primás).

FERKE (hét esztendőös kontrás).

Egymásután jönnek
fel a pinczegádorból.

MIKSA (hátraszól a gyerekeihez). Tutti more basaule! Csókoljatok kezet szépen a nagyságos asszonynak, ti fekete rigók!

ZSIGA, FERKE. (Kapornéhoz rohannak kezet csókolni erőhatalommal.)

ZSUZSA. Elmenjetez innen! Mind összepizskoljatek a kivasalt ruhámat. No hát Miska, hová mentek ma muzsikálni?

MISKA. Ha én azt tudnám? Beütött a nagy böjt, sehol sem tánczolnak. A kis pipában nem szabad muzsikálni. A Svábhegyre még nem jár senki. Nem marad más, mint névnapot köszönteni. Ugyan kérem, nagyságos asszony, nézze meg a kalendáriumban, micsoda név van ma?

ZSUZSA. Ma van szent Spiridion napja.

MISKA. Jáj! Az nagyon rossz szent! Az a bátyja a Szent Györgynek, s a Szentgyörgy a házbér-fizettető patrónus.

ZSUZSA. Hát összemuzsikáltátok-e a farsangon a házbért?

MISKA. Jáj. Dehogymuzsikáltuk. Hisz az idén nem is volt farsang. De még is van egy úr, a kit úgy hínak, hogy Spiridion. Az a mi háziurunk, odamegyünk, lemuzsikáljuk neki a házbért.

ZSUZSA. Ugyan muzsikáljatek neki az én kontómra is egy nótát; mert engem sem vet fel a pénz. Csupa gavalérokra mosok, s azok virtust csinálnak belőle, hogy a mosónét ne fizessék.

MISKA. No elhúzzuk neki az «is, is, is» nótát. Miska cigánynak nincs pénze; Kapornénak sincsen pénze; a többinek sincsen pénze: «is, is, is». De hát én nekem is van egy alázatos kérésem a nagyságos asszonyhoz. A míg mi odajárunk muzsikálni, oda lenn a pinczében van még egy kis gyerek, a ki nem tud még járni. A télen halt meg az anyja. Rám maradt a rajkó. Olyan szép gyerek, hogy nem adnám egy tarisznya piezuláért. Ugyan kérem szé-

pen, ha meghallják, hogy odalenn nyivákol, a míg mink oda vagyunk: adjanak neki egy kis vizet.

ZSUZSA. Jó lesz. Hát valami pépféle nem kell neki?

MISKA. Jaj! nem kell a cigánygyereket olyan nagy urasághoz szoktatni: ha még pépet is kapna: azt gondolná, hogy valami pirincz; elég a cigánygyereknek a víz is; ha nagyobb lesz is, jeget eszik, vizet iszik, attul lesz olyan szép fehér foga. No utánam rajkók. Köszönetek szépen nagyságos asszonynak, nagyságos kisasszonynak. A mit én mondok, azt utánam mondjátok.

ZSIGA. (Miska lábára gázol eltávozásuk alatt.)

MISKA (felordít). Jaj, hogy a devla rugjon meg.

ZSIGA. A nagyságos asszonyt is.

FERKE. A nagyságos kisasszonyt is. (El mind a hárman.)

VI. JELENÉS.

Zsuzsa, Lizi, Csicssonka.

CSICSONKA. (Oldalajtón bejön. Tíz éves lányka, kezeiben katulya, tele gyöngyvirág és ibolyacsokrokkal.) Szép jó reggelt kívánok, kedves nénémasszony.

ZSUZSA. No hát ilyen későn kellett felébredned?

CSICSONKA. Ébren vagyok én már régen, de nem merem kibújni a pokrócz alul, mert nagyon hideg van abban a kerti filagóriában.

ZSUZSA. Hát nem tudsz befüteni?

CSICSONKA. Nem szabad ám; mert akkor a gyöngyvirágok meg az ibolyák mind kipállának. Azoknak csak a trágyátul szabad meleget kapni. Aztán minek is mennék korábban: még most nem járnak az uraságok a vácz utczán. Aztán meg elébb meg kellett főzni a szomszédban a kávé a nagyanyámnak.

ZSUZSA. Hát mit csinál az öreg?

CSICSONKA. Hát mozogni nem igen tud; de annyit mégis tud, hogy meg tudja czibálni a czoflimat, ha nem hozok haza elég pénzt. Aztán mindig szid, hogy mért nem vágom le elől a hajamat kurtára, s mért nem csinálom a hunczutkáimból sexereket? Hát mikor még csak tíz esztendő vagyok.

LIZI. Ne is tedd. Látnod, én nekem még most sincs a homlokomra húzva a hajam, se hunczutkám nincs sexerre csinálva; pedig már húsz esztendő vagyok.

CSICSONKA. De nem is kap maga egy szál gyöngyvirágért száz forintot, Lizi néni, mint a hogy én kapok majd egyszer, a hogy a nagymama biztat.

ZSUZSA (mérgesen). No hát mi kell?

CSICSONKA. Hát csak arra kérem, édes néni, hogy a míg én oda járok s azt a sok virágot mind el tudom adni, addig nézzenek be a filagóriánkba s öntözzék még a gyöngyvirágomat, meg az ibolyáimat, hogy ki ne száradjanak.

ZSUZSA. Jól van, meglesz.

CSICSONKA (elmegy).

ZSUZSA. A vad emberek okosan teszik, hogy az öreg embereiket agyonütik; hanem a khinaiak még okosabban cselekesznek, a mikor a fölösleges számú leányokat, születésük napján a nagy vízbe dobálják.

VII. JELENÉS.

Zsuzsa, Lizi, Paraj János.

JÁNOS. (Kalapja fénymázos bőr, nagy bő kabát rajta.) Alázatos a szolgál. Üdvözlöm az asszonyságokat. (Katonásan szalutál.)

ZSUZSA. Nini, a constabler úr! Ilyen korán reggel.

JÁNOS. Az ám. Három éjjel furtumfurt munkában voltam. Az egyik szememet se hunyhattam le. Egyik korcsmából ki, a másikba be.

LIZI. Hisz az igen víg élet.

JÁNOS. Köszönöm az ilyen víg életet. Folyvást azt a gézengúz Spatzirovszkit kergettük. Tetszik tudni, azt a híres kassza-elrablót, a ki a bécsi Schmierminidan bankárnak a wertheimjából félmilliót elcsizelt s aztán még útközben egy angol mylordnak a myladyjét is elszöktette s azzal egyenesen ide Budapestre pályázott. A bécsi politzáj megtáviratozta, hogy csak keressük a Spatzirovszkyt: itt kell neki lenni. No iszen, az volt a múri! A nagyságos alkapitány úr azt proklamálta előttünk, hogy «no fiúk, a melyitek a Spatzirovszky gallérját a markába szoríthatja: annak meg kell kapni az ezüst érdemkeresztet!» Kezemben már a füle! Mondtam magamban. Én megtudtam, hogy micsoda korcsmában szokott vacsorálni a szökevény tolvaj. Beültem előre két detektivvel. Ott volt mindenikünknel a személy-leírása. Középnagyságú termet, barna haj, bajusz és kecskeszakáll, olajszínű arc, fekete szemöldök; különös ismertető jel rajta, hogy az

orra hosszában van, a szája meg keresztben. Egyszer csak odaköt hozzánk a szomszéd asztaltul egy hirtelen szőke nímét. Láttam a pofájából, hogy csupa burkus; hát mikor megszólalt s rendelt magának «eine jut jebratene Jans». Szörnyű fidélis czimbora volt. Elmondta egy lélekzet alatt, hogy ő most jön Berlinből, juteszövet mustrákkal utazza be a világot, csinál propagandát a kadrollirozott doszkinnak. Nagyon jól mulatja magát Budapesten. Mindent látott már. Muzeumot, vágóhidat, elevatort, Aquincumot. Koloszsál! az orpheumban is volt. Piramিদál! Most még a budapesti lebujokkal szeretne megismerkedni: szeretné, ha elvinnénk magunkkal a razziára. Szívesen! Most épen egy híres tolvajt üldözünk, a Spatzirovskyt. «A Spatzirovskyt!» No azt ő is szeretné megismerni. No hát jöhet velünk! Azzal velünk jött. Minden koresmában, a hol letelepedtünk, ő traktált, ő fizetett. Folyvást nyomában voltunk a gaz Spatzirovskynak. Csakhogy mindenünnen épen egy fél órával hamarabb ment el, mint mi beléptünk. A burkus segített káromkodni. Utoljára reggel felé úgy meghasznált neki a sok áldomás, hogy úgy kellett őt harmadmagunkkal hazatámogatni a Pannoniáig. Ott aztán megtámasztottuk a kapuhoz, a míg a portás kinyitja, s ott hagytuk.

ZSUZSA. Hát aztán a Spatzirovskyt nem fogták meg?

JÁNOS. Nem fogtuk meg? Dehogy nem fogtuk: egész éjjel mindig fogtuk; csakhogy aztán eleresztettük. Ő volt az maga, az a burkus, a ki egész éjjel koresmárul koresmára hurezolt bennünket Spatzirovskyt keresni, s utoljára hazavitette magát velünk a Pannoniába.

LIZI. Ezzel ugy-e bár nem dicsekedtek el az alkapitány úrnak?

JÁNOS. Világos, hogy mi nem dicsekedtünk volna el, hanem mire az alkapitány úrhoz rapportra mentem, már akkor ott volt a kezében a билет douxja a semmiházinak, a miben megírja, hogy egész éjjel együtt járt velünk maga magát üldözni: máskor, ha el akarja őt csipetni, küldjön a kapitány úr okosabb embereket. Persze, hogy nem lakott a Pannoniában, de részeg sem volt.

ZSUZSA. Képzelem, hogy ez rosszul eshetett János úrnak.

JÁNOS. De annyira rosszul esett, hogy rögtön lementem az őrszobába, levágtam magam a priescsre, s elkezdtem alunni. De még alig fogtam hozzá, a mikor fölránzigálnak. Azt mondják, menjek fel az inspectiós szobába:

itt van egy anglus. Hát persze az egész VI. compániában senki sem tud anglusul, csak én.

LIZI. Hát maga hol tanult anglusul?

JÁNOS. Két esztendeig voltam Amerikában. Hát fölmegek: ott látok egy hosszú száraz termetű haudujudút, sarkig érő koczkás, három galléros waterproofban, kék fátyollal körülkötött, elől-hátul schirmléderes parafa bőr sapka a fején; két hosszú veres pofaszakáll lóg ki az állkapczájáról; szíjra kötött táska az oldalán, hosszúnyelű ambréla a kezében. Borzasztóan lármázott már, mikor megérkeztem. Senki se értette. Én aztán szolgálatjára álltam, s kikérdeztem angolul: «hau did ju szlip lesz nájt?»

LIZI. Az csakugyan angolul van?

JÁNOS. Erre az anglus elmondta, hogy ő az a lord Buxkin, a kinek a myladyjét a gonosztevő Spatzirovszky Bademből elszöktette: hogy én teremtem neki elő azt a gaz csábítót; hogy ő azt azonnal agyon bokszirozhassa. Mondtam neki, hogy hiszen épen abban járok: egész éjjel azt kergettem, kicsi híja, hogy meg nem fogtam, már a kezemben volt a jó madár; de csak a tolla maradt a markomban. Erre az anglus elkezdett goromba lenni. Szidta, ócsárolta az egész magyar rendőrséget. Még azt is mondta, hogy meg vagyunk korrumpálva. Utoljára én sem voltam rest: megfogtam a havelokja gallérját s úgy kilöktem az ajtón, hogy a lába sem érte a földet. Egy óra mulva aztán hoz egy hordár egy билет doux-t az alkapitány úrnak, a mibe ez volt írva: «uram, én ma ott voltam az önök inspectiós szobájában, beszélni akartam önnel személyesen; hanem a János kidobott az ajtón. Alászolgája. Spatzirovszky». Másodszor is a kezemben volt a gézengúz a gallérja! S most meg épen kidobtam az ajtón.

ZSUZSA. Ez már pech.

JÁNOS. Ez már nem pech, hanem catastrophá. Az alkapitány úr a plafondig ugrott dühében, mikor ezt megtudta. Azokat a titulusokat kellett volna rangfokozatba szedni, a miket én kaptam! Büntetésül aztán a következő éjszakára kipoosztírozott az alkapitány úr az állatkert előtti órállomásra.

LIZI. Én ott félnék.

JÁNOS. Nem is kisasszonyoknak való hely az, éjnek éjszakáján. Csak úgy surran el a fák sötétjében egy-egy gyanús alak. Az ember azt sem tudja, tolvaj-e, vagy sze-

relmes. S ha az eső esik, még csak egy kapualja sincs, a hová be lehessen állni. Hát a mint a csuklyámat a fejemre húzva áldogálok a posztomon, egyszer csak valaki hátulról megüti a vállamat. Olyan szemtelenül settenkedett oda, hogy nem vehettem észre a közeledését.

LIZI. Jaj, ha valami gonosztevő lett volna!

JÁNOS. Az volt pedig. A legnagyobb gonosztevő. De nem ám valami marczona zshivány alak, hanem egy finom elegáns gavallér. Szivarral a szájában, selyem paruplival; kurta dzsekkben, a minek a zsebéből kerékkötő nagy aranyláncz fityegett elő. A szeme elé egy monocli volt szorítva. «Servus János!» Azzal szólít meg. «Halt, wer da!» kiálltok én rá. «Ugye bár, maga az a Paraj János?» Nagyot bámulok. «Én az vagyok. De hát az úr kicsoda? Honnan ismer engem?» «Ejnye János, hát ilyen hamar elfelejtjük a barátságot? hát nem egész éjjel együtt kva-terkáztunk a mezitlábosnál, meg a sauwirthnál, meg a két bakoknál, meg a markotányos pinczében s legutoljára a Hofgendarme-nál? Én vagyok az a maga jó barátja, a Spatzirovszky!» De már ezt nem ereszttem el élve!

ZSUZSA. Mért nem szaladt utána?

JÁNOS. Hiszen nem szaladt el, inkább megkinált egy szivarral. Nem gyújtottam rá. Hátha pokolgép van benne. Akkor aztán elmondta fidélisen, hogy ő az este a német színházban volt, Moor Károlyt adták. Nagyon szívére vette a zshiványvezér utolsó szavait: «dem Mann kann geholfen werden» s elhatározta, hogy feláldozza magát az én boldogságomért. Tudja, hogy a ki őt elfogja, az ezüst érdemkeresztet fog kapni. Ime hozzájuttat az ezüst kereszthez, vigyem a kapitánysághoz.

LIZI. S erre aztán felébredt ön? Álmodta az egészet?

JÁNOS. Dehogya is álmodtam! De olyan ébren voltam, mint most. Egyenesen elkisértem a kerületi rendőrséghez, nem is kellett gyalog czafolnunk. Ott várt a fiakkere a Bimbósház előtt: kocsin mentünk a hivatalig. Szerencsén. De fogtam is a gallérját odáig.

LIZI. Akkor aztán kisült, hogy nem az igazi Spatzirovszky volt, a kit elfogott.

JÁNOS. De hogy is nem az volt. Ő volt, a kit kurrentáltak. Csakhogy az akasztófára való nem lopta el a fél milliót, csak mulatni jött le Pestre: a fél millióval maga a bankár szökött meg Amerikába, a myladyt is az vitte el. A lopás csak koholva volt, hogy a politzájt hamis útra

tereljék. Ez a gyalázatos semmirekellő gazember egészen ártatlan becsületes ember volt.

LIZI. Ez már skandalum!

JÁNOS. Sőt több, mint skandalum! ez már korrupció! És már most servus ezüst érdemkereszt! Agyiő czúlág! Azt mondták, hogy egy napig ne menjek fel a hivatalba, hogy ne szekirozzanak.

ZSUZSA. Hát már most mivel fogja elmulatni ezt a napot?

JÁNOS. Felmegyek a padlásszobámba s aluszom holnap reggelig. Csak arra kérem a nagyasszonyt, hogy egyszeregyszer keltsen fel, a mikor megszomjazom.

ZSUZSA. Mit tudom én, hogy maga mikor lesz szomjas?

JÁNOS. Hát csak valahányszor fölébreszt, olyankor én mindig szomjas vagyok.

ZSUZSA. No hát szerencsés jójczakát kívánok.

JÁNOS. (A padláslépcső felé indul.) Jójczakát.

LIZI. Jójczakát!

LIZI (Zsuzsához). Jó ember ám ez a szegény János.

ZSUZSA. Csakhogy ennek is ugyan keserves mestersége van. Egyszer még majd agyonütik a tolvajok.

JÁNOS (a lépcsőről visszatér). Hohó! Valamit majd elfelejtettem volna. (Kihúzza egy sonkát a kabátja alól). Hoztam magának valamit, nagyasszony.

ZSUZSA. Nini! Mi a? Egy egész nagy sonka! Ej, ej! Konstábler úr. Hol veszi maga ezt a drága sonkát? Van magának ahoz való pénze?

JÁNOS. Hát hogy valami rosszat ne gondoljanak: elmondom annak a sonkának a történetét. Ha meg nem untatnám vele.

ZSUZSA, LIZI. Nem! Nem.

JÁNOS. Hát a mióta ez az ökörnnyommal pettyezett világ áll, azóta mindig lehetett hallani, hogy vannak jó emberek és vannak rossz emberek.

ZSUZSA. A már igaz.

JÁNOS. De azt soha se hallották apáink, hogy lehessenek ez világon jó sertések és rossz sertések, hogy legyenek jó disznók meg rossz disznók, ennek a felfedezése csak a mi jelen felvilágosodott századunknak lett fentartva. Hát a napokban a fővárosi fizikus, a hentesboltokat sorba vizitálva, az egyiknél felfedezte, hogy annak az összes árúczikkeiben trikók vannak.

LIZI. Kérem, ha trikókrul beszél, akkor én kimegyek.

JÁNOS. Jaj. Nem olyan trikók ám ezek, a milyeneket a balletkisasszonyok az Excelziorban viselnek, hanem olyanok, a melyek a húsнемűek rostjaiban élnek, s annak, a ki azokat megtalálja enni, keserű halált okoznak.

ZSUZSA. Soha sem hallottam ilyen csodának a hírét.

JÁNOS. Magam sem. Hanem hát az az ármányos mikroszkopium kisütötte, hogy a Postpischill húsнемűiben láthatatlan óriás kigyók vannak, s ennek constatalása után dekretálva lett, hogy az egész készletet a Dunába kell hajigálni. Ennek a végrehajtásával pedig én lettem megbizva. Végre is hajtottam punctumosan. Hanem a mint erre az ártatlanul mosolygó barna piros csemetére került a sor, azt mondtam magamban: ugyan hát te mit vétettél, hogy te is a halak eledelévé légy? Hátha te még nem vagy bűnben fogantatva? Én bizony haza viszlek a jó becsületes Kaporéknak. Trikó, vagy nem trikó: azoknak nem árt meg, mert nincs mikroszkopiumuk. Elhoztam. Hiszen nem loptam, nem sikkasztottam vele. Csak a dunai halaknak a prédáját kevesitettem meg. Ez már a senki jószága volt. A senkiéből hoztam el. Senkit sem károsítottam meg vele. Senki sem kereskedik utána: a Dunában úszott-e el, vagy a retek-utczában?

ZSUZSA. A biz igaz! Minket meg nem ijesztenek vele. Nekünk eltart ez egy hétig. Köszönjük szívesen.

JÁNOS (súgva Lizihez). Aztán maga is ehetik ám ebből a sonkából bátran.

LIZI. Köszönöm szépen. Azt mondják, hogy a trichinoktól az embernek feldagad a képe, ha meg nem hal is tőlük. Már pedig ha szép nem vagyok is, de csunya sem akarok lenni.

JÁNOS. Hiszen nem igaz ám ebből a trikókrul való históriából egy szó sem. Egészen jó sonka az. Semmi baja.

LIZI. Hát ha maga annyiféle igazságot tud, akkor melyik szavát lehet magának elhinni?

JÁNOS. Azt, a melyiket lassan mondok.

LIZI. Nem! Én neked mindent hangosan mondjon el. Én az olyan embert, a ki hazudik, nem ereszttem közel magamhoz.

JÁNOS. Pedig azt megszokja ám az ember, ha sokáig van az igazság szolgálatában. No hát elmondom az igazi történetét ennek a sunkának. De csak maguknak kettőjüknek, másnak el ne mondják, mert akkor baj lesz.

ZSUZSA. Hallgatni fogunk.

JÁNOS. Hanem ez megint egy hosszú história. S talán magukat untatni is fogja?

LIZI. Hiszen nem mi akarunk alunni menni, hanem maga.

JÁNOS. No hát elmondom az egész történetet úgy, hogy még a vizsgáló bíró se vehetné ki belőlem különben. Hát itt lakik a király-utczában egy derék hentes és húsfüstölő mester, a kit úgy hínak, hogy Przsepiorka Wratizláv.

ZSUZSA. Egészségére kívánom.

JÁNOS. Nem prüszkentettem. Ez a hentesmester becsületes neve: Przsepiorka Wratizláv. Ennek van a leghiresebb szalámija az egész Budapesten. Idegen el nem megy a nélkül a fővárosbul, hogy a Przsepiorka boltját fel ne keresse. Derék tekintélyes férfiú. Képviselő-választások alkalmával mindig huszonöt kiló szalámival szokta az igaz ügy diadalát előmozdítani. Hát a napokban beállít a boltjába egy kis tíz-tizenegy éves ficzkó, a hóna alatt egy hegedűvel. A mester maga volt a boltban. A fiú kér húsz krajczárért parizert; az öreg mérges volt már azért, hogy mért vesz parizert, mért nem vesz szalámit? Azt kérdi tőle: «Hát te cigány vagy?» Azt mondja a fiú: «nem, én muzsikus vagyok, hegedülni tanulok az országos zeneiskolában». A hentes leszeli neki a parizert. A fiú fizet. A hentes észreveszi, hogy az a húsz krajczáros lyukas! A gyerek is kénytelen elismerni, hogy az ő húsz krajczárosa lyukas. A gyereken van humor: azt indítványozza, hogy hát lyukaszsza keresztül a hentes a parizer-szeleteket is. A hentes ellenben nem érti a tréfát, s azt mondja neki, hogy elmenj innen, mert úgy teremtelek nyakon, hogy Szent Dávidot a holdban Kapellmeisternek nézed. Erre a gyerek azt az indítványt teszi, hogy engedje hát neki a parizert hazavinni, mert ez az ő ebédjük, ha e nélkül megy haza, az apja ellazsnakolja, majd délután meghozza a teljes érczértékű dupla hatost, addig pedig itt hagyja zálogban a hegedűjét. A hentes rááll az alkura, gondolja, hogy egy hegedű mindig megérhet két hatost. A fiú tovább megy, a hegedű ott marad: a Przsepiorka felveszi a kezébe s megpróbálja, hogy tudna-e rajta hegedülni. Úgy találja, hogy semmi sem könnyebb, mint a hegedűn játszani. Ez alatt egy kétlovas fiakker áll meg a boltja előtt s kiszáll belőle egy anglus. A német beszédjének a kiejtéséről lehetett észre venni, hogy anglus: «Iu

ére dhi szelemi with Prprprprka?» «Én vagyok, az apád lelkét! Hát mi kell?» «Giv mi e szelemi for ten florin.» Azzal kiméret magának tíz forint ára szalámit. Azzal kivesz egy napoleont s odadobja. A hentes már fel lett eszelve a lyukas piczulával s azt mondta, hogy adjon neki valami okos pénzt, a kit ismer. Akkor aztán a lord elővett egy marék piczulát a táskájából s leszámlált neki száz darab hatost. Mind igazi, valóságos nikkellatosok voltak, egy sem volt közöttük ezüst. A hentes átlátta, hogy solid emberrel van dolga. Ez alatt meglátja az anglus az asztalon heverő hegedűt. Felveszi, pápaszemet tesz, megnézi, s eltátja a száját. «Az úré ez a hegedű?» «Nem az enyim biz ez, az öreg apám se tudott muzsikálni: egy szegény diágyerek hagyta itt zálogban.» «Hisz ez egy valóságos Straduario!» mondja az anglus. «Miattam az lehet.» «Hát mondja meg az úr annak a gyerekeknek, ha visszajön a hegedűjéért, hogy én adok neki ezért kétezer forintot, ha el akarja adni. Lakom az Angol királynőben, nro 25, 26, 27. Nevem Lord Knipperdolling Alfred. Ma délután öt óráig még Budapesten maradok: akkor elutazom Bukarestbe. Ha én nem volnék otthon, a titkárom: miszter Flibbertiggibet utasítva lesz, hogy átvegye a hegedűt s kifizesse a 2000 forintot. God bye!» Azzal felnyalábolta a vett szalámit s a fiakkerbe ülve, tovább hajtattott. Az én Przsepiorkámnak ezzel nagy szeget ütött a fejébe. Kétezer forint egy hegedűért! Hisz az a gyerek, meg annak az atyja nem tudnak hová lenni ennyi pénzzel. Az öreget még a guta is megütheti örömében. Ekkor visszajött a gyerek az igazi húsz krajczárral, s azzal kiváltotta a hegedűjét, hogy aztán megint menjen a zeneiskolába. «Hallod-e te gyerek! mond neki a hentes: én megvenném tőled ezt a hegedűt.» «Nem eladó ám.» «De hátha adnék érte ötszáz forintot?» A gyerek nagy szemeket csinált: «még akkor sem adhatnám el, mert a hegedű az apámé; ő is az apjátul, az meg a nagyapjátul örökölte.» «De ha azt mondanád az apádnak, hogy hatszáz forintot adnak a hegedűjéért.» «Hazamegyek, megkérdezem tőle.» Félóra mulva visszajött a gyerek az ultimatummal. «Az apám azt mondta, hogy nem válik meg ez ereklýjéjétől kevesebbért, mint nyolczszáz forintért.» «Itt van, vidd el!» mondá a hentes, leszámlálva a kölyök elé a nyolczszáz forintot. Még így is nagyon jó üzletet csinál ez alkunál: neki még ezer kétszáz forint profitja marad. Azonnal hozatott egy

konflist, beleült, vitte a drága hegedűt az angol királynéba, lord Knipperdolling és Flibbertiggibet után tudakozódva. Ott azután azt mondták neki, hogy ilyen nevű uraságok itt soha sem voltak szállva; mivelhogy az a Knipperdolling egy híres útonálló volt, de már régen kerékbe lett törve, a Flibbertiggibet pedig egy mezei ördög. A lord, meg a muzsikus gyerek egy húron pendültek s kímuzsikáltak szépen az én Przsepiorkám zsebéből azzal az ötforintos hegedűvel nyolczszáz kemény forintot. A Przsepiorka most dül-fül haragjában s füt-fát megmozdít, hogy a csalafintákat kézrekerítse. Azért adta nekem ezt a szép sonkát, előleges jutalmazásképen. Meg egy palaczk bort is adott mellé. De ezt nem szabad ám elmondani senkinek, mert egy constablernek tiltva van bármi szín alatt valami ajándékot elfogadni. Az öregnek se mondják meg: mert az, a milyen becsületes ember, képes lenne feladni. Csak hadd legyen ő előtte trichinos a sonka, fuxinos a veres bor. Annál jobban fog neki izleni: azt fogja hinni, hogy öngyilkosságot követ el ezekkel a halálélesztőkkel. Már most hát csak maga is meg meri izlelni az én hoztomat, Lizi kisasszony.

LIZI. Most sem hiszek én magának. Aztán én nem is szoktam ilyesmivel élni. Nekem csak a kávé járja: reggel, délben, ozsonnára. Attul van az embernek jó dolgozó kedve; a ki jóllakik, az elálmosodik.

JÁNOS. No hát már most igazán jójczakát kívánok. (A pad láslépcsőn felmegy.)

VIII. JELENÉS.

Zsuzsa, Lizi, később Kapor Ádám.

ZSUZSA. Úgy tetszik, mintha az öregemet hallanám köhécselni odakinn. Talán még is csak hazakerült már.

ÁDÁM. (Belép: vasúti-őr gúnyában, 70 éves ember, nyírott bajuszszal, sűrű ősz hajjal.) De bizony haza kerültem, talán már azt hitted, hogy beálltam katonának.

ZSUZSA. No hát széna-e, vagy szalma?

ÁDÁM. Még nem széna, még csak fű; de majd csak lesz belőle széna, ha lekaszáljuk.

ZSUZSA. Hát beszéltél a tanácsos úrral? Elmondta neki mindent okosan.

ÁDÁM. Abban nem volt hiányosság. Aztán ő is segített beszélnem. Mindenre azt mondta: «tudom, tudom»; a

mit én elkezdtem, ő mondta el a végét; úgy hogy nagy hamar kisütöttük, hogy a nagy vasuti katarakták miatt...

LIZI (megigazítja). Nem katarakták azok, hanem katasztrófák.

ÁDÁM. Köszönöm, kisasszony. No hát a sűrű vasuti katafrakták miatt az öreg váltóőröket mind szélnek eresztették a direktor urak; magam is kenyér nélkül maradtam, a feleségem mosóné, de már annak is köszvény van a kezében: keservesen tud dolgozni: szeretnének, ha felvennének bennünket a városi szegények házába. Erre azt kérdezte a tanácsos úr, hogy miféle igényeim vannak e kivánsághoz? Igényeim? Soha sem hallottam én ezt a szót. De hát csak feleltem rá valamit. Hát csak az, hogy szegény vagyok. Erre a tanácsos úr a két térdére ütött a két tenyerével: «Hja! szegény vagyok! Tasz könnit a jéder szagn! De hát mivel bizonyítja be hogy szegény?» Uram s én Istenem! Még nem akarják elhinni, hogy szegény vagyok! Mivel bizonyítsam be? Hiszen rongyos nem vagyok. Éhen se haltam még. A csizmából sincs ki a lábam. Hát csak nem tudtam én semmit kitalálni, csak úgy vakartam a buksi fejemet. Erre aztán a tanácsos úr megszánt, segítségemre jött: «Kend vén számár!» Hát még is csak rám ismert! «Nem tudja kend, hogy a szegények házába leendő fölvétetéshez szegénységi bizonyítvány kell. Most hordja kend frissen a csizmáit a kerületi előljárósághoz, s adasson magának az előljáróságtól szegénységi bizonyítványt. Nem kell rá bélyeg. Mehett!» Hát aztán én is ráültem a legjobb lokomotívomra s elpályáztam a kerületi előljárósághoz. Hát biz ott már tele volt a várakozó szoba szegény emberekkel, s nekem várnom kellett a magam sorára. Oh én uram s Istenem, de sok szegény ember van a világon! A ki csak odajött, az mind koldusabb nálamnál. Szinte szégyenlettem magamat közöttük. Volt olyan, a kinek ebben a zегernye időben egy szál nyári kabát volt az egész öltözete. Úgy jött nekem egyszer, hogy ráadjam a magam gubáját, nekem még van az alatt másik bélelt kabátom. Nagy sokára csak rám került a sor, hogy beeresztettek az előljáró úrhoz. Derék jó szívű úr, az Isten áldja meg. Egy kicsit haragos, de hát az kell az ilyen magam forma embernek. «No hát magának mi baja? Csak frissen ki vele! Nem fogfájás az, hogy elébb tapogassák.» Hát én hozzá kezdtem az előadáshoz, hogy a vasutaknál miféle katafrakták voltak.

«Tyhű! A ki rézangyala van! Ne kezdje kend a Nóé bárkájánál! Köpje ki frissen, hogy mit akar?» Hát mondom neki: hogy egy kis szegénységi bizonyítványra volna szükségem. «No hát minek mondja el akkor nekem az egész genealogiáját? Diktálja fel izibe annak az úrnak ott, hogy hiják, hol lakik? aztán majd az az úr elmegy még ma oda, helyszíni szemlét tartani, s a mint ő referálni fog, ki lesz állítva a szegénységi bizonyítvány: nem jár érte se díj, se hálálkodás. Mehetünk.» Áldja meg a Mindenható ezért a gyors elintézésért. Én feldiktáltam a nevemet, lakásomat annak a bizonyos úrnak, s örömben meg sem találtam azt az ajtót, a melyiken bejöttem, a helyett egy nagy fali szekrénybe nyitottam be, a mi tele volt petroleum-lámpásokkal. Akkor aztán a jó tekintetes úr megfogta a galléromat s olyan szépen kisegített az ajtón, hogy csak az orromat ütöttem bele egy másik emberbe, a ki meg be akart jönni.

ZSUZSA. És e szerint szerencsével jártál mind a két helyen? Már most hát csak várnunk kell békességesen, arra az úrra, a ki eljön bennünket megszemlélni. Meg is éhez-tél a sok lótás-futásban, ugy-e bár?

ÁDÁM. Hát bizony ha valami harapni valót indítványoznál, én rászavaznék.

ZSUZSA. (Asztalra tesz felszelt kenyeret, tányért, kést, és a sonkát.)

ÁDÁM. (Meglátva a sonkát, visszahökken.) Mi ez? asszony? Egy egész sonka! Egy élő, teremtet valóságos sonka! Hogy jutottál te ehhez? Nincs nekünk hentes kománk.

ZSUZSA. Hát biz ezt a Lizi kisasszony kapta ajándékba.

ÁDÁM. (szemrehányólag). Kisasszony! kisasszony! Egy fiatal, csinos természetű varró leány, a ki ajándékokat kap: az nem lakhatik ám én velem egy földel alatt!

LIZI. Hiszen a János hozta.

ÁDÁM. A konstábler János? No az már más. Az csak amolyan magunkforma szőrű ember. Azzal nem szégyen egy szegény leánynak szóba állni. De hát az a sonka! Hol vesz egy konstábler egy sonkát?

ZSUZSA. Sohse firtassuk azt édes öregem.

ÁDÁM. De igen is firtatom. Mert ha korrupciós-sonka, akkor abból az én számon egy falat be nem megy.

LIZI. No hát nem korrupciós-sonka.

ÁDÁM. Hát micsoda? Vad sonka? A fűzfán termett? Vagy sonka-eső volt a városban s egy belőle a János kalapjára esett?

ZSUZSA. Érts meg már no. A doktor urak valahol egy hentesboltban olyan portékát fedeztek fel, a mit a Dunába kellett dobáltatni. Hát ezt az egyet a János jónak látta a kabátjába csusztatni. Hisz úgy is a halaké lett volna.

ÁDÁM. Értem. Ebben trikigyók vannak. Szemmel meg nem látható óriás szörnyetegek.

ZSUZSA. Ejh, talán nem is igaz: csak a nagyfejűek fogták rá. Vannak is trikigyók a világon!

ÁDÁM. De igaz. Való szent igaz. A trikigyó olyan gye-henna féreg, hogy a ki azt megeszi, meghal tőle. Már most hát azért is jól lakom belőle! Oh én uram Istenem! Hányszor könnyörögtem előtted, hogy küldd le érettem a halál angyalát: ime meghallgattál. Előttem áll ő! Soha sem hittem volna, hogy ilyen szép alakja legyen a halál angyalának! Egy sonka! Légy üdvöz! Tied vagyok! Vigy magaddal! (Leül, nagyot szel a sonkából, és falatozik.) Már most csak azt az urat hozná a Blitzczúg, a kinek bennünket meg kell szemlélni. De hát dehogy utaznak azok a gyorsvonattal. A mi hivatalból megy, az mind a bummelczúgon jár ötven percznyi elkéséssel. Kivált ha nem fűtik a mozdonyát. Jaj de sovány egy uraság! Ha teher-vonattal járna, ingyen utazhatna. Az ember nem mer mellette lélekzetet venni, attól fél, hogy betalálja kapni. Hallga! valaki ugyan zsurolja a talpát az ajtóban. Ez valami úrféle lesz.

IX. JELENÉS.

Előbbiek, Szűköl Makár.

MAKÁR. (Vézna alak: fején kopott, gyűrődött czilinder kalap; két nyár kabátban, melyek közül az alsó hosszabb, mint a felső, lábain nagy czipők, fel felé álló orral, nyaka körül pamut shawl tekerve. Kezein kötött gyapotkeztük, hóna alatt hosszú papircsomag.)

(Szélyel néz, meglepetést mutat.)

Engedelmet kérek. Talán nem jó helyen járok? Én egy »szegény» családdhoz vagyok kiküldve helyszíni szemlét felvenni: valami Kapor Ádámhoz.

ÁDÁM. Ahán! Ez az az úr, a kinek én a lakásom bediktáltam. De nyomban eljött. Jól tetszett találni. Én vagyok az a Kapor Ádám, a meg a feleségem.

MAKÁR. Milyen jó meleg szobájuk van! Én nem győzöm a körmömet fűjni az irodában. Márczius 15-ike óta nem fűtenek.

ZSUZSA. Hát kérem alássan. Én egy szegény mosóné

vagyok, muszáj a tüzet tartanom a vasaláshoz, meg hogy a ruhák jobban száradjanak.

MAKÁR. Szegény mosóné? De jó mesterség! Maga pedig az a Kapor Ádám.

ÁDÁM. A szegény, kenyérnélkül maradt vasuti váltóőr.

MAKÁR. De sonka nélkül, úgy látszik, hogy nem maradt. (Félre, irigyen.) Egy egész sonka van előtte. Milyen piros keblű, milyen barnabőrű szépség! Ah ha én valaha egy egész sonkával négy szem között összekerülhettem volna!

ZSUZSA. Ugyan édes tekintetes úr, ha meg nem vetné: tartson az urammal. (Széket tol az asztalhoz.)

ÁDÁM (Zsuzsához). Asszony! Hát még ennek is halálát akarod?

ZSUZSA (Ádámhoz). Hiszen ennek sem lehet soha szebb halála, mint sonkába meghalni.

ÁDÁM. A már igaz.

ZSUZSA. (A Franyó késes vánkösát előhozva.) Tessék a tekintetes úrnak egy kést kiválasztani.

MAKÁR. Mennyi kés! hámozó kés, disznóölő kés, csemegés kés! Még trancsirozó kés is! Ezeknek a szegényeknek, úgy látszik, van mit szeletelni. (Leül, sonkát, kenyeret szel, falatozik.)

ZSUZSA. Kérem alássan. Ezek egy szegény késáruló tót legénynek a portékái, a ki itt hagyta nálunk, mert ma bögréket árul.

MAKÁR. Tehát szegény tót legény is van? Hát az a kis-asszony ott az asztalkánál?

ZSUZSA. Az meg egy szegény varróleány, a kinek ezt a kis benyilót kiadtuk, hogy könnyebben fizethessük a házbért.

MAKÁR. Be van jelentve a kisasszony?

LIZI. Kérem. Itt a bejelentési bárczám. (Átadja.)

MAKÁR (beletekint a bárczába). Rittig. Varrónő. Hadd lássam az újja hegyét?

LIZI (mutatja a kezét).

MAKÁR. Nincs felszurkálva a tütől.

LIZI. Kérem: én himzéssel foglalkozom.

MAKÁR. Az már más. (Eszik.) Hát ott abban a kosárban mi van?

ZSUZSA. Az meg egy szegény perecsütőnőnek a holmija: itt hagyta, a míg a másik kosárral el tudja adni.

MAKÁR. Megint egy «szegény», a kinek tele van a kosara

pereczcel. — Hát az a nagy rakás vereshagyma, fokhagyma mire való?

ZSUZSA. Az meg egy szegény palotai kofáé, a ki betette ide addig, a míg apródonkint elhordogatja.

MAKÁR. Oh szent Illés próféta, a kit a holló táplált! Ha én egyszer este egy gerezd foghagymával megkenem a piritós kenyерemet, másnap az egész iroda mind rám támad, hol vettem a fokhagymát? s ezeknek itt fentő számra áll a fokhagymájuk. Ha én egyszer egy vereshagymához jutok, egy nap csak az illatában gyönyörködöm, másnap szelem fel s ezeknek itt több vereshagymájuk van, mint egyiptomi Faraónak, Psammetichnek volt valaha. Ezek aztán a gazdag szegények! Nini, ott meg egy virágbokré-t látok!

ZSUZSA. Azt meg egy szegény kis virágáruló leány hozta a kisasszonynak, a mért őt himzésre tanítja.

MAKÁR. Még egy szegény! A kinek hull a kezéből az ibolya, meg a gyöngyvirág. Nekem rá sem szabad néznem, ezek meg ibolyákon hevernek! (Künn kis gyerek sirása hallik.)

MAKÁR. Aha! Hát a micsoda? Kisgyerek-sírás?

LIZI. Ah, fölébredt szegényke. Meg kéne itatni.

ZSUZSA. Szénnel ójtott vizet vigyen neki a kisasszony.

LIZI. Nem, nem! A déli kávéhoz való tejből szakítok el: az jobb lesz neki. (Bögrét vesz fel s elszalad a pinczegádor felé.)

MAKÁR. Áh! Áh! Hát kicsike is van a háznál, a kinek tejecskét visznek? A boldog szegények! Gratulálok hozzá.

ZSUZSA. Hát az egy szegény muzsikusz cigánynak a gyereke, szegény kis árva, a kinek az anyja meghalt.

MAKÁR. Hát még muzsikusz cigányt is tartunk? Muzsikáltatjuk magunkat. Hisz ezek igen vigéletű szegények.

ZSUZSA. Oh kérem, nem nekünk muzsikál az. Szegény öreg épen most ment a két fiával valamerre muzsikálni.

MAKÁR. Ahó! Nagy böjtben muzsikálni? hisz ez vallás-háborítás. No ez szép társaság együtt, mondhatom! De hát venio nunc ad fortissimum virum. Hát ez a sonka miféle szegény emberrel szökött meg? Mondja csak Kapor Ádám!

ÁDÁM (régóta elszunnyadt).

MAKÁR. Nini! Ez meg már alszik is. No nem csodálom, hogy a vasúttól elkergették, mikor még az alatt is elalszik, a mikor az inquisitio tart! Héj, Kapor Ádám.

ÁDÁM (felriad). Huj! Jön a vonat! Futok a váltóhoz. (Feldönti az asztalt sonkástul.)

MAKÁR. (Felkapja a sonkát, megtörli a kabátja szárnyával.)

ÁDÁM (ébredözve). Jajh! Nem gázolta el a lokomotív?

MAKÁR. A sonkát? Nem. Én megmentettem. Én kapom érte a mentő medáliát.

ZSUZSA. (Felállítja az asztalt.)

MAKÁR. (Ádám elé állítja a sonkát egyenesen.) No hát. Ismeri-e tanu ezt a pasasírt?

ÁDÁM. Igen is: ismerem.

MAKÁR. Hogyan ismerkedett meg vele?

ÁDÁM. Hogy én honnan ismerem ezt az izét?

MAKÁR. Még a nevét sem tudja ugy-e? No hát gondoljon ki valami mesét. Egyszer volt egy jótékony tündér, az engedett három kívánságot az öregnek meg a feleségének. Bár csak leesne a kéményből egy sonka! szolt az öreg. S rögtön ott volt a sonka. Csak hogy ezt már minden gyerek ismeri. Vagy talán azt, mikor a cigány azzal védte magát, hogy nem ő lopta el a lovat, hanem a ló lopta el őtet. Felmászott a fára, letörött az ága, alant legelt a ló, ráesett a lóra, a ló elszaladt a cigánynyal; és így a ló lopta el a cigányt.

ÁDÁM. Kérem én becsületes úton jutottam hozzá.

MAKÁR. Elhiszem. A vasuti utazók szoktak busás borralókat osztani; ha valami elvész, és megkerül, jól megjutalmazzák, ha meg nem kerül még jobban. Ebből telik.

ÁDÁM. Kérem, nekem soha sem ajándékozott senki semmit. S én nem találtam soha semmit.

MAKÁR. Akkor hát bizonyosan a házi úr küldte ajándékba a saját nevenapjára? Az ilyen nagylelkűség a házi urak különös jellemvonása. Micsoda?

LIZI. (Visszajön az üres bögrével.) No. Elaludt már a kis cigánygyerek. Olyan kedveske volt. Mind megitta az egész bögre tejet. (Makárnak mutatja az üres bögrét.)

MAKÁR. De, édes kisasszony, nem lehet engem tévútra vezetni holmi cigánygyerekekkel, a kik tejet isznak: itt most az a hivatalosan constatálandó kérdés, hogy mi módon került egy egész nagy kassai sonka egy olyan embernek az asztalára, a ki éppen ma szegénységi bizonyítványért folyamodott az előjárósághoz. Ez szimulálása az inségnek: ez visszaélés a szegénység látszatával s mint ilyen szigorú megfenyítés alá vonandó.

LIZI. No hát ugyan érdemes ezért ekkora inkvizíciót tartani? Hát ezt a sonkát nekem hozta ajándékba valaki.

MAKÁR. Ahán! Valaki? Az a bizonyos valaki?

LIZI (durczás negéddel). No hát az a bizonyos valaki. Kinek mi köze van hozzá. (Hátra lépked, pajkosan dudolva.) «Az én csizmám csikorgós.»

MAKÁR. Már most otthon vagyunk. Tehát «valaki?» Bizonyos valaki. Tudtam előre! Csak ezt akartam megtudni.

ZSUZSA (Ádámhoz). No, ebből a csávából szerencsésen ki menekültünk.

ÁDÁM. De nem! Én ezt nem fogadom el! Ez hazugság! Én nem engedem, hogy az én javamért más szegény legyen meggyalázva. Én megmondom az igazat.

ZSUZSA. Az Istenért! A Jánost fogod galibába keverni.

ÁDÁM. Hát a férfi becsületén ha folt esik, lemoshatja; de ha a leány becsületét bemocskolják, azt nem lehet a tisztítóba küldeni. Én kimondom, hogy ezt a sonkát a János hozta.

MAKÁR. János? János? Sz annyi a világon a János, mint a porzótartóban a porszem. Aranyszájú szent Jánostul elkezdve Paprika Jancsiig minden ember János: még a birka is János lesz, ha a bojtortján közé megy. Nincsen másik neve?

ZSUZSA. (Befogja a tenyerével Ádám száját.)

ÁDÁM. De én bizony megmondom. (Kiszabadítja a száját a Kaporné tenyere alul.) A Paraj János.

MAKÁR. Ah! A Paraj János? A konstábler.

ZSUZSA. Igen is. Itt van nálunk az abstájkkvártély, amikor fráj napja van: idejön magát kialunni a padlás-szobába.

MAKÁR. Le kell híni. A törvény nevében!

LIZI (trallázva). «Az én csizmám csikorgós.» (Felveszi Makár gyűrött cilinderét a vasalódeszkáról meg a vasalót s elviszi magával a benyíló ajtón.)

ZSUZSA. Héj, János úr! Konstábler úr. Tessék csak lejönni.

JÁNOS (onnan felülről). Köszönöm, még nem vagyok szomjas.

ZSUZSA. Csak jöjjön le! Nem akarják itt magát megitatni. Hanem azért lesz «fekete leves».

MAKÁR. A törvény nevében!

JÁNOS (előbukkan). Hühüj! Hisz ez a Szüköl diurnista! Ez kutya gyerek! (Lejön a léposón.) No hát szolgálatjára állok. Ámbátor ma fráj napom van s nem tartoznám semmi szolgálatot teljesíteni.

MAKÁR. Itt csak vizsgálatot teljesítünk. Legelőször is

feleljen. Önnek a közvetítése által került ide ez a corpus delicti?

JÁNOS. Először is: az nem corpus delicti, hanem corpus porci.

MAKÁR. Figyelmeztetem a hallgatóságot, hogy tartózkodjék a nevetéstől, mert különben kiürítetem a karzatot. Ön pedig feleljen a kérdésre minden tergiversatio nélkül.

JÁNOS. No hát én hoztam ide.

MAKÁR. S hogyan jutott hozzá? Figyelmeztetem az inquisitust, hogy ha azt találja vallani, hogy pénzen vette: én rögtön felkeresem az illető boltost s vallomást deponáltatok vele és confrontálom. Tehát mondjon igazat.

JÁNOS. No hát mondok igazat. A nagyságos fizikus úr parancsolatjára egy szállítmány füstölt húsféle, trikóviselésben lévén gyanus, Dunába dobatasra ítéltetett: abból maradt meg ez a sonka.

MAKÁR (elrémülve). Micsoda? Ez a sonka trichinos volt! S önök engem ezzel agyontraktáltak! Gyilkosság! Merénylet! Odavagyok! Meghalok! (Ugrál, toporzékol, gyomrát szorítja kezeivel.)

ÁDÁM (Makárt átöleli). Nyugodjék meg benne, édes barátom! Lássa, én is bőven bevettem a halálos méregből. De hát jól esett. Együtt halunk meg, s nagyon szép halálunk lesz.

MAKÁR. De én nem akarok meghalni! Most várom a ki-neveztetésemet segédfogalmazóságra. Nekem adjanak gyorsan ellenmérget! Veres bort! Erőset. Az az egyedüli antidotum.

ZSUZSA. Oh de nagy szerencse, hogy épen kéznél van ez az ellenmérget. (Előveszi a szekrényből a veresboros palaczkot.)

MAKÁR. Jaj, hogy csípnek, jaj, hogy harapnak!

ZSUZSA. (Tölt bort pohárba, kínálja.) Tessék. Tessék.

MAKÁR (megiszsza a bort). Ez jót tett. Kezdenek elcsillapulni. Már nem marnak. (Elveszi az egész palaczkot s abból iszik hosszan.)

ÁDÁM (Jánoshoz). De ugyan mért nem mondta meg az igazat, hogy ajándékba kapta?

JÁNOS. Azért, mert ezért az egyikért legfeljebb egy napra dunklit kapok: kis baj; de az ajándék elfogadásért fegyelmi vizsgálat: nagy baj.

MAKÁR (kifújja magát). Heh! Ez hatalmas dózis volt. Kár, hogy több ilyen nyavalyát fel nem találtak a doktorok, a minek ilyen jó az orvossága. (Megnézi a palaczkot.) Áh, háh! Idenézzen az ember! Palaczkos bor! Aranyos etikettel. Extrafájn, adlersberger, ausstich! A szegény emberek

nagyon jól élnek. Ez a pecsétes, arany etikettes palaczk hogyan került ide? Ezt is a János hozta?

JÁNOS. Igen is: én hoztam.

MAKÁR. Ne feleljen, a mikor nem magát kérdezem. Még a maga vallomásának a jegyzőkönyve nincs bezárva. Előbb arra kell megfelelnie, hogyan mert ön egy ilyen életveszélyes élelmi szert a megsemmisítési rendelet következményei elől eltávolítani?

JÁNOS. Hát úgy, hogy nem félek én attól a trikottól. Ettem én már krokogyélust is.

MAKÁR. János! Gondolja meg, hogy mit ejt ki a száján! Itt minden szó protokollumba kerül. Hogy evett volna krokodilust?

JÁNOS. Hát mikor Mexicoban voltam, a derék Miksa császár mellett, mint huszár, olyan jól élelmezett bennünket az a tolvaj mexicói Perflexkomiszáros, hogy majd éhen vesztünk. Egyszer egy bivákon nem tudtunk mást lőni, mint egy krokogyélust. De bizon megettük. Egy kicsit béka ízű volt; de csakhoggy volt. Hát ha egy nagy bolond százfogú varasgyéktul meg nem ijedtem, egy ilyen hitvány kis szörnyetegtül, a kit még nagyító üveggel kell keresni, csak nem szaladok világgá. Vallja meg az úr, hogy az úr sem hiszi, hogy vannak ilyen láthatatlan szörnyetegek.

MAKÁR. Én valljak magának? Én nem vallok: én csak elismerek. No hát elismerem, hogy én sem hiszem, hogy vannak; hanem azért muszáj nekik lenni; mert ki van adva parancsolatban. De hát ehez a drága palaczkhoz hogyan jutottunk? Ez sem corruptiós bor?

JÁNOS. Megkövetem, de ez sem az. Hát ehez meg úgy jutottam, hogy a fizikus úr felfedezte, hogy egy borkereskedőnek a palaczkos boraiban rókák vannak: hát azokat ki kell önteni a csatornába. Én biz egyet elhoztam belőlük: úgy is kárba veszett volna.

MAKÁR. Rókák? Micsoda rókák?

JÁNOS. Németül mondta; de én a mindent megmagyarázó egyet tagja vagyok.

MAKÁR. Talán fuchsin?

JÁNOS. Igen is, úgy mondta.

MAKÁR. Jájh! Végem van! Most meg a fuchsint itatták meg velem. Kétszeresen meg vagyok mérgezve!

JÁNOS. Ne kiabáljon az úr. Én már egy hét óta mérgezem vele magamat minden nap, még sem másztam tőle a falra.

MAKÁR. Gyilkosok, méregkeverők barlangja! Megálljatok, majd megfizetek én nektek ezért a traktáért! Jaj, hogy égeti a hátam közepét ez a fuchsin! Mind odament. (Elővesz egy kis üveget, s annak a dugóját kihúzza a fogaival.)

ZSUZSA (jámborul). Kérem. Ez is valami ellenméreg?

MAKÁR (boszúsán). Ez nem ellenméreg: ez igazi méreg. Ez tinta. Megálljatok csak! Majd drága lesz annak a trichinnak, meg fuchsinnak az ára. Most én mindezekről jegyzőkönyvet veszek föl. (Kibontja a magával hozott rovincsolt papírt, kiterjeszti az asztalra, leül írni.) «Mai napon alólirott által a hely színén fölvétetett. — Kapor Ádám és a felesége, simulált szegények, vallásháborító muzsikusz. — Kassai sonka. — Hagyma fentöstül. — Kosár perecz. — Virágbukét. — Huszonkét fokú meleg szoba. — Különféle kések: transcirozó, szalonnavágó. — Danoló kisasszony. — Tejet ivó kised. — Hivatali visszaélést elkövető konstábler: egészségügyi rendelet bűnös kijátszása. — Életbiztosság ellen elkövetett merénylet. — Kettős mérgezés trichin és fuchsin által.» — Noh! Lesz ebből szép kis ügydarab!

ÁDÁM. Jaj, feleség! végünk van! Nem a szegények házába, hanem a dologházba kerülünk mind valamennyien.

MAKÁR. Majd Paraj János uram is megemlegeti ezt a mai Gabelfrustukot.

JÁNOS. No hát mi lesz belőle? Legfeljebb elcsapnak. Ugyan félek is tőle. Megyek zsákot hordani! Legalább nem abczugolnak meg többet! S nem hínak számárnak, a kiknek azt mondhatnám: selber áner!

MAKÁR. Ugy? Akkor még ezt is hozzáírom: Felsőbbség elleni tisztetlenség: hivatali titok elárulása. (A hajához törüli a tollát.) Itten végeztem. Megyünk egy házzal odább. (Szétnéz.) Hol a kalapom? (Jánosra förmed.) Hol a kalapom?

JÁNOS. Én tudom, hogy hol van? de ez hivatalbeli titok, a mit csak az alkapitány úrnak mondhatok el a réporton.

MAKÁR. De kalap nélkül csak nem mehetek el.

JÁNOS. Az nem tartozik rám.

MAKÁR. Hát rablók vannak itten? Hová tették a kalapomat?

ZSUZSA. Kérem alázatosan. A kalapját a Lizi kisasszony vitte be a szobájába.

MAKÁR. Eldugta a kalapom, hogy el ne mehessek! Még ez is belekerül a jegyzőkönyvbe. Lizi kisasszony: hatósági személynek erőszakos letartóztatása. (Ir a jegyzőkönyvbe.)

Egészen organizált rablóbanda! A kalapom pedig itt legyen ebben a nyomban!

LIZI. (Kijön a benyilóból, kezében fényesre kivasalt cilinderrel.) No itt van uraságodnak a kalapja: ne essék kétségbe.

MAKÁR. Micsoda? Ez nem az én kalapom. Az enyim ócska volt. De bizony mégis az én kalapom, hisz bele van írva a nevem veres tintával. Hát hogy lett ez ujja?

LIZI. Hát egy kicsit kivasaltam.

MAKÁR. Kivasalta? S attul lett ilyen fényes? Hiszen új korában sem lehetett különb, a mikor én még nem ismertem. Ilyen kalap nincs az egész irodában! Ha ezt a dandy concipista meglátja a fejemben, a sárga irigység fogja ellepni! Hát aztán — (Hirtelen megakad, más hangból szól.) Hát aztán mondja csak Lizi kisasszony, hogyan jött magának ez a spuriussa, hogy ezt az én kalapomat kivasalja?

LIZI. Hát — megsajnálтам önt, hogy olyan elhagyatott kinézése van.

MAKÁR (elkomolyodik). Megsajnálт engem? Ez a szó ismeretlen az én szótáromban. Hisz eddig én csak azért voltam a világon, hogy szidjanak, meg kinevessenek. Ha másnak csinállok bajt, akkor leszidnak, ha magamnak csinállok: akkor kinevetnek. S itt most akadok egy emberi lényre, a ki engem megsajnál. Hát igazán megsajnálт engem, hogy olyan madárijesztő vagyok? S akart rajtam valamit igazítani? No hát én sem maradok adósa. Mennyi jár egy kalapvasalásért? Elfogadja a kisasszony fizetés fejében ezt a jegyzőkönyvet? (Odanyújtja.)

LIZI. Azt tehetem vele, a mit akarok?

MAKÁR. A mi a két kezének tetszik.

LIZI. Akkor köszönöm szépen. (Apró darabokra tépi az iratot.)

MAKÁR. Hüh de hamar elbánt vele! Ez kéne nekünk oda az irodába. Egy hét alatt nem lenne retardatum. No de hát ez még nem elég. Már most hát kiállítom még azt a szegénységi bizonyítványt is. (Leül, blankétát vesz elő, ír.) Így ni.

ZSUZSA (Ádámhoz, örömmel). Látod? Mégis csak megírja.

ÁDÁM. Én azt hiszem, hogy most is csak álmodom, egyszer csak fűtül a lokomotív, felébredek, s akkor látom, hogy rossz váltóra igazítottam a Blitczügöt.

ZSUZSA. Nem! Nem! ez valóságos igazi szép szegénységi bizonyítvány: a milyenért imádkoztunk.

MAKÁR. Itt van ni! Megvan. No nem bánom: legyetek szegények! Nem akarom útját állni a szerencséteknek.

Pedig megtehetném. Hanem hát — megsajnált engem! Kivasalta az ócska kalapomat! (Átadja Ádámnak a bizonyítványt.)

ÁDÁM. (Kebléhez szorongatja az írást.)

MAKÁR. De hát megálljunk csak még egy szóra. Még ez a bizonyítvány maga nem teszi meg. Önök bizonyosan a szegények házába akarnak fölvetetni, a hogy az öreg fel-sóhajlásából megértettem. Hát ahhoz még egy folyamodás is kell, a mire ráír hassák az indorsátot. Hát nehogy még egyszer visszaküldjék az öreget a városházától: majd meg-irom én magam azt a folyamodást a maguk nevében. Ingyen. Még ma: majd mikor vége lesz az irodai szolgál-atnak. (Gyönyörködik a kalapjában.) Milyen szépen kivasalta! Majd irok én egy olyan folyamodást, hogy mikor azt el-olvassa a tanácsnok úr, bömbölni fog, mint a tengeri oroszlán! S még sajnálkozott rajtam! Beleírom a folya-modásba, hogy ötven esztendeig éltek példás házasságban, most is a jó erkölcsöt istápolják: maguknál még szegé-nyebbekkel a mijük van, azt megosztják. Belejön a sze-gény árva cigánygyerek is, meg a szorgalmas Lizi kis-asszony, a ki szépsége daczára keze munkája után él, s nincsenek bizonyos valakijei. Nem! Nem azokat a gaval-lérokat sajnálja meg, a kik fénymázos kamásliban járnak, s a keztyűjüket az oldalzsebükben hordják; az egyik sze-mükkel szemüvegesek, a másik szemükkel szemtelenek; hanem azt a szegény ördögöt sajnálja, a kinek félre van gázolva a csizmasarka. Irok én olyan instantiát, hogy Crœsus megirigylí, s felcsap szegénynek, ha elolvassa.

ZSUZSA. (Megragadja Makár kezét s megcsókolja zokogva.) Oh drága jó uram!

MAKÁR. Mi ez? Megcsókolta valaki a kezemet! Ilyet is megérttem. Sohsem hittem volna.

LIZI. Maga derék ember. (Odamegy Makárhoz és hatalmasat czuppant az arczára.)

MAKÁR. Hát ez mi volt? Egy szép leány csókja! Az én kicsúfolt pofámon. Milyen gazdagok ezek a szegények!

(Kárpit legördül.)

MÁSODIK FELVONÁS.

Ugyanazon mosókonyha, a kiteregetett fehérneműek nélkül.

I. JELENÉS.

Csicsonka egyedül.

CSICSONKA. (A himző-asztal mellett ül, himzéssel vesződik.) Itt van ni! Már megint csomóra fűlt! (Bontogatja a csomót.) Minden ember elment a háztúl: engem hagytak itthon házörzőnek. Fehangon beszélek, hogy ha tolvaj jön az ajtóra, azt gondolja: többen vannak ide benn. Jó reggelt Zsiga bácsi! Jó reggelt Ádám bácsi! Van is itt valami bácsi! A klarinétos névnapot muzsikálni jár, a vasuti meg a városházára ment az instantiájával. A többi mind pénz után szaladgál. Jön a Szent-György nap. Házbért kell fizetni. Legjobb a Franyónak; mert az minden nap lefizeti a háláspénzt: nincs többet gondja rá. A nagymamának is jó már, mert azt meg elvitték a bolondok házába. A Lizi kisasszony vitette oda. Az adta fel, hogy bolond. De furesa is volt a nagymama az utolsó napokban. Azt kívánta tőlem, hogy azután ne az utcaszögleten áruljam a virágot, hanem járjak el a nagy vendéglőbe, elég nagy vagyok már. Megpróbáltam, egyik asztaltul a másikhoz hordani a virágokat. Néhol vettek, másutt elpirosgattak. Egyszer aztán egy fiatal úrfi, a ki virágot vett tőlem, olyan rossz volt, hogy megharagudtam: az egész kosarat a fejéhez vágtam, s sirva szaladtam haza. Itthon meg a nagymama szidott össze: azt mondta, hogy máskor, ha olyan nyájasan bánik velem valami úr: ne vágjam a fejéhez a kosarat, hanem tüzzem a virágcsokrot szépen a gomblyukába. Én azt mondtam, hogy nem teszem. Akkor aztán megfogta a czopflimat s a légyecsapóval eldöngetett. A kiabálásomra odarohant a Lizi kisasszony s kivett a keze közül. Azt látta volna Ádám bácsi! Az állatkerti oroszlán semmi ahoz képest, a milyen a Lizi kisasszony volt. Miket mondott a nagymamának a szemébe! Az meg csak nevetett rajta. Akkor aztán elrohant a Lizi kisasszony s egyszer csak hozta magával a Rókuszból az orvosokat. Azok a nagymamát megvizitál-

ták, kimondták rá, hogy bolond s elvitték a Lipótmezőre, Bizony, édes Zsiga! úgy volt az. Aztán akkor a Lizi kisasszony megfogta a kezemet, idehozott magához, azt mondta: nem árulsz több virágot a vendéglőben, hanem megtanulsz varrni, himezni; megélsz becsületes módon: nem sokára pénzért dolgozol. Jaj milyen jó dolog az a «dolog!» A helyett, hogy egész nap «tessék ibolyát venni!» De bizony hallok már valakit csoszogni odakinn. Most már ne trécselj Csicsonka, hanem láss a dolgod után! Ennyit tudtál csak végezni, míg én oda voltam?

II. JELENÉS.

Csicsonka, Zsuzsa.

ZSUZSA. (Jő, üres ruháskosárral kezében.) Jajh! De agyon vagyok fáradva. Majd eljártam a két lábamat.

CSICSONKA. Hát hozott-e sok pénzt haza?

ZSUZSA. Egy keserves piczulát sem. Mindenkinek házbérfizetés van a nyakán: mind azt mondták, hogy jöjjenek egy hét mulva. Mintha engemet is nem égetne a házbérfizetés! Máskor csak lehetett várnom — az urak mind rossz fizetők — az uramnak a havi fizetése, meg a mit az albérlőktől kaptam: a Lizi kisasszonytul ezért a kis kamráért, a Zsiga cigánytul a pinczéért, a Jánostul a padlásszobáért, abból csak kitelt a házbér. De most, hogy az uramat elbocsátották a vasuttól: nincs fizetés. A házi úr meg azt parancsolta, hogy az albérlők egyenesen az ő kezébe fizessék az angáriájukat; hát most, hogy a mosásért sem kaptam pénzt, egy árva garasnak sem vagyok ura.

CSICSONKA. Pedig most már a Lizi kisasszony is elmegy ám innen.

ZSUZSA. Elmegy? Hová?

CSICSONKA. Jaj, azt nagy szerencse érte. A bécsi utczaí nagy konfekciós kereskedésben kapott kondicziót: ő lesz a himzés felügyelőnöje. Kap harmincz forintot egy hónapra, egész ellátást, meg külön szobát.

ZSUZSA. No annak hát felvitte Isten a dolgát. Örülök is rajta, meg sajnálom is. Örülök, hogy már most neki jó dolga lesz; de sajnálom, hogy már azután nem láthatom. Úgy hozzá voltam szokva.

CSICSONKA. Hát hiszen maguk is elmennek majd innen, Zsuzsa néni, a városi szegények házába.

ZSUZSA. Igen: ha nyélbe tudjuk sütni. De hát ahhoz is

szerencse kell. Olyan az, mint a lutri. 90 számot tesznek be s ötöt húznak ki belőle. Most jár oda épen az öregem az instantiájával. De én egész éjjel mindig azt álmodtam, hogy vasutra akartam ülni s aztán lemaradtam róla.

III. JELENÉS.

Előbbiek, Lizi.

LIZI. (Kalaposan, csinos öltözetben.) No, édes Zsuzsa néni: én is haza kerültem még egyszer, utoljára.

ZSUZSA. Hát csakugyan igaz, hogy a nagy confectionés kereskedésben kondíciót kapott?

LIZI. Már elfecsegte a Csicsonka?

CSICSONKA. Hát nem azt mondta Lizi néni, hogy ezentúl mindig igazat kell mondani?

LIZI. De azért nem kell mindent elmondani, a mi igaz. Hát megsegített a jó Isten. Most már egész boldog vagyok. Kapok harmincz forint fizetést: időjártával még többet; aztán reggelit, ebédet, ozsonnát, vacsorát; olyan roppant adagokat, hogy kettőnknek is untig elég lesz. Szabad a kis leányomat is magammal vinnem.

ZSUZSA. Kis leányát?

LIZI. No igen: a Csicsonkát. Ha a nagyanyját elvittem az örültek házába: most nekem kell róla gondoskodnom. Megfelezzük az én étелеmet. Aztán elhálhat az én szobámban, ha három széket egymás mellé teszünk.

CSICSONKA. Oh az nagyon jó lesz. Én még soha sem hálтам széken.

LIZI. Hát min?

CSICSONKA. Csak egy zsákot tettem a földre, s egy pokróczot húztam magamra, úgy aludtam.

LIZI. No majd ezután neked is jobb dolgod lesz. Tanulhatsz. De hát mégis olyan nehezen esik a szívemnek, hogy ezt a helyet itt kell hagynom. Ugy megszoktam már ezt az egész házat, a mit «zöld paradicsom»-nak neveznek, mintha valósággal paradicsom volna. Az édes anyámat sem szerettem jobban, mint kedves Zsuzsa nénit. S olyan jól esett az Ádám bácsi kegyes dorgálásait hallanom hébe-hóba. Ki mond már azután nekem őszinte igazságokat? A jó perecsütőné se hallom többet panaszkodni, se a hajmás asszony nem dicsekedik előttem többet a hódításaival a képviselők között. Hát a szegény Zsiga cigány kis porontyát ki itatja már meg ezután? Az új szállásomat kedves-

kedésből kifüstölték otkolonnal. S én úgy vágyódtam még egyszer visszatérni: ide a szappanszag és vasalógőz közé; a mit annyi idő óta megszerettem.

IV. JELENÉS.

Előbbiek; (egymás után) Gagyuláné, Panna, Miska, Ferke, Zsiga, Franyó.

GAGYULÁNÉ. (Rémült arccal rohan be, kezeit tördelve.) Zsuzsa néni! Szent atyám! Meg ne ijedjen. Itt hozzák az urát. Kegyelmes Istenem!

ZSUZSA. Az én uramat? Szent Isten! Mi történt vele.

GAGYULÁNÉ. Jaj! uram irgalmaz! Elgázolta a lóvonatú. Kezét, lábát összetörte. Itt hozzák lepedőben.

PANNA (berohan). Krisztus átyaam! Ne hágyj el! Eedes Zsuzsá néni. Aarvásaagra jutottunk! Itt hozzaak a szegény Ádaam apót. Leugrott a vaaros haaza tornyaaról. Egyszerre szörnyet hótt.

MISKA (jön sántikálva). Jáj, jáj! odavagyunk! Az Ádám bácsi beleugrott a Dunába a lánczhydról; úgy fogták ki: most hozzák. Kámpesz már neki! Dikhecz a más világra.

FERKE, ZSIGA (apjuk után futnak).

ZSUZSA. Akkor én is előlöm magamat!

LIZI (feltartóztatja). De édes Zsuzsa néni! Ne veszítse el az eszét. Gondolja meg, hogy az tiszta lehetetlenség, hogy az Ádám bácsi a toronyból is leugorjon, a Dunába is belefulladjon, meg a lóvonatúval is elgázoltassa magát.

ZSUZSA (meggondolja magát). No ez igaz, hogy nem lehet. De ha mégis úgy hozzák.

LIZI. Hát meglehet, hogy elszédült, elbukott: megesik az öreg emberen gyakorta; mire ideértek a hírrel, már akkorra háromféle halállal ölték meg.

FRANYÓ. (Berohan, hátán felhalmozott bögrés puttonnyal.) No csak nem kell csinálni nagy lármát. Ne filjen Kaporné nagyszony. Semmi se nem megvan baj! Csak az Ádám bácsi egy kicsit meghalta magát; de nem nagyon, hanem csak egy kicsit. Megirta már halhatatlan költőnk, Vojtina Matyas: «egy kis halál nem tesz sokat: őseinknek szintűgy volt».

V. JELENÉS.

Elébbiek, János, Ádám, Makár.

JÁNOS, MAKÁR. (Két karjánál fogva vezetik Ádámot.)

ÁDÁM. (Alélтан, lehorgasztott fővel hagyja magát vezettetni.)

ZSUZSA. (Ádámhoz rohan, jajongva.) Jaj, jaj! Édes jó uram! Mi történt veled?

LIZI. Hát látja, hogy se keze, se lába nincs eltörve.

MAKÁR. No csak nem kell a házat felforgatni a nagy lár-mával! Elszédült, aztán elesett az öreg az utcán.

ZSUZSA. De csupa vér a ruhája.

JÁNOS. Igen. Mert betörte az orrát.

MAKÁR. S az volt a szerencséje. Érvágás helyett szolgált neki. Adják ide azt a nagy széket, helyezzük bele. El van szédülve, de majd életre tér.

LIZI. (Odatolja a széket.)

JÁNOS, MAKÁR. (Beleültetik Ádámot.)

ZSUZSA. Mit csináljunk? Hogyan segítsünk rajta? Soha sem szokott ez vele történni.

GAGYULÁNÉ. Egy kulcsot kell tenni a nyakára, attul magához jön.

FRANYÓ. Legjob neki kicsi pálinkát tölteni zorrába; attul halalt kiprűszköli. (Butykosát oda tartja Ádám orra alá.)

MISKA. Semmi sem olyan jó ilyenkor, mint forró spa-nyolviaszkat csepegtetni a tenyerébe. (Mégfogja Ádám kezét.)

ÁDÁM (felocsudva). Elmenj! Mert úgy nyakon teremtelek, hogy...

KAPORNÉ. Már motyog valamit. Mit mondtál édes?

ADÁM. Meghaltam. (Visszahanyatlik a székbe.)

PANNA. Eén tudom ennek a módjaat. (Feltürközik.) Majd kidömöczkölöm één ennek a haataabó a neheez nyáválaat, tudom, hogy nem keevaanja meg többet. (Elkezdi a tenyereivel Ádám vállait dömöczkölni.)

MISKA. A hüvelykújjait kell neki huzogatni: az a legjobb. Fogjátok meg, rajkók.

FERKE, ZSUZSA. (Kétfelől huzzák Ádám kezét hüvelykénél fogva.)

ÁDÁM. (Felugrik, lerázza magáról valamennyit.) Menjetek a pokolba! Ne czibáljatok, dagaszszatok! Ti hyenák! Még a halottnak sem hagytok békít?

ZSUZSA. Óh jaj: kedves galambom, egyetlen uram. Csak hogy életre tértél.

ÁDÁM. Dehogy tértem! Hótt ember vagyok. Tudom én,

hogy mért haltam meg. Ok nélkül csak nem bolond az ember, hogy meghaljon.

JÁNOS. No de halál ellen is van orvosság. Van-e még abból a fuxinos borból?

LIZI (átadja a palaczkot).

JÁNOS. No, öreg, mit mond Petőfi: «Járjunk e temetőbe: Ilyen szomorú időbe». (Megitatja a palaczkból Ádámot.)

MAKÁR. Hallja János: egy szó se igaz abból a fuchsinból. Négy hivatalos óráig aludtam tőle.

JÁNOS (Ádámhoz). No ugy-e, hogy élünk?

ÁDÁM. Az mindegy. Ha testileg élek is, de in effigie ki vagyok végezve.

MAKÁR. No hát mi történt? Tán elvetette a tanácsnok úr a folyamodását?

ÁDÁM. Jaj, dehogy vetette; dehogy vetette! Inkább azt mondta, hogy olyan szép folyamodás, hogy méltó volna a «Főváros»-ban kinyomatni. Aztán mingyárt ráírta a háttára, hogy «fiat piscis».

MAKÁR. No hát akkor minden jól van.

ÁDÁM. Magának jól van; de nekem nincs jól.

MAKÁR. Szóljon hát világosan.

ZSUZSA. Jaj csak meg ne erőtesse magát a sok beszédben.

ÁDÁM (szétnéz). Nem lehetne ezt a sok auditoriumot innen kiexpediálni? Nem bánom: maradjanak hát. Úgyis elébb-utóbb kitörik a szeg a zsákból.

PANNA. Most mingyaa een aajulok el, ha meg nem tudhatom, mi törtéent vele?

ÁDÁM. Hát, mi türes-tagadás? A biz így van. A tekintetes tanácsnok úr elolvasta a folyamodást, megnézte a szegénységi bizonyítványt, s azt mondta rá: nagyon jól van! Van üres hely a szegények házában, embernek is, asszonynak is: holnap akár mingyárt belehelyezhetik magukat Kapor Ádám feleségestül.

ZSUZSA. No, hála a magas egeknek!

ÁDÁM. No, csak ne ereszd meg a hálálkodásod sárkányát az egeknek. Most jön a bökkenő. Mikor minden megvan: akkor azt mondja a tekintetes tanácsnok úr: No, most még csak egy hiányzik a folyamodás igazságaiból; de azt majd utólagosan is helyre lehet pótolni: a házasság-levél, a bizonyítvány a felől, hogy Kapor Ádám, meg Kömény Zsuzsa mikor és hol esküdtek össze: mint férj és feleség?

ZSUZSA. Óh édes Istenem!

ÁDÁM. Hej, hogy végig szaladt rajtam a hideglelés erre

a szóra. Mit mondjak? Hazudni nem tudok. Ha tudnék, sem segítenék vele magamon. A tekintetes úr olyan kegyes volt, hogy lendíteni akart rajtam: «No, öreg, régen volt, ugy-e? De arra csak emlékeznek, hogy mely napon volt az esküvőjük s melyik templomban keltek össze: én aztán majd kiíratom a bizonyítványt a matrikulából». Nem vitt rá a lélek, hogy füllentsek. Meg kellett vallanom, hogy biz olyan templom nincsen a világon, és hogy minket soha pap nem adott össze.

ZSUZSA. Jaj, most mingyárt kiég a két szemem.

ÁDÁM. Akkor sajnálom önöket, jó öreg, így szólt a tekintetes úr. De a statutumok egyenesen azt rendelik, hogy a városi szegények házába csupán törvényesen egybekelt házastársakat lehet felvenni.

ZSUZSA. Most már én is halott vagyok.

ÁDÁM. Mikor ezt hallottam, csakúgy tánczolt körülöttem az a sok almárium, tele írásokkal, meg könyvekkel, a tekintetes úr nyilván azt hihette, hogy le akarok esni a lábomról, mert megfogta a galléromat és megrázott emberül. «No hát vén toprongyos! Nem tudja kend, hogy mi a teendője? Azonnal kutyagoljon haza, vigye rögtön a Zsuzskáját a paphoz, s a mit elmulasztott ötven esztendeig, most az ötvenedikben hozza helyre: esküdjék meg vele; akkor aztán megkapja a pátenst a szegények házába.

MAKÁR. No hát hisz ez a legegyszerűbb dolog.

ÁDÁM. De uram: ha nekem azt mondták volna, hogy penitencziából négykézláb menjek végig a városon s emberi szó helyett rőfögjek, mint ama kőbányai sertés barom: nem esett volna olyan nehezemre, mint az a regula, hogy én most jöjjek haza, s itt valamennyi ismerősöm előtt, ezek előtt a jámbor tisztességes becsületes emberek előtt mondjam el, hogy az én jó drágám, a kivel én ötven év óta annyi keserves időt hűségben átéltem: nincs ám velem oltár előtt megesketve, hogy azt az ő becsületes arcját örökre megpirítsam, az ő szemeiből könyeket facsarjak, a miket nem tudok letörölni. Azt sem tudom, hogy jöttem ki onnan? hogy kerültem az utczára. Csak azt tudom, hogy mikor lépegettem, minden kő ki akart futni a lábam alul, s a házak mind rám akartak dűlni. A fülemben egy tenger zúgott, de azon keresztül is hallottam az emberek kaczagását. Mind rajtam nevettek. Hogy menjek én most haza? Egyszer aztán csak beszakadt a lábam alatt a föld s én azt éreztem, hogy a Csimborasszo tetejéből esem

alá. A többiről nem tudok. Csak azt tudom, hogy meghaltam.

ZSUZSA. (Szilárd elhatározással.) Hát nem úgy van, édes jó emberem. A te asszonyod nem fogja az orcáját kendőbe takarni a szégyen miatt, se a két szemét nem fogja kisírni. Igaz. Úgy van. Mi nem vagyunk egymásnak esküdt hitvesei. De hát majd most én mondom el ezt a történetet: hallja meg, a ki akarja; s aztán dobjon ránk követ a világ, a hogy akarja. Épen ebben a hónapban mult annak ötven esztendeje, hogy ez történt. Én akkor tizenhat éves leány voltam. Az én Ádámom pedig húsz esztendő legény. Mind a ketten itt laktunk a Ferenczvárosban: az én anyámnak a háza szemközt volt az ő anyjának a házával. Szerettük egymást, el voltunk jegyezve: anyáink beleegyezésével. Úgy volt, hogy azon a farsangon meg fogunk esküdni, már a kelengyém is készen volt, s az Ádámnak a móríngpénze. Mind a kettőnk szülői jómóduak voltak, a hogy szegény emberek szoktak lenni. Az én anyám milimári volt: négy szép svájcezi tehene állt az istállóban; magam hordtam be a tejet egy lovas szekérrel; az Ádám anyja pedig hentesné volt, s a fia vitte az egész üzletet.

MAKÁR. Jaj! hogy hagyhatott fel ezzel a nemes mesterséggel?

ZSUZSA. Majd elmondom én azt rendén. Azt mondják, hogy «ember tervez, Isten végez». — «Szegény ember akarátját boldog Isten birja!» Azon a télen januárban mind a kettőnknek meghalt az anyja; mintha csak összebeszéltek volna, egy napon halt meg mind a kettő: egyszerre kísértük ki őket, egymás mellé lettek eltemetve. Én is árva lettem, ő is. A kettős gyász miatt elmaradt az esküvőnk a farsangról: abban reménykedtünk, hogy majd talán megtartjuk «új kenyérrel» vagy később «új borral». S az alatt csak úgy az ablakon keresztül beszéltünk egymással, a hogy tisztességes jegyeseknek illik.

ADÁM. A biz úgy volt!

ZSUZSA. Ekkor jött el az az örökké emlékezetes márczius 15-ike, a mikor egész Pest városa romba dőlt; a megáradt Duna átszakította a védgátokat, s két oldalról rohant a városra.

JÁNOS. Nem volt még akkor Baross miniszter.

ZSUZSA. Jól emlékezem rá. Sötét éjszaka volt. A mi utcáknak csak a végén pislogott egy lámpás. Egyszer csak ágyudördölések hangzottak fel a szent Gellért foká-

• rul. Mit lövöldöznek olyan nagyon? Én kiszaladtam az utcára, s az utcaajtóban találkoztam az Ádámommal. Egyikünk sem tudta, hogy mit jelent ez az ágyúzás? Egyszer aztán azt látjuk, hogy az utcánk sarkán égő lámpásból két lámpás lesz. Hát már akkor ott volt az árvíz. Annak a tükrében látszott meg a lámpa. Mi rögtön szaladtunk vissza a magunk házába. Első gondolatunk az volt, hogy a mi kis értékes holmieskánk van, azt a padlásra felhordjuk. Én is siettem ágyneműt, fehérneműt felezepelni: gondoltam, hogy azután is ráérek majd a négy tehenet, meg a lovat az istállóbul kiszabadítani. De mire le akartam jönni a padlásról, már akkor az ajtóragasztóig ért az árvíz. Én ott rekedtem a padláson. De még oda is utánam jött a víz, úgy hogy ki kellett másznom a háztetőre:

JÁNOS. Hát nem tudott konstábler után kiáltani?

MAKÁR. Hát a tűzoltók? A mentő-társaság?

ZSUZSA. Volt is akkor konstábler, tűzoltók, mentőtársaság! A nagy jéghasábok egymás hegyén hátán torlódva harsogtak végig az utcán: csak úgy rengett alattam a ház. Rettenetes volt ez itéletnap i harsogáskor hallgatnom az istállóba zárt állatok rémítő bömbölését. Átellenben az Ádám lovai ny erítettek halálos küzdelemben s a sertések bögték: minden állat olyan hangokat hallatott, a minőt ember soha sem szokott hallani. Még rettenetesebb volt, mikor minden elcsendesült. Csak egyszer-egyszer hangzott valami nagy robaj, a mint egy-egy ház összedült az utca sorunkban. S a víz még egyre nőtt: úgy hogy nekem a kéményre kellett felmenekülnöm. Annyi lelkem volt, hogy egy fél kenyeret, meg a nagy kendőmet magammal vittem; onnan néztem, hogyan döntögeti le a jeges özönvíz a házakat körülöttem. Csak azért imádkoztam akkor is, hogy az átelleni ház, az én kedves Ádámom háza, össze ne roskadjon.

LIZI. Hát az a sok propeller, meg csónak-egylet nem tudott segítségükre jönni?

ZSUZSA. Volt is akkor propeller, meg csónak-egylet! Hát egyszer, mikor már a magunk háza is recsegett, ropogott alattam, mit látok? Az Ádám padlásának az ajtaján, odáig ért a víz már: valami sötét alkotmány nyomul előre. Az Ádám ül a tetején. Hát ő nagy hirtelen a padlásajtót két üres hordóra rákötözve, abból csinált egy mentő-tutajt. Onnan kiáltott rám, hogy csak kapaszkodjam jól a kéménybe, míg értem jön a tutajjal. De hát arra gondolni

se lehetett, hogy azzal a gyöngé alkotmányával át lehessen vádolni a jégzajon. Hasztalan volt minden erőlködése. Végre egy óriási nagy jégtaála egészen elzártá az utcát, a kettőnk háza között keresztbe állva. Én ekkor hirtelen leugrottam a háztetőről, rá a jégtaálára: hogy majd átfutok az Ádámhoz. Hát a fele útján már elém jött, s aztán úgy a kezét nyújtva, vezetett a jégen keresztül a tutaáig. Ott azután magához szoritott megcsókolt: először életében.

PANNA. Jaj, még a sarkamban is meghűlt a vér!

ZSUZSA. Akkor aztán egy hosszú rúddal a kertek felé irányozta a tutaát, a hol kevesebb volt a jégzaj. Arra lehetett csak haladnunk, a merre a víz árja sodort, s csak arra ügyelnünk, hogy a gyöngé tutaánk fel ne boruljon, vagy a jégtaálák közé ne szoruljon. Azt hittem, hogy három éjszaka összeragadt, olyan hosszú volt ez az út a sötétségben. Végre szürkület felé, valahol egy partos homokdombon szerencsésen fennakadtunk. Ott kellett megvirradnunk. Hideg, kegyetlen szél fűjt. A két hordóból, a padlásajtóból, az én nagykendőmből meg az Ádám köpenyéből csináltunk egy sátor: ez volt a mi menyegzői sátorunk. Én hoztam magammal fél kenyeret, ez volt az én kelengyém: az Ádám hozott egy darab szalonnát, ez volt az ő moringja. Együtt a kettő volt a mi lakodalmi traktánk.

ÁDÁM. Minek is menekültünk mink meg akkor. Mi szükség volt két koldussal többnek megmaradni a világon?

ZSUZSA. Igaz, hogy koldusok lettünk. Mikor vége volt a nagy veszedelemnek, mi is visszatértünk a városba: addig jámbor parasztek fogták pártunkat. Elkezdtek keresni a házainkat. De még csak annak az utcának sem találunk a nyomára, a melyben szülőinknek a lakása állt valaha. Egy pusztaság volt az egész, beterítve sárnak ázott falakkal. A mi gerenda, háztető volt, azt elvitte az árvíz. Minden vagyonunk ott volt eltemetve abba a rettenetes iszapba. Most valami nagy piac van a hajdani házaink helyén.

MAKÁR. Kezdek a sorsommal kibékülni.

ZSUZSA. De hát azért még sem voltunk kétségbeesve. Én szerettem az Ádámot: ő meg szeretett engem; s meg esküdtünk egymásnak, hogy soha el nem hagyjuk egymást. Igaz, hogy nem az oltárnál: nem viaszgyertyák fénye mellett; hanem csak egy virágos kökény-bokornál, a csillagok ragyogása mellett; de azóta is valahányszor

egy virágzó kökény-bokrot látunk, pedig a kökény-bokor minden esztendőben kivirágzik: mindig újra meg újra eszünkbe jut, hogy mit esküdtünk akkor egymásnak.

MAKÁR (szomorúan). Hát én még egy kökény-bokrot sem láttam virágozni soha!

ZSUZSA. Állhattunk volna szolgálatba mind a ketten. Ádám elmehetett volna henteslegénynek: hisz értette jól a mesterségét. Én is beállhattam volna szobaleánynak. Csinos voltam, ügyes voltam. De hát nem akartunk egymástól elválni. Inkább együtt túrtuk a nyomorúságot. Pesten elkezdtek az újból építkezést; mi ketten együtt eljártunk napszámba, s a mit kerestünk, azt hiven megosztottuk. Megéltünk belőle. Soha alamizsnakenyérre, soha intézményre egyikünk sem szorult. Ha egyszer-más-szor az egyikünk kidúlt a munkából, a másik dolgozott dupla emberszámba.

JÁNOS. Hallja ezt, Lizi kisasszony?

ZSUZSA. Hát hiszen a mit törvény elénk szabott, az egyházi esketést is szerettük volna mi megtartani; de soha annyi módunk nem volt, hogy azt meggyőzhettük volna. Elég gond volt nekünk, annyit megvonni a szánktul, hogy a lakbért félretehessük. Hanem egyszer mégis történt valami, a mi rákényszerített bennünket. Az úr Isten megajándékozott bennünket egy kis fiúcskával. (Szemeit törli.) Most is könybe lábad a két szemem, ha reá gondolok. Olyan volt, akár egy kis angyal, a kik ott az oltárképen a szűz Máriát körülrepedik: csakhogy épen a szárnyai hiányzottak. Úgy szerettük mind a ketten! Egy napon aztán így szólt hozzám az én Ádámom: «Hallod-e Zsuzsa. Ennek a kis fiúnak becsületes nevet kell ám adni, hogy ha egyszer megnő, ki ne csúfolják a többi gyerekek, hogy neki még igazi apja neve sincsen. Nekünk meg kell esküdnünk annak rendje szerint, akárhogy zsugorgatjuk is meg a hozzávaló költséget». Ettől fogva aztán még többet dolgoztunk: én még éjszakával is megtoldtam a napot, az Ádám meg eljárt télen is havat lapátolni s a mellett úgy éltünk, hogy hét számra elénekelhettük, hogy «nem ettem én ma egyebet, fekete retket, kenyeret», még is összegyűjtöttünk annyit, a mennyi elég volt a tisztességes menyegzőre: nekem egy menyasszony ruhára, meg a jó czimboráinknak a megvendégelésére. Ekkor egy éjszaka a mi kis Jancsikánk nagy hirtelen beteg lett. Járvány volt. Az egész utcában minden gyerek meghalt: ő is elment

velük. Harmad napra a mi kis csevegő piros fiunk helyett egy kis fehér halottunk volt. A lakodalombul temetés lett: a menyegzői költség felment a gyászszertartásra. Ettől fogva aztán nem gondoltunk többet az esküvőre. Minek már? Kinek kell az? Minket öszzeszekötözött erősen a közös szegénység. Nem volt kinek dicsekednünk; nem volt ki előtt pironkodnunk. Senki sem törődött velünk a világon: mi sem a világgal. Így aztán lassacskán megvénültünk s ha ez a mostani nyomoruságunk rá nem kényszerít, soha se tudta volna meg senki, hogy abban a két gyalultatlan deszkakoporsóban, a mit ebből az udvarból egyszerre kivisznek, nem igazi férj és feleség fekszenek.

ÁDÁM. Óh én édes párom, de igazán mondd! (Zsuzsa nyakába borul sírva.)

LIZI, CSICSONKA. (Nyakába borul sírva.)

GAGYULÁNÉ, MIKSA. (Nyakába borul sírva.)

PANNA, FRANYÓ. (Nyakába borul sírva.)

MAKÁR. Hát ez mind igen szép; hanem ezért az általános orrfuvási concertért senki sem fizet kendteknek bélelt díjat. A miket Zsuzsa asszony elmondott, azok mind elfogadhatók enyhítő körülmények gyanánt; hanem azért azon a szigorú ítéleten semmit nem változtatnak, hogy a mit ötven esztendeig elmulasztottatok, azt most a tizenkettedik órában hozzátok rendbe. Menjetek szépen a paphoz, és tartsátok meg az esküvőtöket: különben nem nyílik meg előttetek a szegények házának az ajtaja.

MIND. (Ráesnek Ádámra meg Zsuzsára.) Igaz, igaz! Nagyon igaz.

ÁDÁM. Igaz! Igaz! Nagyon igaz! Hisz ezt bolond nélkül is tudom. Önök mind úgy beszélnek, mintha egy esküvőhöz nem kellene egyéb, mint egy menyasszony, meg egy vőlegény.

MAKÁR. Hát mi kell még?

ÁDÁM. Hát az, a mi a háborúviseléshez kell.

MAKÁR. Tán csak pénz?

ÁDÁM. Hát persze hogy pénz. Krisztus koporsóját sem őrzi ingyen. Az esketésért fizetni kell.

MAKÁR. Ugyan mennyit kell fizetni?

ÁDÁM. Legalább is egy forintot.

MIND (nevetnek). Ahaha! Egy forint!

ÁDÁM. No de mikor mink annak az egy forintnak sem vagyunk urai.

MIND. (Elkezdének keresgélni a zsebeikben: egy sem talál semmit.)

MAKÁR. Csodálatos, hogy Szentgyörgy napján az egy forintosok hogy eltűnnek szem elől.

FRANYÓ. Micsoda? Egy forint? No hat nalam csak megtalálja magát az az egy forint. Én megcsinálom egy forintot.

MAKÁR. Csak nem akarsz bankót csinálni?

FRANYÓ. Nem. Csinalom rézbul. Itt van zsacsokban. Huszonöt nigykrajczáros. Ipen egy forint. Most szedtem össze kameradoktól jövő iczakara halaspinzt. Odaadok Kaporeknak forintot. Az ijjel nem halunk kamrába.

MAKÁR. Hát akkor hol háltok, te golyhó?

FRANYÓ. Hum! Van nekunk kegyes patronus: konstábler úr. Fogunk csinálni nagy larmat utczan iczaka, mintha volnank riszegek: constabler bekisiri minket rendőrséghez, becsuknak dutyiba. Ott halunk jó szalman ingyen: joban, mint itthon nigy krajczarirt; reggel kidobják benünket, megyünk dolgunkra. Forint megmarad. Itt van Adam apo. Ez mar a kenteké. Mehetnek do lakodalom!

ÁDÁM. Istenem! Hiszen még csak jegygyűrűt sem tudunk egymásnak adni.

PANNA. Jajh! Há csak jegygyűrű kell. Ván én nekem kettő. Mert nekem két urám is volt. Az egyik meghótt, a másik megszökött. Isten nyugtassa meg mind a kettőt. Nincs maa nekem semmi szükségem ezekre a gyűrűkre: csak az újjamat szorítjaak. Odaadom én ezt igen szívesen kigyelmeteknek: viseljeek egeeszseegvee. (Lehuzza a gyűrűit s ráéróteti Ádámra, Zsuzsára.)

ZSUZSA. De nekem még csak egy tisztességes öltözetem sincsen, a miben az Isten színe előtt megjelenhessek.

GAGYULÁNÉ. Van én nekem édes lelkem egy gyönyörűséges szép virágos merino ruhám, a miben az urammal megesküdtem. Én már nem viselhetem; mert kinőttem belőle szélességben. Odaadom én azt magának: a Lizi kisasszony majd a termetére igazítja.

LIZI. Igen, igen! Főkötőt is fogok varrni, a miben a templomba mehessen. Keztyűt, czipőt mind összeszerzek.

CSICSONKA. Én meg csinállok egy menyasszonyi bukétot.

GAGYULÁNÉ. Én adok pereczet, a szomszéd milimári ad hozzá túrót, tepertyűt; pompás lakomát csapunk.

PANNA. A zsidóasszony meg, a ki itt a kis boltban ludfertályt árul, ad pecsenyét. Én odaadom neki valamennyi hagymámat érte.

JÁNOS. Én csak egy szót szólok a Przsepiorka komának, és itt lesz a tormás virsli, a mennyi csak csak dukál. Bor is lesz hozzá.

MIKSA. Én pedig kitartom muzsikával a lakadalmat.

PANNA. Ugy bizony. Kitartjuk mi magunk az egész lakodalmat: nem szorulunk senki nagy urasaag graaczioojaara. Ne feeljen semmit Zsuzsa neenő! Mink is ott leszünk akkoo! Veegig muzsikaaltatjuk magunkat az utcaan.

FRANYÓ. (Könnyökkel taszítja Ádámot.) Haj no! Ádám apó! Csak egy kis kurázsi.

ÁDÁM. Olyan nevethetném van. Mintha belülről csiklandozna valami. Mit mondasz te drágám?

ZSUZSA. Óh én úgy szégyenlem magamat.

ÁDÁM. Hát megkérjelek szépen? Ennyi tisztességes ember füle hallatára. Hát akarsz-e az én hitvestársam lenni? Szeretetből hozzám jönni? Velem hűséget esküdni? holtomiglan, holtodiglan!

MAKÁR. (Közéjük lép, szétválasztja őket.) Csak rendén, fiatal pár! Ne olyan sietve! Még nincs itt a pillanatja az ölelkezésnek. Nem megy ám ez olyan könnyen, mint a szinpadon, hogy «Szeretsz-e? szeretlek; no hát gyerünk a paphoz». A szent házasságnak teketóriái vannak. A jegyeseket előbb háromszor kihírdetik. S ha pedig mi három hétig várunk a lakodalommal, az alatt a szegények házában tízszer is betöltik az üres helyeket; mert szegények dolgában gazdagok vagyunk: titeket pedig Tarafás uram kitesz az utcára. Azért mar most hát én következem. Én nektek se pénzt nem adhatok, se bukétot nem hozhatok; hanem azért még is hozok valamit, mire legtöbb szükségetek van. Nálam ez kitelik a maga foltjából. Én rögtön elmegyek a főtisztelendő prépost úrhoz s kikönyörgöm számotokra a diszpenzációt. Azzal aztán holnap mindjárt mehetek az oltárhoz s megtarthatjátok a lakodalmat azonnal, s aztán egyenesen a szegények házába. Most szabad már ölelkezni.

ÁDÁM, ZSUZSA. (A helyett, hogy egymás nyakába borulnának, mind a ketten Makárt ölelik át, s jobbról balról összecsokolgatják.)

MAKÁR. Az a multkori csók talán mégis jobban esett.

HARMADIK FELVONÁS.

Ugyanazon mosókonyha; az asztal veres abroszszal leterítve, megtoldva a vasaló deszkával, mely egy szék karjára támaszkodik; az asztalon kuglof, sült liba, kalbászkák, kávék kanna. boros palaczkok.

I. JELENÉS.

Gagyuláné, Miska, Zsiga, Ferke, később Panna, majd Franyó, majd Lizi, majd Ádám, majd Csicszonka.

GAGYULÁNÉ. (Tessz vesz az asztal körül.) No! Minden rendben van. Többet is adott az Isten, mint a mennyire számítottunk. Itt a virslik a konstábler hentesétől; a zsidóasszony egy egész sült ludat küldött: pedig szegény maga részt sem vesz a lakzinkban. A kávé mérés tulajdonosnéja a szomszédból küldött egy kuglofot, pompásan mandulával, mazsolaszőlővel sütve, meg egy nagy kanna kávét. A szatócs megemberelte őket mindenféle borral, meg likőrökkel. Most látszik csak, hogy mennyire szerette a jó Kaporékat minden ember, a ki csak ismerte. A pereczet majd csak akkor öntjük meg, a mikor az esküvőről visszatérnek: addig eláznék.

PANNA. (Bejön egy kosár almával.) No meeg een is hoztam valami csemegeet.

GAGYULÁNÉ. No még alma is lesz! milyen szép piros alma! Azt ide rakjuk egy tányérra, hogy jól lássék. Ti meg gyerekek, addig hordjátok össze a székeket a szomszédból.

ZSIGA, FERKE. (Székeket hordanak be s asztal mellé rakják. A hány szék, annyiféle formájú.)

GAGYULÁNÉ. Mi nincsen még? Pohár nincsen még.

FRANYÓ. (Épen akkor lép be egy kosárban poharakkal.) Micsoda nincs, pohár? Hát e kutya? (Kirákja az asztalra a mindenféle alakú poharakat.) Csak össze nem kell törni: mert üveges vissza-kapja.

LIZI. (Kijön az oldalszobából.) No! Felöltöztettem a menyasszonyt. Olyan, mintha skatulyából vették volna ki. Senki sem mondaná, hogy nem igazi helyre menyecske. Hűsz esztendővel fiatalabbnak látszik.

PANNA. Hát mért nem jön eleé? hadd laatnook!

LIZI. Addig nem lehet, a míg a násznagyok itt nincsenek. Aztán még a vőlegény sincsen kéznél.

GAGYULÁNÉ. Csak emlegetni kell: az is mindjárt itt terem.

ÁDÁM. (Belép: arcza simára borotválva, bajusza kikenve, haja megnyirva, megfésülve, kabátján új bársonygallér, zsebéből ezüst óraláncz csügg elő, csizmája kifényesítve.)

PANNA. Utczu lelke! Aadaam baatyó! De ki van csípvel! Az ember majmaj raa se ismeer!

ÁDÁM. (Mosolygó pironkodással.) A bizony: egészen kiforgattak. A borbély szomszéd úgy megnyirt, úgy megborotvált, hogy nem is merek a fejemhez nyúlni. A szabó szomszéd új gallért varrt a kabátomra bársonybul. A csizmadia komám meg új talpat, meg sarkat öntött a csizmámra, ki is fényesítette. Még utoljára az Iczig batyus zsidó is rám erőtetett egy óralánczot. Órájának kell lenni minden vasutinak; hát hogy láncza is legyen. Most úgy nézek ki, mint egy sáfár.

PANNA. Még a bajusza is ki van pederve.

ÁDÁM. Csakhogy az egyik ága felfelé áll, a másik meg lefelé.

FRANYÓ. Az dukal vőlegénynek. Én is kipödrök bajuszomat, ha vőlegény leszek. Majd ha lesz.

PANNA. Micsoda, Franyó? Mátka vagy bajusz?

FRANYÓ. Hum! Matkat könnyű kapni, de bajuszt nehéz.

MISKA (Zsigához). Hát ti nektek rajkók, hol a hegedűtök? Ma az Ádám bácsinak, meg a Zsuzsa néninek hegedűtök. Hadd látom, jól van-e stimmolva? (Elveszi Zsigától a hegedűt.) Hát te bibast, csak három húr van a hegedűdön?

ZSIGA. Mert a negyedik leszakadt.

MISKA. Hát mér nem mondd?

ZSIGA. Minden nap mondom a dádénak: minden nap azt mondja a dádé, hogy majd vesz rá húrt; de nem cselekszi.

MISKA. No hát hadd hallom, hogy húzzátok el az Ádám apó nótáját.

ZSIGA, FERKE. (Hegedülnek, a hogy tudnak.)

MISKA. Jaj de jól tudják az ártatlanok! (Éneklí a nótát.)

„Túri vásár sátor nélkül,

Nem is leány, turnür nélkül.

Hej, húj! Göndör a babám,

Szeret is az engem igazán.”

Nagyon jól van!

CSICSONKA. (Fehér ruhába öltözve, hoz három nagy virágcsokrot.) Én is elhoztam a menyasszonyi bukétot; meg a nyoszolyó lányoknak valót.

LIZI. Jól van. A menyasszonynak valót vidd be a Zsuzsa nénihez, a nyoszolyókét hadd kinn: az egyik noszolyó leány te fogsz lenni.

CSICSONKA. Hüh, de sokra vittem (Eltánczol a mellékszobába.)

GAGYULÁNÉ. No Ádám bácsi; hát meg van elégedve a lakodalmasszallal? Nem jól terítettünk?

ADÁM. Én még mindig nem hiszem, hogy mi költjük el ezt a vendégséget.

GAGYULÁNÉ. Hát ugyan ki más?

ADÁM. Hát — elgázolja a lokomotív. Mikor hozzá akarunk ülni, egyszer csak jön «rum-rum-rum!» hamis vágányra került s mindnyájunkat összetör, zúz.

PANNA. Isten őrizz minket attól!

II. JELENÉS.

Előbbiek, János, később Csicssonka.

JÁNOS (belép). Adjon Isten, a mi nincsen.

PANNA. Vegye el, a mi van.

LIZI (Jánoshoz). Hát csak magában jött? Hát a másik násznagy hol van?

JÁNOS. Hát nem vagyok én őriző pásztora a Szüköl Makárnak. Az bizonyosan a diszpenzáció után szaladgál.

LIZI. Bár csak el ne késnék vele.

JÁNOS. Nem kell azt féltetni. A diurnista olyan pontos, mint a harmadnapos hideglelés.

CSICSONKA. (Kijön a mellékhajtón.) Hűj de cifrára fel van öltöztetve a Zsuzsa néni! még rezgős Kopfputtza is van.

LIZI. Úgy illik az egy menyasszonynak.

CSICSONKA. (Lizi karjába kapaszkodik.) Hát mondja Lizi néni, miért lett a Zsuzsa néni most egyszerre menyasszony?

LIZI. Azért, mert most éppen ötven esztendeje annak, hogy az urával egybekelt, s az arany menyekzőjüket tartják meg.

CSICSONKA. Hát miért kell a menyasszonynak meg a vőlegénynek a templomba menni?

LIZI. Azért, hogy ott a pap rájuk adja az áldását.

CSICSONKA. S miért kell nekik a pap áldása?

LIZI. Azért, mert azt az Isten így rendelte.

CSICSONKA. Hát ha az Isten így rendelte, akkor a pap maga mért nem házasodik meg?

LIZI. Azért, mert hogy ha magának tartaná az áldást, akkor másnak nem adhatná.

CSICSONKA. Hát mondja csak Lizi néni, ha a pap összeketi a menyasszonyt a vőlegénynyel, mért nem esketi össze mindjárt a nyoszolyót is a násznagygyal?

LIZI. Jaj, milyeneket tudnak ezek a gyerekek kérdezni? Eredj csak Csicssonka, az ablakhoz: nézz ki rajta, nem jön-e még a tekintetes úr.

CSICSONKA. Hanem azért fél füllel odahallgatok, hogy mit felel a Lizi néni az én kérdésekre — a János bácsinak. (Az ablakhoz siet, kinéz rajta.)

LIZI (Jánoshoz). A gyerekek sokat tudnak kérdezni, a mire a nagy emberek nem tudnak felelni. Megyek már a menyasszonyért, ki lehet már neki jönni. (Elsiet az oldalajtón.)

CSICSONKA. Jaj, de sok ember van az utcán! Azok bizonyosan a lakodalmass menetet várják.

ÁDÁM. Nem tetszik nekem az a társaság. Sok confiskált pofát látok közöttük.

III. JELENÉS.

Előbbiek, Zsuzsa, Lizi.

LIZI. (Zsuzsát vezeti karon fogva.)

ZSUZSA. (Czifra menyasszonyi öltözetben.)

PANNA, GAGYULÁNÉ. (Eléje sietnek.)

Jaj de pompásan néz ki!

Igazi kaczkí menyecske! (Duo).

ÁDÁM. (Zsuzsa elé megy, meg fogja a kezét.) Látod, látod, mire jutottunk.

ZSUZSA. Hittük volna-e, hogy ezt valaha megérjük?

ÁDÁM. Látod, milyen jó az Isten! Még a rosszat is jóra fordítja. Ha engem el nem küldenek a vasúttól, soha se jutottuk volna el hozzá, hogy lakodalmunkat megérjük. Minket igazán a nagy szerencsétlenség kergetett bele a boldogságunkba.

ZSUZSA. Csak már átestünk volna ezen a mai napon.

GAGYULÁNÉ. No hát, édes szomszédasszony! Nem megmondtam, hogy kitartjuk mi magunk, szegény emberek, a kegyetek lakodalmát? Nézzen ide erre az asztalra! Van-e ennél különb trakta egy herczeg lakodalmánál?

ÁDÁM. Herczege válogatja.

ZSUZSA. Az esik nála legjobban, hogy a kik azt összehordták, mindent igaz szeretetből adtak, senki sem tartozott vele. Senki sem atyánkfia. És mind magunkforma szegény ember.

PANNA. Bizony, ha a szegény emberek mind összetartának, az volna a hatalmas atyafiság!

FRANYÓ. No de ma vigan is leszünk. Nekem mar úgy viszket a sarkam. Alig varok, hogy csardas tanczolhassak menyasszonynyal.

ZSUZSA. Óh te bohó Franyó, azt a csúfot csak nem akarod rajtam elkövetni.

FRANYÓ. Mi a? Hat magammal csak nem tanczolhatok a podzabuczkit! (Mutatja csinált virágos pálczáját.) Vagyom én vőfíny! vőfíny tanczolja mindig elsőt menyasszonynyal.

PANNA. De een is megforgatom vőlegeeny uramat; legálább ha meeg eczer elszeedül, legyen oka raa, hogy a palotai menyecske forgatta meg.

JÁNOS. Ez mind igen helyes beszéd. De csak az a diurnista uraság jönne már a diszpenzációval.

GAGYULÁNÉ. Jaj! Most jut ám eszembe. Azt mondta a tekintetes úr, hogy ha esős idő talál lenni, ő majd rábeszél szép szóval egy omnibuszt, hogy jöjjön ide s szállítsa el a templomig, meg vissza az egész násznépet. Isten nevében.

PANNA. No akkor hát bizonyosan az omnibuszért jár. Kocsival fog ide jönni.

LIZI (Csicsonkához). Kis leány! Nem látsz valamerről egy omnibuszt közeledni?

CSICSONKA. De bizony látok. Egyenesen erre felé tart.

JÁNOS. Akkor ő jön. Ennek már egy hatalmas vivátot kiáltunk! Álljunk glédába, népek.

ÁDÁM, ZSUZSA, JÁNOS, LIZI, FRANYÓ, PANNA, GAGYULÁNÉ,
MISKA, ZSIGA, FERKE. (Ebben a sorban állnak fel.)

MISKA. (Klarinétját szájához illesztve.) Áztán, mikor belép, tust húzunk, rájkók. Tudjátok? Ázt hogy hogy trättára rittiri pimpilililim!

ZSIGA, FERKE. (Hegedűt álluk alá fogják.)

CSICSONKA. (Leugrik az ablak mellől, előre szalad.) Jaj! Nem omnibusz volt az, a mi megállt a ház előtt, hanem egy bútorszállító szekér; aztán nem a diurnista úr szállott le róla, hanem Tarafás uram, a házi úr!

GAGYULÁNÉ (hátrafut). A házi úr! Uram segíts.

PANNA. Nyakunkon a veszedelem. (Bújni igyekezik.)

MISKA (gyerekeihez). Kánápé! Eldugjátok azt a hegedűt. Aztán iszkiri irgundum gule! A hol lyukat láttok, oda bebújjatok. Meg ne szuszszanjatok. Ha megütnek, azt mondjátok: «vaspilililin!»

ADÁM, ZSUZSA, LIZI, JÁNOS. (Helyükön maradnak.)

FRANYÓ. (Büszkén sétál előre hátra.) Mit csinal nekem hazi úr? Én minden nap megfizetek halaspinzt nekinek. Ő mondja nekem: alaszolgalja, és én mondok neki «szervusz».

ADÁM. Mondtam úgye, hogy jön a lokomotiv: rum-rum-rum! Már hallom a robogását.

IV. JELENÉS.

Előbbiek, Tarafás.

TARAFÁS. Áh, áh! Ez nagyszerű! Mi van itten? Bankett? Lakodalom? Képviselő-választás? Házbért nem fizetnek; hanem lakodalmaskodnak. Kuglofok! Pecsényék! Boros buttéliák! Egész garmada tormás virsli! pogácsa! minden! Még kávé is van! Hisz itt herczegek laknak. Herczegek, a kik henczegnek. Épen jókor jöttem. Aztán micsoda pompás uraságok. Nem ismerek rátok! Te vagy az a szegény mosóné, a kinek a két keze kisebesedik a mosástól? Keztyű van rajta. Szarvasbőr keztyű! Kend meg az a kicsapott vasuti, a kinek nincs több egy kabátjánál. Hanem annak bársony a gallérja, s még óraláncz fityeg a zsebéből. Nagyszerű! Selyem ruha! Csak úgy söpri a földet, s majd elrepül a sok pántlikától. Pomádét azt kent mindenik a hajára; hanem azt, hogy ma Szent-György napja van, azt senki se kente a füle mögé. Majd levetköztetlek én benneteket mindjárt! — Mindent lefoglalok.

ZSUZSA. Édes nagyságos úr! hiszen megfizetünk minden becsülettel. De hát nekünk is adós más. Hiszen tudja, hogy mindenkor volt készségünk a fizetésre.

TARAFÁS. Én nem tudok semmit. A «volt»-ra nem ad a zsidó semmit. Van pénzetek vagy nincs? Ha van, fizessetek, ha nincs, ne lakodalmaskodjatok. Úgy-e, palotában szerettek lakni; de fizetni nem szerettek? Úgy-e, ha besik az eső a padlásról a szobátokba, akkor szaladtok a házi úrhoz; de ha arany esnék be a padlásra keresztül, akkor nem szaladnátok hozzá. Azt gondoljátok, a házi úr lopta a házát? Azt gondoljátok, a házi úr maga eszik meg mindent? Nekem kell fizetni állam-adót, községi

adót, kereset-adót, pótlék-adót, csatorna-adót, lámpás-adót, trottoir-adót, vízvezetéki adót, kéményseprő-adót, közmunka-adót, bolt-adót, szemét-adót, kutya-adót! Nekem kell télen havat kilapáltatnom, jeget trottoiron felvágatnom; ha valaki elesik a házam előtt, öt forintot fizetnem. Nekem kell házat biztosíttatnom, vakoltatnom, meszeltetnem, zsindelyeztetnem; ha zápor megtölti, kiszivattyúztatnom. Nekem kell katonát elszállásoltatnom. Azt gondoljátok, hogy ez én nekem mind mulatság?

ÁDÁM. Édes nagyságos úr. Elismerjük mi, hogy jogos az a kívánsága, hogy a ki földel alatt lakik, fizessen meg a maga kényelméért a hajlék gazdájának. Meg is fogunk fizetni. De hát most épen a legnagyobb szükségben vagyunk. Én hivatalomat vesztettem; nem a magam hibájából, hanem mások által okozott szerencsétlenségek miatt. Fizetésem elmaradt, a miből a házbért biztosan kifizettük máskor. A feleségem, bár egész héten reggeltől éjfélig dolgozott: még sem tudott pénzt kapni az uraságotól. Mihelyt megkapja, azonnal fizetni fog. Legyen egy kis várakozással. Gondolja meg, ha az úr Isten is türelmetlen volna, s megakarná velünk fizettetni rögtön a bűneink zsoldját: egyikünk sem maradna élve a világon.

TARAFÁS. Ejh, nem kell nekem prédikáció! Ha én nekem prédikáció kellene, mennék a pater Klinkowstrómt hallgatni. Nekem pénz kell. Azt mondja kend, hogy nincs pénze. Hát ez a nagy traktamentum!

ÁDÁM. Ezt mind jószívű emberek adták össze, épen úgy a ruhaféléket, a miket rajtunk lát a nagyságos úr, a mikor megtudták, hogy ma egybekelésünk napja van.

TARAFÁS. Mit? Kend házasodik? Vén bolond létére?

ÁDÁM. Igen. Megyek egybekelni az én jó öreg élettársammal, a kivel már ötven esztendő teltünk együtt, búban és szeretetben.

TARAFÁS. Mit? Kendtek nem voltak törvényes házastársak? Ha azt tudtam volna, rég kikergettem volna kenteket a házamból! Micsoda szégyen ez a zöld paradicsomon!

ÁDÁM. Hát hiszen épen ezt a szégyenfoltot akarjuk most letörölni: azért rendeztük ezt a mai menyegzői ünnepélyt.

TARAFÁS. Hát én nem bánom. Rendezzenek kendtek, a mit akarnak; de én a házamból kidobom kendteket. A rettyemutyáikat lefoglalom: itt van a bútoros szekér; a trak-

tájukat is elveszem, s a czifra ruháikat is levettetem. A ki nem tud fizetni, ne járjon selyemben, bársonyban, ne hordjon óralánczot meg gyűrűt az ujján.

ÁDÁM. Selyemruha, óraláncz, gyűrű, mind Isten nevében lett nekünk ajándékozva jószívű emberektől. Elismerem, hogy az úrnak joga van ezekhez, mert most már a mienk. At is fogjuk adni. A mint visszajövünk a szentegyházból, lerakjuk a tisztességes ruhát, felvesszük a rongyost; én még ezt a velem együtt élő órácskámát is itt hagyom, a ki annyi éjszakát virrasztott át velem. Még a lakomához terített asztalt is itt hagyjuk. Üljön mellé maga az úr, és lakjék jól. De előbb elmegyünk a templomba, így a hogy vagyunk és állunk: Isten engem úgy segéljen.

TARAFÁS. Kendből most a pálinka beszél.

ÁDÁM. Uram. Én olyankor, a mikor az Isten házába készülök, nem iszom pálinkát. A mi belőlem beszél, a mi ez órában megerősít: az az én kötelességem. Hetven éves vagyok, mindig kötelességet tanultam. Voltam katona, voltam vasuti szolga, hozzá szoktam a nehéz regulához. De most csak egy regula van előttem, csak egy kötelesség. Ennek az én hűséges társamnak megadni a becsületét, a mit ötven éves szeretetével tőlem megérdemelt. Ezt a kötelességemet teljesíteni fogom s nincs az a földi hatalom, a ki ebben engemet megakadályozzon!

ZSUZSA. Ilyennek még nem láttam az Ádámot soha.

TARAFÁS. Nincs az a földi hatalom! Talán még a muszka császár sem? No hát én majd megmutatom kendnek, hogy van olyan földi hatalom, még pedig a legeslegkisebbik földi hatalom, a mely kendet ránczba fogja szedni. Itt van nálam a lefoglalási rendelet a nem fizető lakók ellen. Konstábler úr! Tessék! Fogja a rendeletet, és hajtsa végre, a mi abban parancsolva van.

JÁNOS. Micsoda? Hogy én hajtsam végre az elkobzást a Kaporékon?

TARAFÁS. Hát micsoda csoda van ebben? Soha sem volt a konstábler úrnak ilyen kellemetes megbízatása?

JÁNOS. Volt elégszer. De már most épen én vagyok a Kapor Ádámnak a násznagya.

TARAFÁS. Hát bánom is én, hogy micsoda hivatala van az úrnak még azonkívül.

JÁNOS. De hát hozzon az úr más konstáblert. Mért akarja, hogy épen én legyek ennek a végrehajtója?

TARAFÁS. *Expediente* az urat választottam ki erre! Mivel hogy az én házámban van a szállása s kéznél található.

JÁNOS. No most meg vagyok lüve.

LIZI. Csak nem fogja ön ezt a rendeletet végrehajtani?

JÁNOS. Mit tegyek? Nekem ez az egyenruha parancsol.

LIZI. Hát én inkább ledobnám azt az egyenruhát, s mennék zsákolni, mint hogy én akárminő rendeletre elinduljak a koldusokról letépni a rongyot; olyan koldusokról, a kik jó barátim.

JÁNOS (nagyot gondolkozik). Uram! Engedjen nekem tíz percznyi időt a meggondolásra.

TARAFÁS. Tessék! Igazítsuk össze az óráinkat. Az enyimnek a kis mutatója a hetesen áll. Mikor a kilenczesre ér, itt leszek. (A rendeletet a kabátja oldalzsebébe teszi.)

ZSIGA. (Kilopja az írást Tarafás zsebéből.)

TARAFÁS. Addig körülnézem a szállásokat: miféle károkat tettek a lakók benne. Hogy az alatt ebből a szobából semmi el ne tűnjön, senki el ne távozzék: azért ön fog felelni, konstábler úr.

JÁNOS. Felelek érte. (Felteszi a kalapját s az ajtónak támaszkodik a hátával.)

TARAFÁS. (Lemegy a pinczegádorba.)

MISKA. Jaj! A mi szállásunkon kezdi. Ha meglátja, hogy papirossal van beragasztva az ablak, s téglából van a vas-kályhának az egyik lába!

FRANYÓ. (Odasettenkedik Jánoshoz, mindkét kezében kés.) Konstábler úr! Mit kapok én, ha ezt a bicsakot ennek a Hausherrnek az oldalbordájába fúrom? Nem ezt a nagyobbikat, hanem csak ezt a kisebbiket.

JÁNOS. Három esztendei fegyház.

FRANYÓ. Az nekem sok. Hátha kimegyek fáskamrába, meggyújtom a szalmát: csinállok egy friss tüzeckét, hogy Hausherr elszaladjon.

JÁNOS. Négy esztendei fegyház.

FRANYÓ. A nekem még több.

JÁNOS. De ne tégy én előttem ilyen merényleti nyilatkozatokat; mert akkor nekem kötelességem téged letartóztatni, megvasalni és bekísérni.

FRANYÓ. Hiszen nem akarom én azt megtenni; csak úgy kérdezem, hogy nem volna-e jó?

MISKA. (Odalopódzik a pinczeajtóhoz, becsukja, lehúzza a kulcsot, visszalopódzik Jánoshoz: mutatja neki a kulcsot.) Rázártam a pinczeajtót.

Most nem tud kijönni. Az alatt a nemes kompánia odább állhat.

JÁNOS (szigorúan). Menj vissza! És nyisd fel az ajtót rögtön. Még most rendőr vagyok!

ZSIGA. (Odalopószik Jánoshoz.) Nini! János bácsi. Kiloptam a házi úr zsebéből azt a kutyakaparta írást. Dugja el frissen a kalapja alá.

JÁNOS. Ejnye te pernahájder! Hát még itt az én jelenlétemben is lopsz. (Meghúzza Zsiga fülét.) Én nem vagyok «János bácsi», mikor a kalapom fel van téve, hanem «konstábler úr!» Megállj! Elviszlek Péczelre!

ZSUZSA, LIZI, PANNA, GAGYULÁNÉ, CSICSONKA. (Ez alatt összebújnak, susogva, tanakodva, a Csicssonkára mutogatnak. Csicssonka elfogadja a neki szánt szerepet. Lizi megcsókolja, suttog neki; Csicssonka mutatja, hogy mindent megértett.)

ADÁM. (Egyedül áll a középén.) «Rum, rum, rum!» Már hallom a dübörgését; a villamos csengetyű is szól «kin-kin-kin-kin», most ér az utolsó örházhoz; a jeladó harang szól háromszor egymásután «kiláng, kiláng, kiláng»! Én itt állok a két sín között és nem tudok megmozdulni. Ólom-ból van a lábam.

TARAFÁS. (Visszajön a pinceajtón, óráját kiveszi.) No. A tíz percz megvan. Hát mire határoztuk el magunkat? Végrehajtja ön ezt a rendeletet? (Zsebéhez nyúl.) Hehej! Kilopták a zsemből!

JÁNOS. Már megkerült. Itt van nálam.

TARAFÁS. Derék rendőr!

JÁNOS. Kikérem magamnak a dicséretet. Azt csak előljáróimtól fogadom el.

CSICSONKA. (Útját állja Tarafásnak, letérdel, kezeit összeteszi.) Édes, kedves, aranyos Tarafás bácsi: áldja meg az a csillag-szemű úr Jézus. Kegyelmezzon meg az én szegény fogadott szülőimnek, a jó Kaporéknak. Lássá, nekem se apám, se anyám, a nagyanyám is a tébolydában: ha ők pártul nem fognának, a szeméten kellene elvesznem. Az Isten meg fogja azt önnek fizetni. Önnek is van bizonyosan kis leánya vagy kis unokája, az is juthat még árvaságra; gondolja meg, hogy az Isten úgy fogja meghallgatni annak a könyörgését, a hogy kegyed meghallgatja most az én kéresemet.

TARAFÁS. Hát még te is itt vagy? Még te is megszólalsz? Te virágáruoló leány! Hát miért nem mégysz gyöngyvirágot árulni? Gyöngyvirágnak meg kis leánynak mindig

van keletje! Mit tartod én elejbém a két tenyeredet? Hát mézeskalácsos vagyok én, a ki félkrajczárért két puszedlit árul? Takarodj előlem nagy hirtelen! Mert ha én segítek rajtad, ott marad a talpamnak a nyoma a szép fehér ruhádon.

CSICSONKA (ijedten fölkel). Jaj! Megesz!

LIZI. (Odamegy Tarafáshoz, körülözirógatja.) Édes jó Tarafás úr. Kegyedet az Isten megáldotta jó móddal: nincs arra szorulva, hogy a szegény emberek könyjeivel öntözze a szép birtokát. Legyen nagylelkű ez egyszer. Majd meglássa, milyen jól esik az az ember szívének, ha a szegények áldását viszi el magával.

TARAFÁS. No, csak három lépésnyire tőlem, frajla! Nekem semmi érintkezésem sincsen az ilyen personákkal, mint maga.

JÁNOS (felordít). «Personákkal!» Ön Lizi kisasszonyt «personának» merte nevezni? No hát servus egyenruha! (Ledobja kalapját, kabátját.) Nem vagyok konstábler többé, hanem vagyok Paraj János, a ki elégtételt követel azért a megbántásért, a mit egy tisztességes hölgyön elkövettek. Hogyan akar az úr velem megverekedni? Karddal vagy pisztolylyal? Nekem mindegy!

ZSUZSA. Jaj! Istenem! Ennek rossz vége lesz.

TARAFÁS. Eredeti! originális! unikum! Egy konstábler pisztolyra, kardra provokálja azt a felet, a kinek az ügye rá van bízva. Ázsiai állapotok!

FRANYÓ. Nem szereti az ázsiait, talán amerikai kell neki. Amerikai párbaj. Kövecset kell húzni. A melyik fekete kövecset kihúzza, felakasztja magát akáczfára. (Jánoshoz.) Ne féljen János bácsi: én fehér kövecset megmelegítem; maga húz először.

TARAFÁS. Hát én nem vivok sem európai, sem ázsiai, sem amerikai párbajt, hanem majd megmutatom, hogy milyen az a retek-utczai párbaj? (Az ajtó felé megy csendesen.)

ÁDÁM. Zuhogás, zuhogás, zuhogás! Már itt van! Már látom a két tűzveres szemét közelíteni. Most mindjárt füttyölni fog.

TARAFÁS. (Sípöt vesz ki a kebléből s hosszan füttyent vele.)

ÁDÁM. Már füttyült.

V. JELENÉS.

Előbbiek. Négy teherhordó.

TEHERHORDÓK. (Botokkal, kötelekkel ellátva berohannak.)

TARAFÁS. Volt rá gondom, hogy magammal hozzam a nyomatékos argumentumokat. Legények! A ki ellenkezik, azt le kell ütni, aztán meg kell kötözni. Ilyen a retek-utczai párbaj.

JÁNOS. (Felkapja a kardját.) Mit nekem ezek a rongyos csirkefogók? Gazdástul együtt valamennyit mind káposztának aprítom egy magam.

FRANYÓ. (Két kést kap a két kezébe.) Ne hadd magad János! Nyebojsza! Ketten vagyunk! Én meg aprítom belőlük karmanadlit. (Harmadik kést a foga közé szorítja.)

MISKA. Csak ne fájna a lábam, majd megmutatnám én is. (Bebújik az asztal alá.)

ZSUZSA, LIZI. (Mégfogták János kezeit, visszatartóztatják.)

CSICSONKA. (Jánost átkarolja.)

PANNA, GAGYULÁNÉ. (Franyót fülelik le.)

ZSIGA, FERKE. (Franyó két lábszárába kapaszkodnak.)

TARAFÁS, NÉGY TEHERHORDÓ. (A tűzhelyhez menekülnek.)

JÁNOS, FRANYÓ. Ereszszenek!

ZSUZSA, LIZI. Az Istenért! ne rontsa meg magát.

PANNA, GAGYULÁNÉ. Franyó, ne bolondulj!

TARAFÁS. (Felfut a padláslépcsőre, onnan kiabál.) Nem kell félni. Védelmi állást kell foglalni.

MISKA (az asztal alól). Kiütött a ribillió!

VI. JELENÉS.

Előbbiek, Makár.

MAKÁR. (Jő, sietve. Ádámot látja maga előtt, ahoz megy.) No öreg. Itt van a diszpenzáció! Hála legyen a papnak! Most igazán a papnak legyen hála, mert az adta ki. El se mosolyodik rá az öreg. Pedig ez jó viccz volt. Gözerővel ment minden. Mondhatom, hogy extraczugon jártam. Még ez se tesz hatást. (Vállára üt Ádámnak.)

ÁDÁM (felriad). Ahó! Itt a vonat! szaladok a váltóhoz.

MAKÁR. Szalad bizony kend az oltárhoz, most mindjárt. Engem csak nem néz lokomotivnak! Ha csak e miatt a cylinder miatt nem.

ÁDÁM. Ah, ah! A tekintetes diurnista úr.

MAKÁR. Segédconcipista, öreg. De az nem tesz különbséget. No, már most menjünk a templomba. A káplán úrnak be van már jelentve. A sekrestyés ott vár. Hanem omnibuszt bizony nem kaphattam. Valamennyi mind a lófuttatáson van. Ni, milyen savanyú pofákat csinálnak valamennyien arra a szóra, hogy nincsen omnibusz. Valami viczezet kell nekik mondani, hogy egy kicsit kedvre derüljenek. No, öreg, mondhatom, hogy nagy fifikós kend! Úgy kálkülálta ki a dolgát, hogy egy füst alatt tartsa meg az esküvőjét is, meg az arany menyegzőjét is. Ennél csak én voltam fifikósabb, mert én meg azt tettem, hogy január elsején születtem, s Makárnak kereszteltettem és így az új esztendő napját, a névnapomat, meg a születésnapomat mind egy füst alatt tarthatnám meg: ha megtarthatnám. Még erre sem nevetnek! Pedig ez igazán humorisztikus ötlet volt. Bizonyosan apprehendálnak, hogy megvárakoztattam őket. Uraim és hölgyeim! Elismerem, hogy egy kissé elkéstem; de hát annak is oka van. Útközben eszembe jutott, hogy valami húzza a zsebemet lefelé? Az a pénz!

TARAFÁS (fülét hegyezve), Pénz?

NŐK (mind), SSSSSS!

MAKÁR. Hát az esketési díj. A huszonöt négykrajczáros. Gondoltam, az még sem lesz illendő, hogy mi a káplán úrnak a stoláját csupa négykrajczárosokban számláljuk be. Beváltom én azt egy pénzváltónál egy darab ezüst forintosra.

NŐK. (Mind integetnek neki, hogy ne beszéljen.)

MAKÁR. Nini! Most meg hogy integet rám valamennyi! Hát ezeket mi lelte? Azzal késtem el egy kicsit, mert a legfényesebbet választottam ki. (Kiveszi a mellényzsebéből a papirba tekergtetett pénzt.)

MISKA. (Előbujik az asztal alól, odasettenkedik Makárhoz, ságva.) Ne beszéljen arrul a pízrül.

MAKÁR. Hát te mit suttogsz a fülembé? Nem vagyok én theátrista, hogy nekem ságják a szerepemet.

MISKA (ságva). Itt van a zöld paradicsombeli sátán.

MAKÁR. Ne csiklándozd a nyakamat! (Kibontotta az ezüst forintos, feltartja.) Ugy-e, milyen szép ezüst forintos?

TARAFÁS. (Odalépked a háta mögé.)

ZSUZSA. Vége van!

PANNA. Már elkapta!

GAGYULÁNÉ. Az övé már!

MAKÁR. (Leveti a forintost az asztalra.) Itt van!

TARAFÁS (ráteszi a tenyerét). Én pedig ezt azonnal lefoglalom.

MAKÁR. (A maga tenyerével leszorítja a Tarafás kezét.) Kihez legyen szerencsém?

TARAFÁS. Én vagyok Tarafás Spiridion, a «Zöld paradicsomhoz» címzett bérháznak a tulajdonosa.

MAKÁR. Én pedig vagyok Szüköl Makár, a «Zöld pokolhoz» címzett adófelülvizsgáló hivatalnak a segédfogalmazója.

TARAFÁS. (Visszahökken, szája nyitva marad.)

MAKÁR. (Gúnyos diadalmaskodással mutat Tarafásra.) Ahán! Ez nem tetszik neki! Ez csavarja az orrát.

TARAFÁS. Kérem alássan.

MAKÁR. Igen szívesen. Épen küldetésben jöttem. Itt van a zsebemben az uraságod adóbevallási ive.

TARAFÁS. Kérem. Nekem most nagyon sürgetős dolgom van a másik négy házamnál.

MAKÁR. Majd oda is elmegyek. Előbb csak itt jöjjünk tisztába. Lássuk csak a bevallási ivet. Fáskamra: jövedelme: egy nagy bolond zérus. Konstábler Paraj János.

JÁNOS. (Hirtelen felölti kabátját, felteszi a kalapját.) Parancsra várok.

MAKÁR. Hányan hálnak naponként a fáskamrában?

JÁNOS. Huszonöt napszámos.

FRANYÓ. Kirem! Én vagyok olajkáros!

MAKÁR. Huszonnégy napszámos és egy olajkáros. Fizetnek naponként?

FRANYÓ. Bizony fizetünk négy krajczárt.

MAKÁR. Négyezer huszonöt az száz. Száz krajczár egy forint. Egy évre háromszáz hatvanöt forint. Tarafás úr, ön eltitkolt az adóalap kárára házbérijövedelméből 365 forintot. Ezért az 1883-iki negyvennegyedik törvényezikk századik paragrafusa értelmében nyolczszoros birsággal fog megterhelhetni.

TARAFÁS. Kérem alássan, tekintetes úr (visszaadja a forintost).

MAKÁR. Mit? Még vesztegetési kísérlet is? Ez is terhelő körülményül fog felrovatni. Takarítsák le az asztalról ezt a sok czókmókot.

TARAFÁS. Kérem alássan. Tessék otthagyni. A szegény jámbor embereknek a lakodalmához való.

MAKÁR. Nem! Nekem hely kell az asztalon, hogy én a Befundot megcsinálhassam.

TARAFÁS. Jaj, kérem alássan, csak Befundot ne tessék

csinálni. (Súgva.) Inkább elengedem nekik az egész fertályról való házbért.

FRANYÓ. Ahán! Most akadtál emberedre Spiritza! Ilyen a bodzafa-utczai duellum.

MAKÁR. Halljátok, jámbor emberek. Ő nagysága, a kegyes házi úr, tekintve a rendkívüli nyomasztó pénzvisszonyokat, az idei rossz termést, nagylelkűen elengedi a györgynapi házbéreteket.

TARAFÁS. Én csak a Kaporékét értettem.

MAKÁR. Most már nem lehet engemet compromittálni.

MIND. (Odarahannak Tarafáshoz, hálálkodni, kezet csókolni.)

TARAFÁS. (Boszúsán vonakodik a hálálkodás elől.)

ÁDÁM (Makárhoz). De hát uram, összefér az önnek a hivatalos esküjével, hogy az állam rovására a mi javunkért ilyen egyességet kössön?

MAKÁR. Hiszen csak holnap kapom még meg a kinevezést; ma még csak volontér vagyok.

ÁDÁM. Az már más.

MAKÁR. Még egy szóra, Tarafás úr.

TARAFÁS. Mégis van valami parancsolat?

MAKÁR. Igen. Van. Ennek a boldog párnak még szüksége van egy násznagyra.

TARAFÁS. Az én legyek?

MAKÁR. A kiadónásznagy: a ki a menyasszonyt vezeti. Azután az eső esik, nagy a sár: gyalog nem lehet menni.

TARAFÁS. Hát én vigyem el az egész násznépet a bútorszállító szekeremen?

MAKÁR. De úgy, hogy vissza is hozza. Ha a sekrestyének, minisztrásoknak pénzt fog osztogatni: azt nem veszem vesztegetésnek.

TARAFÁS. Nagyon kegyes.

MAKÁR. És azután visszatérett, ön fog prezideálni a nászlakománál.

TARAFÁS. És az első toasztot én mondom a menyasszonyra? Tökéletes!

MAKÁR. És ön fizeti a cigányokat.

MISKA. Rajkók! Hol van a hegedű!

TARAFÁS. Ugyan kérem alássan: nem tetszett valamikor borbélynak lenni?

MAKÁR. Ha az lettem volna, most is az volnék. Mért kérdi?

TARAFÁS. Azért, hogy olyan jól tetszik tudni az érvágáshoz.

MAKÁR. Barrrátom: ez még csak köppölyözés. No hát fel az útra, tisztos násznép! beharangoztak! (Ádámhoz.) Ma este aztán bevonulhatnak önök kibontott zászlókkal — a szegények házába.

ÁDÁM. Legyen nekem megengedve még búcsút vennem ettől a háztól. (Zsuzsa kezét saját kezével imára kulcsolva.) Oh te én édes Istenem, a ki annyi csodát tettél velem, annyirvesze-delemből kiszabadítottál. Áldd meg ezt a házat, a hol annyi boldog napot eltöltöttem az én kedves társammal együtt. Adjad, hogy a kik utánunk e hajlékban leteleped-nek, azok is olyan boldogok legyenek, mint mi voltunk minden időben. És most, midőn eljuttattál bennünket a mi életpályánk végső céljához, a boldog nyugodalmas szegények házába, legyen áldva mi általunk a te neved: én uram Istenem.

MIND (sirnak).

JÁNOS (Lizihez). Hát mink mikor leszünk ilyen boldogok?

LIZI. Majd ötven esztendő múlva.

MAKÁR. Ezek hát boldogok, mert már czélt értek. (Ádámra, Zsuzsára mutat.) Ezek is boldogok. (Lizire, Jánosra mutat.) Mert remélik, hogy egykor czélt fognak érni. Csak egyedül én vagyok az a fáról leesett fia-veréb, a kiről senki sem jegyezte fel, hogy mi lett belőle, mikor leesett a fáról.

(Függöny legördül.)

TARTALOM.

	Lap
Milton. Dráma négy felvonásban --- --- --- --- --- ---	1
Hős Pálffy. Drámai jelenetek három képben --- --- ---	89
Szép Mikhál. Szinmű négy felvonásban, egy előjátékkal ---	115
A bolondok grófja. Énekes bohóság három felvonásban ---	169
Világszép leányok. Énekes népszinmű három felvonásban ---	221
A gazdag szegények. Népdráma három felvonásban --- ---	293

Országos ————— Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

